

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELE
POLİTİKASININ DEĞİŞİMİ: İSTANBUL SÖZLEŞMESİ ÖRNEĞİ**

Ömer Faruk KÖKTAŞ

DOKTORA TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Özer KÖSEOĞLU

KASIM - 2022

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELE
POLİTİKASININ DEĞİŞİMİ: İSTANBUL SÖZLEŞMESİ
ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Ömer Faruk KÖKTAŞ

Enstitü Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

**“Bu tez 28/11/2022 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Özer KÖSEOĞLU	Başarılı
Prof. Dr. Ramazan ŞENGÜL	Başarılı
Prof. Dr. Zeynel Abidin KILINÇ	Başarılı
Prof. Dr. Can Umut ÇİNER	Başarılı
Doç. Dr. Harun KIRILMAZ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Ömer Faruk KÖKTAŞ

28/11/2022

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
GRAFİK LİSTESİ.....	vi
GÖRSEL LİSTESİ.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM 1: TEORİK ÇERÇEVE: KOALİSYONLAR, SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM BAĞLAMINDA KARMAŞIK POLİTİKA PROBLEMLERİNİN ANALİZİ	19
---	-----------

1.1. Politika Yapım Süreçlerinin Pratik Görünümü: Karmaşıklık, İstikrar ve Değişim.....	20
1.2. Politika Değişiminin Teorik Analizi: Yöntem ve Sınırlılıklar	22
1.3. Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi	26
1.3.1. Ortaya Çıkışı, Temelleri ve Varsayımları.....	26
1.3.2. Kamu Politikalarının İstikrar ve Değişiminin Analizi.....	37
1.3.3. Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi'ne İlişkin Literatür	44
1.3.4. Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi'ne Bütünsel Bir Bakış.....	46

BÖLÜM 2: KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELE POLİTİKALARINI BAĞLAMINA YERLEŞTİRMEK: PROBLEMİN TANIMI, YAYGINLIĞI VE KÜRESEL GELİŞMELER	50
--	-----------

2.1. Toplumsal Bir Problem Olarak Kadına Yönelik Şiddet.....	52
2.2. Küresel Ölçekte Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı	60
2.3. Kadına Yönelik Şiddete Dair Farkındalığın Gelişimi, Problemin Kamusallaşması ve İstanbul Sözleşmesi	67
2.3.1. Kadına Yönelik Şiddet Probleminin Kamusallaşma Süreci	67
2.3.2. Kadına Yönelik Şiddet Problemi Bağlamındaki Küresel Gelişmeler.....	71
2.3.3. İstanbul Sözleşmesi	76

BÖLÜM 3: TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELE: PROBLEMİN YAYGINLIĞI, TARİHSEL GELİŞMELER VE KAMU POLİTİKALARI	80
3.1. Kadına Yönelik Şiddetin Türkiye’deki Yaygınlığı	80
3.2. Siyasal ve Toplumsal Düzlemde Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele	86
3.3. AK Parti Döneminde Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Politikaları ve İstanbul Sözleşmesi	92
3.3.1. İstanbul Sözleşmesi’nin İmzalanmasına Giden Süreçte Problemin Farkındalığı: Hukuki Düzenlemeler ve Kamu Politikalarının Gelişimi	94
3.3.2. İstanbul Sözleşmesi’nin İmzalanması ve Beraberindeki Gelişmeler.....	104
3.3.3. İstanbul Sözleşmesi’nin Feshine Doğru	113
3.3.4. İstanbul Sözleşmesi’nin Fesih Süreci	116
BÖLÜM 4: SAVUNUCULUK KOALİSYONU ÇERÇEVESİ PERSPEKTİFİNDEN İSTANBUL SÖZLEŞMESİ OLAYININ ANALİZİ: KOALİSYONLAR, SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM	140
4.1. Politika Yapım Sürecinin Tasviri: Politika Altsistemi, Koalisyonların Yapısı ve İnanç Sistemleri	141
4.1.1. Politika Altsisteminin Tanımlanması	142
4.1.2. Savunuculuk Koalisyonları: Aktörler, Söylemler ve İnanç Sistemleri.....	143
4.1.2.1. Muhafazakâr/Gelenekçi Koalisyon	146
4.1.2.2. Modernist/Seküler Koalisyon	150
4.1.2.3. Savunuculuk Koalisyonlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış.....	152
4.2. İstanbul Sözleşmesi’nin İmzalanması ve Feshedilmesi ile Politika Yapımında Gerçekleşen Süreklilik ve Değişimin Analizi	159
4.2.1. Kamu Politikasının Niteliği ve Değişimin Büyüklüğü	160
4.2.2. Politika Değişiminin Dinamikleri	162
SONUÇ	176
KAYNAKÇA.....	188
ÖZGEÇMİŞ	224

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AK	: Avrupa Konseyi
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
KADEM	: Kadın ve Demokrasi Derneği
KEFEK	: Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
KİH-YÇ	: Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği
MYK	: Merkez Yürütme Kurulu
SKÇ	: Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 2002-2009 Yılları Arasında Cinayet Nedeniyle Ölen Kadın Sayısı	81
Tablo 2: Muhafazakâr/Gelenekçi ve Modernist/Seküler Koalisyonların Öne Çıkan Aktörleri.....	153
Tablo 3: Muhafazakâr/Gelenekçi ve Modernist/Seküler Koalisyonların İnanç Sistemleri.....	155

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi Diyagramı	35
Şekil 2: Şiddet Tipolojisi.....	55
Şekil 3: Kadına Yönelik Şiddetin Yaşam Döngüsü	58
Şekil 4: İstanbul Sözleşmesi Bağlamında Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Politikasının Değişim Süreci	174

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Yıllara Göre Basında İstanbul Sözleşmesi Hakkında Üretilen İçerikler 118

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1: Çankırı Asliye Hukuk Mahkemesi Kararı, Esas:1985/179 Karar:

1985/254..... 89

ÖZET	
Başlık: Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Politikasının Değişimi: İstanbul Sözleşmesi Örneği	
Yazar: Ömer Faruk KÖKTAŞ	
Danışman: Prof. Dr. Özer KÖSEOĞLU	
Kabul Tarihi: 28/11/2022	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 224 (ana kısım)
Kadına yönelik şiddet, tüm dünyada yaygın olarak görülen toplumsal bir problemdir. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ya da kamuoyunda bilinen adıyla İstanbul Sözleşmesi, doğrudan kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla hazırlanmış ve taraf devletlere bağlayıcı yükümlülükler getiren bir uluslararası insan hakları sözleşmesidir. Türkiye, AK Parti hükümeti döneminde Sözleşme’nin hazırlanmasında öncü rol oynamış ve 2011 yılında İstanbul’da düzenlenen toplantıyla Sözleşme’yi ilk imzalayan ülke olmuştur. Bununla birlikte İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanmasından tam on yıl sonra, yine AK Parti hükümeti tarafından Sözleşme tek taraflı feshedilmiştir. Bu tez çalışmasının amacı, AK Parti hükümetinin İstanbul Sözleşmesi’ni imzalaması ve feshetmesiyle görünür olan politika değişiminin altında yatan nedenleri analiz etmektir. Nitel yaklaşımı benimseyen çalışma, örnek olay incelemesine dayanmaktadır. Çalışmanın teorik zeminini, kamu politikası değişimine ilişkin teorik bir yaklaşım sunan Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi (SKÇ) oluşturmaktadır. SKÇ, politika yapım süreçlerini, ortak fikir ve görüşleri paylaşan politika aktörlerinin oluşturduğu koalisyonların karşılıklı mücadelesiyle açıklayan bir yaklaşımdır. Buradan hareketle İstanbul Sözleşmesi örnek olayı merkezinde gelişen politika yapımının dinamikleri ve değişimin nedensel faktörleri SKÇ aracılığıyla analiz edilmektedir. Bu tez, İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanması ve feshedilmesi yönünde alınan siyasal kararların, kadına yönelik şiddetle mücadele alanının kendi iç dinamiklerinden ziyade makro siyasal sistemin merkezi unsurlarının karakterize ettiği konjonktürel şartlardan kaynaklandığını ortaya koymaktadır.	
Anahtar Kelimeler: İstanbul Sözleşmesi, AK Parti, Politika Değişimi, Kadına Yönelik Şiddet, Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Policy Change on Combating Violence Against Women in Turkey: The Case of the Istanbul Convention	
Author of Thesis: Ömer Faruk KÖKTAŞ	
Supervisor: Prof. Dr. Özer KÖSEOĞLU	
Accepted Date: 28/11/2022	Number of Pages: ix (pre text) + 224 (main body)
Violence against women is a common public problem all over the world. The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence, or the Istanbul Convention, as it is known to the public, is an international human rights convention that has been prepared to directly combat violence against women and imposes binding obligations on the states parties. Turkey played a leading role in the preparation of the Convention during the AK Party government and became the first country to sign the Convention at the meeting held in Istanbul in 2011. However, exactly ten years after the signing of the Istanbul Convention, the Convention was unilaterally terminated by the AK Party government. The aim of this thesis is to analyze the dynamics underlying the policy change that became apparent with the AK Party government's signing and annulment of the Istanbul Convention. The thesis, which adopts a qualitative approach, is based on a case study. The theoretical basis of the study is the Advocacy Coalition Framework (ACF), which provides a theoretical approach to public policy change. ACF is an approach that explains policy making processes through the mutual struggle of coalitions of policy actors who share common ideas and views. From this point of view, the dynamics of policy making and the causal factors of change in the center of the Istanbul Convention case are analyzed through ACF. The thesis reveals that the political decisions to sign and terminate the Istanbul Convention are influenced by the contextual conditions characterized by the political system rather than the internal dynamics of the combating violence against women policy subsystem.	
Keywords: Istanbul Convention, AK Party, Policy Change, Violence Against Women, Advocacy Coalition Framework	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Genel Başkanı ve dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, 3 Haziran 2011 tarihinde kişisel twitter hesabından; “Kadına Şiddet Artık ‘İnsan Hakkı İhlali.’ Sözleşme, Türkiye'nin öncülüğünde hazırlandı.” şeklinde bir paylaşım yaptı (Erdoğan, 2011). Bu paylaşım, AK Parti hükümetinin Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi¹ ya da bilinen adıyla İstanbul Sözleşmesi’ni imzaladığını ve Türkiye’nin Sözleşme’ye taraf olduğunu kamuoyuna duyuruyordu. İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanmasından nispeten uzun bir müddet sonra, 2019 yılında, Recep Tayyip Erdoğan’ın Sözleşme hakkında bu kez; “İstanbul Sözleşmesi nas değildir. Bizim için ölçü değildir.” şeklinde bir açıklamada bulunduğu aktarıldı (Arslan, 2019). Bu açıklamayı takip eden gelişmelerin ardından İstanbul Sözleşmesi, 20 Mart 2021 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanan 3718 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile Türkiye tarafından tek taraflı olarak feshedildi. Cumhurbaşkanlığı makamında bulunan ve fesih kararına imza atan isim yine Recep Tayyip Erdoğan’dı. Böylelikle AK Parti hükümetinin imzalandığı İstanbul Sözleşmesi, imzalandıktan tam on yıl sonra yine AK Parti iktidarı tarafından feshedilmiş oldu.

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Avrupa Konseyi tarafından kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla hazırlanmış ilk ve tek uluslararası sözleşmedir. Sözleşme 2011 yılında İstanbul’da düzenlenen toplantıyla ülkelerin imzasına açıldığından dolayı kamuoyunda daha çok İstanbul Sözleşmesi olarak bilinmektedir. 11 Mayıs 2011 tarihinde

¹ Sözleşme’nin orijinal adı “Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence” şeklindedir. Ancak Sözleşme’nin isminin Türkçe’ye aktarılmasında ortak bir anlayıştan söz etmek mümkün değildir. Bu farklılık, “*domestic violence*” kelimesini Türkçe’ye çevirirken farklı yaklaşımların tercih edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bazı çeviriler kelimeyi “ev içi şiddet” olarak karşılarken, bazıları da “aile içi şiddet” kavramını tercih etmektedir. Bu çalışmada, Sözleşme’nin Parlamento’da kabulü için yapılan görüşmeler sırasında kullanılan adlandırma şekli esas alınmıştır. Bununla birlikte, bu durumun yalnızca basit bir kavram çeşitliliği olduğu zannedilmemelidir. Zira bahse konu olan kavram bir şiddet türünü temsil eder ve kavramsallaştırmanın niteliğine göre şiddetin içeriği de değişiklik gösterir. Çalışmanın ikinci bölümünde bu husus daha detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

Türkiye'nin de öncü olarak aralarında bulunduğu 12 ülke² tarafından imzalanan İstanbul Sözleşmesi'ni halihazırda 37 ülke imzalayarak yürürlüğe koymuştur. İstanbul Sözleşmesi'nin hazırlık aşamasında aktif rol oynayan ülkelerden birisi olan Türkiye, aynı zamanda Sözleşme'yi ilk imzalayan ülkedir. Bununla birlikte İstanbul Sözleşmesi'nden çekilen ilk ülke de yine Türkiye olmuştur. İmza ve fesih yönünde alınan her iki karar da Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki AK Parti hükümetleri tarafından alınmıştır.

Araştırmanın Önemi

İstanbul Sözleşmesi hem dünyada hem Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları alanında önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nin öncesinde kadın hakları, kadınların maruz kaldıkları ayrımcılık ve kadına yönelik şiddet konusunda küresel düzeyde çeşitli deklarasyon, bildirge, bölgesel sözleşmeler ve genel tavsiye kararları türündeki girişimler hayata geçirilmişti (United Nations, 1967, 1979, 1989, 1993a; Organization of American States, 1994; African Union, 2003). Örneğin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), kadınların hayatın bütün alanlarında yaşadıkları hak ihlalleri ve maruz kaldıkları ayrımcılıkla mücadeleye hasredilen ilk uluslararası sözleşme olarak önemli bir yere sahipti (United Nations, 1979). Keza kadına yönelik şiddeti konu edinen ve onu enine boyuna tanımlayan ilk uluslararası belge olan Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi, bu konuda çerçeve metinlerden birisi olmuştur (United Nations, 1993a). Ancak tüm bu gelişmelerle birlikte İstanbul Sözleşmesi'ne kadar, yalnızca kadına yönelik şiddete odaklanan ve imzacı taraflara belirli bağlayıcı yükümlülükler getiren uluslararası sözleşme niteliğinde bir belge ortaya çıkmamıştır. Bu yüzden İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddetle mücadelede tüm dünya ülkeleri için kritik bir aşamayı temsil etmektedir.

İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması Türkiye'de de kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Zira Sözleşme'yi imzalayıp iç hukuk sistemlerinde onaylayarak yürürlüğe koyan ülkeler için yerine getirilmesi gereken belirli sorumluluklar söz konusu olmaktadır. Bu doğrultuda en önemli gelişme, halen yürürlükte olan ve kadına yönelik şiddetle mücadelenin yasal zeminini oluşturan 6284 sayılı Ailenin

² Almanya, Avusturya, Yunanistan, Finlandiya, İzlanda, Fransa, Lüksemburg, Karadağ, Portekiz, İspanya, İsveç ve Türkiye.

Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'dur. Sözleşme'nin imzalanmasından bir yıl sonra ve Sözleşme hükümleri esas alınarak hazırlanan Kanun, kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli mekanizmaları devreye sokmuştur. 6284 sayılı Kanun'un kabulü kadınların maruz kaldıkları her türlü şiddeti önlemek üzere alınacak tedbirleri genişleterek güçlü bir yasal altyapı oluşturmuştur.

Bu tez, Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde 2002'den bu yana kesintisiz olarak yürütme gücünü kullanan AK Parti hükümetlerinin, 2011-2021 yıllarını kapsayan zaman diliminde İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik tutum ve davranışlarında görünür olan politika değişimini sorunsallaştırarak bu değişimin nedenlerine odaklanmaktadır. Zira Türkiye'de kadınlara yönelik şiddet ve cinayet olgusu çözülme bekleyen kamusal bir problem olarak önemini hala korumaktadır. Ayrıca kadınların maruz kaldığı şiddet ve uğradıkları cinayet vakalarının artışıyla beraber yaşananların her geçen gün kamuoyunda geniş yer bulması, meselenin aciliyetini pekiştirmekle birlikte politika yapıcılarının çözüme yönelik attıkları/atacakları adımları da dikkatlerin odağına taşımaktadır. Böyle bir ortamda, kadın haklarını uluslararası hukuki standartlara bağlayarak kadına yönelik şiddetle mücadelede öne çıkan en önemli koruyucu mekanizmalardan birisi olarak kabul edilen İstanbul Sözleşmesi'nin Türkiye tarafından tek taraflı olarak yürürlükten kaldırılması ilgi çekici bir gelişmedir. Dolayısıyla Sözleşme'nin hazırlanması ve yürürlüğe girmesine öncülük eden ülkelerden birisi olan Türkiye'nin, imzalandıktan 10 yıl sonra Sözleşme'yi tek taraflı feshederek böylesine radikal bir politika değişimine gitmesi, söz konusu karar verme sürecinin altında yatan dinamikleri araştırmaya değer kılmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden tek taraflı çekilmesi geniş çaplı tartışmalara yol açmıştır. Yurtiçi ve yurtdışından birçok politika aktörü karara tepki göstermiştir. Elbette ilk tepkilerden biri, Sözleşme'yi hazırlayan Avrupa Konseyi'nden gelmiştir. Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği başta olmak üzere Konsey'in diğer organları ve Konsey üyesi bazı ülkelerin karar vericileri, Türkiye'nin Sözleşme'yi iptal etme kararını kadına yönelik şiddetle mücadele açısından geri adım olarak değerlendirmişlerdir. Yapılan açıklamalarda, söz konusu kararın Türkiye'de şiddete uğrayan kadınlarla ilgili koruyucu mekanizmaları tehlikeye attığı, şiddet karşısında kadınları savunmasız bıraktığı ve yetkilileri, kadına yönelik şiddetle mücadelede oldukça hayati bir araçtan mahrum ettiği

vurgulanmıştır. Ayrıca bu kararın, Türkiye için doğuracağı olumsuz etkilerin yanı sıra kadına yönelik şiddeti önleyici uluslararası sisteme de zarar verdiğine işaret edilmiştir (Council of Europe, 2021; Council of Europe Presidency, 2021; Council of Europe Secretary General, 2021). Konsey'in yanı sıra Birleşmiş Milletler ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere çeşitli politika aktörleri bu minvalde açıklamalar yayınlamışlardır (The White House, 2021; UN Women, 2021; United Nations, 2021). Özellikle BM Kadına Yönelik Şiddet Özel Raportörü, Türkiye hükümetinin aldığı kararın, kadına şiddetin önemli görülmediğine dair bir mesaj vererek ülkedeki şiddet faillerini cesaretlendirebileceğine dikkat çekmiştir (United Nations, 2021).

İstanbul Sözleşmesi'nin AK Parti hükümeti tarafından tek taraflı feshedilmesi, ülke içinde de yoğun tepki ve eleştirilere sebep olmuştur (Armutçu vd., 2021; Yılmaz, 2021). Kararın akabinde kadın hakları ve kadına yönelik şiddet konusunda faaliyet gösteren çeşitli sivil toplum kuruluşları, İstanbul başta olmak üzere farklı şehirlerde gösteri yürüyüşleri düzenleyerek karara tepki göstermişlerdir. Muhalefet partilerinin yanı sıra kadın hareketinin önde gelen temsilcilerinin de aralarında bulunduğu bazı isimler fesih kararını sert bir dille eleştirmiştir. Bu süreçte, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden geri çekilmesine yöneltilen söz konusu olumsuz tepkiler çoğunlukla iki ana başlık altında yoğunlaşmıştır. Bunlardan ilki, Sözleşme'nin yürürlükten kaldırılmasıyla kadınları şiddete karşı koruyan en önemli mekanizmalardan birinin terkedildiği ve böylelikle kadına yönelik şiddetle mücadelenin ciddi zarar göreceği düşüncesidir. İkincisi ise TBMM'de onaylanan uluslararası bir sözleşmenin Cumhurbaşkanı Kararı ile feshedilmesinin hukuka uygun olmadığı tartışmasına dayanmaktadır. Bununla birlikte, özellikle AK Parti'ye yakınlığıyla bilinen politika aktörleri fesih kararına sahip çıkmışlardır. Kararı destekleyenlerin hareket noktaları farklı olsa da Sözleşme'nin kadına şiddeti önlemediği, aile yapısını bozduğu, eşcinselliği meşrulaştırdığı ve bağlamından kopararak toplumsal gerilimi tetiklediği şeklindeki yorumlar bu kapsamda öne çıkan görüşler arasında yer almıştır.

Tüm bu tartışmalardan anlaşılabileceği üzere, İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlükten kaldırılması, farklı uzantıları olan ve çeşitli açılardan ele alınabilecek konu başlıklarını içeren çok boyutlu bir fenomendir. Örneğin, yaygın bir toplumsal problem olan kadına şiddetin seyrinin Sözleşme'nin feshedilmesinden nasıl etkileneceği bu başlıklardan birisidir. Başka bir açıdan, söz konusu karar ile birlikte hükümetin kadına yönelik şiddetle

mücadele politikalarının hangi yöne evrildiği de tartışılabilir. Diğer taraftan Parlamento’da kanunla onaylanan bir uluslararası sözleşmenin Cumhurbaşkanı kararı ile feshedilmesinin hukuki niteliği de sorgulanabilir.³ Bu bağlamda mercek altına alınabilecek başlıklar çeşitlendirilebilir. Ancak, tam da bu noktada bir hususun altını çizmek gerekir. Türkiye tarafından İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanması ve on yılın ardından aynı sözleşmenin feshedilmesi, AK Parti iktidarının izlediği bir kamu politikasıdır ve kamu politikası yapım süreçleri bağlamında incelenebilir. Bu nedenle her şeyden önce aynı konu hakkında birbirinin tam karşısında duran iki kamu politikasının söz konusu olduğu vurgulanmalıdır. İstanbul Sözleşmesi tartışmalarını ele alırken meselenin bu temel niteliğini gözden kaçırmamak gerekir.⁴

İstanbul Sözleşmesi örneğinde, yirmi yıl boyunca tek başına siyasal iktidarı elinde bulunduran bir siyasal partinin, bu süre içerisinde aynı lider yönetiminde kurduğu hükümetlerin, aynı politika konusunda, on yıl arayla bambaşka siyasal pozisyonları benimsemesi söz konusu olmuştur. Hazırlandığı ve imzaya açıldığı dönemden bu yana tek bir hükmünün dahi değişmediği uluslararası bir sözleşmeye, AK Parti’nin zaman içerisinde bu denli farklı yaklaşımlar geliştirmesi sorgulanmaya değer bir olgudur. Buradan hareketle bu tez, İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanması ve feshedilmesiyle görünür olan politika değişiminin hangi dinamikler etrafında gerçekleştiğine odaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle çalışma, söz konusu politika değişimine yol açan politika yapım süreçleri ve karar verme mekanizmalarının nasıl şekillendiğini ele almaktadır. Bu minvalde, kamuoyuna imza ve fesih kararlarıyla görünür olan kamu

³ Türkiye iç hukukuna göre, TBMM tarafından onaylanan uluslararası bir sözleşmenin Cumhurbaşkanı Kararı ile feshedilemeyeceği gerekçesinden hareketle İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararının iptali ve yürütmeyi durdurulması talebiyle Danıştay’a çeşitli davalar açıldı. Bu davaların her birinde Danıştay, iptal istemlerini reddederek fesih kararının hukuka uygun olduğuna hükmetti.

⁴ Thomas R. Dye’nin (2013) klasikleşmiş tanımına göre kamu politikası, hükümetlerin yapmayı veya yapmamayı tercih ettiği her şeydir. Dye’nin tanımı, kamu politikasının ne anlama geldiğine ilişkin bir perspektif sunmakla birlikte kavramın sınırlarını belirlemek açısından yetersiz olabilir. Bu noktada, Thomas A. Birkland’ın kamu politikasına ilişkin tanımı daha açıklayıcı olabilir. Dye de dahil olmak üzere farklı araştırmacıların tanım denemelerine yer verdikten sonra Birkland (2011, ss. 8-9), kamu politikasını; farklı kademelerden hükümet organlarının toplumsal bir problem hakkında ne yapmayı amaçladıklarının bir beyanı şeklinde tanımlar. Bu beyanlar; yasa, tüzük, yönetmelik, içtihat (mahkeme kararları) ve çeşitli hükümet kararları şeklinde görünür olabilir. Taraf devletlere bağlayıcı yükümlülükler getiren uluslararası sözleşmeler Türkiye iç hukuku açısından kanun hükmündedir. Dolayısıyla İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanarak yürürlüğe girmesi, Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele alanında hayata geçirilen bir kamu politikası olarak kabul edilebilir. Ayrıca Sözleşme’nin feshedilmesinin de mevcut bir kamu politikasının ortadan kaldırılması bağlamında bir politika değişimini yansıtır. Bu konu, çalışmanın üçüncü bölümünde daha ayrıntılı bir biçimde tartışılmaktadır.

politikalarının ardındaki düşünceler, eylemler, aktörler ve süreçler keşfedilmeye çalışılmaktadır.

İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlükten kaldırılması kararı oldukça yeni bir gelişmedir. Bu çalışmanın yazıldığı sıralarda, fesih kararının üzerinden yaklaşık bir yıl gibi kısa bir zaman geçmiştir. AK Parti hükümetinin Sözleşme'den geri çekilmesinin hangi dinamikler etrafında şekillendiğini ve bu süreçte politika yapımının nasıl gerçekleştiğini ele alan akademik çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Bu çalışmalardan biri, Şahin'in (2021) Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadelenin önündeki engelleri konu edindiği makalesidir. Şahin'e göre, İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesi muhafazakâr sermaye gruplarının öncülüğünde İslamcı aydınlar ve İslami cemaat/toplulukların hükümete yönelik yoğun baskılarıyla yakından ilişkilidir. Fesih tartışmalarının 2018 yılında belirginleşen ekonomik durgunluk sonrasında doğduğunu özellikle vurgulayan Şahin, böyle bir ortamda ekonomik olarak önemli bir güç olan muhafazakâr iş insanlarının Sözleşme'den geri çekilme yönündeki lobicilik faaliyetlerinin AK Parti hükümetinde etkili olduğunu belirtir. Hatta, eğer söz konusu "kapitalist sınıfların" desteği olmasaydı, Sözleşme aleyhindeki tartışmaların yalnızca birtakım dini grupların taleplerinden ibaret kalacağını iddia eder.

İstanbul Sözleşmesi hakkında alınan kararları analiz eden Gülel de (2021a, 2021b) AK Parti hükümetinin uluslararası itibarını artırmak gibi araçsal niyetlerle Sözleşme'nin imzalandığını ifade ederek, Sözleşme'nin yürürlükte olduğu dönemde dahi hükümetin Sözleşme prensiplerinden ziyade dini/muhafazakâr değerleri takip ettiğini savunur. Bu nedenle Sözleşme'den geri çekilme, dini ve muhafazakâr grupların toplumsal cinsiyet eşitliği aleyhindeki fikirlerinin Recep Tayyip Erdoğan ve AK Parti hükümetinin benzer yöndeki anlayışı ile uzlaşısının bir sonucu olarak görülür (Gülel, 2021a).

İstanbul Sözleşmesi'ne odaklanan başka bir çalışmada Güneş ve Ezikoğlu (2022), Sözleşme'nin imzalanması ve feshedilmesinin, AK Parti iktidarının değişen siyasal tercihleri ile ilgili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, AK Parti iktidarının ilk yıllarında Avrupalılaşıma süreci ile birlikte liberal bir siyasal pozisyon benimsenmesi, Sözleşme'ye taraf olunmasını da içeren önemli reform girişimleriyle sonuçlanmıştır. Ancak özellikle 2010'lu yıllardan sonra hükümetin Avrupa'dan uzaklaşmaya başlaması ve özellikle kadın hakları konusunda muhafazakâr bir anlayışı öne çıkarması söz konusu

olmuştur. İstanbul Sözleşmesi'nin feshi de bu dönüşümün önemli bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Buna paralel olarak Bodur Ün ve Arıkan da (2022) İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararını Avrupa'ya entegrasyon sürecinin tersine çevrilmesiyle ilişkilendirmiştir. Araştırmacılara göre gerek Avrupa Birliği gerekse toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili benimsenen olumsuz söylemler, hükümetin kadın hakları, ayrımcılık ve şiddet alanındaki politikalarının değişimine zemin hazırlamıştır. Avrupa ile Türkiye'nin dini-kültürel değerlerinin farklı olduğuna ve yerli değerlerin üstün konumuna vurgu yapılarak İstanbul Sözleşmesi'nin meşruiyeti tartışmalı hale getirilmiştir. Avrupa'ya uyum sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliği prensibiyle hayata geçirilen reformlar, yerini dini muhafazakâr değerlerin ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin öne çıkarıldığı bir siyaset tarzına bırakmıştır. Avrupa Birliği norm ve standartlarından uzaklaşmanın çıktılarında biri de Sözleşme'nin feshedilmesi olmuştur.

AK Parti iktidarının Sözleşme'den çekilme yönündeki politikasını analiz eden çalışmalarda; Avrupa ile yürütülen ilişkilerin değişen dinamikleri, AK Parti döneminde politika yapımının karakterinde gözlenen dönüşüm, AK Partili elitlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik söylem/uygulamaları ve Türkiye'de dini muhafazakâr hayat görüşüne sahip olan sermaye sınıfı, sivil toplum kuruluşları ve İslami cemaat/grupların tutumları gibi faktörlerin öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte, İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ve feshedilmesini doğuran politika yapım süreçlerinin altında yatan mekanizmaları keşfetmek için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Zira İstanbul Sözleşmesi etrafında meydana gelen gelişmeler çok boyutlu ve karmaşıktır. Literatürdeki mevcut çalışmaların sayıca sınırlı olmasının ötesinde belirli bir teorik çerçeveden konuya yaklaşan çalışmalar da oldukça az sayıdadır. Özellikle kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında benimsenen bir kamu politikası olarak Sözleşme hakkında alınan kararların kamu politikası disiplini ve bu disiplinin teorik birikiminden hareketle ele alınması önemlidir. Bu tezin, söz konusu teorik birikime dahil olan Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi yaklaşımından yararlanarak İstanbul Sözleşmesi örnek olayında yaşanan değişimin dinamiklerini incelemesinin, ilgili alandaki literatüre katkı yapacağı düşünülmektedir.

Toplumda yaygın olarak seyreden kadına yönelik şiddet sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi ve hukuk bilimleri gibi farklı disiplinler tarafından incelenmektedir. Bununla birlikte, İstanbul Sözleşmesi konusunun bir kamu politikası sorunu olması nedeniyle

kamu politikası disiplini bağlamında irdelenmesine de ihtiyaç bulunmaktadır. Böyle bir ihtiyaca binaen bu tez, siyaset bilimi disiplini içerisinde bir alt çalışma alanı olarak ortaya çıkan kamu politikası araştırmalarından hareket etmektedir.⁵

Ayrıca İstanbul Sözleşmesi örneğinde, kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında hayata geçirilen bir kamu politikasının belirli bir zaman sonra ortadan kaldırılması suretiyle büyük bir değişimin yaşandığı görülmektedir. Böylesine bir değişimin altında yatan dinamikler, politika değişimi ile ilgili teorik yaklaşımlar kullanılarak analiz edilebilir. Bu konuda yapılmış çalışmaların daha çok siyasal sistemi makro düzeyde açıklamaya çalışan teorilerden yararlandığı düşünüldüğünde, politika/sorun odaklı mikro yaklaşımların kullanılması, karar verme dinamiklerinin farklı boyutlarının keşfedilmesi bakımından mevcut literatüre katkı sağlayacaktır.

Kamu politikası araştırmaları en genel anlamda, karar vericilerin oluşturdukları politikalar ve bunların sonuçları ile ilgilenir. Ortaya koyulan politikaların nasıl şekillendiği, neden değişim gösterdiği, sonuçlarının neler olduğu, etkinlik dereceleri ve her politika alanının birbirleriyle karşılaştırıldığında görülen farklılıkların altında yatan nedenler gibi hususlar, politika çalışmalarının odaklandığı temel sorun alanlarından bazılarıdır. Bu bağlamda siyaset bilimi literatürü ile kamu politikası literatürü belirli oranda ayrılmaktadır. Şöyle ki, siyaset biliminin temel odak noktasını belirli kurumsal yapılar, kavramlar, teoriler yahut davranışlar (meclis, bürokrasi, siyasal davranış, vatandaşlık vb.) oluştururken,⁶ kamu politikası çalışmalarının temel analiz nesnesi herhangi bir alandaki politikanın bizatihi kendisidir. Dolayısıyla, ilgili politika alanında

⁵ Kamu politikaları, politika yapım süreçleri ve politika analizini temel alan politika odaklı araştırmaların ne zaman ortaya çıktığı konusunda çeşitli görüşler mevcut olsa da çoğunlukla Lasswell'in 1951 yılında yayınladığı öncü çalışması ile başladığı kabul edilir. Bununla birlikte, politika odaklı araştırmaların siyaset bilimi disiplini içerisinde müstakil bir çalışma alanı haline gelmesi 1960'lı ve 70'li yıllarda gerçekleşmiştir (temel kaynaklar ve tartışmalara ilişkin bkz. Heclo, 1972, ss. 86-87; Sabatier, 1991a; McCool, 1995, s. 1; Lasswell, 2003; Birkland, 2011; John, 2012). Kamu politikası araştırmaları, Türkiye ölçeğinde de gelişmekte olan bir disiplindir. Akademik bir araştırma sahası olarak 2000'li yıllarla birlikte önem kazanmaya başlamıştır (ayrıntılı bilgi için bkz. Köseoğlu, 2013). Bu dönemden itibaren Türkiye'de kamu politikasına yönelik ilgi artarak devam etmiştir (Yıldız & Sobacı, 2013; Altunok & Gedikkaya, 2016; Babaoğlu & Akman, 2018; Bakır & Ertan, 2018; Demir, 2018; Şengül, 2018).

⁶ II. Dünya Savaşı sonrası siyaset bilimi alanında yapılan araştırmalara bakıldığında belirli konuların daha yoğun olarak ele alındığı söylenebilir. Bir tarafta yasama, yürütme ve yargının oluşturduğu kuvvetler ve karşılıklı ilişkiler, bürokrasi ve kurumsal mekanizmaların yapı/işleyişleri, siyasal partiler ve baskı grupları gibi belirli kurumsal yapılar üzerine odaklanılırken; diğer tarafta kamuoyu, seçimler, oy verme, siyasal toplumsallaşma gibi siyasal davranış alanına yönelik çalışmalar mevcuttur. Ancak farklı sektörlerdeki siyasal karar verme süreçleri, politikaların oluşumu ve uygulamalarını anlamaya yönelik araştırmalar oldukça sınırlıdır (bkz. Sabatier, 1991b, ss. 147-148; John, 2012, s. 3).

var olan kurumlar, davranışlar, değerler, politik kültür ve ağlar gibi birçok unsurun tümü politika çalışmalarının birlikte ele aldığı olgulardır. Zira tüm bu unsurlar, en nihayetinde bir politikanın bileşenleridir. Bu durumun analizi zorlaştıran bir yönü olmakla birlikte, özellikle modern dönemde politika yapımının karmaşık doğasına dikkat çekmesi bakımından da kayda değer olduğu söylenebilir (John, 2003, ss. 482-483). Bununla birlikte kamu politikası araştırmalarının da kendi içerisinde, araştırma amaçlarına göre iki temel analiz grubuna ayrıldığı söylenebilir:⁷

- *Politika analizi araştırmaları*: Politikanın bizatihi kendisini analiz nesnesi olarak alıp buradan normatif anlamlar üretme amacını taşıyan araştırmalardır. Bu bağlamda ortaya koyulan araştırmalarda genellikle, kamu politikasının içerdiği unsurlar (problemler, araçlar, nedenler, sonuçlar, düzenlemeler, kararlar, kamuoyu vb.) belirlenerek, bunlar arasındaki bağlar ve olası ilişki yapıları ortaya koyulmaya çalışılır. Problemlerin tespiti, alternatif çözümlerin üretilmesi, uygulanmakta olan politikaların etkilerinin değerlendirilmesi temelinde yapılan analizler bu grup içerisinde yer alır. Bir diğer deyişle, politika yapımının mekanizmalarını, çıktılarını, sonuçlarını ve bunlar ile ilişkili faktörleri incelemeye alarak, politikanın etkinliğinin ölçülmesi ve karar süreçlerinin iyileştirilmesi yönünde çalışmalar ortaya konulur.
- *Politika süreci araştırmaları*: Politika yapım sürecinin temel dinamiklerini ve politikaların şekillenme/gelişim/uygulama sürecinde rol oynayan faktörleri daha iyi anlamak için, politika sürecinin bizatihi kendisini mercek altına alan araştırmalardır. Araştırmacılar, politika sürecini oluşturan farklı aşamalara (gündem belirleme, formülasyon, uygulama vb.) ve bu aşamalar arasındaki nedensel ve normatif ilişkilere odaklanırlar. Bu tip araştırmalarda, zaman boyutu, bağlam, bireysel/kurumsal aktörler, fikirler ve söylemler gibi faktörler oldukça önemli değişkenlerdir. Kısacası bu çalışma tarzında, politika yapımının gerçekte nasıl bir süreci ihtiva ettiği, yani olması gerekenden ziyade olan durumun bir resmi sunulmaktadır. Bu yönüyle, olması gerekeni ve daha iyiyi araştıran politika analizi araştırmalarına da bir ön temel sunmaktadır. Zira etkin politika yapımının iyileştirilmesi için, mevcut durumun ne olduğunun ve hangi nedensel mekanizmalar tarafından şekillendiğinin anlaşılması

⁷ Politika odaklı araştırmaların sınıflandırılmasına yönelik referans verilen literatürdeki araştırmalar, belirli farklılıklarla birlikte, genel anlamda ortak bir yaklaşım benimsemişlerdir (bkz. Sabatier, 1991a, s. 144; Birkland, 2011, s. 13; John, 2012, s. 8; Peters & Zittoun, 2016, ss. 2-3).

önemlidir. Politika değişimi, politika yapımı ve politika uygulaması çalışmaları bu araştırma grubu içerisinde yer alır.

Politika değişimi çalışmaları, yukarıda ifade edildiği şekliyle politika odaklı araştırmalar içerisinde politika sürecini merkeze alan analiz grubu içerisinde yer alır. Dolayısıyla amaç, belirli bir politika alanının etkinliğinin tespit edilmesi değil, ilgili politika alanının şekillenme, gelişme ve değişim süreçlerine dair betimleyici bir tablo ortaya koymaktır. Zira, herhangi bir politikanın etkinliğini (olması gerekeni) araştırma noktasında ilk adımın, söz konusu alanın mevcut işleyişine dair ayrıntılı bir açıklama sunmaktan geçtiği düşünülmektedir. Politika değişimi, hükümet politikalarının hangi dinamikler çerçevesinde şekillendiği ve biçim değiştirdiği konusunu inceler. Bir kamu politikası alanında, politikanın değişimi üzerinden yapılan analizler, söz konusu politikaların biçimlenmesinde etkili olan nedensel faktörlere dair önemli bulgular ortaya çıkarabilir. Özetle, politika değişimini ele almanın, politika yapım sürecini ve bu sürecin altında yatan dinamikleri/nedensel mekanizmaları çalışmak anlamına geldiği söylenebilir.

Politika değişimi çalışmaları, İstanbul Sözleşmesi hakkında geliştirilen kamu politikalarının nasıl birbirlerinden bu kadar ayrıştığını ve bu alanda neden böylesi bir politika değişikliğine gidildiğini anlama noktasında bir çerçeve sunmaktadır. Politikaların gündeme gelme, formülasyon, uygulama ve değişim gibi farklı aşamalarının nasıl geliştiğini konu edinen politika yapım süreci çalışmaları çatısı altında, bu süreci analiz etmek için birtakım teorik yaklaşımlar geliştirilmiştir. Söz konusu yaklaşımlar aracılığıyla, kamu politikaları gibi karmaşık ve çok boyutlu fenomenler belirli bir sistematikte incelenebilir. Böylelikle, politikaların oluştuğu ortamın hangi faktörler etrafında şekillendiği, bu faktörler arasındaki ilişkinin niteliği ve değişen bağlamlarda politika yapımının görünümündeki ortak/ayrışan yönler üzerine analitik olarak düşünülebilir.

Bu tez çalışması, kamu politikası yapım süreçlerini ve politika değişimini analiz etmek için teorik bir yaklaşım sunan Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi'nden (*Advocacy Coalitions Framework*) yararlanmaktadır. İstanbul Sözleşmesi örnek olayını analiz etmek için Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi'nin (SKÇ) tercih edilmesinin birtakım gerekçeleri vardır.

Öncelikle SKÇ, kamu politikası çalışmaları literatüründe politika yapımı ve değişim süreçlerine dair teorik çerçeve sunmayı amaçlayan öncü ve en önemli yaklaşımlardan birisidir (bkz. John, 2003; Cairney, 2007; Capano, 2009). Bununla birlikte SKÇ'nin Türkiye'de sınırlı sayıda araştırmada inceleme alanı bulduğu söylenebilir (Saatçı, 2011; Çopuroğlu, 2017; Gedikkaya, 2018; Yağcı, 2019; Çiner & Altınışik, 2020; Ertan, 2020). Örneğin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın Türkiye'de hazırlanmış bütün lisansüstü tezleri içeren "Ulusal Tez Merkezi" veri tabanında SKÇ'nin yaklaşımını kullanarak hazırlanan yalnızca bir yüksek lisans (Saatçı, 2011) ve bir doktora (Gedikkaya, 2018) tezi bulunmaktadır. Saatçı (2011), SKÇ'yi Türkiye'de eğitim politikaları alanında çift dilli eğitim tartışmalarına uygulamıştır. Gedikkaya (2018) ise, Türkiye'de istihdam politikaları kapsamında istihdamda aracılık politikalarını SKÇ'nin bakış açısıyla analiz etmiştir. Bu çalışmaların haricinde, kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları da dahil olmak üzere herhangi bir politika konusunu SKÇ zemininde ele alan başka bir lisansüstü çalışmaya rastlanmamıştır.

Lisansüstü çalışmaların yanı sıra, Türkiye ölçeğinde çeşitli kamu politikalarını SKÇ'den hareketle analiz eden bazı araştırmalar da literatürde yerini almıştır. Örneğin Yağcı (2019), çevre politikaları alanında Türkiye'nin biyogüvenlik politikasını SKÇ aracılığıyla analiz etmiştir. Türkiye'deki biyogüvenlik mevzuatının yurtdışından genetiği değiştirilmiş ürünlerin ithaline izin verirken, aynı ürünlerin ülke içinde üretimini yasaklamasını sorunsallaştıran çalışma, söz konusu düzenlemenin politika altsistemindeki iki savunuculuk koalisyonunun rekabetinin bir sonucu olduğunu ortaya koymuştur. Başka bir çalışmada Ertan (2020), çocuk yaşta evlilik ile ilgili bir kanun değişikliği tasarısı hakkında kadın haklarını savunan sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini analiz etmek için SKÇ'den yararlanmıştır. Çalışma, bir politika altsisteminde gündeme gelen farklı politika konularında savunuculuk koalisyonlarının karşılıklı ilişki yapılarında farklılaşmaların gelişebileceğini ve bu durumun politika değişimini etkileme yönünde sonuçlar doğurabileceğini göstermiştir.

Modern dönemde kamu politikalarının karmaşık ve çok boyutlu doğasını dikkate alan SKÇ, bu bağlamda politikaların nasıl şekillendiğine yönelik kapsamlı, ayrıntılı ve bütüncül bir resim sunar. Böylece politika yapım süreçlerinde rol oynayan çok sayıda faktörün hesaba katılması hedeflenir. Bu da pratik hayatta incelenen örnek olay ile ilgili daha geçerli çıkarımlar yapılmasına yardımcı olur. SKÇ'ye göre politika yapımı,

politikanın konusunu oluşturan her bir mesele hakkında benzer fikir ve görüşleri paylaşan aktörlerin oluşturduğu grup/ağların karşılıklı mücadele alanıdır ve politikalar da bu mücadelenin bir çıktısıdır. Bu yönüyle SKÇ, ortaya koyduğu temel varsayımlarıyla, İstanbul Sözleşmesi merkezinde gelişen politika yapım süreçlerini analiz etmek için oldukça kullanışlı görünmektedir.

SKÇ'nin en temel kabullerinden birisi, politika yapım süreçlerini analiz ederken uzun dönemli bir perspektif benimsenmesi gerektiğidir (Jenkins-Smith vd., 2014, s. 192). Bu süre, İstanbul Sözleşmesi olayındaki gibi, en az on yıl ve üzerinde olmalıdır. Zira ancak bu şekilde kamu politikalarının süreklilik ve değişimi ile ilgili doğru çıkarımlarda bulunmak mümkün olabilir. Aksi takdirde, zaman içerisinde gerçekleşen anlık dalgalanmalar veya kısa dönemli hareketsizlikler politikaların seyrinin genel karakteri hakkında yanıltıcı veriler sunabilir. Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları alanının 1980'li yıllarla birlikte canlandığı ve 2000'li yıllarda siyasal gündemin ana başlıklarından birisi haline geldiği dikkate alındığında, bu bağlamda gerçekleşen politika değişimini analiz etmek için yeterli bir zaman diliminin söz konusu olduğu söylenebilir.

SKÇ tarafından sunulan analitik çerçeveden politika yapım süreçlerine mercek tutarken, uzun dönemli bakışın yanı sıra önemli olan diğer bir husus da araştırılan politika alanının niteliğiyle ilgilidir. Kamusal alanın tabiri caizse “göz önünde” olan meseleleri, SKÇ'nin kavramsal dünyasıyla yorumlanmaya daha uygundur (Weible & Sabatier, 2007, s. 132). Göz önünde ifadesiyle kastedilen; kamuoyunca yakinen bilinen, karar vericilerin ehemmiyet verdiği, çok sayıda aktörün dahil olduğu, farklı taraf ve görüşleri içerisinde barındıran, medya görünürlüğüne sahip ve böylelikle yüksek düzeyde çatışmaya sahne olan politika konularıdır. Politika altsistemleri, savunucu koalisyonlar ve inanç sistemleri gibi SKÇ'nin özünü oluşturan kavram kategorileri, bu tip politika konularının etrafında şekillenen siyasal bağlamlarda açıkça gözlemlenebilir. Bu yüzden SKÇ ekseninde yürütülen politika süreci analizlerinin birçoğu söz konusu özellikleri taşıyan politikaları ele alır (bkz. Crow, 2008; DeBray vd., 2014; Heikkilä vd., 2014). Gerek İstanbul Sözleşmesi gerekse Sözleşme'nin ilişkili olduğu kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları, SKÇ'nin bu tarifini doğrudan karşılayan politika alanlarından birisidir.

İstanbul Sözleşmesi olayından hareketle Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele politika alanı, tam da SKÇ’nin resmettiği politika yapım sürecinin ve bu sürecin temel bileşenleri olarak tanımladığı değişkenlerin ortaya çıkması için müsait bir zemin teşkil eder. Tüm bu bilgiler ışığında bu tez çalışmasının temel amacı, İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanmasından on yıl sonra tek taraflı feshedilmesiyle ortaya çıkan politika değişiminin altında yatan dinamikleri keşfetmek ve böylelikle kadına yönelik şiddetle mücadele alanındaki politika yapım süreçlerinin hangi faktörler etrafında şekillendiğini açığa çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın cevap aradığı temel araştırma sorusu ve alt araştırma soruları şu şekildedir:

- 2011 yılında imzalanan İstanbul Sözleşmesi’nin, imzalandıktan on yıl sonra aynı siyasi iktidar tarafından feshedilmesiyle meydana gelen politika değişimi nasıl açıklanabilir?
 - İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanması hangi süreç ve dinamikler etrafında gerçekleşmiştir?
 - Aynı siyasal iktidar döneminde olmasına rağmen 2021 yılında İstanbul Sözleşmesi’nin feshedilmesinde hangi faktörler rol oynamıştır?
 - İstanbul Sözleşmesi hakkında benimsenen kamu politikalarından yola çıkarak AK Parti döneminde kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarının karakteri nasıl şekillenmiştir?
 - İstanbul Sözleşmesi ile ilgili benimsenen kamu politikaları, Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi aracılığıyla açıklanabilir mi?

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma tasarımı, bir araştırmacının odaklandığı problem ve cevaplamaya çalıştığı araştırma sorularını metodolojik olarak hangi süreç ve tercihler etrafında ele alacağını içeren bir plandır (DeForge, 2010, s. 1253). Bu plan; araştırmanın yapı, yaklaşım, bilimsel yöntem ve teknikler açısından kurgulanmasını ve tüm bunların problem ve araştırma soruları ile ilişkilendirilmesini içerir (Davies, 2006, s. 266). Dolayısıyla araştırma tasarımı, araştırmacının ele aldığı konuyu kavrayış biçimine ve araştırma sorularının niteliğine bağlı olarak belirlenir (Dixon vd., 2016, s. 74). Bu nedenle her şeyden önce bir tasarım planı oluşturmak önemlidir. Zira toplanacak verilerin cinsi ve

nasıl analiz edileceği, tercih edilen tasarım yaklaşımıyla doğrudan ilgilidir (De Vaus, 2001, ss. 8-9; DeForge, 2010, ss. 1253-1254). Tutarlı bir araştırma tasarımı; araştırmanın sağlam temellere dayanması, geçerliliği ve güvenilirliği, okuyuculara rehberlik etmesi ve araştırmacıya yol göstermesi açısından kritik bir işlev görür (Davies, 2006, ss. 266-267).

AK Parti hükümetinin İstanbul Sözleşmesi için imza ve fesih şeklinde aldığı siyasal kararlar, kadına yönelik şiddet problemiyle mücadele konusunda benimsenmiş kamu politikalarıdır. Kamu politikalarının çok boyutlu niteliği hatırlandığında, bir politikanın farklı yönleri nitel veya nicel çok çeşitli yöntem ve teknikler aracılığıyla çalışılabilir. Nitel ve nicel yaklaşımlar; araştırma konusunun niteliği, benimsenen bilimsel anlayış, kullanılacak materyaller ve analiz tarzı ile doğrudan ilişkilidir.

Bu tez, kamu politikası yapım süreçlerine ve politika değişiminin nasıl ve hangi faktörlerin etkisiyle şekillendiğine odaklanmaktadır. Politika yapım süreçleri ve politika değişimi çalışmaları da yukarıda ifade edildiği gibi, kamu politikası olarak görünür olan siyasal olguların arka planda ne gibi aşamalardan geçtiği, karar vericiler ve kurumlar da dahil olmak üzere süreç içerisinde rol oynayan aktörlerin fikir, davranış ve girdikleri ilişkilerin bütünü gibi beşerî ve toplumsal fenomenleri kapsar. Politikanın konusunu oluşturan meseleye yüklenen anlamlar, iktidar ilişkileri ve bağlamsal faktörler politika yapım sürecinde dikkate alınması gereken kritik belirleyicilerdir. Bu açıdan politika yapımı ve değişiminin aktörlerin başrolde olduğu ilişki ve etkileşimlerin yanı sıra siyasal ve toplumsal dinamiklerin bir toplamı olduğu söylenebilir. Yani iki veya daha fazla değişken arasındaki kalıp ve korelasyonları sorgulamaktan ziyade, belirli bir konu ve bağlam özelinde gerçekleşen bir olgunun ardındaki çok çeşitli faktörlerin keşfedilmesi ön plandadır. Üstelik söz konusu kadın hakları ve kadına yönelik şiddet gibi toplumun genelini ilgilendiren, teknik uzmanlık yönü güçlü olmayan ve değer yüklü temel bir insan hakları meselesi olduğunda, politika yapımının bu yönü daha da belirgin olmaktadır. Buradan hareketle bu tez çalışması, ele aldığı konu, problem, amaç ve araştırma soruları doğrultusunda nitel yaklaşıma dayanmaktadır.

Nitel yaklaşıma dayalı araştırmaların fenomenoloji, etnografi, gömülü teori, anlatı araştırması ve eylem araştırması gibi farklı türleri bulunmakla birlikte, bu tezde örnek olay incelemesi tercih edilmektedir. Örnek olay incelemesi, Creswell'in bütünsel tanımıyla; "gerçek hayattaki olguları keşfetmeye çalışan bir araştırmacının, zaman

içerisinde gelişen çerçevesi belirli bir örnek olay ya da olayları, birden fazla bilgi kaynağından ayrıntılı ve derinlemesine veri toplama⁸ yoluyla araştırdığı ve örnek olaya ilişkin tanım ve temaları içeren sonuçları raporladığı nitel bir yaklaşımdır.” (Creswell, 2013, s. 97). Bu yaklaşım özellikle psikoloji, tıp, hukuk ve siyaset bilimi disiplinlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır (Creswell, 2013, s. 97). Örnek olay incelemesi, toplumsal yaşamın içerisinde meydana gelen fenomenlerin “nasıl” veya “niçin” gerçekleştiğini anlamamanın yanı sıra bu fenomenlerin geniş ve derinlemesine bir tanımını yapmak için kullanılır (Yin, 2018).

Örnek olay incelemeleri, SKÇ’nin teorik bakış açısını kullanarak politika değişimini analiz eden çalışmaların sıklıkla tercih ettiği yaklaşımlardan biri olarak da öne çıkmaktadır. Teorik zemin olarak SKÇ’yi tercih eden çalışmaların büyük çoğunluğu belirli bir politika altsisteminde tekil bir politika değişikliği örneğini analiz etmişlerdir (Henry vd., 2022, s. 117; Pierce vd., 2022, s. 147). Dolayısıyla politika değişimini SKÇ aracılığıyla anlama çalışan araştırmaların nitel yaklaşıma dayalı örnek olay incelemelerine yöneldiği görülmektedir (Pierce vd., 2022).

Bu tez, AK Parti hükümetlerinin İstanbul Sözleşmesi hakkında yürürlüğe koyduğu imza ve fesih kararlarının nasıl alındığını ve hangi nedensel faktörlerin bu kararları ortaya çıkardığını sorgulamaktadır. İstanbul Sözleşmesi merkezinde kamusal alanda gelişen tartışmalar ve Sözleşme’ye yönelik atılan siyasal adımların bütününe bakıldığında, bir araştırma yöntemi olarak örnek olay incelemesinin karakteristik özelliklerini tam anlamıyla karşıladığı görülebilir. İstanbul Sözleşmesi örnek olayı, sivil toplumun da önemli bir politika aktörü olarak faaliyette bulunduğu bir politika altsisteminde uygulamaya geçirilen iki önemli siyasal kararı temsil eder. Bu yönüyle İstanbul Sözleşmesi etrafında meydana gelen gelişmeler; sınırları önemli ölçüde belirgin olan, tanımlanabilir ve derinlemesine araştırmaya uygun sosyo-politik bir vaka olarak araştırmacıların önünde durmaktadır.

Örnek olay incelemelerinde, seçilen bir veya birden fazla vakayı analiz etmek için çeşitli kaynaklardan toplanan farklı veri türleri kullanılır. Bu veriler, araştırmanın kapsamına ve örnek olayın niteliğine göre değişiklik gösterebilmekle birlikte, ortak olarak şu kategoriler altında sınıflandırılabilir: Dokümanlar, arşiv kayıtları, doğrudan gözlem,

⁸ Gözlemler, mülakatlar, dokümanlar, belgeler, görsel-işitsel materyaller vb.

katılımcı gözlem ve fiziksel malzemeler (Yin, 2018). Etkin bir araştırma yürütebilmek için mümkün olduğunca birden fazla veri kaynağından toplanan değişen nitelikteki veri tiplerinden yararlanmak önemlidir (Yin, 2018). Bu tez, kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları alanında ve İstanbul Sözleşmesi özelinde hayata geçirilen kamu politikalarının yapımı, politika değişiminin dinamikleri ve Sözleşme'nin imzalanmasından feshine kadar yaşanan sürecin hangi faktörler ekseninde seyrettiğini ele alırken geniş bir yelpaze içerisinde toplanan verilere yaslanmaktadır. Çalışmanın odaklandığı araştırma sorularının cevaplanması amacıyla yararlanılan veriler; resmi politika belgeleri (kanun, yönetmelik, karar, uluslararası sözleşme vb.), ulusal plan ve programlar, meclis tutanakları ve soru önergeleri, hükümet programları, siyasi parti programları, seçim beyannameleri, karar vericiler ve ilgili aktörlerin söylemleri, yazılı ve görsel medya içerikleri ve arşivi, sosyal medya içerikleri, gazete köşe yazıları ve raporlardan oluşmaktadır.

Örnek olay incelemelerinde, araştırmanın problemi ve sorularından hareketle benimsenen metodolojik yaklaşım kapsamında toplanan verilerin analizi için farklı teknikler mevcuttur (George & Bennett, 2005). Özellikle örnek olay incelemeleri için seçilecek veri analiz tekniği konusunda net ve kesin kurallar olmamakla birlikte, araştırma tasarımının tıpkı diğer aşamalarında olduğu gibi, araştırmanın bizzat kendisi bu tercihte belirleyici olmaktadır (Yin, 2018). Bu bağlamda İstanbul Sözleşmesi örnek olayını masaya yatıran çalışma, on yıl gibi uzun bir zaman diliminde Sözleşme merkezinde gelişen politika yapım süreçlerinin altında yatan mekanizmaları keşfetmeye çalışmaktadır.

Checkel'e göre, süreçleri anlamaya çalışmak, aslında süreci meydana getiren nedensel mekanizmaları araştırmakla eş anlamlıdır. Bu tür mekanizmaları incelemek için de bir süreç izleme yöntemi kullanmak elzemdir. Süreçleri izleyerek, özellikle sosyal bilimlerde geçerliliği tartışmalı olan “ya o ya bu” gibi makro ve tekil açıklamaları aşarak, “yapı” ve “faillerin” birlikte rol oynadığı çok boyutlu açıklamalara ulaşılabilir (Checkel, 2008, s. 114). Süreç izleme, gerçek hayattaki olgu ve süreçlerde nedensel mekanizmaların nasıl işlediğini tespit etmek için, ilgili vakanın derinlemesine ampirik analizini yaparak söz konusu mekanizmaların izini sürmeye yarayan bir araştırma ve analiz tekniğidir (Beach & Pedersen, 2019, s. 1). Bu yöntem, Türkçe literatürde “süreç takibi”, “süreç izleme” ve “iz sürme” gibi farklı kavramlarla ifade edilmektedir. Tanımı itibarıyla bu analiz biçimini

en iyi karşılayan adlandırmanın iz sürme olduğu düşünülerek, çalışmada iz sürme kavramı tercih edilmiştir. Zira, çalışma kapsamında incelenen vakanın tüm yönleri (olaylar, fikirler, aktörler ve ilişkiler) ayrıntılarıyla araştırılarak, değişkenler arasındaki nedensel bağların ipuçları aranmaktadır.

İz sürme tekniği, bir örnek olayı açıklayan nedensel mekanizmaları keşfetmek amacıyla, olaya dair tüm süreçleri, gelişmeleri ve bağlamla ilgili verileri içeren kanıtların analizi şeklinde anlaşılabilir (Bennett & Checkel, 2015, s. 7). İz sürme, hem belirli bir tarihsel vakanın sonucunda görünür olan çıktıları üreten nedensel dinamikleri daha iyi anlamayı hem de birden fazla örnek olay içerisinde nedenler ve sonuçları birbirlerine bağlayan mekanizmaları aydınlatmayı hedefleyen araştırmalar için oldukça uygundur. İz sürme tekniğinin önemi, örnek olayla ilişkili verilerin incelenmesi yoluyla pratik hayattaki nedensel süreçlerin nasıl çalıştığı hakkında çıkarımlar geliştirilmesine yardımcı olmasıdır. İz sürmeye dayalı örnek olay incelemelerinde araştırmacının analitik bakışı, ayrı ayrı nedenler ve sonuçlar üzerinde değil, bunlar arasındaki varsayıma dayalı mekanizmalara yoğunlaşır. Bu, nedenleri sonuçlara bağlayan ilişkisel süreçlere odaklanmak anlamına gelir (Beach & Pedersen, 2019, s. 1). İz sürme tekniği, özellikle tek bir örnek olay üzerinden görünür olan politika değişimi vakalarının analizi için uygundur ve SKÇ'nin politika değişimine uygulanmasında kullanılan en yaygın analiz tekniklerinden birisidir (Henry vd., 2022, s. 116).

İstanbul Sözleşmesi örnek olayına özellikle siyasal karar verme açısından yaklaşmak, zamana yayılan ve içerisinde çok boyutlu dinamikleri barındıran politika yapım süreçlerini dikkate almayı gerektirir. Kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları alanında gerçekleşen ve imzalanmasıyla feshedilmesi arasında yaklaşık olarak on yıl gibi bir zaman dilimi bulunan Sözleşme, bu süre zarfında en tepedeki siyasal karar vericilerden sivil alanın aktörlerine kadar sayısız faktörün iç içe geçtiği karmaşık bir süreci beraberinde getirmiştir. Dahası, Sözleşme'nin imzalanmasına değin bu politika alanında yaşanan gelişmeler de Sözleşme merkezindeki tartışmalardan ayrı değildir. Tüm bunlar birlikte düşünüldüğünde araştırmacının karşısında duran iki farklı politika kararı ve bunun arkasında yatan uzun soluklu, katmanlı ve karmaşık bir politika yapım süreci söz konusudur. Dolayısıyla, bu sürecin doğurduğu ve ilk bakışta birbirleriyle çelişkili görünen politika çıktılarını anlamlandırabilmek için yine bu süreci meydana getiren tüm gelişmelerle ilgili toplanan verilerin ayrıntılı bir dökümünü yaparak, imza ve fesih

kararlarına yol açan değişkenler arasındaki nedensel mekanizmaların izini sürmek ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın konusu, ele aldığı problem, cevaplamaya çalıştığı araştırma soruları ve bunlarla ilişki olarak yapılandırılan araştırma tasarımı doğrultusunda bu tez çalışması esas itibariyle dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın teorik çerçevesinin yer aldığı birinci bölümde ilk olarak kamu politikalarının süreklilik ve değişiminin akademik olarak çalışılmasıyla ilgili bir girişten sonra Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi ayrıntılı olarak açıklanmıştır. İkinci bölüm, İstanbul Sözleşmesi'nin temelini oluşturan politika problemi, yani kadına yönelik şiddet hakkındadır. Bu bölümde kadına yönelik şiddet probleminin tanımı, yaygınlığı, kamusal bir problem olarak karar vericilerin gündemine gelme süreci ve sonrasında probleme yönelik atılan adımlar küresel ölçekte ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye bağlamında kadına yönelik şiddet probleminin yaygınlığı ve problemin kamusal alandaki seyri incelenmiştir. Türkiye'de kadına yönelik şiddetin gündeme gelmesinden itibaren İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ve feshedilmesine varan süreç bu bölümde ortaya koyulmuştur. Özellikle, İstanbul Sözleşmesi etrafında yaşanan gelişmeler ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Çalışmanın dördüncü ve son bölümü, İstanbul Sözleşmesi olayının teorik olarak irdelenmesine ayrılmıştır. Bu bölümde, AK Parti hükümetlerinin Sözleşme hakkında benimsediği kamu politikaları, SKÇ perspektifinden yararlanarak derinlemesine ve farklı açılardan analiz edilmiştir.

BÖLÜM 1: TEORİK ÇERÇEVE: KOALİSYONLAR, SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM BAĞLAMINDA KARMAŞIK POLİTİKA PROBLEMLERİNİN ANALİZİ

Genel seçimler, ideolojik çatışmalar, siyasal partilerin aktiviteleri, yolsuzluk hikayeleri, liderlerin kişilik özellikleri ve siyasal söylemler siyasetin dikkat çekici bazı olgularıdır. Medya ve kamuoyunun gündemini sıklıkla yüksek tansiyon içeren bu tip konular meşgul eder. Ancak siyaset, aynı zamanda güvenlik, eğitim, sağlık, ekonomi gibi çeşitli politika alanları⁹ kapsamında alınan siyasal kararları da içerir. Siyasal iktidarların toplumsal ihtiyaç ve problemlere cevap vermek amacıyla geliştirdiği kamu politikaları ile somutlaşan bu kararlar, toplumun bütünü üzerinde bağlayıcı ve doğrudan etkiye sahiptir. Nitekim uygulanan politikaların çıktıları ve sonuçları (eğitim kalitesi, sağlık sisteminin işleyişi, ekonomik performans vb.) çoğu zaman halk nezdinde, başta ifade edilen konu başlıklarından daha önemli ve belirleyicidir (John, 2012, s. 1). Dolayısıyla kamu politikalarının nasıl formüle edildiği, oluşumunda hangi faktörlerin ve aktörlerin rol oynadığı, alternatifler arasından nasıl seçim yapıldığı; uygulamadaki programın istikrarı, değişimi veya ortadan kalkmasına neyin sebep olduğu gibi sorular genel anlamda vatandaşları, özelde ise siyasal bilimcileri yakından ilgilendirir.

Gündelik hayatta sürekli olarak gerçekleşen ve etkisi toplumsal bütünü kapsayan bir siyasal aktivite olarak kamu politikaları ve politika yapımı hakkında merak uyandıran soruların listesini uzatmak mümkündür. Bu soruların her biri tek başına siyasal süreçlerin farklı boyutlarına işaret etmekle birlikte hepsinin işaret ettiği ortak tema, politika oluşturma süreçlerinin işleyişi ve bu sürecin altında yatan dinamiklerdir. Bu minvalde bu tezin de odak noktasını oluşturan bir olgu olarak politika yapım süreci denildiğinde, politikaların konusunun veya uygulama sonuçlarının ne olduğundan ziyade, tüm boyutlarıyla nasıl bir oluşum süreci geçirdiklerinin kastedildiğini belirtmek gerekir (bkz. Heclo, 1972, ss. 87-88).

Araştırmacılar, kamu politikası yapım süreçlerini anlamak ve açıklamak amacıyla çalışmalar yürütmüş ve buna bağlı olarak her birinin söz konusu sürecin niteliğine dair

⁹ Politika alanı kavramı, bu çalışmada devletlerin faaliyet gösterdiği ve politika ürettiği eğitim, sağlık, ekonomi, güvenlik ve refah gibi sektörleri tanımlamak için kullanılmıştır. Politika alanlarının hangi sektörleri içerdiği konusunda daha ayrıntılı bilgi için Dye'nin (2013) çalışmasına bakılabilir.

farklı bileşenleri öne çıkardığı çeşitli kavram ve teoriler doğmuştur (McCool, 1995; Weible & Sabatier, 2017). Söz konusu teorik birikim, kamu politikalarının nasıl yapıldığını ve hangi faktörlerin politika yapım süreçlerini yönlendirdiğini analitik düzeyde analiz edebilmek için son derece önemli bir yol göstericidir. Zira reel politika yapımının teorik açıdan yorumunun niteliğini, benimsenen yaklaşım ve analiz yöntemleri doğrudan etkiler. Bu bağlamda çalışmanın kavramsal ve teorik zeminini oluşturan bu bölümde, politika yapım sürecinin pratik siyasal hayatta nasıl görüldüğü ve bu görünümün analitik düzlemde nasıl ele alınabileceği tartışılmaktadır.

1.1. Politika Yapım Süreçlerinin Pratik Görünümü: Karmaşıklık, İstikrar ve Değişim

Modern demokratik siyasal sistemlerde, kamu politikalarının oluşum süreçlerinin işleyişinin geçmiş dönemlere nazaran belirgin ayırt edici özelliklerinden bahsedilebilir.¹⁰ Politika yapım süreçlerinin modern dönemdeki karakteri ile ilgili belki de öncelikle ifade edilmesi gereken ve tartışma götürmeyen husus, sürecin oldukça karmaşık, iç içe geçmiş ve çok boyutlu bir yapı arz ettiğidir (Morçöl, 2012; Cairney vd., 2019). Siyasal kararlar artık otoriter politika yapıcılar tarafından tek bir merkezden verilen kararlar olarak değil, birçok aktörün dahil olabildiği mekanizmaların şekillendirdiği bir süreç olarak karşımıza çıkar. Siyasal sistemin tepesinde yer alan karar vericilerin yanı sıra, farklı kademelerdeki kurumlar, yerel yönetimler, baskı grupları, sivil toplum kuruluşları, medya ve düşünce kuruluşları vb. aktörler birer iktidar ortağı olarak karar verme süreçlerinde etkili olabilmektedirler. Ayrıca iktidarın kullanımı ve paylaşımında aktörler arası mesafeler muğlaklaşmıştır. Böylelikle politika yapıcılara ve karar süreçlerine erişim imkânları genişleyerek, politika yapımı, yalnızca belirli grupların kontrolünde olan kapalı süreçler ile tanımlanamayacak bir şekle bürünmüştür (Cairney, 2012, s. 287).

Batı Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesinin başını çektiği modern dünyada, kamusal problemlerin yoğunluğuna bağlı olarak devletlerin sorumluluk ve yetki alanlarında ortaya çıkan ciddi miktarda artış, politika yapım tarzını etkileyen faktörlerden bir diğeridir. Bu nedenle hükümetler tarafından güvenlik, sağlık, eğitim, refah ve ekonomi gibi birçok alanda yaşanan sorunların çözümüne yönelik kapsamlı kamu politikaları ve programlar

¹⁰ Burada kastedilen, belirli bir dereceye kadar kurumsallaşmış modern demokratik siyasal sistemlerdir. Diğer taraftan adil ve meşru seçimlerin gerçekleştirilmediği, siyasal katılımın ve mobilizasyonun sistem dahilinde mümkün olmadığı rejimler çalışmanın sınırları dışındadır.

geliştirilmiştir (John, 2012, s. 3). Devletlerin sorumluluklarının artışı, doğal olarak ciddi bir iş yükünü de beraberinde getirmiştir. Siyasal çözüm bekleyen sayısız konu ve problemin yanı sıra her bir meselenin kendine özgü dinamikleri, politika yapımını merkezi iktidarın tekelinden çıkararak farklı yetki kademelerine bölünmesine yol açmıştır. Nihayetinde içerik ve kapsam olarak genişleyen politika alanları, içerdiği aktörler, siyasal kurumlar ve gerektirdiği uzmanlık ihtiyacı ile birbirlerinden farklılaşmıştır. Özetle politika yapımı, artık tek bir siyasal merkezden izlenebilir olmaktan çıkmıştır.

Kurumlar, aktörler, davranışlar ve fikirler bağlamında geçmişte sınırlı bir daire içerisinde gerçekleşen politika yapım süreçlerinin, modern dönemde çok boyutlu, karmaşık ve dinamik bir yapıya evrildiği söylenebilir. Seçimler yoluyla değişen politika yapıcılar, çeşitlenen politika stratejileri, aktörler arası iktidar mücadeleleri, kamuoyu, medya, sivil toplum, aniden gerçekleşen önemli olaylar, krizler gibi siyasal hayatın içinde yer alan sayısız olgu günümüzde politika yapım süreçlerini sürekli devinim halinde olan bir karaktere büründürmüştür. Bu devinim, durağanlığın aksine hareketin/değişimin kaçınılmaz ve içkin olduğu dinamik süreçleri ortaya çıkarmıştır. Başka bir ifadeyle, “her politikanın aslında bir politika değişimi” olduğu söylenilebilir (Hogwood & Peters, 1983, s. 25; akt. Capano & Howlett, 2009, s. 3). Böylelikle dinamik bir süreç olarak politika yapımı; istikrar, dalgalanma ve değişimin farklı yönlerini aynı anda bünyesinde barındırmakla birlikte süreçte yer alan tüm bileşenlerin basit bir toplamından da öte bir anlam taşır (Capano, 2012, s. 451).

Tüm bunlardan hareketle politika değişimine odaklanmanın, bir politikanın ortaya çıkışı ve gelişimini ya da genel ifadeyle politika yapım süreçlerini incelemenin bir yolu olduğu söylenebilir. Zira değişimi ele alarak, aslında politikanın hangi boyutlarının süreklilik arz ettiğini de tespit etmek mümkün olabilir. Aynı zamanda, neyin, nasıl ve ne zaman bir dönüşüm geçirdiğini de böylelikle anlama imkânı doğar. Bir kamu politikasının dönüşüme uğraması, ilgili politikanın kurumsal düzenlemesinde, örgütsel yapısında, tanımında, çıktılarında, hedef kitlesinde veya diğer farklı bileşenlerinde meydana gelebilir. Dolayısıyla politika değişimi, bir politikanın geçmişten gelen ve devamlılık arz eden bileşen(ler)inin dönüşüme uğraması olarak anlaşılabilir. Bu açıdan bakıldığında kamu politikalarının değişim süreçlerini çalışmak, politika yapım süreçlerinin altında

yatan dinamiklerin keşfedilmesine yardımcı olabilir (Capano & Howlett, 2009, s. 3; Capano, 2012, s. 451).

1.2. Politika Değişiminin Teorik Analizi: Yöntem ve Sınırlılıklar

Modern politika yapım süreçlerinin çok boyutlu, iç içe geçmiş, karmaşık ve dinamik yapısı, süreci analitik düzeyde anlayabilmek için sistematik analize ve teorik bakış açılarına ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Nitekim politika yapımının dinamiklerini anlamaya yönelik girişimlerin birçoğu metodolojik meseleler üzerine kafa yormuş ve teori, model, çerçeve gibi farklı kavramsallaştırmalarla ifade edilen analitik yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.¹¹

Politika değişimini anlamaya ve sürecin işleyişindeki temel mekanizma ve düzenlilikleri tespit etmeye çalışan araştırmacılar için, sürecin karmaşık yapısını çözümlemek kuşkusuz zorlu bir iştir. Zira dinamik bir süreç içinde çok sayıda bileşen hem istikrarlı hem de değişken bir yapı sergiler. Ayrıca istikrar ve değişimin boyutları, gözlem yapan araştırmacının bakış açısına, kullandığı kavram kategorilerine ve teorik zemine göre farklılık gösterebilir. Aynı olguya yönelik farklı bakış açıları, analize konu olan bir politikanın istikrar gösterdiği ya da kayda değer bir dönüşüme uğradığı sonuçlarına götürebilir (Capano, 2012, s. 451). Bu noktada analizin zeminini oluşturması ve büyük oranda yönünü tayin etmesi açısından benimsenen yöntemin kritik bir rolü vardır.

Politika değişimini analiz ederken kullanılacak yönteme ilişkin göz önünde bulundurulması gereken hususlar dörde ayrılabilir. Bunlardan birincisi değişime konu olan olgunun tanımlanması (ne değişiyor), ikincisi değişimin büyüklük derecesi (nasıl değişiyor), üçüncüsü değişim anı (ne zaman değişiyor) ve dördüncüsü ise değişime yol açan faktörler (neden değişiyor) olarak sınıflandırılabilir. Politika değişimine yönelik tutarlı bir yaklaşım geliştirmek isteyen her araştırmacı, analiz yöntemine dair söz konusu sorulara yönelik cevaplar vermeli veya verilen belirli cevapları benimsemelidir (Capano, 2009, 2012).

¹¹ Politika odaklı çalışmalara ilişkin literatürde ortaya konulan yaklaşımlar; teori, model veya çerçeve gibi farklı isimlerle sunulmuşlardır. Bazı çalışmalarda söz konusu kavramların, içerdikleri anlamdan bağımsız olarak yalnızca yaklaşımı nitelemek için kullanıldığı görülse de aslında her biri farklı kapsam ve açıklama tarzlarına işaret eder (bkz. Ostrom vd., 2014, s. 269).

Politika değişiminin analizinde üzerinde düşünülmesi gereken ilk husus, değişen şeyin, yani kamu politikasının tanımlanması (ne değişiyor) ile ilgilidir. Elbette kamu politikaları oldukça karmaşık ve tanımlanması zor bir fenomendir (John, 2003, ss. 482-483; Cairney, 2012, s. 22; John, 2012, s. 7). Bu nedenle kamu politikasının tek ve herkesin üzerinde uzlaştığı bir tanımından ziyade farklı yaklaşımlardan hareketle geliştirilmiş çeşitli tanım denemelerinden bahsedilebilir.¹² Yine de politika yapım süreçlerini ve politika değişimini analiz ederken kamu politikasının nasıl anlaşıldığının açıklığa kavuşturulması kritik öneme sahiptir. Zira politika odaklı araştırmaların tümü ve özellikle bir süreç olarak politikaların doğuşu ve gelişimine odaklanan çalışmalar için kamu politikasının kendisi bizatihi analiz nesnesi konumundadır. Sayısız faktörün şekillendirdiği bir süreç içerisinde somutlaşan politikalar, bu yönüyle politika süreci araştırmalarının bağımlı değişkenini temsil eder. Bu yüzden yapılacak araştırma kapsamında bağımlı değişkenin (kamu politikası) tam olarak ne olduğunun ve hangi boyutlarıyla ele alındığının belirgin olarak tanımlanması öncelikle önemlidir (Howlett & Cashore, 2009).

Kamu politikaları, dinamik niteliğinin yanı sıra, farklı bileşenlerin (aktörler, kurumlar, düzenlemeler, araçlar, stratejiler, kararlar, amaçlar gibi) bir araya gelmesiyle oluşan çok boyutlu yapılardır. Dolayısıyla, değişimin veya istikrarın her zaman politikanın tüm bileşenleriyle topyekûn bir süreç olarak gerçekleşmesi beklenemez. Politikaların bazı unsurları istikrarlı seyrederken, bazı unsurları değişime uğrayabilir. Bu nedenle, bağımlı değişkenin politika ve politikanın değişimi olduğu bir çalışmada, ilgili politikanın hangi boyut(lar) açısından analiz edildiğini açıklığa kavuşturmakla birlikte, belirli boyutlara odaklanarak sürecin basite indirgenme tehlikesine karşı da dikkatli olunmalıdır (Cairney, 2012, s. 4). Ana akım siyaset biliminde politikanın değişimi, yalnızca siyasal süreçlerin bir çıktısı olarak görüldüğü için, politikanın “ne” anlama geldiği sorusu bir problem oluşturmamaktadır. Ancak bu görüş, politika yapım sürecinin analizinde kullanışlı değildir. Zira politika odaklı çalışan araştırmacılar için kamu politikası, siyasal sürecin basit bir çıktısı değil, bizatihi kendisidir (Capano, 2009, s. 14; 2012, s. 452).

Politika değişimini ele alırken dikkat edilmesi gereken ikinci husus, değişimin gerçekleşme biçimi (nasıl değişiyor) ile ilgilidir. Değişimin yönü veya boyutu olarak da ifade edilebilecek bu husus, politikaların geçirdiği dönüşümün büyüklüğüne işaret eder.

¹² Kamu politikasının tanımlanmasına yönelik tartışmalar ve farklı tanım denemelerine ilişkin Birkland’ın (2011, ss. 7-9) çalışmasına bakılabilir.

Politika değişimi, mevcut durumdan kayda değer bir sapma gösterip göstermemesine bağlı olarak kısmi veya radikal düzeyde gerçekleşebilir. Diğer bir deyişle, değişim her durumda gözlenebilen bir olgu iken, derecesi ve yoğunluğu örnekten örneğe farklılık gösterebilir. Değişimin boyutlarının irdelenmesinde de objektif kriterlerden ziyade farklı perspektifler söz konusudur (Capano, 2012, s. 453). Literatürde politika değişimine yönelik çeşitli araştırmalar, değişimin yönü, derecesi ya da yoğunluğuna yönelik farklı yaklaşımlar ortaya koymuşlardır (Sabatier, 1987; Hall, 1993).

Politikalarda meydana gelen değişimin kısmi veya radikal olarak hangi boyutta gerçekleştiği ve bakış açısına göre ortaya çıkan yorum farklılıklarında “zaman” faktörü (ne zaman değişiyor) anahtar bir konumdur. Değişim izlenirken ele alınan zaman aralığı, değişimin yönü hakkında yapılacak olan analizleri doğrudan etkiler. Örneğin, yapılan bir çalışma kapsamında dar bir zaman aralığı ele alınmışsa politikalarda meydana gelen değişim kısmi olarak grnebilirken, geniş bir zaman aralığı söz konusu olduğunda aynı değişim daha radikal olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla politika değişiminin nasıl bir yönde seyrettiği, araştırmacının zaman aralığı konusundaki tercihine bağlı olarak değişebilir. Ayrıca, politika sürecinin dinamik ve sürekli bir akış içinde olan karakteri gözönüne alındığında her politikanın, kısmi değişimler yoluyla bile olsa uzun dönemde ilk haline göre radikal bir değişim geçirmesi de muhtemeldir (Capano, 2012, ss. 453-454).

Politika değişiminin dinamiklerini çalışırken cevap aranan temel sorulardan bir diğeri politikaların “neden” değiştiğidir (Capano, 2012, s. 452). Bu soru, politika yapım süreci içerisinde gözlemlenen vakalarda hangi nedensel faktörlerin rol oynadığını anlamak açısından önemlidir. Değişen politikalar, programlar, yaklaşımlar, iptal edilen uygulamalar vb. olgular aslında bir sonuçtur ve belirli faktörlerin etkileri neticesinde meydana gelmişlerdir. Dolayısıyla nedensel mekanizmaları araştırmak, aynı zamanda politika değişiminin altında yatan dinamikleri açıklayabilmek için gerekli bir çabadır.

Politika yapımı gibi oldukça karmaşık bir süreç içerisinde rol oynayan nedensel faktörler de bir o kadar karmaşıktır. Nedensel faktörlerin karmaşıklığı; bağımlı değişkenin (politika/politika değişimi) açıklanmasında çok farklı nedensel kombinasyonların (bağımsız değişken) rol alabileceği gerçeğine işaret eder (Capano & Howlett, 2009, s. 8). Zira politika yapım süreçleri; sosyal, ekonomik ve siyasal çevrenin yanı sıra ilgili konjonktüre dayalı yapısal özelliklerin şekillendirdiği bir bağlam içerisinde var olur. Bu

yüzden kamu politikaları üzerinde etkili olan nedensel faktörler bağlamdan ayrı değerlendirilmemelidir. Ayrıca politika yapımının süreç içinde biçimlenen niteliği, onu sürekli bir devinim halinde kılar ve farklı tercihlerin, düzenlemelerin, aktör ilişkilerinin ve davranışların, bir akış içinde çok boyutlu ve karşılıklı etkileşimine dayanır. Dolayısıyla herhangi bir politika, farklı zamanlarda farklı faktörler tarafından etkilenebilir ve her zaman aynı faktörler politikalar üzerinde benzer sonuçlar doğurmayabilir. Aynı şekilde nedensel faktörlerin değişimi, zorunlu olarak kamu politikası üzerinde de bir değişim meydana getirmeyebilir (Capano & Howlett, 2009, ss. 8-9).

Politika yapımının sürekli bir devinim ve akış içinde seyreden dinamik yapısı, sürece dair genel bir “başlangıç ve bitiş noktası” belirlemeyi zorlaştırır (Lindblom, 1968; akt. Weible, 2014, s. 5). Diğer bir deyişle, yapılan araştırmaya göre girdi ve çıktıların niteliği değişebilir. Bir çalışma kapsamında bağımlı değişken olarak kabul edilen bir olgu, başka bir çalışmada bağımsız değişken konumunda değerlendirilebilir. Bu noktada benimsenecek yönetime dair kesin bir kural olmamakla birlikte, araştırmacının tercihi belirleyicidir (Weible, 2014, s. 5). Politika yapımının dinamiklerinin söz konusu karmaşıklığı, neden ve sonuç arasındaki ilişkiyi problemli bir alan haline getirmekle birlikte, zamana, bağlama ve olasılıklara sıkı sıkıya bağlı kılar. Hal böyle iken, belirli nedensel faktörlerden yola çıkarak gelecek politika değişimlerini öngörmek de zorlaşır. Bazen önemsiz sayılabilecek küçük faktörler büyük değişimlere neden olabilirken, aksine kayda değer faktörler politika değişimi noktasında sınırlı bir etki yapabilirler. Dolayısıyla, politika değişimini analiz ederken bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında basit, direkt ve doğrusal ilişkiler kurmaktan kaçınılmalıdır (Capano, 2012, s. 455).

Toparlanacak olursa, politika yapım süreci ve politika değişiminin dinamiklerini analiz ederken; incelemeye konu olan kamu politikasının tanımlanması, politika değişiminin büyüklüğü, ele alınan zaman dilimi ve nedensel faktörler ile ilgili sözü edilen metodolojik hususların göz önünde bulundurulması önemlidir. Bu hususlarda tercih edilen yaklaşım biçimleri ve benimsenen yöntemler, yapılacak analizlerin niteliği üzerinde doğrudan belirleyici bir etkiye sahiptir. Politika yapım süreçlerinin işleyişi ve politikaların değişimine odaklanan literatüre bakıldığında da burada yer verilen metodolojik meselelere farklı açılardan bakan çeşitli teorik yaklaşımların geliştirildiği görülmektedir. Bu bağlamda tutarlı, temellendirilmiş ve sistematik cevaplar sunan her bir yaklaşım, politika odaklı çalışmalara rehberlik eden teorileri doğurmuştur.

Politika yapım süreçlerinin hangi mekanizmalar ekseninde işlediğini ve yeni bir politikanın doğuşu, mevcudun değişimi ya da tamamen ortadan kalkmasına neden olan faktörleri anlamaya çalışan araştırmacıların ortaya koyduğu farkı yaklaşımlar, politika sürecine yönelik kayda değer bir teorik birikim oluşturmuştur (Sabatier, 1999; Birkland, 2011). Politika çalışmalarının ilk ortaya çıktığı 1950’li yıllardan itibaren geliştirilen çok sayıda kavram ve yaklaşımlardan bazıları günümüze dek varlığını sürdürmüş, bazıları ise zaman içerisinde uygulama alanlarını yitirerek analitik sahadan büyük oranda çekilmiştir. Bununla birlikte belirli yaklaşımlar gerek teorik derinlik ve tutarlılık gerekse uygulama örneklerinin sayı ve ölçek bağlamında genişliği açısından diğerlerine nazaran öne çıkmıştır. Bunlardan birisi de Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi’dir. Bu çalışmanın da teorik zemini oluşturan Çerçeve, politika yapımı ve değişim süreçlerine yönelik en gelişmiş ve güçlü açıklama sunan yaklaşımlardan birisi olarak literatürde öne çıkmaktadır (John, 2003, s. 481; Cairney, 2007, s. 46; Capano, 2009, s. 19). Çalışmanın takip eden başlığında Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi detaylı biçimde ele alınacaktır.

1.3. Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi

Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi (SKÇ) (*Advocacy Coalition Framework*), politika sürecini analiz etmek için Paul A. Sabatier ve Hank Jenkins-Smith tarafından ampirik verilere dayalı olarak geliştirilen teorik bir yaklaşımdır (Sabatier, 1987, 1988; Sabatier & Jenkins-Smith, 1993). Modern sanayi toplumlarında karmaşıklığın, dinamizmin ve sürekli değişimin biçimlendirdiği politika yapım süreçlerini açıklamaya yönelik alternatif bir yaklaşım sunma arayışıyla ortaya çıkmıştır (Sabatier, 1988, s. 129; 1993, ss. 13-14).

1.3.1. Ortaya Çıkışı, Temelleri ve Varsayımları

SKÇ, dönemin politika sürecini ele alan yaklaşımların oluşturduğu yetersizliğin sonucunda alternatif bir yaklaşım arayışı olarak doğmuştur. SKÇ mimarlarını bu yönde çalışmaya iten belirli faktörler mevcuttur. Bunlardan ilki, politika sürecini analiz ederken özellikle “süreç modeli”¹³ üzerine kurulu olan geleneksel yaklaşımların açıklayıcılık

¹³ Süreç modeli, politika yapımını belirli evrelere bölerek inceleyen ve kamu politikası çalışmalarının ilk ortaya çıktığı dönemden itibaren yapılan araştırmalara temel oluşturmuş bir yaklaşımdır. Süreç modeli, kamu politikalarının ardışık olarak ilerleyen belirli aşamalardan geçerek şekillendiğini varsayar. Buna göre, öncelikle politikanın konusunu oluşturan toplumsal bir problem ortaya çıkar. Sonrasında bu problem karar vericilerin gündemine gelir. Gündemin içerisine dahil olan problemin çözümüne yönelik alternatif politika önerileri formüle edilir. Alternatifler arasında belirli bir tercih yapılır. Bu tercih

gücünün yeterli olmadığı düşüncesidir (Jenkins-Smith & Sabatier, 1994, ss. 175-178). İkincisi, politika uygulamalarına yönelik akademik literatürdeki “yukarıdan aşağı” ve “aşağıdan yukarı”¹⁴ uygulama yaklaşımlarının en iyi özelliklerini sentezleyerek bütünlüklü bir yaklaşıma ulaşma isteğidir (Sabatier, 1986, s. 22). Üçüncüsü, politika sürecinin dinamiklerini çalışırken yeterince vurgu yapılmayan “bilgi” olgusuna önemli bir rol atfetme fikridir. Son olarak, politika odaklı çalışmalarda çoğu rasyonel tercih yaklaşımının birey tasavvurunun basitleştirilmiş olduğu düşüncesinden hareketle daha gerçekçi bir “birey modeli” ortaya koyma ihtiyacıdır (Jenkins-Smith & Sabatier, 1993, ss. 1-5; Sabatier, 1998, s. 98).¹⁵

İfade edilen amaç ve ihtiyaçlar doğrultusunda Sabatier ve Jenkins-Smith tarafından, politikaların nasıl değiştiğini, değişimin altında yatan temel dinamikleri ve en genel anlamda politika yapımının işleyişini açıklamaya yönelik yeni bir model olarak SKÇ geliştirilmiştir. SKÇ, politika yapımının pratik siyasal hayatta işleyişini teorik olarak analiz edebilmek için belirli varsayımlardan yola çıkarak çeşitli değişken kategorileri tanımlamış olup, süreç içerisindeki tüm değişkenlerin/faktörlerin karşılıklı nedensel ilişkilerini açıklama iddiasındadır. Böylelikle politika sürecinin de bir tasvirini ortaya koymayı amaçlamıştır.¹⁶

doğrultusundaki politikalar uygulamaya konulur ve sürecin sonunda hayata geçirilen politikaların etkileri değerlendirilir. Politikanın değerlendirilmesi sonucunda belirlenecek yeni siyasal adımlarla süreç tekrar başa döner. Kısaca problemin tanımlanması ve gündem belirleme, formülasyon, uygulama ve değerlendirme olarak ifade edilebilecek aşamalar üzerinden politika yapım süreçlerini açıklayan süreç modeli, kamu politikalarının bir döngü halinde tekrar eden söz konusu mekanizmalar etrafında geliştiğini varsayar (bkz. Jones, 1984; Anderson, 2015).

¹⁴ Yukarıdan aşağı uygulama modeli, kamu politikalarının hedeflerinin ve uygulanmasına dair usullerin hiyerarşik olarak üst pozisyonlarda bulunan merkezi karar vericiler tarafından belirlenmesini ve uygulayıcıların, açıkça tanımlanmış söz konusu politikaları herhangi bir takdir yetkisi kullanmaksızın hayata geçirmesini öngören bir yaklaşımdır. Aşağıdan yukarı uygulama modeli ise, politikaların amaç, strateji ve uygulama tekniklerini tasarlarlarken yerel şartlar, hizmet sağlayıcılar ve hizmetten yararlanıcılara odaklanan bir yaklaşım tarzını benimser. Buna göre, kamu politikasının uygulanmasıyla ilgili ortaya çıkabilecek çeşitli ihtimallerin tek başına merkezi karar verme pozisyonlarından hesap edilebilmesi mümkün değildir. Bu nedenle yaklaşım, politikaların stratejilerinin belirlenmesi ve uygulanması süreçlerinde, alt düzeydeki uygulayıcı aktörlerin öncelikle dikkate alınmasını vurgular (bkz. Matland, 1995).

¹⁵ SKÇ’nin ilham aldığı fikri/entelektüel yaklaşımlar hakkında ayrıntılı bilgi için Jenkins-Smith ve meslektaşlarının (2014, ss. 184, 209) çalışmasına bakılabilir.

¹⁶ SKÇ, geliştirildiği dönemden bugüne temel kavramsal ve teorik vurgu alanları aynı kalmakla birlikte çeşitli revizyonlar geçirmiştir. Bu çalışmanın sınırları gereği, revizyonlardan önceki ve sonraki durumları ayrıntılı olarak ele almak yerine SKÇ’nin en güncel hali esas kabul edilmiştir (revizyonlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Jenkins-Smith & Sabatier, 1994; Sabatier, 1998; Sabatier & Jenkins-Smith, 1999; Sabatier & Weible, 2007; Jenkins-Smith vd., 2014).

SKÇ, politika yapım sürecine ilişkin teorik bir model ortaya koyarken, her şeyden önce belirli temel varsayımlardan hareket eder. SKÇ’yi doğru biçimde anlayabilmek için bu varsayımların açıklanması iyi bir başlangıç noktası olabilir. Zira onun politika sürecini oluşturan değişkenler arasında kurduğu nedensel ilişkiler, sürece dair benimsediği önermelerle doğrudan bağlantılıdır. SKÇ’nin politika yapım süreçlerinin işleyişiyle ilgili söz konusu varsayımları yedi başlık altında toparlanabilir (Jenkins-Smith vd., 2014, ss. 189-193).

SKÇ ilk olarak, *kamu politikalarının uzun dönemli bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğini* vurgular. Buna göre politika yapım süreçlerinin dinamiklerini daha iyi anlamak için bu süre on yıl veya daha uzun bir zaman dilimini içermelidir. Zira herhangi bir politikanın başarı ya da başarısızlığı, politika değişiminin doğası ve hangi faktörlerin bu değişime yol açtığı ancak uzun dönemlerde anlaşılabilir. En azından, bir kamu politikasının gündeme gelmesinden, uygulama ve sonuçlarının değerlendirilmesine kadar bir döngünün tamamlanması bu noktada önemlidir (Sabatier, 1988, s. 131).

İkinci varsayıma göre belirlenen zaman diliminde *politika değişimini en iyi biçimde analiz edebilmek için politika altsistemlerine (policy subsystems) odaklanılmalıdır*. SKÇ’ye göre, modern dönemde politika yapımının karmaşıklığı, hükümet fonksiyonlarının genişlemesi ve çoğu politika probleminin kendine özgü dinamikleriyle teknik bilgiyi gerektirmesi, sürece etki etme yönünde eylemde bulunan aktörler için uzmanlaşmayı zorunlu kılmıştır. Bütün politika alanları ile aynı anda meşgul olabilmenin oldukça zorlaştığı günümüzde, aktörler ilgilerine göre farklı politika alanlarına yoğunlaşmışlardır. Böylelikle birbirlerinden ayrışan her politika alanında yetkili siyasal kurumlar, süreci etkilemek için faaliyette olan aktörler ve bu bağlam içerisinde gerçekleşen her türlü olgu, eylem ve etkileşimlerden oluşan yapılar meydana gelmiştir (Sabatier, 1988, ss. 137-142).

Modern dönemde, içerdiği aktör ve dinamikler bakımından birbirlerinden farklılaşan politika alanlarını tasvir etmek için literatürde çeşitli kavramlar altında¹⁷ ele alınan bu yapılara, genellikle “altsistem siyaseti” (*subsystem politics*) başlığıyla göndermede bulunulur (Freeman & Stevens, 1987; McCool, 1998). Her birinin nüansları saklı

¹⁷ Demir üçgenler (*iron triangles*), konu ağları (*issue networks*) ve politika altsistemleri (*policy subsystems*) bunlardan bazılarıdır.

tutulmak kaydıyla, bu kavramların tümü siyasal sistemin parçalı ve çok katmanlı yapısına vurgu yaparlar. Bu bakış açısından hareketle politika sürecini analiz ederken, belirli politika problemleri etrafında kümelenen aktörler ve bunların ortaya çıkardığı eylem ve etkileşim yapılarına odaklanılır. Siyasal sistemin bu şekilde tasviriyle, aslında politika yapımının merkezi siyasetin yanı sıra çoğunlukla altsistemlerde gerçekleştiği iddia edilmiş olur (Wood, 2006, s. 2).

Politika altsistemleri, belirli bir politika alanı (eğitim, sağlık, güvenlik, refah, ekonomi vb.) veya kamusal bir problemin çözümüne yönelik karar mekanizmalarını etkilemek amacıyla süreçte rol alan (veya alma girişiminde olan) tüm aktörlerin etkileşime girdiği alanı ifade eder. SKÇ'ye göre modern dönemde politika yapımı, politika altsistemlerinde gerçekleşir. Eğitim ve sağlık gibi genel politika alanlarından başlayarak ulaşım, tütün kullanımı ve hava kirliliği gibi daha spesifik meselelere kadar her konuda politika altsistemleri izlenebilir. Dolayısıyla temel analiz birimi olarak öne çıkan altsistemler, araştırmacının tercihinine bağlı olarak; politikanın konusu, coğrafi sınırları veya politikalara zemin teşkil eden kamusal problemler çerçevesinde tanımlanabilir (Sabatier & Weible, 2007, s. 192).

Üçüncü varsayıma göre *politika altsistemlerinin aktörleri, ilgili politika alanında sürece etki etmeye çalışan her türlü kişi, grup ve kurumsal yapı olabilir*. SKÇ, bir politika altsisteminde gerçekleşen politika yapımını incelerken, sürece dahil olan aktörleri geniş bir yelpaze içerisinde ele alır. Ona göre, geleneksel yöntemlerde olduğu gibi yalnızca belirli siyasal kurumlara ve elit gruplara odaklanmak yeterli değildir. Zira tekil kurumlara odaklanarak yapılan açıklamalar, boşluklar oluşturabilir.¹⁸ Bunu yerine politika yapımında rol oynayan ve süreci etkileme yönünde faaliyette bulunan kurumsal veya bireysel, kamusal veya özel nitelikteki tüm aktörler¹⁹ araştırma kapsamına dahil edilmelidir (Sabatier, 1993, ss. 23-24).

SKÇ'nin kurucu varsayımlarından dördüncüsü, altsistem içerisinde faaliyet gösteren aktörlerin bizatihi kendileri, yani bireyler hakkındadır. *Bireyler sınırlı rasyoneldir ve*

¹⁸ SKÇ'ye göre demir üçgenler ve bunun gibi politika yapımını yalnızca belirli kurumlar ve aktörler üzerinden analiz eden yaklaşımların günümüzün politika yapımını açıklayıcılık güçleri zayıftır. Demir üçgenler, Amerika Birleşik Devletleri'nde politika yapımını; idare/yürütme kurumları, yasama komiteleri ve baskı grupları çerçevesinde açıklayan bir yaklaşımdır (bkz. Adams, 1981).

¹⁹ Siyasi ve idari kurumlar, baskı grupları, sivil toplum kuruluşları, medya, gazeteciler, araştırmacılar, politika uzmanları vb.

çevreden gelen uyarıcılara belirli bilişsel sınırlar içerisinde tepki verirler. SKÇ'nin kabul ettiği birey modelinde, bilişsel kapasitenin sınırlılığı merkezi konumdur. Benimsedikleri amaçlar ile motive olan bireyler, bu amaçları gerçekleştirme noktasında karşılarına çıkabilecek olası bütün alternatifleri net olarak öngöremezler. Zira var olan ihtimallerin tümünü hesap edebilecek bilgiye erişmek mümkün olmadığı gibi, bireylerin bilişsel sınırlılıkları da bu duruma engel teşkil eder. Nitekim tüm insanlar, dış dünyayı anlamlandırma noktasında belirli bilişsel filtreler ihtiyacı duyarlar. SKÇ'nin "inanç sistemleri"²⁰ olarak kavramsallaştırdığı bu filtreler, aynı zamanda olgulara karşı bir önyargıyı da beraberinde getirir (Sabatier & Weible, 2007, s. 194; Jenkins-Smith vd., 2014, ss. 190-191). SKÇ, bireylerin sahip oldukları inanç sistemlerini, değişime olan direnç derecelerine göre hiyerarşik olarak üç ayrı düzeyde ele alır (Sabatier, 1993, s. 31; Jenkins-Smith & Sabatier, 1994, ss. 180-182; Sabatier & Weible, 2007, ss. 194-195; Jenkins-Smith vd., 2014, s. 191):

- *Çekirdek inançlar (deep core beliefs)*, normatif niteliklidir ve bireylerin sahip olduğu öz değerleri ve ontolojik kabulleri temsil eder. Doğrudan belirli bir politika ile ilgili olmayan bu inançlar, bireylerin genel hayat görüşleri olarak da düşünülebilir. Bu tip inançlar değişime oldukça dirençlidir.
- *Politika odaklı inançlar (policy core beliefs)*, kısaca bireylerin siyasal duruşu olarak ifade edilebilir. Bir kamusal problemi algılayış biçimi, probleme kaynaklık eden nedensel mekanizmaların tanımlanması, çözüm alternatiflerinin geliştirilmesi, ulaşılmak istenen amaçlar gibi konulara yönelik politik fikirler bu bağlamda değerlendirilebilir. Politika odaklı inançlar da süreklilik gösterme eğiliminde olmakla birlikte, çekirdek inançlara nazaran daha kolay değişirler.
- *İkincil bakış açıları (secondary aspects)*, politika odaklı inançlar dahilinde belirlenen hedeflerin, uygulamada nasıl gerçekleştirileceğine yönelik planlamaları içerir. İkincil

²⁰ Bireylerin davranışlarında hangi motivasyonların (inançlar, değerler, çıkarlar vb.) etkili olduğu konusu çok çeşitli yaklaşımları içeren uzun soluklu bir tartışmadır. SKÇ'nin, bireylerin davranışlarını temellendirme noktasında inanç sistemleri kavramını kullanması metodolojik bir tercihtir ve bu tercihin birtakım nedenleri vardır. Ona göre, aktörlerin düşünce ve eylemlerinde inançların yanı sıra çıkarlar da ciddi anlamda belirleyici olabilir. Ancak SKÇ, inanç sistemlerinin çıkarları da içerisine alan daha kapsayıcı ve çıkarlara kıyasla daha doğrulanabilir bir kavram kategorisi olduğunu ifade eder (bkz. Sabatier, 1988, ss. 142-146; 1993, ss. 29-34; Sabatier & Weible, 2007, ss. 194-196).

bakış açıları, bir politikanın pratikte uygulanmasına dair araçsal düzenlemeleri kapsar ve değişime bu yönüyle oldukça açıktır.

Bireylerin inanç sistemleri, ilerleyen kısımlarda ayrıntılı olarak değinileceği üzere, politika yapım süreçleri ve politika değişiminin dinamiklerini açıklarken anahtar bir konum teşkil eder. Bu yüzden altsistemler içerisinde yer alan aktörlerin inanç sistemlerinin nasıl şekillendiğinin irdelenmesi önemlidir. Odaklanılan politika konusu ile ilgili olarak aktörlerin benimsediği inançların tespitine yönelik literatürde; aktörler ile yapılan anketler, derinlemesine mülakatlar, medya verileri ve ilgili dokümanların içerik analizi gibi yöntemler kullanılmıştır (Sabatier, 1993, s. 33; Sabatier & Weible, 2007, s. 196; Weible & Sabatier, 2007, s. 128).

Buraya kadar SKÇ perspektifi ile tasvir edilen politika yapım sürecine bakıldığında, politika altsistemleri ve altsistemle ilişkili aktörlere bilhassa dikkat çekildiği görülebilir. Modern dönemde, özellikle tartışmalı ve çok boyutlu politika meselelerinde altsistemi oluşturan aktörler oldukça fazla sayıda olabilir. Hal böyle iken, bir altsistemdeki tüm aktörlerin ve girdikleri karşılıklı etkileşimin, altsistemin diğer unsurlarıyla birlikte bütünlüklü biçimde ele alınması tabii olarak kolay olmayacaktır. SKÇ'nin beşinci varsayımı buradan hareketle ortaya çıkar: *Politika altsistemleri, içerdiği tüm aktörlerin belirli koalisyonlar altında gruplanması suretiyle analiz edilebilir* (Sabatier, 1987, ss. 660-666; 1988, ss. 139-140; 1993, ss. 25-26).

Çerçeve'ye göre aktörler, benimsedikleri inançlar doğrultusunda kamu politikalarını yönlendirmeye ve bunu farklı/rakip görüşte olanlardan önce başarmaya çalışırlar. Söz konusu faaliyetlerin gerçekleştirebilmesi için görüş birlikteliğine dayalı müttefikler aramak, kaynak paylaşımı yapmak ve kolektif stratejiler geliştirmek bir nevi zorunluluktur. Dolayısıyla, politika altsistemini oluşturan aktörler, ortak inanç sistemlerine dayalı olarak gruplandırılabilir. Savunuculuk koalisyonları adı verilen bu gruplar, benzer inançlara sahip ve kayda değer oranda birlikte hareket eden aktörlerden oluşur. Bununla birlikte ifade edilmelidir ki koalisyonlar, aktörlerin pratikte karşılıklı sözleşmeye dayalı kurdukları bir topluluktan ziyade, bir kavramsal sınıflama ve analiz amacıyla tanımlanan informal ağlar olarak anlaşılmalıdır (Sabatier & Weible, 2007, s. 196). Bu bağlamda yapılan vaka araştırmaları, savunuculuk koalisyonlarının varlığına ve

aynı zamanda politika değişimini açıklamak için bir analiz aracı olarak kullanışlılığına yönelik destekleyici bulgular sunmaktadır (Jenkins-Smith & Sabatier, 1994, s. 186).

Politika yapımına savunuculuk koalisyonları perspektifinden bakmak, aktörlerin siyasal alanda kısa dönemli bireysel çıkarlar ile hareket ettiklerini ve bu yüzden farklı grupların görünümünün sürekli değiştii fikrini reddetmek anlamına gelir. SKÇ açısından, siyasetin aktörleri arasındaki ilişkiyi şekillendiren ve onları birbirlerine bağlayan “tutkal” paylaşılan inançlardır. Koalisyonlar, ortak inançlara sahip aktörlerin oluşturduğu gruplardır. Bu tanım, çekirdek ve politika odaklı inançların değişime dirençli oldukları kabulü ile birlikte düşünöldüğünde, koalisyonların paylaştıkları inançlar ve içerdikleri aktörler bakımından sürekli bir değişim halinde olmasının aksine görece uzun dönemlerde sabit kalması sonucunu doğurur (Sabatier, 1988, ss. 140-141; 1993, ss. 27-28). Bununla birlikte SKÇ’ye göre, bir koalisyonu oluşturan aktörlerin inançlarının tamamıyla birbirinin aynısı olduğunu varsaymak gerçekçi değildir. Bunun yerine, soyut ve değer yüklü inançların (çekirdek ve politika odaklı), pratik uygulamalara yönelik bakış açılarına (ikincil) göre değişime daha fazla dirençli ve süreklilik arz eden bir yapıda olduğu kabulünden hareketle, koalisyon aktörlerinin en azından politika odaklı inançlar konusunda uzlaşi göstermesi beklenmektedir (Sabatier, 1988, s. 146).

Savunuculuk koalisyonlarını oluşturan aktörlerin amacı, sahip oldukları inançları kamu politikalarına dönüştürmektir. Bir başka ifade ile bu aktörler politika çıktılarını kendi inanç ve perspektifleri doğrultusunda şekillendirmek isterler. Fakat çoğu zaman ortaya çıkan kamu politikası farklı koalisyonların savunduğu inançlara yönelik unsurları birlikte içerir. Bir koalisyonun tümüyle bir politikayı yönlendirmesi az rastlanan bir durumdur (Sabatier, 1988, s. 142; 1993, s. 28). İnançlar, koalisyonların politikaları hangi yönde etkileme niyetinde olduklarını göstermekle birlikte, bunu uygulamaya geçirebilme becerileri sahip olunan kaynaklar ile ilgilidir. Mali kaynaklar, uzmanlık, destekleyici unsurların çokluğu ve yasal otorite gibi unsurlar koalisyonların kullandıkları kaynaklara örnek verilebilir. Özellikle yasal otoriteyi de bir kaynak olarak tanımlayan SKÇ, bu yönüyle yasal düzenlemelerin bir otorite/güç oluşturduğunu kabul eder. Ancak yasal kurallar, ona göre koalisyonlar arası mücadelenin bir çıktısıdır (Sabatier, 1988, s. 143; 1993, s. 29).

Altsistemde faaliyette olan tüm aktörlerin mutlaka herhangi bir koalisyona dahil edilmesi söz konusu değildir. Bazı aktörler, ilgili altsistemdeki temel inanç sistemlerinin hiçbirisini benimsemeyebilir ve tartışmanın konusu olan politika meselelerine dair belirli bir pozisyon almayabilir. Örneğin bazı aktörler yalnızca belirli kabiliyetlerinden dolayı süreçte rol alabilirken, bazıları da politika aracıları (*policy brokers*) olarak adlandırılabilen bir rol üstlenebilir. SKÇ'ye göre politika aracıları, koalisyonlar arası siyasal çatışma düzeyini kabul edilebilir seviyelerde tutmak ve probleme yönelik makul bir çözüme ulaşılmasını sağlamak için çaba gösterirler. Bu rolü üstlenen aktörler üst düzey kamu görevlileri, yargı kurumları veya seçilmişler olabilir. Bununla birlikte, sürekli olarak politika aracısı konumunda bulunulmaz. Aktörler, savunucu ve aracı pozisyonlar arasında yer değiştirebilirler (Sabatier, 1988, s. 141; 1993, s. 27).

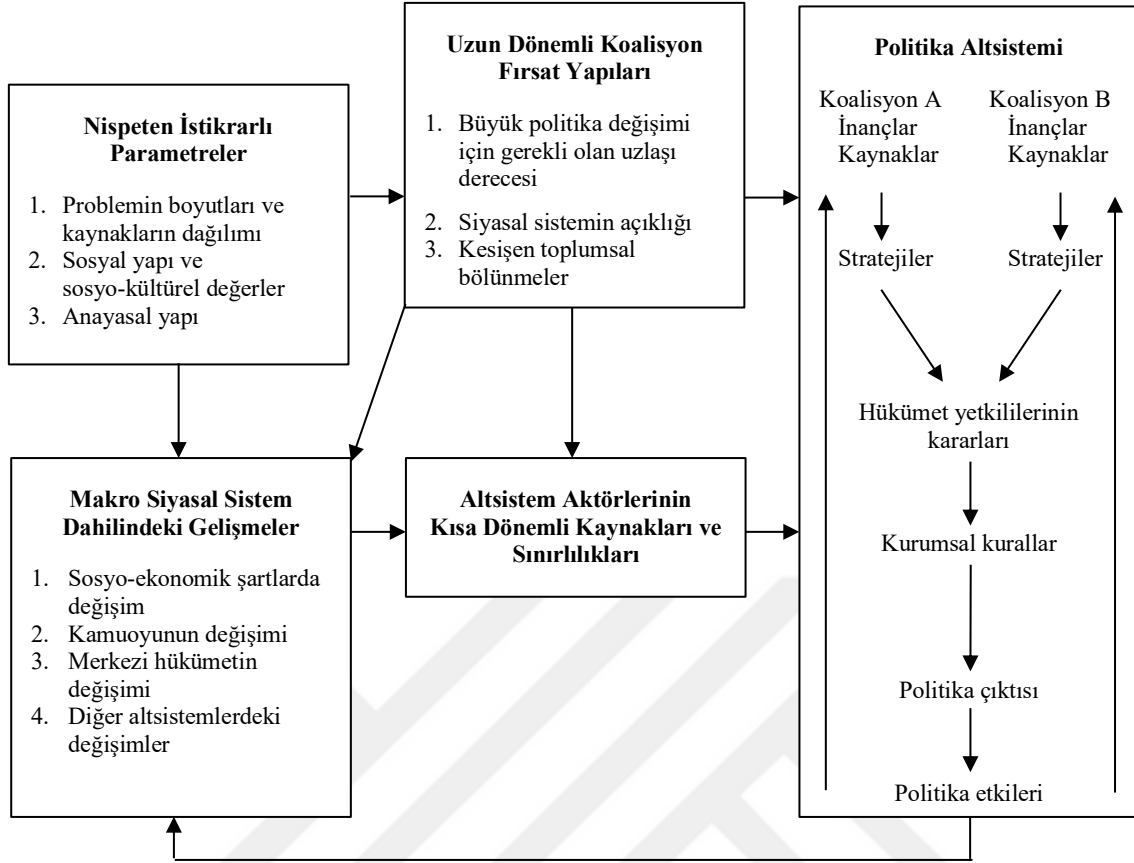
SKÇ'nin altıncı varsayımı, politika yapım süreci çalışmalarının temel analiz birimi olan kamu politikasının tanımlanması ile ilgilidir: *Kamu politikaları, işlerin nasıl yapılması gerektiğine dair örtük inançlardır*. Yani politikalar, yalnızca siyasal manevralar veya pazarlıklar ile ilgili bir olgu olmaktan ziyade, aynı zamanda onu planlayanların ilgili probleme yönelik nedensel açıklamalarıdır.²¹ SKÇ'ye göre politika süreçlerinde doğrudan veya dolaylı rol alan aktörler, inançlarını siyasal alanda gerçekleştirmek üzere hareket ederler. Dolayısıyla kamu politikaları; politikanın konusunu oluşturan meseleye ilişkin değerler, algılar, öncelikler ve çözüm önerileri hakkındaki kabullerin uygulamada nasıl gerçekleştirilebileceğine dair nedensel varsayımları içerir. Tüm bunların inanç sistemleri altında tartışıldığı SKÇ'ye göre politikalar, onları tasarlayanların sahip oldukları inanç sistemlerinin bir nevi tercümesi veya form değiştirmiş/somutlaşmış halidir. Ayrıca, kamu politikaları ile inançları aynı anlamda kullanmak, politika yapım sürecinde hangi aktörlerin etkili olduğunu değerlendirirken önemli bir avantaj sağlar (Sabatier, 1988, ss. 131-132; 1993, s. 17; Jenkins-Smith & Sabatier, 1994, ss. 179-180; Jenkins-Smith vd., 2014, s. 192).

SKÇ'nin politika sürecini anlama amacıyla ortaya koyduğu yedinci ve son varsayım da bilgi faktörünün modern dönem politika yapımında oynadığı rol ile ilgilidir. Buna göre, *bilimsel ve teknik bilgi, politika sürecini ve değişimi anlamak için önemli bir faktördür*. SKÇ açısından, sınırlı rasyonelliğin bir sonucu olarak dünyayı belirli

²¹ Bu varsayım, politika uygulama literatüründeki ilgili çalışmalara (bkz. Pressman & Wildavsky, 1973; Mazmanian & Sabatier, 1983) referans verilerek ortaya koyulmuştur.

anlayışlar/fikirler/inançlar ekseninde anlamlandıran bireyler, ontolojik ve değer temelli kabullerin yanı sıra pratik hayatta karşılaştıkları olgulara dair de belirli fikirleri benimserler. Bu fikirlerin oluşumunda tecrübi, bilimsel ve teknik bilgi kritik bir işlev görür. Politika yapım sürecinde bilginin rolü üzerinde önemle duran SKÇ; karar vericilerin politika yapımında yararlandığı bir araç, aktörler için süreci etkileme yönünde bir siyasal kaynak ve inanç sistemlerinin şekillenmesinde bir faktör olarak bilginin konumuna vurgu yapar (Jenkins-Smith vd., 2014, s. 192; Weible & Jenkins-Smith, 2016, s. 21).

SKÇ, söz konusu varsayımlardan hareketle politika yapımının işleyişini, politika değişiminin nasıl gerçekleştiğini, süreçte rol oynayan değişkenleri ve değişkenler arası ilişkileri açıklar. SKÇ diyagramında (Şekil1) çerçeveye dair genel tablo görülebilir. Buna göre politika yapımı, diyagramda sağ tarafta gösterilen ve ilgili politika alanına/konusuna/problemine doğrudan veya dolaylı olarak dahil olan/olabilecek tüm aktörlerin etkileşime girdiği politika altsistemi içerisinde gerçekleşir. Altsistemin dinamikleri, bireylerin politika sürecini etkilemek için benzer inançlara sahip oldukları diğer aktörler ile birlikte oluşturdukları koalisyonların mücadelesi ile şekillenir. Dolayısıyla meydana gelen politika çıktısı, koalisyonlar arası etkileşim ve mücadelelerin bir sonucunu temsil eder (Sabatier, 1988, ss. 132-133; 1993, ss. 17-19).

Şekil 1: Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi Diyagramı

Kaynak: (Sabatier & Weible, 2007)

Bununla birlikte SKÇ politika altsistemine vurgu yaparken, diğer altsistemler ile birlikte bağlama dair özellikleri de içeren genel siyasal sistemi göz ardı etmez. Politika altsistemi, kendini çevreleyen sosyo-politik bir bağlam içerisinde hareket eder. Diğer bir ifadeyle, altsistemde gelişen politika sürecine sınırlayıcı yahut itici yönde kaynaklık eden ve diyagramın sol ve orta kısmında yer bulan çeşitli değişkenler mevcuttur. SKÇ bu değişkenleri kategorik olarak üç ayrı şekilde gruplandırır: Nispeten istikrarlı parametreler (*relatively stable parameters*), siyasal sistem dahilindeki gelişmeler (*external system events*) ve uzun dönemli koalisyon fırsat yapıları (*long term coalition opportunity structures*). Politika altsistemleri içerisinde gerçekleşen olgular, aynı zamanda bu faktörler ile karşılıklı olarak sürekli bir etkileşim halindedir (Sabatier, 1993, s. 20; Sabatier & Weible, 2007, s. 199; Jenkins-Smith vd., 2014, s. 193).

Nispeten istikrarlı parametreler, uzun yıllar önemli değişimler geçirmeden sürekli bir yapı arz eden faktörleri temsil ederler. Bu faktörler aynı zamanda alt sistemin içinde

bulunduğu sosyo-politik bağlam olarak da ifade edilebilir. Anayasal yapı, problem alanının temel boyutları, doğal kaynakların dağılımı, temel kültürel değerler ve sosyal yapıya dair özellikler bu kategori içerisinde kabul edilir. *Siyasal sistem dahilindeki gelişmeler* ise, nispeten istikrarlı parametrelere göre daha kısa zaman dilimlerinde dalgalanmalar/dönüşümler yaşayan ve politika değişimine de ciddi etkiye bulunan faktörlerdir. Sosyo-ekonomik şartlar, kamuoyu, diğer alt sistemler, merkezi hükümet ve karar vericilerde yaşanan değişimler burada sıralanabilir. Son olarak, altsistem ve nispeten istikrarlı parametreler arasındaki etkileşimi dengeleyici faktörler olarak ifade edilen *uzun dönemli koalisyon fırsat yapıları*, uzlaşma kültürü ve siyasal sistemin açıklığı gibi unsurları içerisine alır (Sabatier, 1993, ss. 20-23; Sabatier & Weible, 2007, s. 199; Jenkins-Smith vd., 2014, ss. 193-194).

Bu bilgiler ışığında SKÇ diyagramının politika değişiminin nasıl gerçekleştiğine ve sürecin seyrine yönelik bir analiz modeli sunduğu söylenebilir. SKÇ, bir politika süreci içinde olması gereken tüm değişkenlerden ziyade temel kavramsal kategorilere ilişkin basitleştirilmiş bir tasviri ifade eder. Bu kategoriler farklı bağlamlara göre değişkenlik gösterebilir (Weible & Jenkins-Smith, 2016, ss. 17-18).

Bununla birlikte, ne kadar basitleştirilmiş olsa da politika yapımı gibi karmaşık ve çok boyutlu bir süreci bütünsel bir biçimde açıklama iddiasında olan SKÇ'nin, kendi içinde de bir o kadar eklektik ve katmanlı bir yaklaşım olduğunu belirtmek gerekir. Bu durum, sürecin dinamiklerini herhangi bir faktörü dışarıda bırakmaksızın çevrelemeye çalışmasının bir sonucu olarak görülebilir. Dolayısıyla, teorik bir “çerçeve” (bkz. Ostrom vd., 2014, ss. 269-270) niteliğinde gelişen SKÇ'nin, her biri hakkında ayrı hipotezlerin üretildiği üç temel kavramsal/teorik odak noktası vardır. Bunlar; politika değişimi, koalisyonlar ve politika odaklı öğrenme şeklinde sıralanabilir (Pierce vd., 2020, s. 65). Söz konusu odak noktaların tümünü tek bir çatı altında ele alan araştırmalar var olmakla birlikte, araştırmacılar çoğu zaman tek bir çalışma kapsamında bu kategorilerden yalnızca birini incelemişlerdir (Henry vd., 2022). Keza bu çalışma da esas itibarıyla kamu politikalarının değişimine odaklanmaktadır. Buradan hareketle, devam eden başlıkta SKÇ'nin politikaların istikrar ve değişimine yönelik sunduğu teorik perspektif değerlendirilmektedir.

1.3.2. Kamu Politikalarının İstikrar ve Değişiminin Analizi

Siyasal hayatın olağan seyrinde hem uzun yıllar süreklilik arz eden hem de köklü değişimler geçiren farklı kamu politikalarını aynı anda görmek mümkündür. SKÇ'nin teorik olarak merkeze aldığı ve açıklamaya çalıştığı temel olgulardan birisi, politikadaki süreklilik ve değişimdir. SKÇ, kamu politikalarının değişim ve sürekliliğinden ne anlaşılması gerektiği ve bu süreçlerin altında yatan nedensel mekanizmaların niteliği üzerine kapsamlı fikirler ileri sürmüştür (Jenkins-Smith vd., 2017, ss. 144-145).

SKÇ'ye göre politika değişimi en iyi biçimde politika altsistemi içerisindeki aktörlerin inanç sistemlerindeki dalgalanmalarda izlenebilir (Sabatier, 1987, s. 50). Hükümetlerin uyguladığı politikalardan, politikaların doğurduğu sonuçlardan, siyasal/toplumsal dönüşümler veya karşılaşılan yeni bilgilerden hareketle koalisyonlar inançlarını ve stratejilerini revize etme yoluna gidebilirler (Sabatier, 1988, s. 133). SKÇ politika değişimini incelerken, savunucu koalisyonların inanç sistemlerini analiz aracı olarak kullanır. Zira çerçevenin ana odağını inançlar ve bu inançların kamu politikalarına dönüştürülmesi oluşturmaktadır. Bununla birlikte, aktörlerin inançlarını siyasal kararlara dönüştürme yolunda sahip oldukları kaynakların önemini de özellikle vurgular (Sabatier, 1988, s. 143).

Kamu politikalarının aslında inanç sistemleri ile aynı anlamda değerlendirilebileceği ve her politikanın aslında üstü kapalı olarak belirli inançları temsil ettiği görüşünü benimseyen SKÇ'ye göre, inanç sistemlerinin form değiştirmiş biçimi olarak kamu politikaları da aynı inanç sistemleri gibi merkezi ve ikincil boyutlarına göre hiyerarşik olarak sınıflandırılabilir. Bu doğrultuda büyük ve küçük politika değişimlerini ayıran SKÇ, değişimin derecesini mevcut durumdan hangi büyüklükte bir sapma olduğundan hareketle belirler. Eğer politikanın merkezi/çekirdek unsurlarında değişim varsa büyük politika değişimi; ikincil bakış açılarında değişim meydana gelmişse küçük politika değişimi olarak sınıflandırılır. Tıpkı inanç sistemlerinin değişime gösterdiği direnç bağlamında kategorilere ayrılması gibi, politikalar da bu bağlamda değerlendirilerek büyük değişimlerin, küçük değişimlere (ikincil boyutlar) nazaran daha seyrek olarak gerçekleşeceği beklenir (Sabatier & Jenkins-Smith, 1999, ss. 147-150; Jenkins-Smith vd., 2017, s. 145).

Siyasal sistemlerin yaşadığı krizler, politika başarısızlıkları, önemli toplumsal olaylar, afetler, seçimler, aktörler arası bilgi akışı ve daha birçok faktörün etkisiyle politikalar değişir. SKÇ'ye göre politika değişimine neden olan dört temel faktör vardır: Altsistemin dışında meydana gelen gelişmeler (*external shocks*), altsistemin iç dinamikleri (*internal events*), politika odaklı öğrenme (*policy-oriented learning*) ve pazarlığa dayalı anlaşmalar (*negotiated agreements*) (Sabatier & Jenkins-Smith, 1999, s. 123; Sabatier & Weible, 2007, ss. 204-207).

SKÇ politika değişimini analiz ederken öncelikle altsistemlerin dışında ve içinde meydana gelen olguları ayrı değerlendirir. Zira iç ve dış faktörlerin ayrımı; analiz edilen olgunun biçimini, aktörlerin davranışlarını ve olası inanç ve politika değişimlerini belirlemek açısından faydalı olabilir. Analize konu olan olgunun iç veya dış dinamiklerin hangisi bağlamında ele alınacağı hususunda ise, ilgili olayın altsistem dahilindeki politikalar ve aktörlerin etkileşimi neticesinde ortaya çıkıp çıkmadığına bakılmalıdır. Örneğin, bir ülkedeki enerji politikası altsistemi için uluslararası alanda yaşanan petrol krizi harici bir dinamiği temsil ederken, planlanan bir santralin uygulamaya geçme aşamasında bölge halkının muhalefeti dolayısıyla oluşabilecek kriz durumu iç dinamiği ifade eder (Sabatier & Weible, 2007, ss. 204-205).

Politika değişimine kaynaklık edebilecek olan mekanizmalardan ilki, altsistemin kendi iç dinamiklerinden ve kontrolünden bağımsız olarak ortaya çıkan dış faktörlerdir.²² Siyasal iktidarın değişimi, sosyo-ekonomik yapıda meydana gelen dönüşümler, geniş çaplı krizler, afetler gibi hususlar dış faktörlere örnek olarak gösterilebilir. Seçimler sonucunda hükümetlerin el değiştirmesi, ulusal veya uluslararası alanda yaşanan krizler (1929 buhranı, 1973 petrol krizi vb.) veya toplumsal yapıda derin kırılmalara neden olabilecek önemli olaylar altsistemlerde politika yapımını etkileyebilir (Sabatier, 1993, s. 19). Ancak şunu belirtmek gerekir ki dış faktörler politika değişimine neden olma noktasında doğrudan tek belirleyici değildir. Dış faktörler altsistem aktörleri üzerinde sınırlayıcı yahut alan açıcı etkide bulunur. Dolayısıyla değişimin gerçekleşmesi için dış faktörlere eşlik edecek olan altsistemin kendi iç dinamikleri de önemlidir (Sabatier, 1993, s. 34).

²² Altsistem dışında meydana gelen dinamikler, SKÇ diyagramında altsistemin dışında meydana gelen ani olaylar (*external shocks*) olarak kavramsallaştırılan bağımsız değişken grubuna denk gelmektedir.

Kamu politikaları, altsistemin kendi iç dinamikleri ile de değişime uğrar. Altsistem bünyesinde faaliyet gösteren koalisyonlar sahip oldukları inançları hükümet programlarına dönüştürebilmek için eylemde bulunurlar. Mevcut politikaların bazılarının şekillenmesinde farklı koalisyonlar arası uzlaşa belirgin olabilirken, genellikle altsisteme hâkim olan bir koalisyon ve diğer azınlık koalisyonlar bulunur. Dolayısıyla uygulanmakta olan programlar da hâkim koalisyonun politika odaklı inançlarını yansıtır. Ancak her koalisyon, egemenliğinin devamı ya da egemen koalisyon konumuna geçmek için sürekli arayış içindedir. Bu arayış bazen dış ve iç faktörlerin oluşturduğu etkiyi fırsata çevirme yönünde olabilirken, bazen de öğrenme veya anlaşma yoluyla gerçekleşebilir (Sabatier, 1993, s. 34; Sabatier & Weible, 2007, ss. 204-205).

Makro siyasal sistemin merkezi unsurlarında meydana geldiği ifade edilen dış faktörler aynı zamanda altsistemin kendi içinde de ortaya çıkabilir. Uygulanan politikaların başarısızlığı, altsistem aktörleri arasındaki farklı etkileşim biçimleri, koalisyonlar arası çatışmaya dayalı krizler gibi çeşitli unsurlar da politika değişiminde kritik bir fonksiyon üstlenebilir. Politika altsistemi içinde meydana gelen tüm olgular politika değişimine yaptıkları etki bağlamında iki temel sonuç doğurur. Bunlardan ilki, altsistemin dahilinde veya haricinde meydana gelen önemli olayların neticesinde kaynakların yeniden dağılımıdır. Çeşitli güç kaynaklarının bir bölümünün veya tamamının el değiştirmesi ile gerçekleşen yeni kaynak dağılımı ile altsistemdeki koalisyonlar arası mücadelenin dinamikleri değişebilir (Sabatier & Weible, 2007, ss. 204-205).

İkinci olarak, ciddi sonuçlar doğuran politika başarısızlıkları altsistemde meydana gelebilecek bir iç kriz durumudur. Böyle bir durum, hâkim koalisyonun temsil ettiği politika odaklı inançlar ve bu doğrultuda uygulanan programların etkinliğinin sorgulanmasına neden olabilirken, diğer taraftan azınlıkta olan koalisyonların politika odaklı inançlarını önemli hale getirebilir. Bir politik fikrin başarısızlığı, bir nevi aksi yöndeki fikri doğrular (Sabatier & Weible, 2007, ss. 204-205).

Politika altsistemi içerisinde meydana gelen ve sistemin işleyişinde dalgalanmalara neden olabilecek önemli olaylar, genellikle hâkim koalisyonun politika odaklı inançlarının ve eylem programlarının sorgulanmasına yol açar. Yine vurgulamak gerekir ki, altsistem dahilinde şekillenen olayların büyük bir politika değişimi ile sonuçlanabilmesi, aynı

zamanda harici faktörlerden kaynaklanan etkiye aracılık eden mekanizmalara bağlıdır (Jenkins-Smith vd., 2017, s. 146).

SKÇ'nin politika sürecini analizinde politika değişimine neden olan mekanizmalardan bir diğeri de aynı zamanda teorik olarak da özellikle üzerinde durduğu bir kavram olan politika odaklı öğrenmedir. Politika odaklı öğrenme, deneyimler ve/veya yeni bilgilerden kaynaklanan ve politika amaçlarının gözden geçirilmesi konusunda etkiye neden olan, düşünce ve davranışsal niyetlerdeki görece sürekli değişimler olarak tanımlanır. Kamusal bir problemin değişkenleri ve nedensel faktörlerine yönelik artan bilgi, uygulanan politikaların etkililik derecesine yönelik geri bildirimler ve problemlerin çözümüne ilişkin farklı politika alternatiflerine ilişkin değişen algılar vb. unsurlar politika odaklı öğrenme kapsamında ele alınır. Kısaca, aktörlerin inançlarında ve dolayısıyla kamu politikalarında dönüştürücü etki yapan tüm öğrenme süreçleri bu bağlamda değerlendirilebilir (Sabatier & Jenkins-Smith, 1999, s. 123). Politika öğrenmesinin yoğunlaştığı ana nokta, koalisyonların merkezi inançlarını oluşturan temel değerler ve olgulara ilişkin nedensel varsayımlar ile karşılaşılan bilginin entegre olma sürecidir (Sabatier, 1988, s. 133).

Bununla birlikte Çerçeve, politika odaklı öğrenme olgusuna politika yapım süreci içerisinde araçsal bir rol yükler. Şöyle ki, halihazırda sahip oldukları algısal filtreler ve benimsedikleri inanç sistemlerinin etkisiyle düşünen ve eylemde bulunan politika aktörleri, öğrenme sürecinde karşılaştıkları tecrübi veya teknik bilginin mevcut inançları ile ters düşmesi durumunda söz konusu yeni bilgiye yönelik bir direnç göstereceklerdir. Benimsenen temel politika hedeflerini geçersiz kılacak yeni bilginin aksine aktörler, mevcut hedeflerini destekleyici, güçlendirici ve rakiplere yönelik bir mücadele aracı olarak işlev gören bilginin kullanılmasını tercih ederler (Sabatier & Jenkins-Smith, 1999, s. 123). Diğer taraftan SKÇ, ikincil bakış açılarının politika odaklı öğrenmeye daha müsait olduğunu belirtir. İkincil bakış açıları, daha dar kapsamlı ve hedeflerin gerçekleştirilmesi noktasında kullanılan araçlar ile ilgili olmasından dolayı değişime daha açıktır ve öğrenme neticesinde yeni duruma kolaylıkla adapte edilebilirler. Dolayısıyla politika odaklı öğrenme yoluyla meydana gelen değişim çoğunlukla politikaların ikincil boyutlarında ve küçük değişimler olarak gerçekleşir. Politika odaklı öğrenmenin izlenebilmesi için on yıl veya daha fazla bir süre gereklidir (Sabatier & Weible, 2007, s.

198). Ancak yine de politika odaklı öğrenme yoluyla büyük değişimlerin asla ortaya çıkmayacağını söylemek mümkün değildir (Sabatier, 1988, s. 149).

Politika değişimine kaynaklık eden faktörlerden sonuncusu pazarlığa dayalı anlaşmalardır.²³ Pazarlığa dayalı anlaşmalar, politika altsisteminde birbirleriyle mücadele içerisinde olan grupların karşılıklı uzlaşmaya vararak büyük politika değişimlerine yol açmasını ifade eder. Böylelikle, büyük politika değişimine yol açtığı kabul edilen iç veya dış dinamikler olmaksızın da politikaların çekirdek unsurlarında radikal değişimlerin gerçekleşebilmesi söz konusu anlaşmalar ile mümkündür. SKÇ'ye göre bir politika altsisteminde pazarlığa dayalı anlaşmaların görülebilmesi için ortam şartlarının buna uygun olması gerekir. Bu şartlar şu şekilde ifade edilebilir (Sabatier & Jenkins-Smith, 1999, ss. 149-150; Sabatier & Weible, 2007, ss. 205-207):

- Politika yapım sürecinde politikanın konusu, problemi veya uygulaması hakkında altsistemdeki grupların tamamına yakınının mevcut statükodan rahatsız olması gerekir. Statükoya karşı koalisyonlar arası devam eden sürekli mücadele ve artık taraflara zarar vermeye başlayan karşılıklı yenişemezlik durumu (*policy stalemate/hurting stalemate*) politika aktörlerini anlaşmaya itebilir. Zira çatışan kesimlerin paylaştıkları ortak fikir, hali hazırdaki politika yapım sürecinin kabul edilemez olduğudur. Aksi takdirde, statükoyla ciddi bir sorunu olmayan gruplar karşılıklı tavizlerde bulunacakları bir anlaşmaya yanaşmayabilirler.
- Anlaşma yapan grup temsilcilerinin kompozisyonunda çeşitlilik önemlidir. Politika değişimini gerçekleştirebilecek etkin bir anlaşma farklı grupların temsilcilerinin tümünün anlaşmaya katılmasıyla gerçekleştirilebilir. Müzakere sürecine dahil edilmeyen ve başka kurumsal yollarla süreci etkilemeye çalışan aktörler anlaşmaya zarar verebilirler. Anlaşma aktörlerinin kompozisyonu ile ilgili diğer bir husus da alternatif yollarla faaliyetlerini sürdürebilecek olan aktörlerin anlaşmaya sadık kalmalarının zorluğudur. Özellikle Batı'daki siyasal sistemlerde politika sürecine etki edebilecek olan yolların çeşitliliği aktörlerin eylemlerinde bir nevi seçenek zenginliği oluşturur ve aktörler, koalisyonlar arası anlaşma sürecinde bazı kararları benimseme

²³ SKÇ, pazarlığa dayalı anlaşmalar olarak adlandırdığı ve politika değişiminin kaynaklarından biri olarak tanımladığı bu faktör grubunu “alternatif anlaşmazlık çözümü (*alternative dispute resolution*)” literatürünü temel alarak yapılandırmıştır.

noktasında direnç gösterebilirler. Dolayısıyla karar süreçlerinde bazı aktörlere veto yetkisinin garanti edilmesi anlaşmanın sonuçlanması önündeki engelleri kaldırabilir.

- Koalisyonların anlaşma süreçlerine öncülük edecek ve çatışma noktalarında orta yolu sağlayabilecek olan saygın aktörlerin (liderlerin) varlığı, anlaşmanın sağlıklı bir şekilde sonuçlanması için kritiktir.
- Müzakere ve anlaşma sürecinde finansal kaynakların temini ve kullanım biçimi önemlidir. SKÇ, politika yapım sürecinde çoğu organizasyonun bir koalisyona dahil olduğunu varsaydığı için, anlaşma sürecinde gerekli mali kaynağın da farklı koalisyonlar tarafından ortak olarak karşılanması gerektiğini vurgulamaktadır.
- Anlaşma sürecine katılan tüm paydaşların karşılıklı olarak herkesin kabul ettiği ortak bir sonuca varmaları zaman alabilir. Uzun zaman diliminde devam eden müzakerelere grupları temsilen katılan aktörlerin devamlılığı da üzerinde durulması gereken bir husustur. Anlaşma sürecine katılan temsilcilerin sık sık değişimi, özel ilişkilere dayalı kurulan güven ilişkisini zedeleyebilir. Bunun yanı sıra, grup temsilcilerinin müzakerelerin seyri hakkında gruplarını sürekli olarak bilgilendirmeleri gerekir. Böylelikle, anlaşmanın nihayetinde alacağı şekli dahil oldukları gruplara kabul ettirebilmek daha kolaylaşır.
- Koalisyonlar arası mücadelenin merkezini oluşturan normatif nitelikteki politika problemleri (örn. kürtaj) taraflar arası anlaşmaya uygun değildir. Zira bu tip merkezi inançlarla yakından ilişkili konularda farklı aktörlerin bakış açılarını değiştirmek olası değildir. Uzlaş zeminini için uygun olan konular genellikle politika problemlerinin boyutu ve nedenleri ile bağlantılıdır. Ampirik ve ölçülebilir nitelikteki meseleler söz konusu olduğunda, farklı aktörlerce tartışılabilir olması bakımından uzlaş ihtimali daha kuvvetlidir.
- Her pazarlık süreci, mücadele içindeki farklı tarafların karşılıklı güvensizlikleri ile başlar. Ancak, farklı görüşlerin dinlenmesi, ortak fayda üzerine bir uzlaş sağlanması, süreç neticesinde bir anlaşmaya varılabilmesi ve verilen taahhütlerin karşılıklı olarak tutulması için bahse konu güvensizliğin zamanla yerini belirli bir güvene bırakması elzemdir. Bu elbette zaman alan ve emek sarf edilen bir süreci gerektirir.

- Bir siyasal sistemde altsistem aktörlerinin, politika yapım sürecini etkileme noktasında başvurabileceği yolların ve kurumsal alanların çeşitliliği pazarlığa dayalı anlaşmaların ihtimalini azaltan bir husustur. Aktörlerin takip edebileceği alternatif mekanizmalar ne kadar kısıtlıysa, mücadeleye girişen tarafların karşılıklı olarak anlaşma yolunu tercih etmesi daha kuvvetle muhtemeldir.

Politika sürecinde büyük değişimlere kaynaklık edebilecek olan pazarlığa dayalı anlaşmaların gerçekleşmesinde bahsi geçen şartlar önemli fonksiyonlar üstlenmektedir. Bununla birlikte, anlaşmaların sonuca vardırılması için tüm bu şartların aynı anda mevcut olması gerekli değildir. Özellikle vurgulandığı üzere, tarafları karşılıklı anlaşmaya iten en temel faktörün mevcut statükodan rahatsız olan koalisyonların mücadelesinin sürekli bir yenişemezlik halini alması ve aktörlerin eylemlerini gerçekleştirmek için başvurabileceği alternatif mekanizmaların statüko aracılığıyla kısıtlanması olduğu ifade edilmektedir (Weible & Nohrstedt, 2013, s. 132).

SKÇ, politikaların süreklilik ve değişimini incelerken; kamu politikasının tanımlanması, değişimin farklı boyutlarının açıklanması ve değişimin altında yatan temel mekanizmalar ile ilgili iki temel hipotez ortaya koymaktadır (Weible & Nohrstedt, 2013, s. 133; Jenkins-Smith vd., 2017, s. 147):

- *Hipotez 1:* Altsistemin dışında gerçekleşen önemli olaylar, altsistemin içinde gerçekleşen önemli olaylar, politika odaklı öğrenme, pazarlığa dayalı anlaşmalar ya da bu faktörlerin bir biçimde kombinasyonu sonucunda oluşacak şartlar, hükümet programlarının politika odaklı bileşenlerinin değişimi için gerekli ancak yeterli değildir.
- *Hipotez 2:* Belirli bir yetki alanı içerisinde hâkim olan bir savunuculuk koalisyonunun hayata geçirdiği programların politika odaklı bileşenlerinde, söz konusu koalisyon hâkimiyetini koruduğu müddetçe önemli bir değişim beklenmez. Bu durumun tek istisnası, politika değişiminin hiyerarşik olarak daha üst bir yetki alanından uygulanmasıdır.

SKÇ'nin kamu politikalarının süreklilik ve değişimini ele alırken çok boyutlu bir perspektif benimsediği anlaşılmaktadır. Politika değişimini açıklarken, kamu politikalarının politika odaklı inançları temsil eden bileşenlerin değişimine sık rastlanmayacağını; daha ziyade ikincil boyutlarda meydana gelen değişimlerin daha fazla

görülebileceğini ifade eder. Bununla birlikte, ona göre politika değişiminin zamanını öngörmek kolay değildir. Bu yüzden politika değişimine neden olan mekanizmaları açıklarken kesin bir nedensel ilişki ortaya koymamaktadır. SKÇ’de politika değişimine giden yollar çok boyutlu, karmaşık ve belli bir ölçüde muğlak kabul edilebilir (Sabatier & Jenkins-Smith, 1999; Sabatier & Weible, 2007; Weible & Nohrstedt, 2013).

1.3.3. Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi’ne İlişkin Literatür

Geliştirildiği tarihten bugüne SKÇ, araştırmacılar tarafından çok çeşitli politika alanlarında ve değişen bağlamlarda ele alınmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) ortaya çıkan Çerçeve, zamanla diğer ülkelere de yayılarak politika yapım süreci ve politika değişimi çalışmalarında kullanılan temel yaklaşımlardan birisi haline gelmiştir. Günümüzde, farklı ülkelerde kamu politikalarının konusunu oluşturan muhtelif meseleler etrafında gelişen politika yapım süreçlerini SKÇ perspektifinden analiz eden çok sayıda çalışmayla literatürde geniş bir birikim oluşmuştur. Bu başlık altında, SKÇ’nin sunduğu yaklaşım ekseninde yürütülen politika odaklı araştırmaların konu, uygulama alanları ve yöntem açısından genel bir portesi çizilmektedir.

SKÇ’nin literatürde nasıl karşılık bulduğunu görebilmek için bu konuda yapılmış sistematik literatür incelemelerinden yararlanabilir. Bu tip çalışmalar, mercek altına aldıkları konuyla ilgili yayınlanmış bütün araştırmaları belirli bir yöntem çerçevesinde toplar ve analiz eder. SKÇ konusunda da yaklaşımın ilk ortaya çıktığı dönemden bugüne dek yapılmış çalışmaları kapsamlı bir biçimde ele alan sistematik literatür incelemeleri göze çarpmaktadır (Weible vd., 2009; Henry vd., 2014; Pierce vd., 2017). Buna göre SKÇ’nin geliştirildiği 1987-88 yıllarından 2010’lu yılların ikinci yarısına kadar SKÇ’yi temel alarak üretilen yaklaşık 240 adet çalışma literatürde yerini almıştır (Weible vd., 2009; Pierce vd., 2017). SKÇ’nin teorik altyapısını oluşturduğu çalışmaların sayısının bu denli yüksek olması, yaklaşımın kamu politikası yapım süreci araştırmaları alanında önemli bir konum işgal ettiğinin göstergesi olarak yorumlanabilir.

SKÇ’nin politika yapımı ve değişimine yönelik geliştirdiği teorik bakış açısından yararlanarak pratik siyasal hayattaki politika problemlerini analiz eden çalışmalara bakıldığında, bu çalışmaların en çok enerji, çevre ve halk sağlığı politikalarına odaklandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra eğitim, refah, ekonomi ve dış politika alanlarındaki politikaların analizinde de SKÇ’yi kullanan araştırmalar bulunmaktadır

(Weible vd., 2009; Pierce vd., 2017). Söz konusu politika alanlarının çeşitliliği, değişen nitelikteki kamu politikalarının analizi için SKÇ'nin oldukça esnek ve elverişli bir yaklaşım olduğunu göstermektedir (Pierce vd., 2017, s. S23).

SKÇ'yi tercih eden çalışmaların daha çok hangi politika alanlarındaki politika yapım süreçlerine odaklandığının yanı sıra önemli olan diğer bir konu da yaklaşımın hangi bağlamlarda ele alındığıdır. Bilindiği gibi SKÇ, ABD ölçeğinde geliştirilmiş bir yaklaşımdır. SKÇ'yi doğuran çalışmalar, ilk olarak bu ülke özelinde seçilen birtakım kamu politikalarının işleyiş biçiminin analizi vasıtasıyla ortaya çıkmıştır. Hatta bu durum SKÇ'nin yalnızca, kendine özgü çoğulcu bir siyasal sisteme sahip olan ABD'deki politika yapım süreçlerini açıklayabilirken farklı siyasal sistemlere sahip olan diğer ülkelerde yeterince iyi sonuçlar vermeyeceği şeklinde eleştirilere neden olmuştur (Henry vd., 2014, s. 301). Nitekim SKÇ, başlangıçta ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde yürütülen akademik araştırmalarda daha yoğun olarak kullanılmıştır (Weible vd., 2009, s. 127). Fakat zaman içerisinde çok farklı politika alanları ve siyasal sistemlerde uygulama alanı bulmuştur (Jang vd., 2016; Li & Weible, 2021; Ohno vd., 2022). Uygulama alanları genişledikçe birtakım revizyonlara tabi tutulan SKÇ (bkz. Jenkins-Smith & Sabatier, 1994; Sabatier, 1998; Sabatier & Jenkins-Smith, 1999; Sabatier & Weible, 2007; Jenkins-Smith vd., 2014), değişen siyasal bağlamlardaki açıklayıcılık gücünü de geliştirmiştir. SKÇ'nin yaygın olarak çalışıldığı bölgeler arasında Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkeleri hala en ön sırada yer alsa da, günümüzde 50'den fazla ülkede SKÇ perspektifinden politika yapım süreçlerinin analiz edildiği görülmektedir (Pierce vd., 2017, ss. S23-S24). Yine de aralarında Türkiye'nin de bulunduğu gelişmekte olan ülkelere SKÇ'nin daha fazla çalışılmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir (Henry vd., 2014).

Son olarak, politika yapım süreçlerini analiz ederken SKÇ'yi kullanan araştırmaların metodolojiye dair hangi yöntem ve tekniklerden beslendiğini ortaya koymakta fayda vardır. Bu doğrultuda, yapılan araştırmaların büyük bir çoğunluğunun gerek veri toplama gerekse analiz yöntemi açısından nitel yaklaşıma dayandığı görülmektedir (Pierce vd., 2017, s. S25). SKÇ ekseninde analiz etmek üzere araştırmaların topladığı veriler ise çoğunlukla odaklanılan konuyla ilgili dokümanlar ve mülakatlardan oluşmaktadır (Pierce vd., 2017, s. S25). Hatta 2010'lu yılların başına kadar doküman ve raporlara dayalı verilerin analizi, SKÇ'ye ilişkin literatürde oldukça ağır basan metodolojik bir tercih olarak öne çıkmıştır (Weible vd., 2009, s. 126).

1.3.4. Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi'ne Bütünsel Bir Bakış

Modern politika yapım süreçlerinin karmaşıklığı, çok boyutluluğu ve sürekli devinim halinde olan dinamik karakteri, çalışmanın bu bölümünün özellikle vurgu yaptığı hususlardır. Buradan hareketle, statik bir süreç olmaktan oldukça uzak olan politika yapımının değişim üzerinden ele alınmasının daha uygun olduğu ifade edilmiştir. Zira ortaya konulan her politika; ya mevcut uygulamanın değişimi veya tamamen ortadan kalkmasını ya da yeni bir uygulamanın hayata geçmesini öngörür. Böylelikle politika değişimine odaklanmak suretiyle, genel anlamda politika yapım süreçlerinin işleyişi ve bu işleyişin altında yatan mekanizmaları açıklama noktasında nitelikli bir okuma yapılabilir. Bu doğrultuda çalışmanın teorik zeminini, literatürde politika değişimini analiz eden en önemli yaklaşımlardan biri olan SKÇ oluşturmuştur.

Politika yapım süreçlerinin çok boyutlu dünyasına bütünlüklü bir anlam getirmeye çalışan SKÇ, sürecin içerdiği çok sayıda bileşen ve nedensel faktörü mümkün olduğunca geniş bir yelpazede ele almıştır. Buna paralel olarak ortaya koyduğu kavram ve hipotezler de çok sayıda değişkenin karşılıklı ilişkisini açıklayabilecek biçimde kurgulanmıştır. Böylelikle, politika yapım sürecine farklı açılardan yaklaşan çok boyutlu bir analiz mümkün olmuştur. SKÇ'nin geliştirdiği yaklaşım, dört temel değişken kategorisi altında özetlenebilir. Bunlar; politika yapım sürecinin karakteri, siyasal sistemin yapısı ve kurumlar, bireyler ve politika değişimini tetikleyen dinamiklerdir.

SKÇ'nin öncelikle ve devamlı olarak vurguladığı husus, modern politika yapım süreçlerinin oldukça karmaşık, sayısız aktörü barındıran, çok boyutlu ve sürekli devinim halinde olan dinamik bir süreç olduğudur. SKÇ, karar verme mekanizmalarına sınırlı aktörün dahil olduğu ve otorite kullanımının yukarıdan aşağı uygulamalarla biçimlendiği geleneksel politika yapım tarzının artık değiştiğini savunarak, politika süreçlerinin, anlaşılması kolay olmayan kompleks yapısına vurgu yapmıştır. Bu varsayım, aynı zamanda Çerçeve için bir hareket noktası olarak da anlaşılabilir. Zira devamında kurgulanan analiz ve nedensel ilişkiler, sürekli olarak sürecin söz konusu karakterine atıfla şekillenmiştir.

Politikaların nasıl yapıldığı ve değiştiğinin açıklanması konusunda SKÇ, siyasal sistemin yapısını da ele alır. Burada siyasal sistemin yapısı kavramıyla, çeşitli hükümet biçimlerinden (başkanlık, parlamenter, yarı-başkanlık vb.) ziyade politika yapımının

gerçekleştirdiği bağlamın yapısal özelliklerinin kastedildiğini belirtmek gerekir. Politika yapımında karar verme yetkisine sahip kurumların nasıl yapılandığı, merkez-yerel ilişkileri bağlamında iktidarın kullanımının dağılımı, politika yapımına doğrudan ve dolaylı katılım mekanizmaları gibi unsurlar siyasal sistemin yapısını tanımlayan özelliklerden bazılarıdır. Elbette, ülkenin sahip olduğu devlet yapısı da politika yapımının gerçekleştiği siyasal alanın niteliğini etkiler. Örneğin, federal devletlerde politika yapımında yetkili resmi kurumlar çoğul ve dağınık bir görünüm arz ederken, üniter devletlerde daha hiyerarşik ve tekil örgütlenmeler görülebilir.

SKÇ politika yapımının zeminini oluşturan siyasal sistemin yapısını, sürecin çok boyutlu karakterinden de hareketle farklı katmanlara ayırarak tanımlamıştır. Buna göre, modern siyasal sistemler sadece merkezi hükümet, bürokrasi ve üst kademelerdeki sınırlı sayıda karar verici aktörün dahil olduğu kapalı ağlardan ibaret değildir. Devletlerin sorumluluk alanlarının genişlemesi, bilgi çağının getirdiği teknolojik dönüşümler, kamusal problemlerin artışı ve giderek teknik bir hal alması vb. gelişmeler sonucunda politika yapım arenası oldukça genişlemiştir. Medya, sivil toplum örgütleri, politika uzmanları, düşünce kuruluşları ve kamuoyu, siyasal süreçlerin aktif aktörleri haline gelmişlerdir. Bu gelişmeler, doğal olarak politika yapım tarzını da geçmiş dönemlere nazaran değiştirmiştir.

SKÇ, siyasal yapıyı ve bunun doğurduğu karar verme mekanizmalarını tasvir etmek için altsistemler kavramını kullanır. SKÇ'ye göre politika yapımı belirli bir politika alanında veya kamusal bir problem etrafında rol oynayan resmi kurumlardan sivil inisiyatiflere kadar tüm aktörlerin eylem ve etkileşimlerinin oluşturduğu yapılar olarak tanımlanan altsistemlerde gerçekleşir. Siyasal yapıyı açıklama hususunda altsistemleri merkeze alan SKÇ, altsistemlerin de sosyo-ekonomik bir bağlam içerisinde bulunduğunu vurgular. Nispeten istikrarlı parametreler, siyasal sistem dahilindeki gelişmeler, siyasal kültür, aktörlerin kaynakları ve sınırlılıkları gibi siyasal ve toplumsal yapıya ilişkin altsistemlerin dışında kabul ettiği tüm değişkenleri de bu bağlam altında analiz eder.

Politikaların değişimini analiz ederken SKÇ'nin odaklandığı bir diğer kategori bireylerdir. Aslında yalnızca politika yapımı ile ilgili değil, genel anlamda siyaset ve topluma dair üretilen açıklamalarda birey unsuru merkezi konumdadır. Zira kurumların, davranışların ve ilişkilerin ana aktörü bireylerdir. SKÇ, bireyler ile ilgili sınırlı

rasyonellik yaklaşımını benimsemiştir. Ona göre karar vericiler ve genel anlamda politika yapımında rol alan tüm bireyler, odaklandıkları konular hakkında olası tüm alternatifleri hesaplayarak öngöremezler. Bu doğrultuda rasyonel kapsamlı tercih yaklaşımını eleştiren SKÇ, bireylerin bilişsel ve çevresel sınırlılıklarla çevrili olduklarını vurgular.

SKÇ'nin söz konusu birey kabulü, doğal olarak siyasal davranış ve ilişkileri yönlendiren dinamikler konusundaki görüşlerini de belirler. SKÇ'ye göre bilişsel sınırlılıklara sahip olan bireylerin, karşılaştıkları olgular karşısında mutlak bir objektivite ile faktör bağımsız bir tutum takınmaları mümkün değildir. Aksine bireyler, tutumlarını etkileyen bilişsel ve sosyo-psikolojik faktörler ile çevrilidir ve bu doğrultuda dış dünyayı belirli filtrelerle algırlar. SKÇ'nin inanç sistemleri olarak adlandırdığı bu filtreler, ontolojik kabullerden başlayarak belirli bir probleme yönelik nasıl politika geliştirilmesi gerektiğine kadar olan anlayışların tümüne işaret eder. Buna göre inanç sistemleri, bireylerin ve grupların siyasal davranışlarını yönlendiren ana dışlılardır.

Politika değişimine neden olan faktörler söz konusu olduğunda SKÇ, bu faktörleri; siyasal sistem dahilindeki gelişmeler, altsistemin iç dinamikleri, politika odaklı öğrenme ve pazarlığa dayalı anlaşmalar şeklinde belirlemiştir. Buna göre, eğer altsistemde savunuculuk koalisyonlarından biri hâkim durumda ise, bu durum politika istikrarını ortaya çıkarır. Değişim ise, sosyo-ekonomik dönüşümler, genel seçimler veya krizler gibi dış faktörlerden kaynaklanacağı gibi, altsistem içerisinde yaşanan güç mücadeleleri neticesinde hâkim grubun el değiştirmesi yoluyla da gerçekleşebilir. Ayrıca hâkim grubun çeşitli yollar ile fikirlerini değiştirmesi (politika odaklı öğrenme) ya da koalisyonlar arası yapılacak işbirliği ile de politika değişimleri yaşanabilir. Bununla birlikte bahse konu faktörlerin birbirilerinden bağımsız olmadıklarını ve karşılıklı ilişki içerisinde bulunduklarını unutmamak gerekir. SKÇ'ye göre, bir veya birden fazla faktörün etkileşimi ile olsun, her şekilde politika değişimi, altsisteme egemen olan inanç sistemlerinin değişimi ile ilgilidir. Bu değişim; öğrenme, anlaşma ve/veya dış-iç kaynaklı olabilir.

Toparlamak gerekirse, SKÇ'nin modern dönemde politikaların nasıl yapıldığını ve değiştiğini anlamak için oldukça faydalı bir teorik araç olduğu söylenebilir. Zira günümüzde politika değişiminin altında yatan çok boyutlu mekanizmaları açıklama

hedefiyle, birden fazla değişken kategorisini tek çatı altında ele alarak sürece dair bütünlüklü bir analiz ortaya koymuştur.

BÖLÜM 2: KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELE POLİTİKALARINI BAĞLAMINA YERLEŞTİRMEK: PROBLEMİN TANIMI, YAYGINLIĞI VE KÜRESEL GELİŞMELER

21. yüzyılın ilk çeyreğinden dünyaya bakıldığında diğer birçok toplumsal sorun gibi kadına yönelik şiddet konusunda da kayda değer bir toplumsal farkındalık düzeyinin oluştuğu rahatlıkla görülebilir. Günümüzde kadına yönelik şiddetin toplumun genelini ilgilendiren bir halk sağlığı sorunu (*public health problem*) ve insan hakkı ihlali olduğu konusunda neredeyse tartışma bulunmamaktadır. Bununla beraber kadına şiddet olgusu ile ilgili algı, yaklaşım ve pratiklerin her zaman bugünkü kadar yaygın olmadığını, daha doğrusu söz konusu hassasiyetin oldukça yeni bir durum olduğu belirtilmelidir.

Yıllarca sessiz sedasız olup biten ve bir şekilde dile getiril[e]meyen kadına yönelik şiddet vakalarının, kamusal alanda konuşulmaya ve tartışılmaya başlanması için zamanı 20. yüzyılın son çeyreğine kadar ileri sarmak gerekir. Toplumsal bir problem olarak kadına yönelik şiddetin küresel çapta dikkatleri üzerine çekmesi ve pek çok toplum için siyasal gündemin çözüm bekleyen meseleleri arasında yer edinme süreci bu dönemde başlamıştır. Bu dönem aynı zamanda, şiddetin bizatihi mağduru olan kadınların örgütlü biçimde yaşadıklarını anlatmaya, duyurmaya ve paylaşmaya başladıkları zamana tekabül eder. Bir başka deyişle, kadına şiddet meselesini kamuoyunun gündemine taşıyan fitili; etkili politika aktörleri, uluslararası kurumlar veya bilimsel araştırmalar değil, özel alanda yaşadıklarını kamusal alana taşıyan kadınlar ateşlemiştir. Kadın hareketlerinin eylem becerisi, sivil toplum faaliyetlerinin genişleyen hareket alanı ve medya organlarının kamuoyuna erişimde sunduğu etkili araçların yardımıyla da bu şiddet biçiminin ciddiyeti ile ilgili küresel düzeyde farkındalık oluşmaya başlamıştır. Netice itibarıyla her geçen dönem sayı, örgüt ve eylem kapasitesi bakımından güçlenerek büyüyen bu hareket, hayata geçirilen çok sayıda yasal reformun da tetikleyicisi olmuştur. Nispeten sınırlı çevrelerin odaklandığı bir konu olarak başlayan süreç, yükselen farkındalık düzeyi ile aktör yelpazesini genişletmiştir. Dolayısıyla yirminci yüzyılın son dilimindeki gelişmelerin, kadına şiddet probleminin farkına varılması açısından kilometre taşı olduğu söylenebilir.

Bu süre zarfında kadına yönelik şiddet olgusunun ne olduğu ve bununla nasıl başa çıkılacağı üzerine farklı fikir ve görüşler ortaya atılmıştır. Hükümetler, karar vericiler,

uluslararası aktörler ve sivil toplum kuruluşları gibi politika yapımının tüm paydaşları problemle mücadeleye dönük eylem programları ve politikalar geliştirmişlerdir. Yine de gündeme geldiği ilk dönemlerden bugüne dek yaklaşık kırk yılı aşan kamusal alan mazisine ve bunca girişime rağmen aciliyet ve ciddiyetini hala koruyan toplumsal bir problem olarak kadına şiddet, kamuoyu ve karar vericilerin sıcak gündem başlıklarından biri olmayı sürdürmektedir. Dolayısıyla problemin çözümüne ilişkin tartışmalar sürerken farklı yaklaşımlar ve uygulamalar da hayata geçmeye devam etmektedir.

Kadına yönelik şiddet probleminin çözümüne ilişkin girişimlerin en son ve belki de en önemli örneği olarak 2011 yılında imzalanan “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” ya da diğer adıyla “İstanbul Sözleşmesi” gösterilebilir. Bu Sözleşme adından da anlaşılacağı üzere, kadınların yoğun olarak maruz kaldıkları aile içi şiddetin yanı sıra onlara yöneltilen her türlü şiddet, istismar ve kötü muameleyi sona erdirmek için Avrupa Konseyi’nce hazırlanmıştır. Sözleşme’nin doğrudan odaklandığı problem, kamusal ya da özel alanda yaşanıp yaşanmamasından bağımsız olarak kadınların koca, yakın ilişki yaşadığı erkek arkadaş, erkek aile fertleri ve/veya tanımadığı erkekler tarafından uğradıkları her türlü şiddet biçimidir. Kadına yönelik şiddetle mücadelenin ilke ve standartlarını tanımlayan ve imzacı ülkelere bağlayıcı yasal yükümlülükler getiren Sözleşme, tüm devletlerin imzasına açıktır. Müstakil olarak kadına yönelik şiddete odaklanan ilk insan hakları sözleşmesi olarak uluslararası hukukta yerini alan İstanbul Sözleşmesi’nin, bahse konu nitelikleriyle bugüne kadar kadına şiddetle mücadelede kat edilen yolun son kritik virajını temsil ettiği söylenebilir.

Çalışmanın bu bölümünde uzun yıllar gözlerden uzak, sessizce yaşanmış ve bu nedenle kamuoyunun ilgi alanına girmemiş kadına şiddet probleminin dünya ölçeğinde, kamusal alanda kendine yer edinmesinden başlayarak devletlere yasal sorumluluklar yükleyen İstanbul Sözleşmesi’ne evrilen sürecin hikayesi ele alınmaktadır. Bu bağlamda, nasıl bir problem ile karşı karşıya olunduğunun, problemin gündeme gelme sürecinin ve problem ile mücadelenin seyrine değinilmektedir. Bu çalışmanın esas amacı İstanbul Sözleşmesi merkezinde görünür olan politika değişiminden hareketle AK Parti Türkiye’inde kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarının yapım süreçlerini analiz etmek olduğu hatırlandığında, bu döneme kadar geçen zaman diliminde kadına yönelik şiddet problemiyle ilgili küresel gelişmelerin ele alınması, çalışmanın ortaya koyacağı teorik

analize zemin sağlayacak ve ışık tutacaktır. Aslında problemin gerçek hayattaki izdüşümünün yanı sıra, kamusal alanda görünür oluşundan bugüne meydana gelen siyasal gelişmelerin hikayesinin, AK Parti iktidarlarında geliştirilen politikaların bağlamına yerleştirilmesi ve bu politikaların daha iyi anlaşılması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Gerek toplumda ağır sonuçları olan bir problem, gerekse bu problemle başa çıkabilmek üzere ortaya konulan eylem ve politikalar bağlamında kadına yönelik şiddet meselesini izah etmeye, giriş mahiyetinde belirli soruları cevaplayarak başlamak iyi bir hareket noktası olabilir: Kadına yönelik şiddet olgusu neden bu denli gündemi işgal ediyor? Gerçekten yaygın bir problem mi? Bireyleri ve toplumu etkileyen yönleri nelerdir? Nasıl siyasal gündemin bir konusu olmuştur? Geçmişten bu yana problemin çözümüne dair hangi adımlar atılmıştır? Söz konusu sorular aslında problemin ne olduğuna, büyüklüğüne ve nasıl politika yapımının konusu haline geldiğine işaret eder. Bu bakış açısıyla öncelikle problem ile ilgili “nedir” ve “ne yapıldı” soruları ekseninde bir çerçeve oluşturmakta fayda vardır.

2.1. Toplumsal Bir Problem Olarak Kadına Yönelik Şiddet

Milyonlarca kadının yaşamında ağır sonuçlar doğuran şiddet problemi ile mücadele edebilmenin ve problem hakkında çözüm yolları geliştirebilmenin öncelikli koşulu meseleyi farklı yönleriyle anlamaktır. Kadına yönelik şiddeti anlamak ve tanımlamak ise merkezinde insanın olduğu her olgu gibi çok boyutlu sosyal, kültürel, siyasal ve psikolojik değişkenlerin iç içe geçtiği süreçleri açıklamayı gerektirir. Üstelik bu olgu çoğunlukla kişilerin özel alanlarında gerçekleşen, toplumsal olarak hassas ve tespit edilmesi kolay olmayan bir niteliğe sahipse anlama çabasının bir kat daha zorlaştığı ifade edilmelidir. Bu çalışma, çözüm bekleyen toplumsal bir problem olarak kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarına, yani konunun politika yapım ve siyasal karar verme boyutları ile ilgilenmektedir. Bu nedenle ilk olarak problemin temel niteliklerine dair kavram ve tartışmalar açığa kavuşturulmalıdır.

Kadına yönelik şiddet (*violence against women*), günümüzde özellikle medya organlarının da etkisiyle gündelik hayatın rutini içerisinde fazlasıyla aşına olunan bir konu başlığı haline gelmiştir. Sürekli dolaşımda olan bu kavram hakkında neredeyse her kesimden bireyin zihninde belirli kanaatlerin olduğu söylenebilir. Örneğin kadına

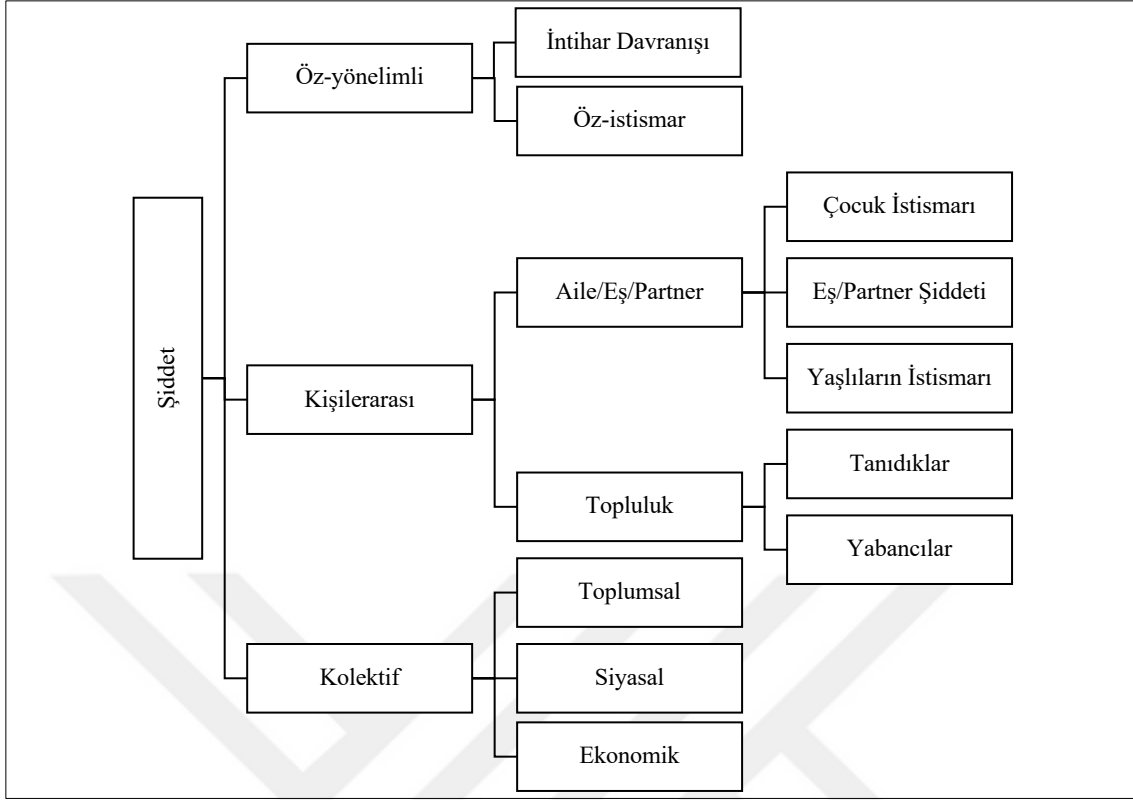
yönelik şiddetten bahsedildiğinde; “kadınların maruz kaldığı şiddet davranışları” veya “şiddetin belirli bir cinsiyete dönük biçimi” ilk akla gelebilecek çağrışımlardır. Ancak kavram üzerine daha detaylı ve analitik bir sorgulama girişimi; şiddet ifadesiyle hangi eylemlerin kastedildiği, kız çocuklarının veya yaşlıların da kadına şiddet kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, aile üyeleri, eşler, sevgililer ve yabancı kişilerden kaynaklanan şiddetin tümünün aynı zeminde mi ele alınması gerektiği gibi belirli soruları beraberinde getirir.

Kadına yönelik şiddet, coğrafya ve toplumlardan bağımsız olarak dünyanın hemen hemen her bölgesinde değişen yaygınlık seviyelerinde görülmesinin (World Health Organization, 2021b) yanı sıra bağlama özgü farklı biçimler de (Watts & Zimmerman, 2002, s. 1232) alabilir. Bununla birlikte toplumsal boyutuyla sosyal bilimler, sağlık boyutuyla tıp bilimleri, suç boyutuyla kriminoloji gibi çok sayıda disiplinin araştırma sahasında kendisine yer bulur (Kilpatrick, 2004). Kısaca, kültürel şartlara sıkı sıkıya bağlı, değer yüklü ve doğası gereği çok yönlü böylesi bir meseleye dair hayli değişken ve yer yer çatışan kavram, anlayış ve yorumların geliştirilmesi bir nevi kaçınılmazdır (Krauss, 2006, ss. 9-10). Bu nedenle problemin nitelikleri ve bunun hangi kavramla karşılanması gerektiğine dair temel meselelerde dahi yoğun bir karmaşa ve belirsizliğin hâkim olduğu söylenebilir. En basitinden, kadına yönelik şiddetin yanı sıra “ev/aile içi şiddet”, “yakın partner şiddeti”, “eş şiddeti”, “hırpalanmış kadınlar” ve “toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” gibi çok sayıda farklı kavram altında kadınların maruz kaldıkları şiddet konu edilmektedir. Üstelik bu kavramların da her biri için değişen yaklaşımların benimsenebildiğini yinelemek gerekir.

Hangi davranış tarzlarının, ilişki yapılarının ve bağlamsal şartların kadına yönelik şiddet kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceğini belirlemek ve genel geçer tanımlamalar geliştirmek, oldukça tartışmalı ve bir o kadar da politik olabilmektedir (Wu, 2018, s. 5). Zira problemin temel nitelikleri, kullanımı tercih edilen kavramlar, veri toplama ve yaygınlık ölçümleri hakkında benimsenecek yaklaşımlar; bu konuda formüle edilecek kamu politikalarını, karar vericilerin algılarını, sunulan hizmetleri ve yapılan araştırmaları doğrudan etkiler. Ayrıca son derece politize olmuş toplumsal bir problem olan kadına yönelik şiddetin tanımlanma biçimi, benimsenen farklı ideolojik bakış açılarının da bir dışavurumu olabilir. İdeolojik yaklaşımların göz ardı edilemez etkisiyle yoğrulan tanımlar, toplumsal mücadelelerde bir araç olarak da kullanılabilir (McHugh &

Frieze, 2006, s. 135; DeKeseredy, 2011, s. 5). Hülasa, kadına yönelik şiddet problemi hakkında bugün onca teorik ve ampirik bilgiye ulaşabilmek mümkün iken, çoğunluğun paylaştığı ortak bir anlayış veya tanımdan bahsetmek mümkün değildir (Kilpatrick, 2004; DeKeseredy, 2011; DeKeseredy & Schwartz, 2011). Probleme ilişkin yoğun tartışmalar devam ededursun, mevcut bilgi birikimini yorumlamak ve olası bir anlam karmaşasından belli ölçüde de olsa kurtulabilmek için en azından temel kavramların yerli yerine oturtulması önemlidir (Krantz & Garcia-Moreno, 2005, s. 820).

Kadına yönelik şiddet, adından anlaşılacağı üzere evvela insanlık tarihinin kadim meselesi olan şiddetin bir formudur ve bu yüzden genel şiddet olgusu içerisinde nerede konumlandığıyla meseleye giriş yapılabilir. Genel itibariyle şiddet fenomeninin farklı boyutlarını kapsamlı, kategorik ve bütünlüklü bir çerçeveye içerisinde sunması açısından bir ilki temsil eden “Şiddet ve Sağlık Hakkında Dünya Raporu” (Krug vd., 2002a; Krug vd., 2002b), kadına yönelik şiddetin pozisyonunu anlamak açısından iyi bir hareket noktasıdır. Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) hazırladığı rapor, eyleme dahil olan kişilere göre şiddeti; öz-yönelimli, kişilerarası ve kolektif olmak üzere üç ayrı kategoriye dayandırır. Bu kategoriler sırasıyla; kişinin kendisine yönelttiği, bireyler arası ya da küçük gruplarda vuku bulan ve son olarak devlet, siyasal topluluklar, milisler, terör örgütleri gibi daha büyük ve örgütlü gruplar arasında meydana gelen şiddeti içerir. Her bir kategori de kendi içinde alt şiddet türlerinden oluşur (Şekil 2).

Şekil 2: Şiddet Tipolojisi

Kaynak: (Krug vd., 2002a)

DSÖ raporu, genel anlamda şiddet türlerinin bütününe kategorik bir haritasıdır. Şiddetin halleri olarak da ifade edilebilecek bu tabloda, dikkat edilecek olursa kadına yönelik şiddet adında ayrı bir kategori yer almamaktadır. Çünkü kadınlar, tıpkı erkekler gibi söz konusu şiddet türlerinin herhangi birinden mağdur olabilirler. Rapor, şiddet kategorilerini failin veya mağdurun kadın veya erkek olmasına bakılmaksızın, yani cinsiyet değişkeninden bağımsız olarak tanımlamıştır. Bunun yerine şiddetin gerçekleştiği bağlamdaki kişi sayısı, toplulukların niteliği ve ilişkinin yapısını esas alan bir yaklaşım benimsenmiştir. Çocuklara, yetişkinlere ve yaşlılara yönelen şiddetin kaynağı eş, partner, ebeveyn ve akraba olacağı gibi, kişinin bizzat kendisi veya diğer örgütlü yapılar da olabilir. Şiddete maruz bırakanın veya maruz kalanın erkek mi yoksa kadın mı olduğu her olay için değişkendir. Söz gelimi aile içinde, partnerler arasında yahut sokakta yürürken şiddete uğrayanlar tıpkı kadınlar gibi erkekler de olabilir. Keza erkeklerin de azımsanamayacak miktarda şiddetin mağduru oldukları bilinmektedir. Peki bu noktada neden kadına yönelik şiddet adıyla cinsiyete dayalı bir kavramdan bahsetmek durumunda

kalınmıştır? Nitekim ilk bakışta şiddetin belirleyici faktörlerinden birisinin cinsiyet olmadığı fikri gayet makul olsa da meselenin özü görüldüğü gibi değildir.

Yapılan araştırmalar, kadınların maruz kaldığı şiddetin çok büyük çoğunluğunun başka bir kişi veya küçük bir gruptan kaynaklanan kişilerarası şiddet olduğunu göstermektedir (Krantz & Garcia-Moreno, 2005, s. 818). Ayrıca, kadınların yaygınlıkla uğradığı şiddetin niteliklerinin belirli kalıplara dayandığı ve erkeklerin mağdur olduğu tüm şiddet biçimlerinden göz ardı edilemeyecek farklı bir karaktere sahip olduğu görülmüştür. Veriler, erkeklerin gördükleri şiddetin kadınlara nazaran çok farklı sebep ve failleri (yabancılar, tanıdıklar, savaş, kavga, suç vb.) içermesine karşın, kadınların yaşadıkları şiddetin yaygınlıkla eşleri, ilişki yaşadıkları partnerleri veya bir aile üyesinden kaynaklandığını vurgulamaktadır (Heise vd., 1999, s. 3; Watts & Zimmerman, 2002, s. 1232; Ellsberg & Heise, 2005, s. 10). Dolayısıyla kadına yönelik şiddet, kişilerarası şiddet kategorisinde yer alan şiddet eylemlerinden özellikle kadınlara dönük olarak gerçekleştirilenlere işaret eder. Diğer bir ifadeyle kadına şiddet, kişilerarası şiddet olaylarında mağdurun kadın, failin de erkek olduğu olaylar şeklinde anlaşılabilir. Ancak kendine özgü birtakım niteliklere sahip olması bağlamında da tipik bir kişilerarası şiddet biçimi olmadığı unutulmamalıdır. Doğrusu kadına yönelik şiddeti, ayırık ve tek başına incelenmeye değer kılan da bu karakteridir.

Kadına yönelik şiddeti müstakil bir kavram olarak var eden şey, şiddet failinin şiddet eylemine kalkışmasının temel motivasyonu ve belirleyicisi olarak cinsiyet faktörünü öne çıkarmasıdır. Söz konusu şiddeti açıklarken cinsiyete atfedilen başrol, “kadını” (*sex*) hedef alan şiddet ile “kadınlık veya kadın olma” (*gender*) arasında nedensel ilişki kurmak anlamına gelir. İşte bu noktada toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (*gender based violence*) yaklaşımı ortaya çıkar. Bu yaklaşıma göre, kadın cinsiyetinin toplumda var oluş biçimi (toplumsal cinsiyeti) bizatihi onlara yöneltilen şiddetin motivasyonunu oluşturur ve tam da bu sebeple müstakil olarak incelenmeyi hak eder. Başka bir ifadeyle erkek ve kadın arasında erkek lehine var olan orantısız iktidar ilişkilerinin bir sonucu olarak kadının aile ve toplumdaki “madun”²⁴ konumu, aynı zamanda onlara yöneltilen şiddetin de tetikleyicisidir. Biyolojik cinsiyetten ayrı olarak kadın ve erkeğin toplum içerisindeki rol

²⁴ Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi’nin gerekçe kısmında kadınların konumu “*subordinate*” kavramı ile karşılanmıştır (bkz. United Nations, 1993a). Bu çalışmada kavramın Türkçe karşılığı olarak madun kelimesi tercih edilmiştir.

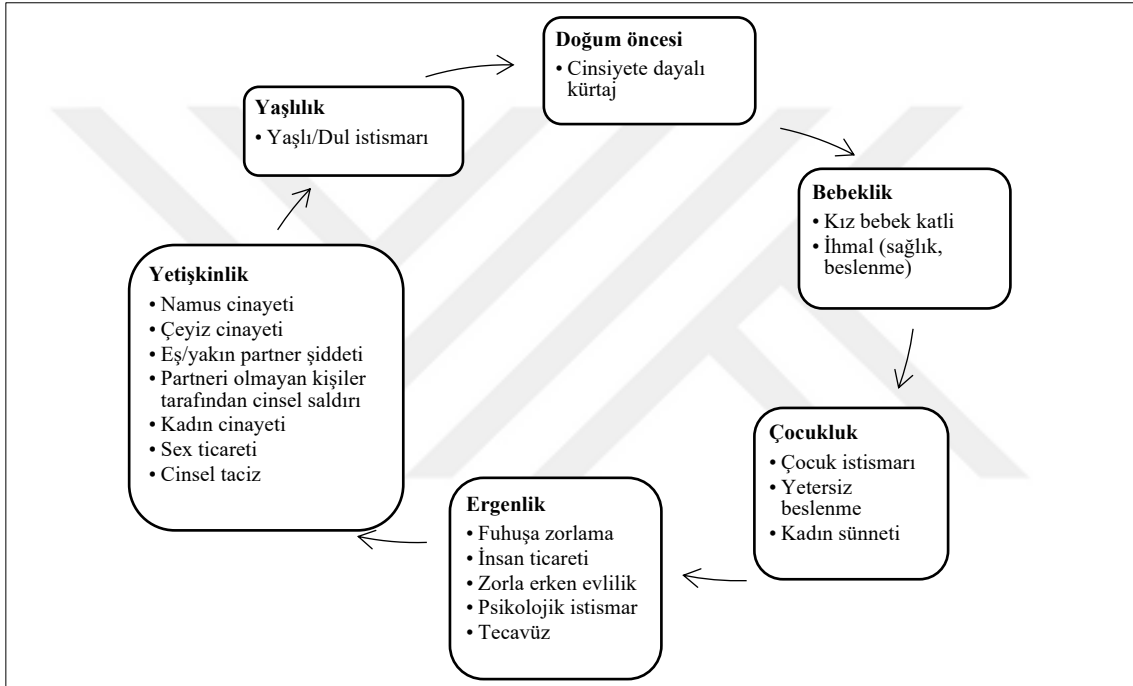
ve statüsüne atıf yapan toplumsal cinsiyet kavramı, iki cins arasındaki, şiddete zemin hazırlayan ilişki biçimlerinin açıklanmasında kritik bir rol oynar. Kadına yönelik şiddeti tanımlayan ilk uluslararası resmi belge olan ve konu ile ilgili çalışmaların büyük çoğunluğunda referans verilen “Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi” metninde de açıkça bu yaklaşım benimsenmiştir (United Nations, 1993a). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1993 yılında ilan ettiği Bildirge’nin ilk maddesi kadına yönelik şiddeti; “... ister kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar/ıstırap veren/verebilecek olan eylemler veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama ya da keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakmayı içerisine alan her türlü toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eylemi ...” olarak tarif etmiştir.

Kadına şiddetin anlaşılması konusunda toplumsal cinsiyet yaklaşımı kamusal alanda karşılığını bulmuş ve alternatif yaklaşımlara nazaran baskın görüş olarak öne çıkmıştır. Böylece toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ya da toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği kavramları kadına yönelik şiddet tartışmalarının odağında yer almaya başlamıştır. Hatta sıklıkla, kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eş anlamlı olarak birbirlerinin yerine kullanılmaktadır (Krantz & Garcia-Moreno, 2005, s. 818). Kadına şiddet tartışmaları ve yayınlanan çalışmaların birçoğunda Bildirge’nin tanımsal yaklaşımı ve toplumsal cinsiyet perspektifinin, soruna yaklaşırken referans verilen ortak bir hareket noktası olduğu söylenebilir (Heise vd., 1999; Watts & Zimmerman, 2002).

Kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadınların ve kız çocuklarının uğradığı farklı nitelikteki onlarca şiddet eylemine işaret eden geniş kapsamlı ve çok boyutlu bir çatı kavram olarak düşünülebilir. Dolayısıyla bu kavramların neyi ifade ettiğiyle ilgili fikir sahibi olduktan sonra, bu çatı altında ne tür şiddet davranışlarının yer aldığını da belirtmek gerekir.

Bir kadın doğumundan ölümüne kadar hayatının tüm evrelerinde çok sayıda ve farklı formlarda şiddet içerikli muameleye maruz kalabilir (Şekil 3). Kız çocuklarının uğradığı ihmal ve istismar, genç yaşta zorla evlilik, dayak, cinsel taciz ve namus cinayetleri gibi şiddetin değişen görünümünün tümü kadına yönelik şiddet veya toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kapsamında ele alınır. Kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmak amacıyla hazırlanan BM Bildirgesi’nde (United Nations, 1993a) söz konusu şiddet davranışları ayrıntılı olarak şu şekilde belirtilmiştir:

“a) Ev hanesi içerisinde kız çocuklarını dövme ve cinsel olarak istismar etme de dahil olmak üzere aile içerisindeki fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet, evlilik içi tecavüz, kadın sünneti ve kadınlara zarar veren diğer geleneksel uygulamalar, eşin dışında bir kişi(ler)den görülen şiddet, sömürüyle ilişkili şiddet; b) İşyerinde, eğitim kurumlarında veya herhangi bir yerde gerçekleşen tecavüz, cinsel istismar, cinsel taciz ve korkutma/tehdit dahil olmak üzere genel topluluk içerisinde gerçekleşen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet; c) Nerede olursa olsun, devlet tarafından uygulanan veya göz yumulan fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet.”

Şekil 3: Kadına Yönelik Şiddetin Yaşam Döngüsü

Kaynak: (Ellsberg & Heise, 2005)

Kadınların hayatları boyunca uğradığı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet türlerinin listesi uzun ve oldukça çeşitlidir. Tahmin edilebileceği gibi yaşamın çeşitli evrelerinde tecrübe edilen bu şiddet davranışlarının her birinin nedenleri, bağlamı ve mağdur üzerindeki etkileri bambaşka olacaktır. Bununla birlikte kadına yönelik şiddet çatısı altındaki tüm şiddet içerikli davranış kalıplarının bir tanesi vardır ki, tüm dünyadaki kadınların açık ara

en yoğun olarak maruz kaldığı şiddeti temsil eder: Yakın partner şiddeti (*intimate partner violence*).²⁵

Kadınların var oluş ve yaşantılarını olumsuz yönde etkileyen en ciddi engellerden biri olan, onlara acı/ıstırap veren ve hayatlarını zora sokan yakın partner şiddeti, “yakın ilişkide ortaya çıkan ve ilişki yaşayan bireylere fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veren her türlü davranış” olarak tanımlanabilir ve şu eylemleri içerir (Krug vd., 2002a, s. 89): Fiziksel saldırganlık (tokat atmak, vurmak, tekmelemek, dövmek vb.); psikolojik istismar (yıldıрма, sürekli küçümseme, aşağılama vb.); zorla cinsel ilişki ve diğer cinsel zorlama biçimleri; kontrolcü davranışlar (ailesinden ve arkadaşlarından izole etme, hareketlerini izleme, bilgi veya yardıma erişimini kısıtlama vb.). Elbette şiddet içeren eylemler bunlarla sınırlı değildir ve apayrı biçimlerde görünür olabilir.

Yakın partner şiddetinin failleri yakın/özel birliktelik ilişkisi yaşayan erkekler ve kadınlardır. Bununla birlikte yakın partner şiddetinin büyük çoğunluğu erkekler tarafından kadınlara karşı işlenir (World Health Organization, 2021b). Nitekim asıl mağdurun kadın olmasından dolayı yakın partner şiddeti ifadesinin problemin gerçek niteliğini tam olarak yansıtmadığını; onun yerine “kadına yönelik eş/partner şiddeti” gibi kavramların tercih edilmesinin daha doğru olabileceğini savunanlar da vardır (Krantz & Garcia-Moreno, 2005, s. 820). Söz konusu şiddet türünü adlandırmak için hangi kavramın kullanılacağı hakkındaki farklı tercihler bununla da sınırlı değildir. Örneğin değişen coğrafya ve araştırmalara göre; “ev/aile içi şiddet, eş istismarı, cinselleştirilmiş şiddet, hırpalanmış kadınlar, eş saldırı” gibi kavramlar da kullanılmaktadır. Cinsiyet bağımsız adlandırma tartışmalarının yanı sıra, özellikle eş²⁶ tabirinin kullanımı da evlilik dışındaki kız/erkek arkadaş ilişkilerini dışlaması açısından eleştirilmiştir (Ellsberg & Heise, 2005, s. 11). Görünen o ki, problemin içeriğinin ne olduğu konusunda en azından görece bir uzlaşma durumundan söz edilebilirken, aynı şeyi adlandırma açısından söyleyebilmek mümkün değildir.

Uluslararası literatüre bakıldığında diğerlerine nazaran öne çıkan ve onları da kapsayan bir çerçeve olarak yakın partner şiddeti kavramının kullanıldığı söylenebilir. Bu

²⁵ Kadına yönelik şiddetin dünyadaki yaygınlığını ölçen birçok araştırma, kadınların en sık maruz kaldığı şiddetin yakın partner şiddeti olduğunu tespit etmiştir (bkz. Garcia-Moreno vd., 2005b; Devries vd., 2013b; World Health Organization, 2021b).

²⁶ Hem erkeği hem de kadını kasteden anlamıyla değil, sadece kadını kasteden (*wife*) anlamıyla kullanılmıştır.

çalışmada uluslararası literatüre paralel bir kavramsal anlayış benimsenmiştir. Ancak “partner” kelimesinin Türkçe’de kadın ve erkek arasında yaşanan özel ilişkileri tanımlamak için tercih edilen ve yaygın olarak kullanılan bir kalıp olmaktan çok özellikle işletme/iş ortaklıkları terminolojisinde kullanılıyor olması bazı anlam sorunlarını da beraberinde getirebilir. Bu tür bir kavram karmaşası riskinden kaçınmak için, Türk Dil Kurumu’nun partner kelimesinin karşılığı olarak kullandığı “eş” sözcüğünden yararlanılmasının²⁷ probleme daha doğru biçimde temas etmeye yardım edeceği düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmada, kadın ve erkek arasındaki bahse konu şiddete işaret etmek için “eş/partner şiddeti” ifadesi kullanılmıştır. Kısacası, “eş” kavramı ile yalnızca “karı-koca ilişkisi” ya da “evli kadın (*wife*)” kastedilmemekte, Türkçe kullanımda anlaşılabilirliği güçlendirme çabasıyla “partner” kavramının desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Toparlamak gerekirse, kadına yönelik şiddet gibi büyük bir toplumsal problemin tanımlanması, ne çeşit bir problem ile karşı karşıya olunduğunun anlaşılması için önemlidir. Zira problemin tanımlanması, probleme yaklaşımı da doğrudan etkiler. Bu bağlamda, uluslararası aktörlerin girişimleri kritik bir boşluğu doldurmuştur. Kadına yönelik şiddetin tanımlanmasına ilişkin genel bir çerçeve çizilen bu kısımdan sonra, devam eden başlıkta problemin yaygınlığı konu edilmektedir.

2.2. Küresel Ölçekte Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı

Kadına yönelik şiddetin müstakil bir toplumsal problem olduğu ve bizatihi ele alınması gerektiği iddiasıyla kadın hareketlerinin kamusal alanda başlattığı süreçten bugüne kadar dünyanın farklı coğrafyalarında binlerce kadına ulaşılarak yapılan saha araştırmaları ve yüzlerce veriyi kapsayan meta analizlerle geniş bir yelpazede bilgi üretildiği görülmektedir. Uluslararası kuruluşlardan ulus devletlere, üniversitelerden düşünce kuruluşlarına kadar çeşitli kurumların yürüttüğü ve günümüzde de hız kesmeden devam eden tüm bu çalışmaların belki de en öncelikli getirisi, kadınların uğradıkları şiddetin doğası ve kalıpları itibariyle erkeklerinkinden farklı olduğuna dair kanıtlar sunmasıdır.

Kadına yönelik şiddet 21. yüzyılda endüstrileşmiş ülkeler de dahil olmak üzere dünya çapında yüksek düzeylerde yaygınlığını koruyan ciddi bir halk sağlığı problemi ve insan

²⁷ Yararlanma ifadesi bilinçli olarak tercih edilmiştir. Zira eş sözcüğünün tümünden partnerin yerine kullanımı yalnızca evlilik içi ilişkilere işaret etme ihtimali açısından sınırlandırıcı olabilir.

hakkı ihlalidir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) verilerine göre dünyada her 3 kadından 1'i (%30), eş/partnerleri tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete ya da eş/partneri dışındaki kişiler tarafından cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Bununla birlikte kadınların yaşadıkları şiddetin büyük çoğunluğu eş/partnerlerinden kaynaklıdır. Tüm dünyada 15-49 yaş aralığındaki kadınların %27'si, eş/partnerleri tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddetin herhangi bir türüne uğradıklarını bildirmişlerdir. Ayrıca veriler, kadınların gördükleri şiddet sonrasında ciddi fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kaldıklarını ortaya koymaktadır (World Health Organization, 2021a).

Kadına yönelik şiddet probleminden ne kadar kadının mağdur olduğu, farklı coğrafya ve toplumlarda şiddet oranlarının hangi düzeyde seyrettiği, çeşitli bağlamlarda hangi değişkenlerin etkili olduğu ve ne gibi sonuçlar doğurduğunu anlamanın en önemli araçlarından biri, bu konuda yapılan bilimsel araştırmalardır. Problemin niteliğini anlamaya ilişkin güvenilir veriler sunabilen bilimsel metoda dayalı araştırmalar, aynı zamanda politik çözüm arayışlarına ve önleyici uygulamalara hareket zemini sağlaması açısından da hayatidir. Kadına şiddetin gündeme gelişi bilimsel araştırmaların sunduğu kanıtlardan ziyade sivil toplum ve kadın hareketlerinin etkisiyle gerçekleşse de takip eden dönemde bilimsel araştırmaların da sayıca çoğaldığı söylenmelidir. Özellikle 2000'li yıllar, kadına yönelik şiddet problemini konu edinen araştırmalarda gözle görülür bir artışa şahit olmuştur. Yerel, bölgesel ve küresel düzeyde yürütülen saha çalışmalarından, yüzlerce veriyi içeren istatistiki analizlere kadar çok sayıda araştırma yayınlanmış ve geniş yelpazeli bir bilgi birikimi oluşmuştur. Sahadan gelen veriler, yani doğrudan sorunun cereyan ettiği bağlama inerek mağduriyetin özneleri ve ilişkili faktörleri yakından irdeleyen araştırmaların bulguları, problemin tüm dünyada ne kadar yaygın olduğunu tekrar gözler önüne sermiştir.

Kadına yönelik şiddetin dinamikleri hakkındaki araştırmaların sundukları bulgulara geçmeden, bizzat bu araştırmaların kendileriyle ilgili bir hususa not düşmek gerekebilir. Takdir edileceği üzere araştırmanın konusu oldukça hassastır. Böylesine hassas, toplumsal olarak yer yer tabulaşmış ve kişilerin mahrem alanına ait olduğu kabul edilen bir konunun bilimsel yöntemle dayalı olarak araştırılması da tabiatıyla hayli zordur. Üstelik tarihsel olarak çok gerilere götürülemeyen ve yakın geçmişte yapıldıkları gözlenen bu araştırmaların paylaştığı ortak ölçüm/analiz metotlarından da söz etmek henüz mümkün değildir. Problemin ele alınışında benimsenen yaklaşımların bazen

biricik/kendine özgü oluşu her araştırmanın kümülatif biçimde büyüyen dişlilerin bir parçasını oluşturmaya da engel olmaktadır. Nitekim sunulan veriler arasında tutarsızlıklar ve beklenmedik değişimler görülebilir. Velhasıl bir taraftan konunun hassaslığından dolayı araştırma yürütme, veri toplama ve etik tartışmalar, diğer taraftan tutarlı, açık ve karşılaştırılabilir verilere duyulan ihtiyaç, kadına yönelik şiddet çalışmalarının başlıca gündem maddeleri arasında yerini alır (Koss, 1993; Feldhaus vd., 1997; Ellsberg vd., 2001; Kilpatrick, 2004; Sadowski vd., 2004; Ellsberg & Heise, 2005; Waltermaurer, 2005; Alhabib vd., 2010). Bu tür sorunlara rağmen bugün konu ile ilgili kayda değer bir veri hacmine ulaşıldığı söylenebilir.

Bugün dünyanın birçok bölgesi için kadına yönelik şiddetin yaygınlık verileri ulaşılabilir durumdadır ve problemin boyutlarına ilişkin üç ayrı tasarıma sahip araştırma grubundan veri elde edilebilir. Bunlar; klinik (*clinical-based*), nüfusa dayalı (*population-based*) ve sistematik (*meta-analysis*)²⁸ araştırmalardır. Bununla birlikte şiddetin yaygınlık düzeyine ilişkin yüzlerce veri arasında kaybolmamak önemlidir. Zira bu başlığın kapsamı, verilerin derinlemesine ve karşılaştırmalı analizine yer vermekten ziyade, kadına şiddetin dünya çapında yaygın toplumsal bir problem olduğunu göstermekle sınırlıdır.

Bilimsel araştırmalardan hareketle kadına şiddet vakalarına ilişkin belki de ilk zikredilmesi gereken husus; gelişmiş, gelişmekte olan veya az gelişmiş fark etmeksizin tüm ülkelerde değişen oranlarda görüldüğü ve en yaygın türünün de eş/partner şiddeti olduğudur (Devries vd., 2013b, s. 1527). Eş/partner şiddeti, belirli dini, kültürel, ekonomik ve sosyal yapılardan bağımsız olarak istisnasız tüm ülkelerde yaşanan bir problemdir (Heise vd., 1999, s. 5; ayrıca bkz. Douki vd., 2003; Boy & Kulczycki, 2008; European Union Agency for Fundamental Rights, 2014; Goodson & Hayes, 2021; World Health Organization, 2021b). Partneri olmayan kişiler tarafından uygulanan cinsel şiddet (*non-partner sexual violence*) ile beraber eş/partner şiddeti, kadına yönelik şiddetin en yaygın olarak görülen iki türünden birincisidir. Örneğin dünyanın farklı bölgelerinde 1982-1999 yılları arasında gerçekleştirilen yaklaşık 50 saha araştırmasının verilerine

²⁸ Sistematik literatür analizleri, tek bir çatı altında yüzlerce araştırmayı ve bunların sundukları verileri birlikte değerlendirerek ilgili alana dair çok geniş yelpazedeki bilgi birikimini süzerek derli toplu bir bakış sağlar. Odaklanılan araştırma nesnesine dair yayımlanmış bütün verileri sistematik yöntemlerle toparlayıp analiz eden bu çalışmalar, daha kapsayıcı ve bütünlüklü bir tablo sunarlar. Kadına yönelik şiddet konusunda da farklı coğrafyaları içeren çok sayıda araştırma ile genişleyen literatürü bir nevi birbirine bağlarlar.

göre, kadınların %10 ila %50'si hayatının bir noktasında eş/partneri tarafından vurma veya fiziksel zarara yol açan başka bir eyleme maruz kaldıklarını bildirmiştir (Heise vd., 1999, s. 5). 81 ülkeden 141 çalışmanın verilerini kullanan Devries ve meslektaşları ise, tüm dünyada yaklaşık %30 oranında kadının fiziksel ve/veya cinsel eş/partner şiddetine maruz kaldıklarını kayda geçirmiştir (Devries vd., 2013a; Devries vd., 2013b). Bu konuda küresel çapta veri üreten en önemli girişimlerden biri de Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) yürüttüğü kapsamlı proje ve araştırmalardır. Bunlardan üç tanesi dikkate değerdir. İlki, literatürde geniş yer bulan çok ülkeli²⁹ saha çalışması (Garcia-Moreno vd., 2005a; Garcia-Moreno vd., 2005b; Garcia-Moreno vd., 2006; Ellsberg vd., 2008; Abramsky vd., 2011); diğer ikisi de birbirlerinin devamı olan ve tüm dünyadaki çalışmaların verilerini içeren meta analiz araştırmalarıdır (World Health Organization, 2013, 2021b).

DSÖ araştırma ekibi tarafından doğrudan sahaya inerek yürütülen ilk araştırma, farklı kültürel, coğrafi, kırsal/kent alanlarını temsil eden 10 ülkede 24.000 kadından toplanan verilerle, eş/partner şiddetinin tüm ülkelere yaygın olduğunu tespit etmiştir. O kadar ki, herhangi bir başka yerden çok daha fazla evlerinde ve eş/partnerlerinden kaynaklı şiddet riski altında bulunduklarına dikkat çekerek, kadınların “en güvenli yeri evleridir” görüşüne de meydan okunmuştur (Garcia-Moreno vd., 2005b, s. vii). Bulgular, erkek eş/partneri tarafından; hayatlarında en az bir kez³⁰ fiziksel şiddet görmüş kadınların oranının %13 (Japonya) ila %61 (Peru), cinsel şiddet oranının %6 (Japonya ve Sırbistan-Karadağ) ila %59 (Etiyopya), fiziksel ya da cinsel şiddet ya da her ikisini birden yaşayanların oranının %15 ila %71 ve psikolojik şiddet oranının %20 ila %70 arasında değiştiğini göstermiştir (Garcia-Moreno vd., 2005a, ss. 1282-1283; Garcia-Moreno vd., 2005b, s. 27).

DSÖ'nün, eş/partner şiddeti ve partneri dışındaki kişiler tarafından cinsel şiddet konularında tüm dünyada yapılan araştırmaların verilerini meta analize tabi tutan “Kadına Yönelik Şiddetin Küresel ve Bölgesel Tahminleri” raporu 2013 yılında (World Health Organization, 2013), bu araştırmanın devamı niteliğindeki “Kadına Yönelik Şiddet Yaygınlık Tahminleri, 2018” adlı ikinci rapor da 2021’de yayımlanmıştır (World Health Organization, 2021b). Bu araştırmalar, konu ile ilgili literatüre geçmiş tüm bilimsel

²⁹ Bangladeş, Brezilya, Etiyopya, Japonya, Namibya, Peru, Samoa, Sırbistan-Karadağ, Tayland ve Tanzanya.

³⁰ Rapora göre şiddet görmüş kadınların büyük çoğunluğu, şiddete birden fazla kez maruz kalmıştır.

kanıtların bir sentezini sunması açısından bir ilki temsil eder. Dünyanın her yerinden nüfusa dayalı araştırmaların verilerini analiz eden ilk raporun bulgularına göre, kadınların %35,6'sı ya fiziksel ve/veya cinsel eş/partner şiddetine ya da partneri dışındaki kişilerden cinsel şiddete maruz kalmıştır. Kadınlara yöneltilen şiddetin büyük çoğunluğunu eş/partner kaynaklı fiziksel ve/veya cinsel şiddetin oluşturduğunu vurgulayan araştırma, dünya çapındaki kadınların nerdeyse üçte birinin (%30) bu şiddet biçiminden muzdarip olduklarını ve meydana gelen kadın cinayetlerinin %38'inin eş/partnerler tarafından işlendiğini ortaya koymuştur (World Health Organization, 2013). Takip eden devam çalışmasında DSÖ, 2000-2018 yılları arasında eş/partner ve partneri dışındaki kişiler tarafından cinsel şiddete ilişkin veri sunan tüm araştırmaları³¹ analize dahil ederek kapsamlı ve zorlayıcı bir işe imza atmıştır.³² Bulgular; evli olan, evlenip boşanmış veya bir partner ile flört etmiş olan yetişkin kadınların (15-49 yaş) %27'sinin hayatlarında en az bir defa eş/partnerleri tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldığını göstermiştir.³³ Bölgeler açısından bakıldığında şiddetin az gelişmiş ülkelerde en yüksek olduğu tespit edilmekle birlikte,³⁴ özellikle gelişmiş ülkelerin de içerisinde bulunduğu coğrafyalardaki yüksek yaygınlık ölçümleri dikkat çekmiştir.³⁵

Gelişmiş ülkeleri ele alan diğer araştırmalar da DSÖ'nün bulgularıyla benzer sonuçlara ulaşmıştır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri'nin (CDC) yürüttüğü araştırma (Smith vd., 2018), ülke sınırları içerisinde her dört kadından birinin (%25,1 veya 30 milyon), eş/partnerlerinden kaynaklı cinsel şiddet,

³¹ Sistematik analiz kapsamına alınacak çalışmaların seçimi, belirli niteliksel kriterler göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmiştir. Böylelikle verilerin güvenilirliğini zedeleyecek olan, konu ile ilgili bilimsel ölçüm metodlarını karşılamayan araştırmaların elenmesi sağlanmıştır. Verilerin nasıl seçildiği ile ilgili ayrıntılı bilgi için raporun “Veri ve Metodlar” başlığına bakılabilir.

³² Nitekim 15 ve üzeri yaş grubundaki kadınlar için dünya nüfusunun yaklaşık %90'ını temsil eden, 159 ülke/bölge ve 332 araştırmadan elde edilen veriler üzerine bina edilen çalışmanın kendi iddiası da “... ortaya koyulan nokta tahminler, kadınların eş/partner şiddeti ve/veya herhangi bir fail tarafından cinsel şiddete maruz kalma konusunda kendi bildirdikleri deneyimlere ilişkin mevcut verilerden elde edilebilecek en doğru tahminlerdir.” (s.19) şeklindedir.

³³ Bu oran yaklaşık olarak 641 milyon ila 753 milyon arası kadına denk gelir.

³⁴ Okyanusya'nın üç alt bölgesi (%37), Güney Asya (%35) ve Sahra Altı Afrika (%33), Kuzey Afrika (%30) ve Batı Asya (%29).

³⁵ Örneğin, Kuzey Amerika'da kadınların dörtte birinin (%25) hayatlarının bir noktasında fiziksel ve/veya cinsel eş/partner şiddetine maruz kaldıkları tahmin edildi (World Health Organization, 2021b, ss. 20-29). Rapora dayalı olarak oluşturulan çevrimiçi veri tabanından, küresel, bölgesel ve ülkeler bağlamında kadına yönelik şiddetin yaygınlık tahminlerine ilişkin güncel ve ayrıntılı verilere ulaşmak mümkündür (bkz. World Health Organization).

fiziksel şiddet ve/veya takip edilme ile karşı karşıya kaldığını göstermiştir.³⁶ Avrupa Birliği'nde, 28 üye ülkede³⁷ 42.000 kadınla gerçekleştirilen oldukça kapsamlı bir saha araştırması, kadınların %33'ünün fiziksel ve/veya cinsel şiddet, %5'inin tecavüz ve %22'sinin de (önceki veya mevcut) eş/partner şiddetine uğradığını ortaya koymuştur (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014).³⁸ Benzer tarihlerde beş Avrupa ülkesinde³⁹ üniversite öğrencilerinin yaşadığı toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti sorunsallaştıran bir saha çalışması da⁴⁰ kız öğrencilerin en az yarısının (%51,1) hayatlarının bir döneminde cinsel tacize maruz kaldıklarını kayda geçirmiştir (Feltet vd., 2012).⁴¹ Avrupa ülkelerini tekil olarak merceğe alan diğer araştırmalardan bazıları da eş/partner şiddetinin yaygınlığını Hollanda'da %20,8 (Römkens, 1997), İspanya'da %10,1 (Zorrilla vd., 2010) ve Almanya'da %25 (Müller & Schröttel, 2007)⁴² düzeyinde bulmuştur.

Endüstrileşmiş ülkelerin yanı sıra az gelişmiş ülkelere problemin yaygınlık seviyelerine bakıldığında, beş⁴³ az gelişmiş ülkede ortaya koyulan kapsamlı bir saha araştırmasının sonuçları tüm ülkelerde kadına yönelik eş/partner şiddetinin yaygın olduğunu göstermektedir (Hassan vd., 2004; Sadowski vd., 2004). Hindistan'ın doğu bölgesi özelinde yürütülen başka bir çalışmada, kadınların ev/aile içinde maruz kaldığı fiziksel şiddetin %16, psikolojik şiddetin %52, cinsel şiddetin %25 ve her türlü şiddetin genel

³⁶ Eş/partner şiddeti alt türlerinin her birinin tek başına oranları da şu şekilde oluşmuştur: Temas içeren cinsel şiddet %18,3, fiziksel şiddet %30,6 (%21,4'ü ağır), takip edilme %10,4. Psikolojik saldırganlığa uğrayan kadınların oranı da %36,4 olarak bulunmuştur. Araştırmada ayrıca şiddet gören kadınlarda ortaya çıkan etkiler de (*intimate partner violence-related impact*) vurgulanmıştır. Bunlar; korku, güvenlik, yaralanma, tıbbi bakım ihtiyacı, kolluk kuvvetlerinin yardımına ihtiyaç duyma, en az bir gün işe gitmeme, en az bir gün okula gitmeme, herhangi bir travma sonrası stres bozukluğu semptomu, barınma hizmetleri ihtiyacı, avukatlık ve yasal hizmetlere duyulan ihtiyaç ve bir kriz yardım hattına başvurma gibi durumları içerir.

³⁷ Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Danimarka, Estonya, Yunanistan, İspanya, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Letonya, Malta, Hollanda, Polonya, Portekiz, Romanya, İsveç, Slovenya, Slovakya ve Birleşik Krallık.

³⁸ Bunun yanı sıra büyük oranda kadının (%55) cinsel tacizin herhangi bir formuna (istenmeyen dokunma, sarılma veya öpme gibi) maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Dahası, üst düzey yönetim veya nitelikli mesleklerde çalışan kadınların %75'i, yaşamlarının herhangi bir döneminde cinsel tacizle karşı karşıya kalmışlardır.

³⁹ Almanya, İtalya, Polonya, İspanya ve Birleşik Krallık.

⁴⁰ 22.000 üniversite öğrencisi ve üniversitede konu ile ilgili politikalardan sorumlu olan kadınlardan toplanan nicel ve nitel veriler kullanılarak yürütülmüştür.

⁴¹ Israrlı takibe maruz kalanlar üçte bir seviyesinde (%36) gerçekleşirken, yaklaşık on kız öğrenciden birinin de (%8,7) cinsel saldırı suçlarının kurbanı oldukları vurgulanmıştır.

⁴² Fiziksel şiddetin %37 oranında gerçekleştiği araştırmada kadınların %58'i çeşitli cinsel taciz girişimleriyle, %42'si de psikolojik şiddetle baş başa kaldıklarını rapor etmişlerdir.

⁴³ Brezilya, Şili, Mısır, Hindistan ve Filipinler.

yaygınlığının %56 oranında gerçekleştiği görülmüştür (Babu & Kar, 2009). Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesini mercek altına alan bir çalışma da, bu bölgedeki kadına yönelik şiddetin yaygınlık oranlarına dair verilerin çok sınırlı olduğunu vurgulamakla birlikte, eş/partner şiddetinin bölgede yaygın olarak yaşandığını belirtmektedir (Boy & Kulczycki, 2008). Kadına yönelik şiddetin bilançosunu gözler önüne seren başka çok sayıda saha verileri mevcuttur ve örnekler çoğaltılabilir (Ellsberg vd., 2000; Tumwesigye vd., 2012; Zakar vd., 2013).

Böylesine yüksek düzeylerde seyreden toplumsal bir problemin, kuşkusuz kadınlar açısından doğurduğu olumsuz sonuçlar söz konusudur. Şiddete uğrayan kadınlar ağır sağlık sorunları ile baş etmek durumunda kalmaktadırlar. Araştırmalar şiddetin, mağdur kadınların aile ve kamusal alandaki varoluşlarında, fiziksel bütünlüklerinde ve ruh sağlıklarında meydana getirdiği yıkıcı etkileri de ortaya koymaktadır (Coker vd., 2000; Campbell vd., 2002; Campbell, 2002; Plichta, 2004; Bonomi vd., 2006; Devries vd., 2011; Devries vd., 2013a).

Literatürde öne çıkan çalışmalar incelendiğinde, bütün toplumlara sirayet ettiği görülen kadına şiddet probleminin geniş çapta yaygınlığı, yol açtığı ağır bilanço ve nesiller boyunca kadınların yaşadığı acı tecrübelerle dair bir fikir verebilir. Zaman, mekân ve her türlü değişkenden bağımsız olarak neredeyse evrensel nitelikte her yerde var olan/olabilen bu problem hangi köklerden besleniyor olabilir? Öyle görünüyor ki bu kökler, tutunacağı toprağın özellikleri konusunda seçici olmanın aksine, hemen hemen her toprağın bünyesinde gelişme potansiyeli taşımaktadır. Bu da bizi ister istemez, tüm toplumlara içkin olan bireyler ve ilişki biçimlerinin her yerde var olan ortak doğasına götürür. Nitekim kadına yönelik eş/partner şiddetinin altında yatan faktörler söz konusu olduğunda da sosyolojik anlamda toplumsal kurum, norm ve iktidar ilişkilerine sıklıkla atıf yapılması şaşırtıcı değildir (Heise vd., 1999; Abramsky vd., 2011).

Buraya kadar yer verilen bilgilerden hareketle kadına yönelik şiddetin ve onun en yaygın biçimi olan eş/partner şiddetinin, türlü değişkenlerden bağımsız olarak tüm dünyada görülmekle birlikte yöreden yöreye farklı yoğunluklarda seyreden yaygın bir problem olduğu rahatlıkla söylenebilir. Günümüzde uluslararası kuruluşlar ve hükümetler dahil olmak üzere politika yapımının paydaşları, kadına yönelik şiddetin hem bir insan hakkı ihlali hem de halk sağlığı problemi olduğu konusunda uzlaşmış görünmektedirler. Bu

konuda yapılan araştırmaların sunduğu veriler, 21. yúzyılda da küresel çapta en önemli toplumsal sorunlardan birinin kadına yönelik şiddet olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Gelişmiş ölkelerin dahi sıyrılamadığı kadına yönelik şiddet problemi, ağır sağlık sorunlarına ve ölümlere yol açmakta; kadınların toplumsal hayata katılımına ve temel haklarına darbe vurmaya devam etmektedir. Bu devamlılık, birey düzeyinden başlayıp sosyal ve ekonomik çevreyi oluşturan makro ölçeğe kadar çok sayıda faktörden etkilenmekle birlikte toplumsal cinsiyet kalıpları, sosyo-ekonomik statü, toplumsal norm, kültür ve geleneklerden belirleyici bir güç almaktadır. Netice olarak, kadınların önemli bir kısmı, yaşadıkları şiddete karşı pasif kalabilmekte, bazen şiddeti meşru ve hoş görmekte veya çözüm yollarının yetersizliği nedeniyle şiddete katlanmak durumunda kalabilmektedir. Kadına biçilmiş geleneksel-kültürel roller, eşler arasındaki ilişkinin mahremliğine dair kabuller, kadın-erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkileri ve kadının savunmasız konumu gibi toplumsal norm ve ilişki yapıları, şiddetin açığa vurulması ve kamusal alana taşınması önünde engel teşkil eden faktörler olarak öne çıkmaktadır (Koss, 1993; Heise vd., 2002; Garcia-Moreno vd., 2005a; Boy & Kulczycki, 2008; Abrahams vd., 2014). şiddetin yaygınlığını tespit etmeye yönelik yapılan araştırmaların da önemli miktarda vakanın gizli kaldığını bulması bu görüşleri destekler niteliktedir (Feldhaus vd., 1997; Garcia-Moreno vd., 2005a).

2.3. Kadına Yönelik şiddete Dair Farkındalığın Gelişimi, Problemin

Kamusallaşması ve İstanbul Sözleşmesi

Kadına yönelik şiddet çok uzun yıllardır yaşanan ve kadınların hayatını ciddi ölçüde etkileyen bir problem olmasına rağmen, bu problemin kamusal alana taşınması ve hükümetlerin siyasal gündeminin bir parçası haline gelmesi görece yakın bir tarihe dayanmaktadır. Burada, kadına yönelik şiddetin toplumsal bir problem olarak gündeme gelme süreci ve sonrasında problemle mücadele etmek amacıyla küresel çapta girişilen faaliyetler ele alınmaktadır.

2.3.1. Kadına Yönelik şiddet Probleminin Kamusallaşma Süreci

Dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan kadınlar ve kız çocuklarının maruz kaldıkları her türlü şiddetin tarih sahnesinde ne kadar geriye götürülebileceği tam olarak bilinmese de insanlık tarihinin kadim olgularından biri olduğu söylenilir. Elbette modern

hukuk düzeninin ve insan haklarının gelişiminden önceki devirlerde şiddet ve kötü muamelenin hedefi olan sayısız topluluk vardı ve kadınlar bunlardan yalnızca bir tanesiydi (Krauss, 2006). Ancak kadına yönelik şiddeti ayrı ve özellikle vurguya değer kılan, bu meselenin, hak ve özgürlüklere dayalı uluslararası ceza ve adalet yasalarının egemen olduğu yakın tarihte dahi ciddiyetini koruyan ve uzun müddet dikkatlerden uzak bir problem olarak varlığını sürdürmüş olmasıdır.

Kadınların hayatları boyunca ebeveynlerinden, eşlerinden, partnerlerinden, akrabalarından veya yabancı kişilerden kaynaklı maruz kaldıkları şiddet ve her türlü kötü muamelenin toplumları ilgilendiren kamusal bir problem olarak kabul edilmesinin 20. yüzyılın sonlarına kadar gerçekleşmediği söylenebilir. Başka bir deyişle, kadına yönelik şiddet gibi birey ve toplumlar üzerinde derinlere kök salmış bir olgunun kamusal alanın gündeminde yer edinebilmesi için BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden (1948) itibaren yaklaşık elli yıl daha beklemek gerekmiştir (Bunch, 1990; O'Hare, 1999; Edwards, 2011). Bu zaman zarfında hazırlanan uluslararası insan hakları belgelerinde ekseriyetle erkekler ve kadınların hiçbir ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşit haklara ve korunmaya sahip oldukları ilkesi hükme bağlansa da herhangi bir resmi belgede kadına yönelik şiddete özel bir atıf yer almamıştır (Edwards, 2011, s. 7). Müstakil bir problem olarak kadına yönelik şiddet, 1970'li yılların sonuna değin ne bilimsel araştırmaların ilgi alanına girmiş ne de kamu politikalarının konusunu oluşturmuştur (Kilpatrick, 2004, s. 1209). Hatta özellikle kadına yönelik eş/partner ve aile içi şiddet biçimlerinin yasal düzenlemeye tabi suç içeren bir eylem olarak dahi görülmediği belirtilmiştir (McQuigg, 2017, ss. 11-12). Kısaca şiddet mağduru kadınların, yakın geçmişe kadar uluslararası kamuoyu ve siyasal gündem nazarında üzerine eğilmeye değer ciddi bir sorun alanı olarak dikkat çekmediği anlaşılmaktadır (Ellsberg & Heise, 2005, s. 5).

Uluslararası kamuoyunun ve ulus devletlerin kadına yönelik şiddet mevzubahis olduğunda neredeyse milenyum çağına varan böylesi bir gecikmeyle konuyu gündeme alması ve bunca zamanlık bekleyişin elbette çeşitli nedenleri vardır. Bunlar arasında sıkça dile getirilen iki etkenden biri kamusal ve özel alan ayrımı, diğeri ise kadınların toplumdaki ikincil konumları ve dengesiz iktidar ilişkileridir. Kamusal ve özel alanların ayrılması, özünde bireyi devletin suistimalinden koruma motivasyonu ile doğan insan hakları hukukunun geleneksel yorumundan kaynaklanmıştır. Bireylerin özgürce eylemde bulunabilecekleri, kendilerine ait özel alanların kurgulanmasıyla devlet

müdahaleciliğinin ve olası hak ihlallerinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Ancak kadına yönelik şiddetin en yaygın biçimi olan aile/eş/partner şiddetinin çoğunlukla özel alanda gerçekleştiği dikkate alındığında, bahsedilen ayırım yalnızca problemin gizliliğine ve devamına hizmet etmiştir (McQuigg, 2017, s. 10).

Kadına yönelik şiddetin uzun yıllar gözlerden uzak kalışına sebep olan en önemli faktörlerden biri de konunun toplumsal zemindeki karşılığıyla ilgilidir. Erkek ve kadın arasında erkek lehine ağır basan eşitsiz güç ilişkilerinin bir sonucu olarak kadınların toplum içerisindeki ikincil konumları, şiddete hem zemin hazırlayan hem de şiddeti toplumsal radarın dışında tutan bir işlev görmüştür. Fraser, kadınlara yönelik hak ihlallerinin ve tüm hayat tecrübeleri ile kadının tarihinin yüzyıllar boyunca göz ardı edilmesinin bilinçli bir tercih olduğunu söyler. Ona göre bu tavır, kadının “madun” konumunu muhafaza ederek onu “tabi kılmanın” bir yoludur (Fraser, 1999, s. 854). Aynı şekilde O’Hare de bu görmezden gelen tutumun zemininde kadınların kamusal dünyadan dışlanmasının yattığının altını çizer (O’Hare, 1999, s. 366).

Ayrıca toplumlarda özel alanın sınırları içerisinde bireyler arası veya aile içindeki her türlü ilişkinin müdahale edilemez olduğu anlayışı azımsanamayacak derecede güçlüdür. Özellikle kadına yönelik şiddet vakalarında bu durum daha belirgindir. Geçmişten bu yana toplumsal bir norm olarak mahrem alana ait ve dokunulmaz addedilen kadına yönelik şiddet, yer yer meşrulaştırılmış, yok sayılmış ve kadınların sessizce katlandıkları bir tabu olarak kapalı kapılar ardında gizlice var olmayı sürdürmüştür (Fried, 2003, s. 89; Chhabra vd., 2020). Heise ve meslektaşları, bu durumu; “...hemen hemen her toplumun istismarı meşrulaştıran, gizleyen ve inkâr eden sosyal kurumları vardır. Bir işverene, bir komşuya veya bir tanıdığına yöneltildiğinde cezalandırılacak olan aynı eylemleri, erkekler özellikle aile içinde kadınlara yönelttiğinde genellikle sorgulanmaz.” ifadeleriyle özetler (Heise vd., 2002, s. 5). Kısacası epey zaman gözlerden uzak bir yerlerde kadınlar, uğradıkları şiddetten toplumdaki çarpık konumlarına kadar sayısız zorlukla tek başlarına mücadele etmek veya çoğunlukla pasifize olmak durumunda kalmışlardır.

Kadına yönelik şiddet olgusunun çok daha eski dönemlerden bu yana yaşanılacağı artık açıkça bilinmektedir. Yeni olan, kadınların yaşadıkları şiddet değil, şiddetin kadın ve kız çocuklarının topluma katılımlarını engelleyen, fiziksel/ruhsal sağlıklarını bozan ve

haklarını hiçe sayan sistematik davranış kalıplarından biri olduğunun fark edilmeye başlanmasıdır (World Health Organization, 2013, s. 1). Kapalı kapılar ardında yıllarca gözlerden uzak vuku bulan kadına şiddet, modern toplumların da yakın zamana kadar ilgisini çekmemiş ve münferit vakalardan ibaret görülerek kamusal sorunlardan biri olarak kabul edilmemiştir. Sorunun kamusallaşmasına yönelik tüm gelişmelere rağmen, kadına yönelik şiddetin, dünyada yaygın olmakla birlikte en az farkındalığı olan insan hakkı ihlali türü olduğu düşünülmektedir (Heise vd., 2002).

Siyasal ve toplumsal ajandanın kadına şiddet meselesine odaklanma konusundaki uzun soluklu bekleyişi veya bir nevi görmezden gelen tutumu, 1970’li ve 80’li yıllar ile birlikte değişmeye başlamıştır. Bu yıllarda kadına şiddet meselesine hükümetlerin ve medyanın gösterdiği ilgide yaşanan gözle görülür gelişmenin, söz konusu dönemde kadına şiddetin yoğunluğunun veya kamuoyunun farkındalığının artmasından ziyade, toplumsal hareketlerin problemi gündeme taşıma konusunda iyi mobilize olmalarından kaynaklandığı söylenebilir (Tierney, 2014). Bir diğer ifade ile bu değişim dalgasının tetikleyicileri arasında, kadına karşı şiddete kamuoyunun dikkatini çekmeye çalışan kadın hareketleri ve ilgili her türlü toplumsal savunuculuk faaliyetlerinin özellikle öne çıkması yer almaktadır (Fraser, 1999; Fried, 2003; Kilpatrick, 2004; Gover & Moore, 2021). 1970’li yıllara kadar hem bilimsel araştırmaların hem de kamu politikalarının gündeminden uzak olan kadına yönelik şiddet meselesinin, bu dönemde kadın hareketlerinin ortaya çıkışıyla birlikte görünür olmaya başladığını vurgulayan Kilpatrick, bu durumu şöyle açıklamaktadır (Kilpatrick, 2004, s. 1209):

“Bu [feminist] hareketin temel bileşeni, kadınların kendi hayat tecrübelerini tartışma konusu yapmaya başlamaları ve kendilerini gerçekleştirmek ve daha iyi fırsatlar elde etmek için önlerinde engel teşkil eden kişisel, yasal ve toplumsal unsurları tanımlamalarıydı. Bu tartışmaların sonucunda açık biçimde görünür oldu ki; şiddet, kadınların hayatında oldukça yaygın ve bu şiddet kadınların mutlu ve üretken bir yaşam sürmeleri üzerinde derin bir olumsuz etki yaratıyor. Sonuç olarak, feminist hareketin en önemli girişimi; kadına yönelik şiddet ile ilgili farkındalığı artırmak, ilgili hukuki ve politik reformları gündeme getirmek, şiddet mağdurlarına hizmet sağlamak ve şiddeti önlemeye yönelik çabaları öne çıkarmak şeklinde ifade edilebilir.”

Kadına şiddetin, derin bir kamusal problem olarak dünya kamuoyunun gündemine taşınmasında toplumsal hareketlerin üstlendiği öncü rolün hem destekleyicisi hem de sonucu olarak bilimsel araştırmalar da bu dönemde somutlaşmaya başlamıştır. Kadına şiddetin küresel yaygınlığını tespit etmek amacıyla yapılan bir meta analiz çalışmasında, şiddetin boyutlarını anlamaya yönelik veri toplayan en erken araştırmanın 1983 yılında yapıldığı görülmektedir. Aynı çalışmada analize dahil olan araştırmaların %96'sının 1999 ve sonrasında yayınlandığı belirtilmektedir (Devries vd., 2013b, s. 1527). Buna paralel olarak başka bir çalışmada kadına şiddet araştırmalarının 1982 yılına dayandığı görülmekle birlikte 2000 yılının başında bu konudaki araştırmaların çok yeni ve sınırlı olduğu vurgulanmaktadır (Heise vd., 1999, ss. 4-5). Geç 20. yüzyılda izleri olan ve 21. yüzyılın başları ile birlikte sayı/kapsam açısından genişleyerek devam eden bilimsel araştırmalar, gerek uygulamalı gerek teorik zeminde kadına şiddetin boyutları hakkında çarpıcı veriler sunmaktadır (bkz. Krug vd., 2002a; Sadowski vd., 2004; Garcia-Moreno vd., 2005b; Babu & Kar, 2009). Bu araştırmalar ne kadar derin ve acil eylem gerektiren bir problem ile karşı karşıya olunduğunun farkına varılmasında kritik bir işlev görmüştür. Netice olarak, kamuoyunun ve karar vericilerin dikkatinden uzun yıllar boyunca uzak kalan kadına yönelik şiddet olgusunun 1970'li yıllar ile birlikte gündeme gelmeye başladığı ve bu gelişmenin arka planında toplumsal hareketler ve bilimsel araştırmaların önemli rol oynadığı söylenebilir.

2.3.2. Kadına Yönelik Şiddet Problemi Bağlamındaki Küresel Gelişmeler

Kadına yönelik şiddetin, karar vericilerin dikkatini çekmesi ve toplumsal bir problem olarak ciddiye alınmaya başlamasının ilk emareleri uluslararası ve bölgesel örgütlerin girişimlerinde görünür olmuştur. Söz konusu kuruluşların hayata geçirdiği konferanslar, kampanyalar, tavsiye kararları ve sözleşmeler aracılığıyla hem problemin çözümüne ilişkin somut adımlar atılmış, hem de uluslararası kamuoyu ve ulus devletler nezdinde problemin gündeme gelmesine zemin hazırlanmıştır. Bu süreçte özellikle Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Konseyi (AK), Amerikan Devletleri Örgütü (ADÖ) ve Afrika Birliği'nin (AFB) yürüttüğü faaliyetler ön plana çıkmaktadır.

Kadınların maruz kaldıkları şiddetin toplumlarda yaygın olarak gerçekleşen sistematik bir davranış kalıbı ve insan hakkı ihlali olarak gündeme gelmesinde başrol oynayan aktörlerden birisi BM'dir (United Nations Secretary General, 2006, ss. 7-8). 1946 gibi

görece erken bir tarihte bünyesinde Kadının Statüsü Komisyonu'nu kuran BM, kadına yönelik şiddet konusunda da öncü uygulamalara imza atmıştır. 1967 yılında BM Genel Kurulu, “fiilen ve hukuken kadın-erkek eşitliğinin evrensel olarak tanınmasına” destek olmak üzere “Kadına Yönelik Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi” adında bir karar yayınlamıştır (United Nations, 1967). Daha sonra yine BM tarafından 1975 yılı “Uluslararası Kadın Yılı” olarak ilan edilmiştir (United Nations, 1972). Aynı yıl BM Kadının Statüsü Komisyonu öncülüğünde dünyanın ilk uluslararası kadın konferansı Mexico City’de toplanmıştır. Kadınlara yönelik ayrımcılığın dünyada yaygın olarak devam eden bir problem olduğunu uluslararası topluma hatırlatmayı ve bu konuda uluslararası bir diyalog ortamı başlatmayı hedefleyen konferans, kadının statüsünün iyileştirilmesi çabalarında yeni bir dönemi başlatmıştır (United Nations, 2022).

Mexico City’deki konferansın önemli bir çıktısı da “Uluslararası Kadınlar Yılı Hedeflerinin Uygulanması İçin Küresel Eylem Planı” olmuş ve bu planın uygulanabilmesi için 1975-85 yıllarını kapsayan dönemin uluslararası kadın on yılı olarak belirlenmesi çağrısında bulunulmuştur (United Nations, 1976a). Bunun üzerine Genel Kurul, 1976-85 yıllarını “Kadın On Yılı” olarak kabul etmiştir (United Nations, 1976b). Devam eden süreçte, belirlenen on yılın bitimine kadar 1980 Kopenhag ve 1985 Nairobi olmak üzere iki büyük dünya kongresi daha düzenlenmiştir. Kopenhag’da gerçekleştirilen ikinci kongrenin sonuç raporunda yer alan karar başlıklarından biri de “hırpalanmış kadınlar ve aile içerisinde şiddet” olarak belirlenmiştir (United Nations, 1980). Böylelikle ilk defa resmi bir BM metninde açıkça aile içi şiddete işaret edilmiştir (Wu, 2018, ss. 7-8). Kadın On Yılı’nın sonuna denk gelen Nairobi konferansında ise kadına yönelik şiddetin eşitlik, kalkınma ve barışın önündeki en büyük engellerden biri olduğu vurgulanmıştır (United Nations Secretary General, 2006, ss. 8-9). Tüm bu gelişmeler konuyu geniş kitlelere yaymak isteyen kadın hareketlerinin itici gücünden yararlanmakla beraber, bu hareketlerin de bizzatı kazanımlarını artırarak faaliyet ve örgütlenme ağlarını daha da geliştirmeleri açısından önemli bir işlev görmüştür (Chen, 1995; Bunch, 2012; Quataert & Roth, 2012).

Nairobi’de düzenlenen konferansın ardından BM Genel Kurulu aile içi şiddeti konu alan ilk kararını 1985 yılında yayınlamıştır. Bu kararın bir çıktısı olarak da 1986 yılında bir uzman grup toplantısı gerçekleştirilmiştir. Aile içi şiddetin özellikle kadın mağdurlar üzerindeki etkisine odaklanan toplantı sonucunda, yaygın bildirim eksikliğine rağmen

şiddetin küresel bir fenomen olduğu açıkça vurgulanmıştır. Ayrıca yasal reformlar, güvenlik ve sosyal hizmetler gibi çeşitli alanlarda yapılması gerekenlere ilişkin öneriler belirlenmiştir (United Nations, t.y.).

Uluslararası konferanslar, eylem planları ve kararlar kadına yönelik şiddet problemine ilişkin kamuoyu farkındalığının gelişmesi açısından önemlidir. Bununla birlikte, bu tip girişimlerin devletler üzerinde herhangi bir yaptırım yetkisi yoktur. Ulus devlet düzeyinde karar vericiler, söz konusu probleme dair endişelerini dile getirseler bile somut adımlar atma konusunda zorlayıcı bir mekanizmaya tabi değildir. Bu durum, 1979 yılında imzalanan BM “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” (CEDAW) ile değişmiştir (United Nations, 1979). 1981 yılında yürürlüğe giren CEDAW, kadın haklarının ihlali ve özellikle kadınlara yönelik ayrımcılığa odaklanan ilk sözleşme olarak uluslararası hukukta yerini almıştır (Oder, 2010, s. 24). Bu doğrultuda Sözleşme’nin getirdiği yükümlülüklerin taraf devletlerce hangi düzeyde karşılandığını izlemek üzere bağımsız uzmanlardan meydana gelen bir komite oluşturulmuştur. Devletlere, Sözleşme standartları doğrultusunda kat ettikleri mesafeyi düzenli olarak komiteye raporlama yükümlülüğü getirilmiştir (United Nations Secretary General, 2006, s. 10).

CEDAW, kadınların hayatları boyunca yaşadıkları türlü problemlerin küresel çapta dile getirilmesinde önemli bir kilometre taşı oldu. O zamana kadar uluslararası veya bölgesel çapta insan hakları ve ayrımcılık yasalarının cinsiyetten bağımsız olarak kurgulanması yönündeki yerleşik tutum ilk defa CEDAW ile beraber sona erdi (Šimonović, 2014, s. 591). Ayrıca problemlerin çözümü için atılması gereken somut adımlar, taraf devletler üzerinde birer yükümlülük haline getirilmiş oldu. Kadınların medeni, siyasi, sosyal ve ekonomik haklarını kapsamanın yanı sıra aile içi meselelerde de eşitliği bilhassa vurgulayan Sözleşme, tüm bu nitelikleriyle kadınların insan hakları sözleşmesi olarak anıldı (Fraser, 1999, ss. 857-858). Fakat geniş kapsamı ve bağlayıcı hükümlerine paralel olarak Sözleşme’nin ve izleyici Komite’nin pratikte gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak üzere sahip oldukları mekanizma ve yaptırımların yetersizliği konusunda şüpheler vardı (Merry, 2003, s. 942). Keza CEDAW’ın, özellikle ekonomik ve sosyal haklar bağlamında beklenen olumlu etkiyi doğurmadığına ilişkin ampirik kanıtlar ortaya koyuldu (Englehart & Miller, 2014). Ayrıca Sözleşme, kadınların mağdur olduğu onca meseleyi içermesine karşın, nedense kadına yönelik şiddet gibi bir probleme

maddelerinde dahi açıkça yer vermemiştir (Freeman vd., 2012, s. 443). Bu durum, incelenmeye değer bir mesele olarak kadına yönelik şiddetin, o dönemde henüz fark edilmeye başlaması (McQuigg, 2017, s. 23) ve bizatihi ele alınmasına duyulan isteksizlik (Šimonović, 2014, s. 599) gibi yorumlara neden oldu.

Sözleşme'nin doğuşundan tam on yıl sonra Komite, doğrudan kadına yönelik şiddete odaklanan bir genel tavsiye kararı yayınladı (United Nations, 1989). Ancak alınan bu karar oldukça basit, kısa ve kadına yönelik şiddetin nasıl anlaşıldığı ile ilgili bir fikir vermekten uzaktı (McQuigg, 2017, ss. 3-4). Bunun üzerine 1992 yılında Komite, yine kadına yönelik şiddetle ilgili ve öncesindeki yürürlükten kaldıran yeni bir tavsiye kararı kabul etti (United Nations, 1992). Karar'da kadına yönelik şiddet, "toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık biçimi" olarak tanımlandı. Böylelikle, sözleşme maddesi hükmü niteliğinde olmasa da ilk defa uluslararası resmi bir metinde kadına yönelik şiddet kendi başına açıkça yer almış oldu. Ertesi yıl, Viyana'da organize edilen Dünya İnsan Hakları Konferansı da kadına şiddet problemini ilgilendiren önemli gelişmelere sahne oldu. Konferansın çıktısı olarak yayınlanan "Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı" raporunda, kadın hakları resmi olarak insan hakları çatısı altında kabul edildi. Aynı yıl içerisinde duyurulacak olan meşhur kadına şiddet bildirgesine de ön ayak olan Konferans, "Kadına Yönelik Şiddet Özel Raportörü" adıyla BM bünyesinde kurulacak yeni bir mekanizmaya da desteğini açıkladı (United Nations, 1993b; United Nations Secretary General, 2006, s. 10). Beklendiği gibi de BM Genel Kurulu 1993 yılında "Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi" (United Nations, 1993a) kararını ilan etti ve bir yıl sonra Özel Raportör atanmış oldu (United Nations, 1994). Özellikle BM Bildirgesi'nin kadına yönelik şiddeti tanımlarken benimsediği geniş ve kapsayıcı perspektifin, meselenin kamusal alanda tartışılma biçimi ve kamuoyu farkındalığı açısından değerli olduğu dile getirildi (United Nations Secretary General, 2006, s. 11).

BM'nin Kadın On Yılı kapsamında organize ettiği üç büyük dünya kadın konferansının ardından dördüncü konferans 1995 yılında Pekin'de düzenlendi. Müteakiben duyurulan Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu raporunda kadın haklarının bir insan hakkı meselesi olduğu tekrar vurgulandı. Raporda kadınların statüsünü iyileştirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak üzere eylemde bulunulması gereken 12 öncelikli alandan biri de kadına yönelik şiddet olarak belirlendi (United Nations, 1995). 2000 yılına gelindiğinde bu sefer BM Güvenlik Konseyi, silahlı çatışma durumlarında kadın ve kız

çocuklarının maruz kaldığı toplumsal cinsiyete dayalı şiddete dikkat çeken bir karar (Resolution 1325) yayınladı. Kararda, kadınları ve kız çocuklarını korumaya yönelik alınabilecek önlemlere yer verilirken, devletlerin de bu konudaki sorumluluğu özellikle vurgulandı (United Nations Secretary General, 2006, s. 12). 2006 yılında ise Genel Kurul’un talebi üzerine BM Genel Sekreteri, kadına yönelik şiddet ile ilgili ilk kapsamlı raporunu yayınladı (United Nations Secretary General, 2006).

BM’nin yanı sıra 1990’lı yılların ortasında kadına yönelik şiddetin kamusal alandaki serüvenine başka bir bölgesel aktör, Amerikan Devletleri Örgütü dahil oldu. ADÖ’nün 1994 yılında Brezilya’da gerçekleştirdiği toplantıda “Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Amerika Kıtası Sözleşmesi” kabul edildi (Organization of American States, 1994). Toplantıya ev sahipliği yapan şehirden dolayı Belém do Pará Sözleşmesi olarak da anılan bu girişim, küresel düzeyde spesifik olarak kadına yönelik şiddete odaklanan ilk bölgesel sözleşmeydi.

Kadına yönelik şiddet problemini hedef alan bölgesel örgütlerden biri de Afrika Birliği’dir. Birlik Kurulu’nun 2003 yılında kabul ettiği “Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi’ne ek Afrika Kadın Hakları Protokolü” ya da bilinen adıyla “Maputo Protokolü” (African Union, 2003), kadına yönelik şiddete değinmekle birlikte kadınların siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel haklarını da içeren geniş kapsamlı bir uluslararası belgedir (McQuigg, 2017). Ayrıca 1993 BM Bildirgesi’nde benimsenen kadına yönelik şiddet tanımının sınırlarını genişleterek, ekonomik şiddet biçimini de aynı çatı altına dahil etti (United Nations Secretary General, 2006).

Görüldüğü üzere kadınların haklarını ihlal eden ve toplumları etkileyen bir problem olarak kadına yönelik şiddetin kamusal alandaki tanınırlığı konusunda 1970 ve 80’lerde adım adım başlayan süreç, 90’larda büyük bir ivme kazanmıştır (Wu, 2018). Bu dönemde bahsi geçen BM, ADÖ ve AFB gibi önemli atılımlar yapan kuruluşların bir diğeri de aynı zamanda İstanbul Sözleşmesi’nin mimarı olan Avrupa Konseyi’dir. İlk olarak Konsey, BM Kadın On Yılı’nın da sonuna denk gelen tarihte aile içi şiddete ilişkin bir tavsiye kararı kaleme aldı (Council of Europe, 1985). 1990 yılında ise AK Bakanlar Komitesi aile içi şiddeti önlemek ve mağdurlar için hayata geçirilebilecek toplumsal hizmetler ile ilgili yeni bir tavsiye kararı yayınladı (Council of Europe, 1990). Yine AK’nin Roma’da

gerçekleştirdiği Avrupa Kadın Erkek Eşitliği Bakanlar Konferansı, “Toplumda kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik stratejiler: Medya ve diğer araçlar” temasıyla 1993 yılında toplandı. Kadına yönelik şiddetin nedenleri, buna karşı alınabilecek yasal-idari tedbirler ve medyanın rolü gibi konulara odaklanan etkinliğin sonucunda “Demokratik Avrupa’da Kadına Yönelik şiddetle Mücadele Politikalarına İlişkin Deklarasyon” adıyla bir metin yayınlandı (Council of Europe Secretary General, 1993).

AK, 2000’li yıllara da bir tavsiye kararı kabul ederek başladı (Council of Europe, 2002). 2005’te Konsey üye devletlerinin başkanlarının katıldığı Varşova’da düzenlenen Üçüncü Zirve’de kadına yönelik şiddeti merkezine alan geniş çaplı bir kampanya başlatma konusunda mutabık kalındı (McQuigg, 2017, s. 45). Bunu takiben 2006 yılında kadına Yönelik şiddetle Mücadele Görev Gücü kuruldu. Bu kapsamda Görev Gücü tarafından hazırlanan plan Bakanlar Komitesi tarafından onaylandı ve kadına yönelik şiddet kampanyası aynı yıl başlamış oldu. 2008 yılına gelindiğinde Görev Gücü bu defa, kadına yönelik şiddetle mücadele etmek amacıyla AK’ye, bir insan hakları sözleşmesinin hazırlanmasını tavsiye etti. Bunun üzerine Bakanlar Komitesi, “Kadınlara Yönelik şiddet ve Aile İçi şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Geçici Komite” adıyla bir yapı oluşturdu. Bu yapının temel görevi, kadına yönelik şiddete dair bağlayıcı bir sözleşme metni oluşturmaktır. Sonuç olarak, 2011’de İstanbul’da düzenlenen toplantıda, Kadınlara Yönelik şiddet ve Aile İçi şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, yani İstanbul Sözleşmesi ortaya ıktı.

2.3.3. İstanbul Sözleşmesi

Kadınlara Yönelik şiddet ve Aile İçi şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 7 Nisan 2011 tarihinde kabul edilmiş ve 11 Mayıs 2011’de İstanbul’da düzenlenen Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu toplantısında ülkelerin imzasına açılmıştır. Sözleşme, yürürlüğe girebilmesi için en az 10 ülke tarafından imzalanıp onaylanması şartı sağlandıktan sonra 1 Ağustos 2014’de resmi olarak yürürlüğe girmiştir. Toplantının gerçekleştirildiği şehirden dolayı kamuoyunda daha çok İstanbul Sözleşmesi adıyla anılmaktadır.

İstanbul Sözleşmesi, 12 bölüm ve 81 maddeden oluşan bir uluslararası insan hakları sözleşmesidir. Sözleşme esas itibarıyla, kadınları kadına yönelik şiddetin tüm biçimlerinden koruma amacını taşır (Council of Europe, 2018). Bu amaç, Sözleşme'nin birinci maddesinde; “kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak” (md. 1a) biçiminde ifade edilmiştir. İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddeti; “bir insan hakkı ihlali ve kadınlara yönelik bir ayrımcılık biçimi” olarak kabul etmiş ve “ister kamusal ister özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya acı veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” (md. 3a) şeklinde tanımlamıştır. Sözleşme aile içi şiddeti ise; “failin mağdurla aynı ikametgâhı paylaşmış veya paylaşmakta olup olmadığına bakılmaksızın, ailede veya ev biriminde veya eski veya şimdiki eşler veya partnerler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemleri” (md. 3b) çerçevesi içerisinde ele almıştır.

Görüldüğü gibi İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddet problemini tanımlarken toplumsal cinsiyet kavramını kullanmıştır. Sözleşme'ye göre toplumsal cinsiyet; “belirli bir toplumun kadınlar ve erkekler için uygun olduğunu düşündüğü toplumsal olarak inşa edilmiş roller, davranışlar, faaliyetler ve özellikler” (md. 3c) anlamına gelir. Kadınlara yöneltilen şiddet eylemlerinin toplumsal cinsiyete dayalı olarak nitelendirilmesiyle; “bir kadına, kadın olduğu için yöneltilmesi veya kadınları orantısız bir biçimde etkilemesi” (md. 3d) kastedilir. Buradan hareketle İstanbul Sözleşmesi'nin, kadına yönelik şiddeti toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alan ve söz konusu şiddet türünün kökenini toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayandıran bir uluslararası sözleşme olduğu söylenebilir. Nitekim Sözleşme'nin benimsediği amaçlardan biri de “kadınları güçlendirmek de dahil olmak üzere, kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınlarla erkekler arasında eşitliği önemli ölçüde yaygınlaştırmaktır” (md. 1b).

İstanbul Sözleşmesi'nin uygulama alanı, “kadınları orantısız bir biçimde etkileyen aile içi şiddet de dahil olmak üzere kadınlara yönelik her türlü şiddet” (md. 2) eylemini kapsar. Bununla birlikte, Sözleşme'nin hükümlerinin yalnızca kadınları değil, aile içi şiddete maruz kalan erkekler, çocuklar ve yaşlılar dahil olmak üzere tüm şiddet mağdurları için

geçerli olduğu kayda geçirilmiştir. Yine de şiddete uğrayan kadınlar için özel bir vurgu yapılmıştır: “Taraflar, Sözleşme’yi tüm aile içi şiddet mağdurlarına uygulamaya teşvik edilir. Taraflar, bu Sözleşme’nin hükümlerinin uygulanmasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kadın mağdurlarına özellikle dikkat göstereceklerdir.” (md. 2). Bu durum, Avrupa Konseyi’nin İstanbul Sözleşmesi için yayınladığı açıklayıcı raporda da değinildiği üzere, aile içi şiddet eylemlerinin büyük oranda erkek eş/partnerlerden kadınlara yönelik olarak gerçekleşmesi ile ilişkilidir (Council of Europe, 2011).

İstanbul Sözleşmesi, taraf devletlere, kadına yönelik şiddeti ve aile içi şiddeti önleme, kovuşturma ve ortadan kaldırma yükümlülüğü getirerek bu doğrultuda alınacak önlemleri mecburi kılmıştır. Sözleşme’nin devletlere getirdiği yükümlülükler; önleme, koruma ve kovuşturma başlıkları altında sınıflandırılmıştır (Council of Europe, 2018):

- *Önleme*: “Mağdurlarla yakın temas halinde olan profesyonel görevlilere eğitim vermek; düzenli olarak bilinçlendirme kampanyaları yürütmek; cinsiyet eşitliği ve kişilerarası ilişkilerde şiddet içermeyen çatışma çözümü gibi konuları öğretim materyallerine dahil etmek için adımlar atmak; aile içi şiddet failleri ve cinsel suçlular için tedavi programları oluşturmak; STK’larla yakın işbirliği içerisinde çalışmak; medya ve özel sektör kesimini toplumsal cinsiyet klişelerini ortadan kaldırma ve karşılıklı saygıyı geliştirmek üzere yapılan çalışmalara dahil etmek.”
- *Koruma*: “Acil tehlike durumlarında polise aile içi şiddet failini evinden çıkarma yetkisi vermek; mağdurların mevcut hizmetlerle ilgili yeterli bilgiye anladıkları bir dilde erişmelerini sağlamak; kırsal alanlarda yaşayan veya engelli olanlar da dahil olmak üzere tüm kadınlar için yeterli sayıda kolay erişilebilir sığınma evleri kurmak; acil uzman tavsiyesi sunmak ve mağdurları ihtiyaç duydukları hizmetlere yönlendirmek için ülke düzeyinde ücretsiz telefon yardım hatları oluşturmak.”
- *Kovuşturma*: “Psikolojik ve fiziksel şiddet, tecavüz dahil olmak üzere cinsel şiddet, takip, kadın sünneti, zorla evlendirme, cinsel taciz, zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma gibi mevcut kanuni düzenlemelerde yeri olmayan eylemleri cezai suç olarak düzenlemek; kolluk kuvvetlerince yardım çağrılarına etkin yanıt verilmesini sağlamak, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet iddialarının etkili bir şekilde soruşturulmasını sağlamak; adli işlemleri mağdurların haklarına saygı gösterecek şekilde yürütmek ve başka mağduriyetlerin oluşmasını engellemek.”

İstanbul Sözleşmesi, Sözleşme'yi imzalayan ve onaylayarak iç hukuk sistemine dahil eden ülkelerin Sözleşme hükümlerini hayata geçirmelerini sağlamak, bu doğrultuda katedilen ilerlemeleri takip etmek ve taraf ülkelere rehberlik sunmak amacıyla bir izleme mekanizması oluşturmuştur (md. 1). Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu (GREVIO) olarak adlandırılan ve bağımsız uzmanlardan oluşan bu grup, taraf devletlerin Sözleşme'nin yükümlülüklerini yerine getirmek üzere uygulamaya koyduğu düzenlemelerin değerlendirmelerini içeren raporlar hazırlar.

Toparlanacak olursa, İstanbul Sözleşmesi'nin kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla küresel çapta hayata geçirilen en önemli mekanizmalardan birisini temsil ettiği söylenebilir. Bunun öncesinde Amerikan Devletleri Örgütü ve Afrika Birliği gibi kuruluşların kadına yönelik şiddet merkezinde geliştirdiği bölgesel anlaşmalardan öte İstanbul Sözleşmesi, doğrudan söz konusu probleme odaklanan ve tüm ülkelerin imzasına açık olan bir uluslararası sözleşme niteliği taşımasından dolayı öne çıkmaktadır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, Türkiye'de kadına yönelik şiddetin yaygınlığı ve problemin kamusal alandaki seyrine yer verilmektedir.

BÖLÜM 3: TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELE: PROBLEMİN YAYGINLIĞI, TARİHSEL GELİŞMELER VE KAMU POLİTİKALARI

Kadına yönelik şiddet, dünya üzerindeki pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de ciddi bir toplumsal problemdir. Türkiye’de kadın yönelik şiddet olgusunun özel alandan çıkarak kamusal alanda görünür hale gelmesi, bir politika problemi olarak karar vericilerin gündemine girmesi ve bu probleme dair akademik ilginin artması, küresel gelişmelere paralel bir seyir izlemiştir. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de kadına yönelik şiddet probleminin yaygınlığı ele alındıktan sonra kamusal bir problem olarak gündeme gelmesinden İstanbul Sözleşmesi’ne varan süreçte yaşanan gelişmeler konu edilmektedir.

3.1. Kadına Yönelik Şiddetin Türkiye’deki Yaygınlığı

Dünyada farklı coğrafyalardan elde edilen veriler dikkate alındığında Türkiye’nin kadına yönelik şiddet gibi küresel çapta yaygın bir problemden uzak olduğunu söylemek mümkün değildir. Buna karşın, sorunun hangi büyüklükte olduğu ve nitelikleri konusunda ülke ölçeğinde veri sunan yeterince araştırma bulunmadığını da belirtmek gerekir. Bilimsel araştırmaların yetersizliğinin yanı sıra kadına yönelik şiddetin yaygınlığına ilişkin resmi veriler de düzenli ve sistematik olarak paylaşılmamaktadır.

Türkiye’de kadına yönelik şiddetin yaygınlığına ilişkin resmi veriler, devlet kurumları veya karar vericilerin zaman zaman yaptıkları açıklamalarla sınırlıdır. Örneğin 2009 yılında dönemin Adalet Bakanı Sadullah Ergin’in TBMM’de yöneltilen bir soru önergesine verdiği cevap, bu açıklamaların başında gelir. Cevap metninde, Adalet Bakanlığı, 2002-2009 yılları arasında gerçekleşen kadın cinayetlerine ilişkin resmi verileri paylaşmıştır (Tablo 1). Veriler, Türkiye’de kadın cinayetlerinin ciddi bir problem olduğunu ve yedi yılda yaklaşık olarak %1400 gibi bir orada artış gösterdiğini ortaya koymuştur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın 2013 yılında yine bir soru önergesine verdiği cevapta ise 2009-2012 yılları arasında toplam 636 kadının aile içi şiddet sonucunda hayatını kaybettiği belirtilmiştir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013). 2021 yılında İçişleri Bakanı Süleyman Soylu’nun paylaştığı rakamlara göre de 2017’de

353, 2018’de 279, 2019’da 336 ve 2020’de 266 kadın cinayeti gerçekleşmiştir (Soylu, 2021a).

Tablo 1: 2002-2009 Yılları Arasında Cinayet Nedeniyle Ölen Kadın Sayısı

Kanun Numarası ve Maddesi	Maktul/Ölen Sayısı							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
5237 sayılı kanun 82. maddesi	22	5	35	119	381	725	618	862
765 sayılı kanun 448. maddesi	17	40	49	77	137	75	72	41
765 sayılı kanun 449. maddesi	8	6	19	38	31	38	20	16
765 sayılı kanun 450. maddesi	19	32	61	83	114	173	96	34
TOPLAM	66	83	164	317	663	1011	806	953

Kaynak: Dönemin Adalet Bakanı Sadullah Ergin’in TBMM’ye sunduğu soru önergesi cevabı⁴⁴

Türkiye’de kadına yönelik şiddetin yaygınlık düzeyi ile ilgili resmi veriler, büyük oranda bahsi geçen örneklerde olduğu gibi çeşitli karar vericilerin farklı zamanlarda yaptıkları açıklamalardan elde edilen bilgilerden ibarettir. Bu açıklamalar da çoğunlukla verilerin niteliğine ilişkin ayrıntılı bir sunum içermezler. Dolayısıyla Türkiye’de kadına yönelik şiddetin yıllara göre gerçekleşme rakamlarını içeren, ölçüm yöntemlerinin belirgin olduğu, düzenli ve sistematik olarak paylaşılan resmi istatistiklerinden söz etmek mümkündür değildir. Hal böyle olunca, farklı organlardan kamuoyuyla paylaşılan veriler karşılaştırılabilirlik ve tutarlılık açısından sorunlar doğurmaktadır. Hatta 2022 yılında düzenlenen “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Yol Haritası Toplantısı” kapsamında bu soruna değinen Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık, kadına yönelik şiddet verilerindeki farklılıkların kadın cinayeti gibi kavramların tanımı ve hangi vakaların bu kategori altında değerlendirileceği konusundaki belirsizlikten kaynaklandığına dikkat çekmiştir. Ayrıca, verilerin düzenli olarak tutulmasının da hedefleri arasında olduğunu vurgulamıştır (Ulu vd., 2022).

Türkiye’de kadına yönelik şiddete ilişkin resmi ve bilimsel verilerin sınırlılığı, ülkedeki şiddet vakalarının yaygınlığı, sonuçları ve nedenleri gibi problemin farklı boyutlarını

⁴⁴ Dönemin Adalet Bakanı Sadullah Ergin’in Van Milletvekili Fatma Kurtulan’ın soru önergesine verdiği cevap metninde, kadın cinayetlerine ilişkin sayısal verileri gösteren tabloya TBMM’nin web sitesinden erişilememektedir. Bununla birlikte, Ergin’in paylaştığı kadın cinayeti verilerine çeşitli medya organları üzerinden ulaşılabilmektedir (bkz. Yılmaz, 2009).

doğru bir biçimde anlayarak politikalara rehberlik edecek açık ve net çıkarımlarda bulunmayı da zorlaştırmaktadır. Bu problemten yola çıkan bazı girişimler⁴⁵ de medyada yer alan kadına yönelik şiddet haberlerini sistematik biçimde takip ederek şiddetin yaygınlığını tahmin etmeye çalışmaktadır. Elbette yalnızca medyaya yansıyan haberler aracılığıyla veri toplama yöntemi, bazı sorunları da beraberinde getirir. Örneğin, bu tür çalışmaların ortaya koyduğu veriler basına yansımayan şiddet vakalarını kapsayamaz. Diğer taraftan basında yer bulan her bir vakanın içeriğine ilişkin bilgilerin teyit edilmesi noktasında da problemler ortaya çıkabilir. Veri toplanacak medya organlarının tercihi, hangi vakaların bu kapsamda kabul edilebileceği gibi konular da göz önünde bulundurulması gereken hususlar arasındadır. Bu nedenle, farklı girişimlerin sundukları veriler birbirleriyle örtüşmeyebilir. Yine de kadına yönelik şiddet probleminin büyüklüğü konusunda ciddi düzeyde veri eksikliğinin söz konusu olduğu Türkiye bağlamında, böylesi çabalar en azından konu hakkında fikir yürütmeye yardımcı olmaktadır.

Bu girişimlerden birisi olan Bianet'in "Erkek Şiddeti Çetelesi" raporuna göre Türkiye'de 2021 yılında 339 kadın erkekler tarafından öldürülmüştür. Faillerin %62'si kadınların kocaları ya da sevgilileri olup, vakaların %59'u evde meydana gelmiştir. Ayrıca rapora göre 2021 yılı içerisinde erkekler tarafından 34 çocuk öldürülmüştür; 96 kadın tecavüze, 424 kadın tacize, 208 çocuk istismara ve 793 kadın şiddete uğramıştır (Kepenek, 2022). Başka bir sivil girişim olan Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun topladığı veriler de 2021 yılında 280 kadın cinayeti ve 217 kadının şüpheli ölümünün gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Cinayete kurban giden kadınların %44'ü eşleri ve %13'ü birlikte olduğu erkekler tarafından öldürülmüştür. Vakaların %64'ü de ev içerisinde gerçekleşmiştir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2022). Haber ajanslarına yansıyan kadın cinayetlerini toplayarak bir web sitesi üzerinden yayınlayan Anıt Savaş ise 2021'de tam olarak 419 kadının şiddet sonucu öldüğünü kaydetmiştir (Anıt Savaş, 2022). Kadına yönelik şiddete ve şiddet sonucu öldürülen kadınlara ilişkin bu veriler birbirlerine kıyasla nispeten farklılaşsa da hepsinin paylaştığı ortak sonuç, hayati bir problem ile karşı karşıya olduğudur.

Türkiye'de kadına yönelik şiddetin yaygınlığını ele alan bilimsel çalışmaların da yeterli olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte halihazırda yürütülen araştırmaların sonuçları

⁴⁵ "Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu", "Bianet Erkek Şiddeti Çetelesi" ve "Anıt Savaş" bu girişimler arasında öne çıkanlardır.

problemin ciddiyetini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda ulusal düzeyde temsil kabiliyeti olan ilk alan araştırması 1993-1994 yılları arasında Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu için yürütülen “Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları” adlı projedir (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995). Uygulanan soru formları neticesinde 4.287 hanenin 525’inde şiddet olduğu tespit edilmiş ve bu hanelerde yaşayan kadınlarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler 525 vakanın tamamına yakınında (%99) şiddetin kocalardan kaynaklandığını göstermiştir. Bu vakalar sıklıkla sözlü (hakaret, %84) ve fiziksel (dayak, %79) şiddet biçiminde meydana gelmiştir. Ayrıca çocuk sahibi 500 kadının %41,1’i hamilelik döneminde de şiddete uğradıklarını bildirmişlerdir. Şiddetin nedenleri söz konusu olduğunda aşırı sinirli koca, kocanın akrabalarının kışkırtması ve maddi güçlükler öne çıkan faktörler olarak tespit edilmiştir (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995, ss. 151-169).

1995 yılında yayımlanan ve Aile Araştırma Kurumu öncülüğünde hazırlanan bahse konu kapsamlı rapor, Türkiye’de problemin ilgili tarih itibarıyla nerede durduğuna ilişkin ilk tahminleri verilere dayalı sunması açısından önemlidir. Türkiye’de aile içi şiddetin yaygın olduğu sonucuna ulaşan raporun en dikkat çekici bulgularından biri de şiddetin kaynağının ekonomik sorunlardan daha önce geleneksel kabuller ve normlarda yuvalandığıdır (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995, s. 151). Dolayısıyla yaklaşık 783.000 km² yüzölçümü ve yedi coğrafi bölge üzerinde yaşanan örf, gelenek ve kültürel normların birbirlerine kıyasla değişen karakteri hesaba katıldığında, şiddet pratiğinin de bölgeden bölgeye farklılaşması muhtemeldir. Bu yüzden Türkiye’nin belirli şehir ve bölgeleri özelinde tasarlanan araştırmalar, problemin yaygınlığının ülke içerisindeki dağılımını ve (varsa) coğrafyaya özgü dinamiklerini açığa çıkarabilir (İlkkaracan & Women for Women's Human Rights, 1998; Şahin & Şahin, 2003; Alper vd., 2005; Yıldızhan vd., 2009; Şahin vd., 2012; İzmirli vd., 2014; Alan vd., 2016; Bahadır-Yılmaz & Öz, 2019; Alan Dikmen & İlknur Münevver, 2020).

Kültür, gelenek, örf ve adetlerin büyük oranda hâkim olduğu söylenebilecek Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine odaklanan araştırmalar, kadına yönelik şiddet sorununun bu bölge özelindeki yaygınlığını göstermesi açısından bahse değerlidir. Kadınların bölgedeki günlük yaşantılarında geleneksel ve dini pratiklerin, medeni kanundan daha belirleyici olduğunu öne süren bir saha çalışması, 599 kadınla gerçekleştirdiği görüşmelerde kadınların yarısından fazlasının kocaları tarafından aile içi

şiddete maruz kaldıklarını ortaya koymuştur (İlkkaracan & Women for Women's Human Rights, 1998). Bölgede farklı tarihlerde yapılan başka araştırmalar da kadına şiddetin boyutları hakkında benzer bulgulara ulaşmışlardır (Şahin & Şahin, 2003; Yıldızhan vd., 2009; İpekten Alaman & Yıldız, 2014). Türkiye'nin Güneybatısındaki Isparta ilinde sağlık hizmeti merkezine başvurular üzerinden gerçekleştirilen bir çalışmada, kocalar tarafından kadınlara karşı uygulanan aile içi şiddetin oranı %67,7 ve en sık görülen şiddet biçiminin de sözlü ya da psikolojik şiddet (%46,5) olduğu bulunmuştur (Izmirli vd., 2014). Orta Anadolu'da aile içi eş şiddetini soruşturan iki ayrı araştırmada da sözel şiddet %39,9 ve %46,8, fiziksel şiddet %23,9 ve %23, duygusal şiddet %31,7 ve %33,6 ve cinsel şiddet %13,5 ve %21,1 oranlarında gözlenmiştir (Alan vd., 2016; Alan Dikmen & İlknur Münevver, 2020). Benzer bölge ve şehir merkezli araştırmaların örnekleri çoğaltılabilir. Bu tip çalışmalar, meşgul olunan sorunun farklı bağlamlarda nasıl hayat bulduğunu göstermesi ve alternatif çözüm uygulamalarının tartışılabilmesine imkân vermesi bakımından önemlidir.

Bununla birlikte, kadına yönelik şiddet olaylarının ülke düzeyinde hangi ortak özellikleri paylaştığını, belirli bir şemayı takip edip etmediğini ve şiddetin genel kapsamını ortaya koyabilmek için sistematik taramalar ve ulusal araştırmalar öne çıkar. Türkiye'de 2000-2010 yılları arasında yayımlanan eş/partner şiddeti çalışmalarını tarayan ve yalnızca 21 adet araştırmanın dahil edilebildiği analizin sonuçları, şiddetin %13 ila %78 arasında değiştiğini ve eş/partner şiddetinin ülke için önemli bir toplumsal mesele olduğunu ortaya koymaktadır (Güvenç vd., 2014). Aynı şekilde aile içi şiddetin yaygın seyrini bulgulayan diğer bir sistematik araştırma da 2000-2015 yıllarında konu ile ilgili yayımlanmış çalışmalara (34 adet) istatistiki meta analiz uygulamış ve genel aile içi şiddet oranını %57,2 olarak tespit etmiştir. Ayrıca sözlü şiddet %43,5, duygusal şiddet %33,7, fiziksel şiddet %33,8, ekonomik şiddet %26,8 ve cinsel şiddet %12,3 olarak kaydedilmiştir (Özcan vd., 2016).

Kadına yönelik eş/partner şiddetinin görülme sıklığı ve biçimleri ile ilgili en temel veri kaynaklarından biri olan ulusal çapta temsil edici saha araştırmaları, ne yazık ki Türkiye örneğinde kısıtlıdır. Kadına yönelik şiddetin Türkiye'deki yaygınlığı konusuna giriş yaparken değinilen devlet destekli aile içi şiddet raporu, bu araştırmaların ilk örneğidir (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995). Bundan başka üç adet çalışma daha mevcuttur (Altınay & Arat, 2007; Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2009,

2015). Bunlardan ilki, Altınay ve Arat'ın yürütücülüğünde 56 ilde toplam 1800 evli kadın ve çeşitli kadın kuruluşları ile gerçekleştirilen görüşmelere dayanır. Görüşülen kadınların %35'i hayatlarında en az bir kez kocaları tarafından fiziksel şiddete maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Bu oran Türkiye'nin Doğu bölgesi örnekleminde %40'a kadar çıkmaktadır. Ayrıca kadınların %14'ü, en az bir kez istemedikleri halde cinsel ilişkiye zorlandıklarını (cinsel şiddet) ve bunların %67'si aynı zamanda fiziksel şiddeti de yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Altınay & Arat, 2007, ss. 78-87).

Altınay ve Arat'ın sunduğu veriler dışında kalan diğer iki araştırma da birbirilerinin devamı olarak tasarlanan devlet destekli projelerdir. Başlangıçta Başbakanlık, sonrasında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı altında örgütlenen Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün mali desteğiyle birlikte yararlanıcısı olduğu araştırmalar, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yürütülmüştür (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2009, 2015). Enstitü'nün 2009 yılında birincisi yayımlanan araştırması, o zamana kadar ülke düzeyinde temsil edici en geniş örnekleme ve en kapsamlı içeriğe sahip ilk araştırma olma özelliği taşır (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2009, s. 20). Bulgular, ülke genelinde her 10 kadından 4'ünün (%39) eş/partner kaynaklı fiziksel şiddete uğradığını göstermektedir. Evli kadınların da %15'i, cinsel şiddet içeren davranışlardan en az birini yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Fiziksel ve cinsel şiddet birlikte değerlendirildiğinde ise, iki şiddet türünden en az birine maruz kalan kadınların oranı %42'ye çıkmaktadır. Söz konusu artış, çoğunlukla fiziksel ve cinsel şiddetin birlikte yaşandığı şeklinde yorumlanmıştır (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2009, s. 46). Duygusal şiddete gelindiğinde, hayatlarının bir noktasında bu şiddete uğrayan evlenmiş kadınların oranı %44 olarak bulunmuştur. Kontrol edici davranışlar açısından kadınların %69'u, nerede olduklarının her zaman eş/partnerleri tarafından bilinmek istendiğini ifade etmişlerdir. Tüm bu şiddet vakalarının ortaya çıkardığı olumsuz sağlık sonuçlarına da çalışmada dikkat çekilerek, özetle, Türkiye'de eş/partner şiddetinin yaygın ve özellikle evli kadınların "hayatlarının bir gerçeği" (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2009, s. 68) olduğu vurgulanmıştır.

2015 yılında yayınlanan diğer araştırma, 2009 yılından itibaren kat edilen mesafeyi ve uygulamaya konan yasal düzenlemelerin, şiddetin yaygınlığı hususunda herhangi bir etkiye sahip olup olmadığını saptamak amacıyla gerçekleştirilmiştir (Hacettepe

Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2015, s. 38). İlk araştırmadan bu yana geçen 6 yıllık süreç sonunda yeni rakamlarda kısmi düşüşler izlenmesine rağmen kayda değer bir gelişmeden bahsetmek pek mümkün değildir. Örneğin, fiziksel eş/partner şiddeti hala 10 kadından 4'ünü (%36) etkilemektedir ve en yüksek düzey Orta Anadolu bölgesinde gözlemlenmiştir. Cinsel şiddet %12 dolaylarında şekillenirken, fiziksel ve cinsel şiddetin en az birine maruz kalma oranı %38 bulunmuştur. İlgi çekici ve önemli bir bulgu da evli kadınların fiziksel şiddete maruz kalma oranı, evlilik dışı birlikteliği olmuş kadınlara göre (%7) beş kat artarak %34 düzeyinde gerçekleşmiştir. Dahası, eşinden boşanmış ya da ayrı yaşayan kadınlarda bu oran (%74) tüm kadınların uğradığı şiddet oranının iki katından biraz fazladır. Hayatı boyunca duygusal şiddet eylemlerinden en az birine uğramış evlenmiş kadınların oranı ise, önceki araştırmanın bulgusu (%44) ile birebir aynıdır. Kontrol edici davranışlar açısından, her zaman nerede olduğunu bilmek isteme (%62) ve başka erkeklerle konuşmasına kızma (%43) en sık rastlanan şiddet biçimleri olarak öne çıkmıştır. Kısacası, 2008 araştırmasının takibi olan bu araştırmada da Türkiye'de kadına yönelik şiddetin devam etmekte olan yaygın bir problem olduğu teyit edilmiştir. Ayrıca her iki araştırmanın da ortak ve çarpıcı bir sonucu, kadınların herhangi bir başka yerden daha fazla evlerinde ve en yakınında bulunan erkekler tarafından şiddet gördüğüdür.

3.2. Siyasal ve Toplumsal Düzlemde Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele

Türkiye'de kadına yönelik şiddetin kamusal alanda konuşulan ve tartışılan bir mesele olarak ortaya çıkışı, dünya ile paralel olarak 20. yüzyılın sonlarına rastlar. Kadına yönelik şiddet konusu, 1980'lerin ilk yıllarında, tıpkı küresel ölçekte olduğu gibi Türkiye'de de kadın hareketlerinin faaliyetleri öncülüğünde kamuoyunun ve siyasal gündemin kulak kabarttığı problemlerden biri haline gelmeyi başarmıştır. Bu tarihten önce kadın hakları ve kadınların toplumdaki konumları ile ilgili sivil hareketler ve kamu politikaları var olsa da ne Osmanlı ne de Cumhuriyet döneminde müstakil olarak kadına yönelik şiddet mevzubahis edilmiştir.⁴⁶

⁴⁶ Türkiye'de kadın meselesi özelinde toplumsal hareketler, kamu politikaları ve devlet-sivil toplum ilişkileri genellikle üç ayrı dönemde ele alınır. Bunlar Osmanlı son dönemi, 1923–80 ve 1980 sonrası dönemdir. Kadına yönelik şiddetin gündeme geldiği 80'li yıllar öncesindeki ilk iki dönemde de şiddet özelinde olmasa da kadın hakları konusu kamusal alanda görünür olmuştur (ayrıntılı bilgi için bkz. Erol, 1992; White, 2003; Safarian, 2007; Arat, 2008).

Türkiye’de Cumhuriyet döneminden itibaren sıkı bir şekilde uygulanan tam Batılılaşma politikaları çerçevesinde kadınları da yakından ilgilendiren bazı adımlar atılmıştır. 1926 yılında yeni Medeni Kanun’un kabulüyle çok eşlilik yasaklanmış; boşanma, çocukların velayeti ve miras dağıtımında kadın ve erkeğin eşit haklara sahip oldukları hususu hükme bağlanmıştır. Ayrıca birçok Avrupa ülkesine nazaran oldukça erken sayılabilecek bir tarihte (1934) kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Böylelikle kadın ve erkeğin kanun önündeki eşitliği büyük oranda⁴⁷ sağlanmıştır. Ancak Gülel’e göre kadınlar için olumlu kazanımlar ihtiva eden bu gelişmeler, aynı zamanda olumsuz sonuçlar da doğurmuştur. Zira Cumhuriyet’in henüz ilk yıllarında kadınların statüsünde ciddi anlamda değişime yol açan söz konusu yasal düzenlemelerle birlikte kadın hakları konusunda gerekenin fazlasıyla yapıldığı düşünülmüştür. Bu anlayış neticesinde kadınlarla ilgili meseleler devletin gündeminde uzun bir müddet yer almamış ve bu durum daha fazla eşitlik talebinde bulunabilecek kadınlar üzerinde de bir baskı oluşturmıştır (Gülel, 2021b, s. 12). Nitekim yaklaşık on yıllık bir zaman aralığında gerçekleştirilen yasal reformlardan sonra 1980’li yılların başına kadar bir eylemsizlik durumu hâkim olmuştur. Neredeyse elli yıl boyunca hiçbir girişimin gözlenmeyişi, bu reformların aslında gerçek anlamda kadın haklarını dert edinen bir motivasyondan hareket ederek toplumdaki ataerkil normları dönüştürmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla gerçekleştirilmediği görüşünü desteklemektedir (Şahin, 2021, s. 209).

Erken Cumhuriyet döneminde kadın hakları özelinde meydana gelen gelişmelere değinilmesinin nedeni, 1980 sonrasında kadın hareketlerinin, kadına odaklanan kamu politikalarının ve problemin kamusal alanda tartışılma biçiminin önceki dönemlerden çok farklı olduğunu vurgulamaktır. Yeni kadın hareketleri, askeri darbenin ülkedeki tüm siyasal fraksiyonların faaliyetlerini yasakladığı “ideolojik boşluk” ortamında doğmuştur. Bu dönemde Batı’daki ikinci dalga feminist hareketten etkilenen ve büyük oranda darbe öncesi sol hareketler içerisinde yer alan kadınların oluşturduğu bir topluluk kendi aralarında “bilinç yükseltme grupları” adını verdikleri küçük toplantılar düzenlemeye başlamıştır. Söz konusu yeni feminist kadın gruplarının amacı, erkeklerin üst statüye sahip olduğu hiyerarşik ilişkilerin aksine kadınların kendi hayatları hakkında yine

⁴⁷ Bu ifade bilinçli olarak tercih edilmiştir. Zira yeni Medeni Kanun’da (1926), “aile reisliği” ve “kadının çalışma izni” gibi konulardaki hükümlerin kadın-erkek eşitliğini zedeleyici nitelikte oldukları söylenebilir.

kendilerinin kontrol sahibi olduğu eşitliğe dayalı toplum düzenini teşvik etmekte (Arat, 2008, s. 397). Bu gruplar “Cumhuriyet’in kurucu babaları tarafından özgürleştirildikleri fikrine” (Arat, 2008, s. 397) ve döneminin yasal düzlemde eşitlik anlayışına meydan okuyarak toplumsal normlardan kaynaklı daha derin eşitsizlikleri ve daha çok özel alanda gerçekleşen aile içi şiddet, cinsel taciz gibi sorunları kamusal alana taşımışlardır (Güneş-Ayata & Doğangün, 2017, s. 612). Kandiyoti’nin deyiimiyle (Kandiyoti, 2011), “1980 sonrası yeni nesil feministler artık cumhuriyetin minnettar kızları olmaktan memnun değillerdi. Sessizce halının altına süpürülen aile içi şiddet, cinsel taciz ve tecavüz gibi daha önce tabu olan konuları hedef almaya başladılar ve bu endişeleri kamuya açık hale getirdiler.”

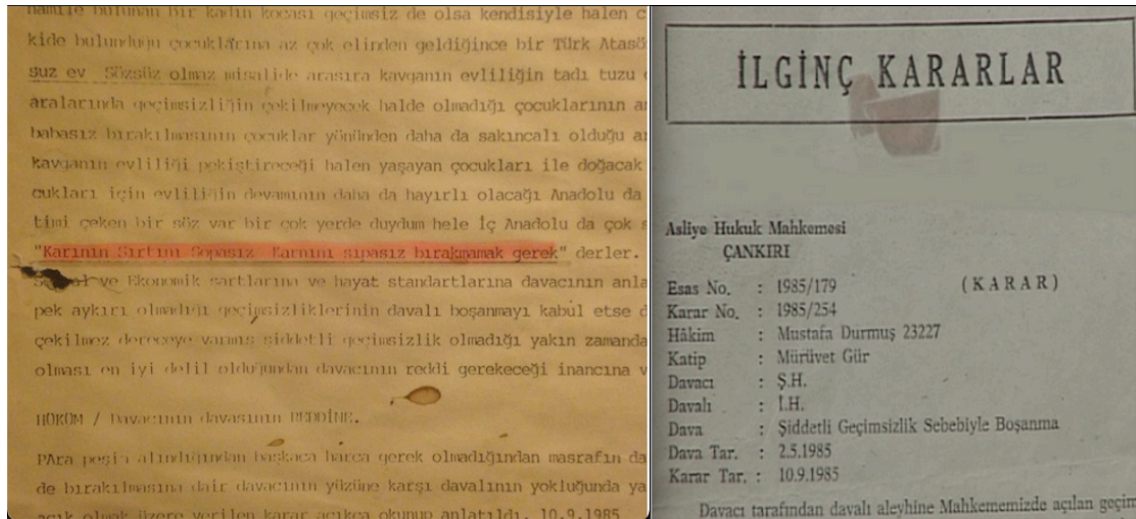
Türkiye’de 1980 sonrası yeni feminist kadın hareketleri ilk olarak Yazarlar Kooperatifi (YAZKO) çatısı altında örgütlenmiştir. Benzer dönemlerde Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) çevresinden kadınlar da “Perşembe Grubu” adıyla toplantılar düzenliyorlardı (Berber, 2017). 1983 yılında ilk feminist yayınevi, Kadın Çevresi kuruldu. Bu arada devlet düzeyinde de kadın hakları ile ilgili adımlar atılmaya başlandı. Türkiye 1985 yılında CEDAW’ı imzaladı ve Sözleşme 1986’da yürürlüğe girdi. Yeni nesil kadın hareketlerinin sahada görünür olduğu ilk toplu girişim de bununla ilişkili oldu.

CEDAW’ın Türkiye’de yürürlüğe girdiği yıl, Sözleşme hükümlerinde benimsenen ilke ve standartlar doğrultusunda iç mevzuat ve uygulamalarda gerekli değişikliklerin yapılmasını talep eden bir imza kampanyası tertip edildi. Siyasal angajmanı olmayan kolektif ve bağımsız bir kadın hareketinin yürüttüğü kampanya kapsamında hazırlanan dilekçe, 2.861 kadının imzasıyla 1986 yılında TBMM’ye sunuldu (Cumhuriyet, 1986; Milliyet, 1986). Böylesine yüksek bir imza sayısına ulaşılması, o günkü koşullarda oldukça önemli bir başarıydı. Bu kampanyanın ve aynı zamanda Türkiye’de feminist hareketin öncülerinden olan Şirin Tekeli, ülkede feminizmin meşruluk kazanması ve yayılımının söz konusu kampanya ile başladığını belirtir (Tekeli, 2016):

“... Bu [dilekçe imza sayısı] hiç beklemediğimiz bir ilgiydi, çok şaşırdık. ... Bu kampanyadan sonra, sandığımız kadar yalnız olmadığımızı gördük. Bundan sonra da hep çoğalarak yola devam ettik. Birbirinden çok farklı düşüncelere sahip kadınlar birlikte birçok eylem örgütleyebildik. Kampanyadan sonra örgütlediğimiz ilk eylemimiz ise, 1987’de başlattığımız Dayağa Karşı Kampanya kapsamındaki

Dayağa Karşı Yürüyüş oldu. Yürüyüşe binlerce kadın katıldı. Bu yürüyüş, ilk kitlesel sokak eylemimiz oldu. Artık bir harekete dönüşmeye başlamıştık.”

İmza kampanyasını takip eden yıl yaşanan bir boşanma davası, başta Tekeli'nin ifadesinde bahsettiği yürüyüş olmak üzere, Türkiye’de kadın hareketlerini bambaşka boyutlara taşıyan gelişmeleri tetikledi. Çankırı Asliye Hukuk Mahkemesi Hâkimi Mustafa Durmuş’un, üç çocuk sahibi ve dördüncüsüne hamile olan bir kadının kocasından gördüğü şiddet nedeniyle açtığı boşanma davasını, “karının sırtını sopasız karnını sıpasız bırakmamak gerek” (Görsel 1) sözünü gerekçe göstererek reddetmesi olayların fitilini ateşledi. Mahkeme kararının kamuoyunda duyulmasıyla, hâkim hakkında dava dilekçelerinin verilmesi gibi çeşitli protestoların ardından Türkiye tarihinde ilk defa kadına şiddet için, kadınlar tarafından organize edilen ve binlerce kadının katılım sağladığı bir sokak yürüyüşü düzenlendi. Eylemde aktif rol alan aktörlerden biri olan Banu Paker (Paker, 2021), yürüyüşün amacının; bilinmeyi keşfetmek ve bunu duyurmak değil, aksine toplumda bilinen, yaygın olan ve meşru görülen dayağa itiraz etmek olduğunu ifade etti. Bu yürüyüş Türkiye’de kadın meselesinin kamusal alana taşınmasında ve kadınların yaşadığı şiddet vb. mağduriyetlerin toplumsal bir problem olarak gündeme gelmesinde önemli bir kilometre taşı oldu (Tahaoğlu, 2017; Uygun, 2020; Paker, 2021).

Görsel 1: Çankırı Asliye Hukuk Mahkemesi Kararı, Esas:1985/179 Karar: 1985/254

Kaynak: (Baytok, 2021)

Dayağa Karşı Yürüyüş eyleminin ciddi anlamda yankı bulması ve peşi sıra devam eden faaliyetler, bir sokak eylemi ile başlayan süreci dayağa karşı kampanyaya dönüştürdü. Şiddete karşı mücadele konusunda toplantılar yapıldı, stantlar kuruldu, sergiler düzenlendi ve dernekleşme girişimleri başladı. 1987'nin 4 Ekim'inde Edirnekapı Kariye Müzesi'nde dayağa karşı kampanya kapsamında kadın şenliği düzenlendi (Karakuş, 2022a). Şenlikten elde edilen gelirlerle, şiddet gören kadınların tanıklıklarını anlattığı ve şiddetle mücadele konusunda mağdur kadınlara yol göstermeyi amaçlayan “Bağır Herkes Duysun!” adlı kitap 1988'de yayımlandı (Paker, 2021). Aynı yıl açılan Geçici Modern Kadın Müzesi, kampanyanın bir başka etkinliği oldu (Karakuş, 2022b). 1989 yılında bu kez cinsel taciz konusunda “Mor İğne” adında bir kampanya başlatıldı (Özcan, 2008; Karakuş, 2021).

1990 yılına gelindiğinde ise Türkiye'deki feminist hareketin sembolü olan ve bir grup kadın tarafından özellikle aile içi şiddetle mücadele etmek amacıyla Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı kuruldu. Bundan tam bir yıl sonra, Mor Çatı'ya benzer bir oluşumun Ankara'da da hayata geçirilmesi, şehirdeki feminist kadınların çabalarıyla gerçekleşti (Arat, 2008, s. 404). 1991 yılı itibarıyla Ankara'nın ilk “Kadın Danışma Merkezi” açıldı ve 1993'te “Kadın Dayanışma Vakfı”, Ankara'da bir ilçe belediyesinin de desteğini alarak kuruldu. Ayrıca Vakfın kurulduğu yıl içerisinde yine belediye işbirliğiyle Türkiye'nin ilk feminist kadın sığınağı da faaliyete geçti (Kadın Dayanışma Vakfı, 2022). 1990'lı yılların sonuna doğru kurulan iki derneği de ayrıca zikretmek gerekir: Kadın Merkezi (KAMER) ve Kadın Derneği (KADER). Her ikisi de 1997 yılında kurulmuş olup, KAMER kadına yönelik şiddetle mücadeleye, KADER ise kadınların siyasal alanda ve karar verici konumlarda eşit temsilini sağlamaya odaklanmıştır.

1980'li yıllarla birlikte kadınların maruz kaldığı her türlü şiddet, sömürü ve kötü muameleyi gündeme taşıyan yeni kadın hareketlerine politika yapımı düzeyinde de sessiz kalinamamıştır. Bu duruma, gittikçe genişleyen ve bazılarına Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası hukuki düzenlemeler de eklenince, evvelden beri devletin gündeminde yer almayan bir politika alanı 1980 ve 90'lı yıllarda tekrar canlanmıştır. Öncelikle 1985 yılında CEDAW imzalanmış ve devam eden süreçte kadınlara yönelik uygulamalar görünür olmaya başlamıştır.

İlk olarak 1987’de Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu oluşturulmuştur (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2009, s. 21). Hemen iki yıl sonra Başbakanlığa bağlı olarak Aile Araştırma Kurumu (KHK/396) kurulmuştur. Takvimler 1990’lı yılları gösterdiğinde, günümüzde de kadınları ilgilendiren meselelerde karar verici aktörlerden biri olan Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı 422 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yine Başbakanlığa bağlı olarak faaliyete başlamıştır. Başkanlığın amacı kadınların; “eğitim seviyesini yükseltmek, tarım, sanayi ve hizmetler kesiminde ekonomik hayata katılımını artırmak, sağlık, sosyal ve hukuki güvenliğini sağlamak ve böylece ... eşitlik içinde sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda hak ettiği statüyü kazandırmak” şeklinde açıklanmıştır. Aynı yıl Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı ilk Kadın Konukevi açılmıştır. Benzer tarihlerde, Kandiyoti’nin kadın hareketlerinin erken dönemdeki başarılarından biri olarak nitelendirdiği başka bir gelişme daha olmuştur. Tecavüze uğrayan mağdurun seks işçisi olması durumunda faile verilecek cezayı üçte bir oranında indiren Türk Ceza Kanunu’nun 438. maddesi TBMM tarafından yürürlükten kaldırılmıştır (Kandiyoti, 2011). Medeni Kanun’un, kadının çalışmasını kocasının iznine bağlayan 159. maddesi de Anayasa Mahkemesi tarafından (1990/31) Anayasa’ya aykırı bulunarak 1990 yılında iptal edilmiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü bünyesinde Toplumsal Yapı ve Kadın İstatistikleri Şubesi 1993’te oluşturulmuştur.

2000’li yıllara gelmeden önce kadına yönelik şiddet özelinde önemli bir adım daha atılmıştır. Dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı’nın (Işıl Saygın) ısrarlı çabaları (Milliyet, 1997) ve CEDAW Komitesi’nin eleştirilerinin de etkisiyle 1998 yılında 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun yürürlüğe girmiştir (Arat, 2008, s. 406). Aile içi şiddetin suç olarak kabul edildiği Kanun kapsamında, re’sen kovuşturma yapılması ve şiddet failinin evden uzaklaştırılması gibi hükümler getirilmiştir. Kadınların şiddetten korunması yönünde alınabilecek önlemlerin böyle bir yasa ile güvence altına alınması, bahse konu dönemde pek çok ülkenin ilerisinde bir atılım olarak yorumlanmıştır (Acar, 2010, s. 18). Bununla beraber Kanun’da, kadının birey olmaktan ziyade aile bütünü’nün bir parçası olarak sunulması ve kadına şiddetin de bireysel bir hak ihlali olarak ziyade aile bütünlüğüne zarar veren bir problem olarak ifade edilmesi, söz konusu kanuna yönelik birtakım eleştirilere yol açmıştır (Acar, 2010, s. 18).

Toparlanacak olursa, Türkiye’de Cumhuriyet öncesi ve erken Cumhuriyet döneminde kadınların hem özel hem de kamusal alanda karşı karşıya oldukları sorunlara yönelik bir dizi girişimde bulunulmuştur. Ancak bu girişimler istikrarlı bir şekilde devam etmemiş ve 20. yüzyılın sonlarına kadar yaklaşık elli yıl boyunca sürecektir olan bir sessizlik dönemi yaşanmıştır. 1980’lerle birlikte bağımsız feminist kadın hareketlerinin doğuşu ve uluslararası dinamiklerin de etkisiyle bu sorunları hedef alan kamu politikaları yeniden canlanmıştır. 1980’li yılların başlarından itibaren sivil toplum faaliyetleri ve siyasal karar verme düzeyinde başlayan hareketlilik adım adım pratiğe dönüşmüştür. 1990’larda ivmelenerek devam eden girişimler, 2000’li yılların başlarında da aynı şekilde sürdürülmüştür.

Buraya kadar yer verilen bilgiler ışığında, kadına yönelik şiddet probleminin artık, dünyada olduğu kadar Türkiye’de de karar vericilerin ajandasındaki öncelikli gündem maddelerinden ve ülkenin temel politika alanlarından biri haline geldiği söylenebilir. Günümüzde kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarının yapım süreçleri; çok sayıda aktörün rol oynadığı, problemin çözümüne dair farklı fikirlerin dolaşımında olduğu ve her geçen gün yeni uygulamalarla çeşitlenen dinamik bir alandır. Türkiye’de kadına yönelik şiddet probleminin derin bir toplumsal sorun olduğu konusunda tüm kesimler uzlaşsa da bu sorunun nedenleri, nasıl çözülebileceği ve hangi adımların atılması gerektiği konusunda bir o kadar anlaşmazlık mevcuttur. Soruna yaklaşım biçimlerindeki söz konusu ayrışma, aktörler arası sıkı bir çekişmeye de sahne olmaktadır.

Türkiye’de kadına yönelik şiddet problemi etrafında şekillenen politika alanının söz konusu karakteri, aynı zamanda bu çalışmanın birinci bölümünde tarif edilen teorik yaklaşım aracılığıyla yürütülecek analize zemin sağlar. Devam eden kısımda, 2000’li yılların başında yürütme yetkisini tek başına eline alan ve 2022 yılı itibarıyla bu yetkiyi aralıksız olarak kullanmaya devam eden AK Parti döneminde kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarının gelişimi incelenmektedir.

3.3. AK Parti Döneminde Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Politikaları ve İstanbul Sözleşmesi

2000’li yıllar Türkiye için pek çok açıdan yeni gelişmelere sahne olacak bir dönemin başlangıcını ifade eder. Bu dönemin hiç şüphesiz en kritik olayı, Refah Partisi’nden ayrılan bir grubun Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) adıyla kurdukları yeni hareketle

girdikleri ilk genel seçimlerde (2002) tek başına siyasal iktidarı elde etmesidir. Elbette bu olayı önemli kılan husus, bir partinin girdiği ilk genel seçimlerden zaferle çıkması değil; 2002'deki ilk seçim zaferini takiben girdiği diğer tüm genel seçimlerde⁴⁸ de birinci parti olmayı başararak, kesintisiz 20 yıl boyunca yürütme gücünü tek başına kullanmasıdır. Böylece AK Parti, Türk siyasal hayatında eşi görülmemiş bir iktidar tecrübesine sahip olmuştur. Dolayısıyla bu dönem içerisinde meydana gelen gelişmeleri, 2002'den 2022'ye Türkiye'de siyasal iktidarı elinde bulunduran AK Parti'den bağımsız düşünmek mümkün değildir. Türkiye'de 21. yüzyılın ilk çeyreği, bu süreçte hükümet olan AK Parti'nin uzun soluklu hâkimiyeti altında şekillenmiştir.

AK Parti'nin 2002 yılında başlayan siyasal iktidarı, 2022 yılı itibariyle halen devam etmektedir. Pek tabii 20 yıl gibi uzun bir süre kesintisiz olarak devam eden AK Parti hükümetleri döneminde farklı politika alanlarında birçok gelişme yaşanmıştır. Bu politika alanlarından biri de kadına yönelik şiddetle mücadele konusu olmuştur. Özellikle 2000'lerin ilk yıllarından itibaren başlayan reform hareketleriyle, Türkiye'de kadınların maruz kaldıkları hak ihlalleri, ayrımcılık ve şiddeti önleme amacıyla önemli adımlar atılmıştır. 2011 yılında, kadına yönelik şiddetle mücadeleye hasredilen ilk ve tek uluslararası belge olan İstanbul Sözleşmesi'nin ilk imzacısı Türkiye olmuştur. Bununla birlikte, AK Parti hükümetleri döneminin ikinci on yılında kadınları ilgilendiren politikalar yeniden tartışma konusu olmaya başlamıştır. İlk dönemde sivil toplum ve uluslararası aktörlerle uyum ve işbirliği içerisinde hayata geçirilen politikalar, bu dönemde aynı hız ve doğrultuda devam etmemiştir. Ayrıca politika yapımının yerel ve küresel aktörleriyle yer yer girilen anlaşmazlık ve çatışmalar daha sıklıkla görünür hale gelmiştir. Bu süreçte yaşanan gerilimler, 2021 yılında İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesiyle doruk noktasına çıkmıştır.

Çalışmanın bu başlığı altında, AK Parti hükümetleri döneminde kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları alanında meydana gelen gelişmeler konu edilmektedir. Parti'nin, genel olarak iktidara geldiği ilk günden itibaren kadına şiddet problemi ile ilgili politikaları ana hatlarıyla ele alındıktan sonra, İstanbul Sözleşmesi merkezinde; Sözleşme'nin öncesi, yürürlükte olduğu dönem ve feshedilmesi süreçlerinde meydana gelen siyasal ve toplumsal gelişmeler ortaya koyulmaktadır. Bu doğrultuda, hazırlanma

⁴⁸ Temmuz 2007, Haziran 2011, Haziran 2015, Kasım 2015 ve Haziran 2018 Genel Seçimleri.

aşamasında aktif rol oynayan ve ilk imzalayan ülke olarak Türkiye'nin ev sahipliğinde imzaya açılan İstanbul Sözleşmesi'nin tam on yıl sonra tek taraflı olarak feshedilmesiyle sonuçlanan olaylar tartışmaya açılmaktadır.

3.3.1. İstanbul Sözleşmesi'nin İmzalanmasına Giden Süreçte Problemin

Farkındalığı: Hukuki Düzenlemeler ve Kamu Politikalarının Gelişimi

2000'li yıllarda, Türkiye'de kadına yönelik şiddet ve her türlü ayrımcılığı önlemeye ilişkin atılan adımların ilk ve en önemlilerinden biri 2001 yılında kabul edilen 4721 sayılı yeni Türk Medeni Kanunu'dur. Bilindiği üzere İsviçre'den uyarlanan ve 1926'dan beri yürürlükte olan önceki Medeni Kanun, muhteva itibarıyla kadını aile içerisinde madun konumuna yerleştiren hükümler içeriyordu.⁴⁹ Bu Kanun'un erkek ve kadın arasındaki ilişkide erkek lehine ürettiği eşitsizliği dengelemek amacıyla başlatılan ilk reform girişi de 1951 yılına dayanıyordu. O tarihten itibaren Kanun'da değişiklik öngören sayısız girişim sonuçsuz kalmış ve 2001 yılına kadar herhangi bir kapsamlı reform gerçekleşmemiştir (Anıl vd., 2005, s. 5).

2001 yılında kabul edilen yeni Türk Medeni Kanunu'nun temellerinin 1980'li yıllarda doğan kadın hareketleriyle atıldığı söylenebilir. Bu dönemde, içerisinde farklı feminist fraksiyonlarla birlikte kendilerini feminist olarak tanımlamayan kadınları da barındıran geniş topluluklar arasında, mevcut Medeni Kanun'un eleştirisi ve yeniden dizayn edilmesi gerektiği yönünde bir uzlaşma hâkim oldu (Arat, 2008, ss. 402-403; Arat, 2010, ss. 238-239). Bunun üzerine kadınlar, politika yapıcılara seslerini duyurabilmek ve söz konusu Kanun ile ilgili taleplerini iletebilmek için çeşitli yollara başvurdular. Öncelikle Türk Hukukçu Kadınlar Derneği, eleştirilere konu olan kanun hükümlerine dair değişiklik önerilerini içeren taslak bir kanun metni kaleme aldı. Ayrıca 1993 yılında, İstanbul Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi yürürlükteki Medeni Kanun'un değiştirilmesi yönünde imza kampanyası başlattı. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ile birlikte kampanyaya destek verdi ve toplamda 120.000'den fazla imzayı içeren dilekçe TBMM Başkanlığı'na sunuldu (Arat, 2008, ss. 402-403).

⁴⁹ Kanuna göre koca aile birliğinin reisi olarak kabul ediliyordu. Ayrıca, ikamet edilecek yer ve çocuklar üzerinde kanunen son söz sahibi olan yine kocaydı. Evlilik birliğinin temsili kocaya ait bir hakti. Kadının meslek seçimi kocasının iznine bağlıydı. Kadının evlilik sonrası kendi soyadını da kullanma hakkı yoktu (bkz. Anıl vd., 2005, s. 5).

1994 yılına gelindiğinde Adalet Bakanlığı tarafından kurulan bir komisyon, yeni Medeni Kanun'un taslağını hazırlamakla görevlendirildi. Hemen akabinde Kadının İnsan Hakları Derneği, yürürlüğe girmesi muhtemel yeni medeni kanunda erkek ve kadın ilişkilerinde tam eşitliğin benimsenmesi yönünde uluslararası bir kampanya başlattı. Dünya çapında yüzlerce sivil toplum kuruluşu bu kampanyaya desteğini açıkladı.

Pekin'de düzenlenen BM Dünya Kadın Konferansı (1995) ve CEDAW İzleme Komitesi'ne sunulan dönem raporlarında (1997) Türkiye, CEDAW bağlamında taahhüt ettiği hususları tekrarladı. En nihayetinde Adalet Bakanlığı Komisyonu çalışmalarını tamamlayarak yeni Medeni Kanun taslağını 1998 yılında TBMM'ye sundu. TBMM Adalet Komisyonu, 2000 yılında taslak metin üzerinde görüşmelere başladı. Bu arada yeni Medeni Kanun reformunu desteklemek amacıyla ülke çapında yaklaşık 126 kadın grubu büyük bir kampanya başlattı. Meclis'te yapılan görüşmeler sırasında kanun önerisinin bazı hükümleri üzerine tartışmalar yaşansa da yeni Türk Medeni Kanunu 22 Kasım 2001 tarihinde kabul edildi ve 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girdi (bkz. Anıl vd., 2005, ss. 6-8).

Yeni Medeni Kanun'da, kadının aile içerisindeki ikincil konumuna son veren önemli değişiklikler yer almıştır. Örneğin, “karı” ve “koca” kavramları yerine “eşler” ifadesi tercih edilmiştir. “Aile reisi kocadır” hükmü, “eşler evlilik birliğini birlikte yönetirler” şeklinde değiştirilmiştir. İkametgah seçimi, çocuklar ve evlilik birliğini temsil konusunda eşlere eşit haklar tanınmıştır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008). Ayrıca yeni Medeni Kanun'un iç hukukta yerini almasıyla, kanun hükümlerinin yerine getirilmesini takip etmek ve aile hukuku ile ilgili uyuşmazlıkları çözmek üzere 2003 yılında 4787 sayılı Kanun ile Aile Mahkemeleri kurulmuştur. Yine 2003 yılında İş Kanunu'nda yapılan değişiklikler de kadına yönelik ayrımcılık ve şiddetin önlenmesi yönünde alınmış yasal önlemler arasında sayılabilir. Yeni İş Kanunu, işçi-işveren arasında cinsiyete dayalı oluşabilecek her türlü ayrımcılığı yasaklamasının yanı sıra cinsel istismar gibi işyerinde kadına yönelik meydana gelebilecek farklı şiddet biçimlerini de hüküm altına almıştır (bkz. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008; Tozlu & Göksel, 2016).

Türkiye'de bir politika alanı olarak kadın meselesiyle ilgili önemli gelişmelerden birisi de 2001, 2004 ve 2010 yıllarında gerçekleştirilen anayasa değişiklikleridir. 2001'de

Anayasa'nın 41. maddesinde yer alan "Aile Türk toplumunun temelidir" ifadesine "ve eşler arasında eşitliğe dayanır" hükmü ilave edilmiştir (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008). Bu değişiklik, aileyi eşler arası eşitlik esasına dayalı olarak yeniden tanımlayarak kadının ailedeki ikincil pozisyonunu da ortadan kaldırmıştır (Gülel, 2021b, s. 6). Aynı yıl gerçekleşen bir diğer değişiklik ise Anayasa'nın 61. maddesi ile ilgilidir. Maddenin ikinci fıkrasındaki "yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla düzenlenir" hükmü kaldırılmış ve görünürde anne-baba arasında meydana getirilen eşitsizliğe böylelikle son verilmiştir (Gözler, 2002).

2004 yılında ise Anayasa'nın 90. maddesine; "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır." şeklinde bir cümle eklenmiştir. Böylece CEDAW gibi uluslararası sözleşmeler iç hukuktaki düzenlemeler karşısında üstün kabul edilmiştir (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008). Son olarak Anayasa'nın "Kanun önünde eşitlik" başlığını taşıyan 10. maddesi 2004 ve 2010 yıllarında iki kez değişikliğe uğramıştır. Birincisinde, ilgili maddeye "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür." fıkrası eklenmiş; ikincisinde de bu fıkra, "Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz." cümlesi ilave edilmiştir. Bu değişiklikler, bazı eleştirileri beraberinde getirirse de (Güneş & Ezikoğlu, 2022, s. 3) özellikle anayasal zeminde kadın-erkek eşitliğinin sağlanması açısından kritik gelişmelerdir.

2001 yılında kabul edilen yeni Türk Medeni Kanunu'ndan sonra, Türk Ceza Kanunu da (TCK) 2004 yılında kapsamlı bir reforma tabi tutulmuştur. Kadın hakları konusunda önemli değişiklikler içeren TCK reformu, Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci kapsamında hayata geçirilmiştir. Ayrıca kadın hareketleri de tıpkı Medeni Kanun reformunda olduğu gibi, bu süreçte aktif rol oynamıştır.

Türkiye, 1999 yılında resmi olarak AB'ye aday ülke statüsünü elde etmiştir. Hemen ardından 2001 yılında Bakanlar Kurulu tarafından, tam üyelik için gerekli Birlik kriterlerinin karşılanması hakkında bir karar yayınlanmış (2001/2129) ve "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı" ilan edilmiştir. Program kapsamında Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde gerçekleştirmeyi vaat ettiği

reformlardan birisi de Türk Ceza Kanunu'nda yapılacak değişikliklerdir. Bu durumu fırsat bilen kadın hareketleri, daha önceki Medeni Kanun reformunda elde edilen olumlu kazanımların da motivasyonu ile, çıkması planlanan yeni Ceza Kanunu'nun toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden dizayn edilmesi için savunuculuk faaliyetlerine başlamıştır. Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ) bir çalışma grubu oluşturmuş ve yeni Kanun'unun kadın-erkek eşitliği ekseninde şekillenmesini sağlamak amacıyla girişimlerde bulunmuştur. KİH-YÇ öncülüğünde başlatılan girişimler ve kadın hareketlerinin bu yöndeki faaliyetleri Türkiye'nin AB kriterlerini sağlama konusundaki yükümlülükleri ile birleşince, Ceza Kanunu'nda gerçekleştirilmesi planlanan kapsamlı reformun önü açılmıştır (bkz. Anıl vd., 2005, ss. 9-10; İlkaracan, 2007, s. 7; Arat, 2008, ss. 406-407).

Türkiye'de 1926'dan beri yürürlükte olan Ceza Kanunu hükümlerinin yarısından fazlası, o tarihten bu yana hiç değişmemiştir. Kanun'da yıllar içerisinde bazı değişiklikler yapılmış olsa da söz konusu değişikliklerinin neredeyse hiçbirisi spesifik olarak kadınların mağduriyetlerini gidermeyi hedeflemiyordu (Anıl vd., 2005, s. 10). Bu yüzden yasal çerçevenin kadına yönelik şiddet konusunda caydırıcı olduğunu söylemek mümkün değildi (Arat, 2008, s. 406). Kanun, kadınlara karşı işlenen cinsel suçları; bir birey olarak kadının kişisel haklarının ihlali olarak değil, genel ahlaka ve toplumsal düzene karşı işlenmiş suçlar olarak kabul ediyordu. Cinsel istismar ve tecavüz olaylarında eğer fail ve mağdur evlenmişse, cezanın infazı erteleniyordu. Namus cinayetlerinde, haksız tahrik gibi hafifletici sebepler olabileceği varsayılarak, verilecek cezalarda sekizde bire kadar indirimle gidilebiliyordu. Zina durumunda, erkek ve kadına ilişkin belirlenen hükümler aynı değildi. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini destekleyen ve kadının toplumdaki ikincil konumunu besleyen bu ve benzeri hükümler, kadın hakları açısından kanuna yönelik eleştirilerin temel gerekçelerini oluşturuyordu (Göztepe, 2005; Arat, 2008; T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008; Acar, 2010; Gülel, 2021a).

Eleştirilere konu olan Türk Ceza Kanunu hükümleriyle ilgili ilk değişiklik zınayı suç olarak düzenleyen 440. ve 441. maddelerde meydana gelmiştir. Kadın ve erkeğin zina durumunda alacağı cezaları belirleyen hükümler 1996 ve 1998 yıllarında Anayasa Mahkemesi tarafından alınan kararlarla (1998/28, 1996/43) iptal edilmiş ve böylece zina suç olmaktan çıkarılmıştır. Yine bu dönemlerde TCK reformu, aralıklarla parlamentonun

gündemine gelmesine ve bu doğrultuda bazı çalışmalar yapılmasına rağmen somut bir ilerleme sağlanamamıştır.

2002 yılına gelindiğinde AB'ye uyum politikaları kapsamında TCK reformu yeniden TBMM gündemine taşındı ve Meclis'in ilgili komisyonu, 2000 yılında hazırlanan bir kanun taslağı üzerinde çalışmalara başladı. Bu sıralarda KİH-YÇ'nin önyak olduğu ve akademisyenler, hukukçular ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden oluşan çalışma grubu hem yürürlükteki kanunu hem de bunun yerine geçmesi planlanan tasarıyı inceleyerek her iki metinde de 30'dan fazla değişiklik içeren öneri raporunu milletvekilleri, medya ve STK'lara servis etti. Süreç devam ederken iktidarda olan koalisyon hükümeti ani bir şekilde erken seçim kararı aldı ve yapılacak genel seçimlerden önce geçici Adalet Bakanı olarak Aysel Çelikel atandı. Çelikel, bir hukuk profesörü ve aynı zamanda çalışma grubunun da bir üyesiydi. Bakanlık yaptığı kısa dönemde, mevcut TCK taslağının eşitlik perspektifiyle yeniden gözden geçirilmesi amacıyla, grup üyelerinin de dahil olduğu bir komisyon oluşturdu. Komisyon, kadınların talepleri doğrultusunda taslakta birçok düzenleme yaptı. Reform çalışmaları devam ederken, düzenlenen genel seçimlerde AK Parti tek başına iktidara geldi ve yeni hükümet, o ana kadar süregelen çalışmalarda rol oynayan sivil aktörlere mesafeli bir tutum takındı (Anıl vd., 2005; Arat, 2008).

AK Parti'nin Ceza Kanunu'nun reformu için hazırladığı yasa tasarısı kadınların taleplerini büyük oranda karşılamıyordu. Yeni hükümetle iletişime geçme konusunda da ciddi engellerle karşılaşan kadınlar, faaliyetlerini ve tüm bu süreçte yaşananları kamuoyuna duyurmak için "Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu Reformu Kampanyası" olarak ifade edilen büyük bir kampanya başlattılar. KİH-YÇ'nin koordinasyonunda yaklaşık 30 STK, "Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu" adı altında bir araya gelerek ülke genelinde konferans, yürüyüş ve basın toplantıları düzenledi. Ayrıca ilgili Meclis komisyonu üyeleri, milletvekilleri, AB yetkilileri ve medya temsilcilerine dönük lobi faaliyetleri yürüten Platform, Parlamento'daki reform çalışmalarını da yakından takip etti. Sonuç olarak, kamuoyunda savunulan taleplerin tamamı olmasa da birçoğu Adalet Komisyonu'nun üzerinde çalıştığı taslak metinde yer aldı ve 2004 yılında Meclis'te görüşülmeye başladı (bkz. Anıl vd., 2005; Arat, 2008).

Yeni TCK'nın TBMM'de oylama süreci normal seyrinde devam ederken AK Parti, TCK maddelerinin oylandığı sırada, zinayı cezai yaptırıma tabi tutan bir hükmün Kanun'a eklenmesi yönünde girişimde bulundu. Daha önce de AK Partili bir milletvekili tarafından, Kanun taslak aşamasındayken ilgili Adalet Alt Komisyonu'na bu tür bir istekte bulunulmuş, ancak hazırlanan metinde zina ile ilgili herhangi bir başlığa yer verilmemişti. Hali hazırda pek çok maddesi kabul edilmiş bir Kanun metni üzerinden böyle bir tartışmanın yeniden alevlenmesi ciddi eleştirilere neden oldu (Hürriyet, 2003; Halıcı, 2004; Hürriyet, 2004a, 2004b). TBMM'deki tartışmalar genişleyerek ulusal ve uluslararası kamuoyuna aksetti. Böyle bir teklif karşısında öfkelenen bazı kadınlar, lobicilik ve baskı faaliyetlerini artırarak devam ettirdiler. En nihayetinde Avrupa Birliği de tartışmalara dahil oldu. AB yetkilileri, yaklaşık bir yıl sonra başlaması planlanan üyelik müzakerelerinin ve genel anlamda Türkiye'nin Birlik üyeliğinin, söz konusu girişimin gerçekleşmesi durumunda tehlikeye gireceğini iletiler (BBC Türkçe, 2004; Belge, 2004; CNN Türk, 2004b, 2004a). Bu gelişmeler üzerine AK Parti, kamuoyu baskısı ve daha önemlisi AB sürecinin tehlikeye girmesi endişesiyle⁵⁰ zinanın suç sayılmasına ilişkin teklifini geri çekti. 26 Eylül 2004 tarihinde kabul edilen yeni TCK, 1 Haziran 2005'te yürürlüğe girdi.

Yaklaşık olarak 80 yıldır yürürlükte olan TCK'nın 2005 yılında yerini alan yeni Kanun, kadınların statüsü, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınlara karşı işlenen suçlarla ilgili çok önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Zira yeni TCK, yerini aldığı eski kanunla karşılaştırıldığında felsefi bir dönüşümü yansıtıyordu. Yasayı hazırlayan hukukçulardan Sözüer'e göre, önceki kanunun devleti esas alan anlayışını bir tarafa bırakan yeni kanun, birey hak ve özgürlüklerini koruma esası üzerine bina edilmişti (Halıcı, 2004). Örneğin, özellikle kadınların yaygınlıkla mağdur olduğu cinsel suçlar; aileye, topluma veya genel ahlaka karşı işlenen suçlar kapsamında çıkarılarak kişilere ve cinsel bütünlüğün dokunulmazlığına karşı işlenen suçlar çerçevesinde düzenlenmiştir. Böylelikle kadınların bedensel ve cinsel bütünlüklerini topluma ait ve toplumun sorumluluğunda gören anlayış terkedilmiştir (Anıl vd., 2005, s. 14). Cinsel suçların etraflı bir biçimde tanımlandığı yeni TCK'da, bu suçlara verilecek cezalar da ağırlaştırılmıştır. Evlilik içi tecavüz ve işyerinde

⁵⁰ Nitekim bu dönemde yaşananlar hakkında yıllar sonra, 2018'de gazetecilere yaptığı açıklamada Recep Tayyip Erdoğan, "AB'nin talepleri doğrultusunda orada böyle bir adım [zina hakkında] attık, yanlış yapmışız." şeklinde konuşmuştur (bkz. Habertürk TV, 2018).

cinsel taciz de ilk defa bu kanunda suç sayılmıştır. Namus cinayetlerinde faile ceza indirimi uygulanmasının önüne geçen düzenlemeler yapılmıştır. Kaçırılma, istismar veya tecavüz olaylarında fail ve mağdurun evlenmesi durumunda cezayı erteleyen hüküm yürürlükten kaldırılmıştır. Cinsel suçları düzenleyen hükümlerde “kadın-kız” ayrımı da terkedilmiştir (Anıl vd., 2005; T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008; Acar, 2010; Kandiyoti, 2011; Gülel, 2021b). Bunlar ve benzeri hükümleriyle yeni TCK’nın, bazı yönlerden eleştirilmeye devam edilse de (Coşar & Yeğenoğlu, 2011; Gülel, 2021a) Türkiye’de kadın haklarının gelişimi ve kadına şiddetin önlenmesi konusunda kilometre taşlarından birisi olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadelenin seyrinde ele alınabilecek yasal gelişmelerden bir diğeri de 2005 yılında kabul edilen 5393 sayılı Belediye Kanunu’dur. Kanun kapsamında, büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 50.000’in üzerinde olan belediyeler, kadın ve çocuklar için konukevleri açmakla yükümlü kılınmıştır.⁵¹ Aynı yıl kadın ve aile işlerinden sorumlu Devlet Bakanlığı bünyesinde, çeşitli bakanlık, üniversite ve sivil toplum temsilcilerinin katılımıyla “Kadının Statüsü Danışma Kurulu” ihdas edilerek, kadın politikalarına odaklanan devlet birimlerine bir yenisi eklenmiştir (Müftüler-Baç, 2012, s. 7). Ayrıca 2005 yılında TBMM, “töre ve namus cinayetleri ile kadınlara ve çocuklara yönelik şiddetin sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla” meclis bünyesinde bir araştırma komisyonu kurulmasına karar (849 sayılı) vermiştir. Bu karar, Komisyon Başkanlığı’nı üstlenen Fatma Şahin’in ifadeleriyle, AK Parti döneminin kadına yönelik şiddetle mücadelesinin başlangıç noktasını oluşturmuştur.⁵²

“... aslında şiddetle mücadeleye de bugün başlamadık biz. Özellikle Töre ve Namus Cinayeti Araştırma Komisyonu Başkanlığı yaptığım sırada, o sırada Millî Eğitim Bakanımız olan, daha önceden de Devlet Bakanımız olan Sayın Bakanımızın, Sayın Çubukçu’nun da o gün verdiğimiz mücadeleyle başlayan bir süreçtir bu süreç ve ondan sonra 2008’de çıkan Başbakanlık genelgesiyle “Kadına yönelik şiddet toplumsal bir sorundur ve derhâl gereği yapılmalıdır” anlayışı önemli bir siyasi iradenin başlangıcıdır. Çünkü “Kol kırılır yen içinde kalır” anlayışıyla toplum olarak

⁵¹ 2012 yılında 6360 sayılı Kanun’la yapılan bir değişiklikte, konukevi açma zorunluluğu için gerekli alt nüfus 100.000 olarak belirlenmiştir.

⁵² Fatma Şahin’in bu sözleri, 2012 yılında kadına yönelik şiddetle ilgili çıkartılacak yeni yasanın görüşüldüğü TBMM Genel Kurulu görüşmeleri sırasında kaydedildi (bkz. TBMM, 2012a, s. 987).

hep üç maymunu oynadık; duymadık, görmedik, işitmedik. Bunların bu şekilde devam edemeyeceğine, toplumsal kalkınma hamlesinde artık sorunların çözülebilmesine, bunların mutlaka görülmesi gerektiğine inandık.”

2006 yılında çalışmalarını nihayete erdiren Komisyon, hazırladığı raporu parlamentoya iletmiştir. Bunun üzerine Başbakanlık, Komisyon’un hazırladığı raporu temel alan “Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler” adlı bir Genelge (2006/17) yayınlamıştır. Kadın ve çocukların maruz kaldıkları her türlü şiddetle birlikte töre ve namus cinayetlerinin de ciddi problem alanları olduğunu kabul eden genelge, söz konusu problemlerle mücadelede alınması gereken tedbirleri de sıralamıştır. Genelgede vurgulanan bir başka husus da söz konusu problemlerin çözümü için kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların işbirliğidir. Genelge ile kadına şiddet, töre ve namus cinayetleri kapsamında başlatılacak çalışmalarda koordinasyon görevi Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’ne verilmiştir.

2006’da çıkarılan Başbakanlık Genelgesi’ni, aynı yıl içerisinde Adalet Bakanlığı, 2007 ve 2010’da ise İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan genelgeler takip etmiştir. Adalet Bakanlığı’nın Genelgesi (2006/35) “Ailenin Korunmasına Dair Kanun’un Uygulanması” ile ilgilidir. Genelge, kadına yönelik şiddet olaylarında soruşturma yapılabilmesi için şikayetin gerekli olmadığı ve bu sebeple hiç zaman kaybetmeden işlem yapılmasının önemini vurgulamıştır (Karınca, 2008, ss. 32-33). İçişleri Bakanlığı’nın 2007 yılında çıkardığı “Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesine Yönelik Tedbirlerin Koordinasyonu” başlıklı Genelge (2007/6) ise, bu konuda daha önceki Başbakanlık Genelgesi’ne istinaden çıkarılmış ve bu yönde Bakanlıkça alınacak önlemleri sıralamıştır. Bakanlık 2010 yılında, “Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları” konusuyla çıkardığı başka bir Genelge (2010/10) ile bu kez, kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının korunması, geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hedefiyle, Bakanlık ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu işbirliğiyle yürütülen program ve uygulamaların yaygınlaştırılması üzerinde durmuştur. Bu yıl içerisinde yine kadın erkek eşitliğinin sağlanması vurgusuyla yayınlanan Başbakanlık Genelgesi’nde (2010/14), kadınların toplumdaki konumlarının güçlendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadın istihdamının artırılması amacıyla yapılacak çalışmalara yer verilmiştir. Görüldüğü gibi bu dönemde çıkarılan genelgeler yalnızca kadına yönelik

şiddet ve bunun farklı formlarına odaklanmakla kalmamış, aynı zamanda söz konusu şiddetin en belirleyici sebebi olarak gösterilen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi ve kadın erkek eşitliğinin sağlanması üzerinde durmuştur. Bu durum, dönemin politika yapıcılarının kadın hakları ve kadınların maruz kaldıkları ayrımcılık/şiddet problemi karşısında sergiledikleri tutum hakkında da fikir verebilir.

Bakanlıklarca peşi sıra çıkartılan genelgelerin yanı sıra, 2008 yılında Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı bir yönetmelik de bu noktada kayda değerdir. Aile içi şiddetle mücadele amacıyla hazırlanan 4320 sayılı Kanun'un uygulanması hakkındaki yönetmelik, aile içi şiddete maruz kalan bireylerin korunması ve şiddetin faillerine yönelik alınması gereken tedbirleri düzenlemiştir.

Kadın haklarının geliştirilmesi ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi için genelge ve yönetmelik çıkarılması gibi yürütme kapsamındaki faaliyetlerin yanı sıra, TBMM çatısı altında da bazı çalışmalar hayata geçirilmiştir. Bunlardan biri, 2009 yılında 5840 sayılı kanunla parlamento bünyesinde kurulan Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'dur (KEFEK). Meclis'in kendisine havale ettiği her türlü çalışmayı kadın haklarının korunması, geliştirilmesi ve kadın erkek eşitliği perspektifinden değerlendirmek üzere kurulan komisyon, aynı zamanda söz konusu alanlarda dünyada ve Türkiye'de olup bitenleri izlemekle görevlendirilmiştir. Bu tarihten itibaren uygulamaya konulacak kamu politikaları ve yasal reformlar, formülasyon aşamasında kadın hakları ve toplumsal cinsiyet açısından bir ön incelemeye tabi tutulabileceği için komisyonun kuruluşu önemli bir adım olarak değerlendirilebilir (Müftüler-Baç, 2012, s. 6). Bir başka deyişle, kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddeti körükleyecek veya kadının toplumdaki konumunu olumsuz yönde etkileyecek tasarılar, komisyon görüşü sayesinde önceden fark edilebilecektir. Diğer taraftan komisyon, özellikle taşıdığı isim açısından bazı eleştirilerin de hedefi olmuştur. Kadınlar, kuruluş aşamasında komisyonun adının "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komitesi" olması yönünde girişimde bulunmuşlar, ancak talepleri hükümet nezdinde kabul görmemiştir. Bu durum, hükümetin kadın erkek eşitliğini yalnızca fırsat eşitliğine indirgeyen anlayışının bir işareti olarak yorumlanmıştır (Güneş-Ayata & Doğangün, 2017, s. 4).

Kadınlara yönelik ayrımcılığın ve şiddetin önlenmesiyle birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların toplumsal statülerinin iyileştirilmesi yönünde hayata

geçirilen reformlar devam ederken, 2009 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) Türkiye aleyhine sonuçlandığı bir dava (Başvuru No. 33401/02), bu gelişmelere gölge düşürecek cinstendir. Aile içi şiddet mağduru olan Nahide Opuz isimli bir kadın, devletin kendisini koruyamadığı gerekçesi ile 2002 yılında Türkiye Cumhuriyeti aleyhinde AİHM'e dava açmıştır.⁵³ 2009 yılında sonuçlanan davada Mahkeme, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin yaşama hakkı, kötü muamele ve ayrımcılıkla ilgili maddelerini ihlal ettiğine hükmetmiştir. Açıklanan kararda Türkiye, davacıya ödenmek üzere 36.500 Euro tazminata mahkûm edilmiştir.

Nahide Opuz Davası, AİHM'in karara bağladığı davalardan yalnızca biri olmanın da ötesinde hem Türkiye hem de Avrupa için ileriye dönük sonuçlar doğurmuştur (bkz. Abdel-Monem, 2009). Öncelikle AİHM tarihinde ilk defa bir ülke, aile içi şiddet konusunda yürütülen bir davada mahkûm olmuştur. Aynı zamanda, aile içi şiddet ilk kez bu dava ile kadınlara yönelik bir ayrımcılık biçimi olarak kabul edilmiştir. Böylelikle Mahkeme, aile içi şiddetin özel alana ait dokunulmaz bir mesele olduğuna dair anlayışı da reddetmiştir. AİHM'in Opuz Davası'na ilişkin kararı, aile içi şiddetle ilgili bir içtihadı da ortaya çıkararak, halihazırda kadına yönelik şiddetle ilgili uluslararası bir sözleşme

⁵³ Diyarbakır'da yaşayan ve üç çocuk sahibi Nahide Opuz, annesinin dini nikahlı eşinin oğlu H.O. ile 1995 yılında evlenmişti. 1990 yılından beri beraber olan Nahide ve H.O. çifti, birlikteliklerinin başladığı ilk zamanlardan itibaren şiddetli geçimsizlik yaşıyorlardı. H.O. tarafından dayak, ölüm tehdidi, bıçaklama ve hatta araçla ezme girişimine maruz kalan Nahide, yasal birimlere 36 defa şikâyet başvurusu yapmış; bunlardan yalnızca 6 tanesi kayıt altına alınmıştı. Ayrıca resmi makamlara iletilen koruma tedbiri talepleri de sonuçsuz kalmıştı. Kayıtlara geçen ilk başvurusunda Nahide; kendisi ve annesinin, H.O. ve babası tarafından dövüldüğü ve ölümle tehdit edildiği gerekçesiyle savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur. Hem Nahide hem de annesinin sağlık muayenesinde ciddi yaralanmalar tespit edilse de her ikisinin şikayetlerini geri çekmesi ve delil yetersizliği nedeniyle H.O. ve babası hakkında açılan davalar düşmüştür. Tam bir yıl sonra Nahide, yine H.O. tarafından ve bu kez hayati tehlike oluşturacak seviyede ağır şiddete maruz kalmıştır. Hemen akabinde tutuklanan H.O., ilk duruşmada tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmış ve sonrasında Nahide'nin bir kez daha şikayetini geri almasıyla dosya tekrar kapanmıştır. Şiddet eylemlerine devam eden H.O., bu defa Nahide ve annesini araçla ezmeye teşebbüs etmiş ve annesi hayati tehlike oluşturacak şekilde yaralanmıştır. Açılan dava sonucunda H.O., üç ay hapis ve para cezasına çaptırılmakla birlikte hapis cezası da sonrasında para cezasına dönüştürülmüştür. Yaklaşık 3 yıl sonra, kayıtlara geçen bir başka olayda Nahide'yi yedi yerinden bıçaklayan H.O., yapılan tahkikat sonucunda para cezasına çaptırılmıştır. Bu arada H.O.'nun Nahide ve annesine yönelik tehdit ve tacizleri mütemadiyen devam etmiştir. Tüm bu olaylardan sonra Nahide ve annesi başka bir şehre yerleşmeye karar vermişlerdir. Bunun üzerine taşınma sırasında nakliye kamyonunun önünü kesen H.O., 2002 yılında Nahide'nin annesini silahla vurarak öldürmüştür. H.O., 2008 yılında sonuçlanan davada müebbet hapis cezasına çaptırılmıştır. Ancak haksız tahrik ve iyi hali göz önünde bulundurarak ceza 15 yıl 10 aya indiren mahkeme, yargılama boyunca geçirilen tutukluluk süresini de hesaba katarak sanığın serbest bırakılmasına hükmetmiştir. Annesinin öldürülmesinden sonra Nahide, kendisini aile içi şiddetten koruyamadığı gerekçesiyle Türkiye Cumhuriyeti aleyhinde AİHM'e başvuru yapmıştır. Nahide Opuz davasına ilişkin tüm detaylar AİHM'in bu davaya ilişkin gerekçeli karar metninden derlenmiştir. Bu konuda Nahide ve annesinin avukatının açıklamalarına da bakılabilir (bkz. Danış Beştaş, 2018).

hazırlığında olan Avrupa Konseyi faaliyetlerine de ilham olmuştur. Daha sonra kamuoyunda İstanbul Sözleşmesi adıyla bilinen sözleşme tasarlanırken Opuz Davası emsal kabul edilmiştir (Karaca, 2009; Lüle, 2011).

3.3.2. İstanbul Sözleşmesi'nin İmzalanması ve Beraberindeki Gelişmeler

2008 yılının sonlarına doğru Avrupa Konseyi, kadına yönelik şiddet problemiyle mücadele kapsamında uluslararası bir sözleşme hazırlanması amacıyla üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan bir uzmanlar komitesi kurdu. “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Geçici Komite” (CAHVIO) adıyla anılan bu komite ivedilikle çalışmalara başladı ve tam iki yıl sonra, 2010 yılının Aralık ayında Sözleşme'nin taslak metni son halini aldı. Hazırlanan Sözleşme metni, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edildikten sonra 11 Mayıs 2011'de İstanbul'da imzaya açıldı (Council of Europe, t.y.).

İstanbul Sözleşmesi'nin hazırlık çalışmalarının büyük oranda somutlaştığı ve Sözleşme metninin ülkelerin imzasına sunulduğu süreçlerde Türkiye, Avrupa Konseyi dönem başkanlığını yürütüyordu. Bu görevi, dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 2010 yılında devralmıştı. Ayrıca aynı yıl Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Başkanlığı'na da AK Parti Milletvekili Mevlüt Çavuşoğlu seçilmişti. Bu arada yakın zaman önce AİHM'in, Nahide Opuz hakkında yürüttüğü davadan Türkiye aleyhine çıkan mahkûmiyet kararı, kadın haklarının ülkedeki gelişimine darbe vuran bir gelişme olarak etkisini sürdürüyordu. Tam da Türkiye'nin Avrupa Konseyi'nde önemli pozisyonları işgal ettiği dönemde İstanbul Sözleşmesi gibi bir projenin doğuşu, AİHM kararının getirdiği olumsuz etkileri onarabilmek için de önemli bir fırsattı.⁵⁴ Nitekim İstanbul Sözleşmesi'nin hayata geçirilmesinde Türkiye, aktif bir rol oynadı ve Sözleşme'yi ilk imzalayan ülke oldu. Sözleşme'nin imzalanmasının ardından Recep Tayyip Erdoğan, sosyal medya hesabı üzerinden; “Kadına Şiddet Artık ‘İnsan Hakkı İhlali.’ Sözleşme, Türkiye'nin öncülüğünde hazırlandı.” şeklinde bir açıklamada bulundu (Erdoğan, 2011). Türkiye adına Sözleşme'yi imzalayan Ahmet Davutoğlu, daha sonra verdiği bir demeçte, İstanbul Sözleşmesi'ne Türkiye'nin öncülük ettiğini ifade etti. Sözleşme'nin “şahsi

⁵⁴ İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanmasına ilişkin TBMM'ye sunulan kanun tasarısının gerekçesinde bu hususa yer verilmiş ve sözleşmenin imzalanmasının Türkiye'nin uluslararası itibarına olumlu katkı sağlayacağı ifade edilmiştir (bkz. TBMM, t.y.).

olarak sahiplendiği bir mesele” olduğunu sözlerine ekleyen Davutoğlu, “dostlar alışverişte görsün” mantığıyla hareket edilmediğinin altını çizdi (Evin, 2011). İstanbul Sözleşmesi’nin onaylanması için hazırlanan kanun tasarısının gerekçesinde de sözleşmenin “hazırlanması ve sonuçlandırılmasında” Türkiye’nin öncü rol oynadığı yinelendi (TBMM, t.y.).

İstanbul Sözleşmesi’nin Türkiye tarafından imzalanmasını, iç hukukta sözleşmenin onaylanması yönündeki gelişmeler takip etti. İstanbul’daki Avrupa Konseyi toplantısında sözleşmeyi 13 ülke imzalamış, ancak henüz hiçbir ülke kendi parlamentolarında onaylamamıştı. Türkiye, sözleşmeyi ilk imzalayan ülke olmanın yanı sıra, aynı zamanda ilk onaylayan ülke olmayı istiyordu. Böylelikle hem ulusal hem de uluslararası kamuoyu nezdinde olumlu bir izlenimin oluşması bekleniyordu. Hiç vakit kaybetmeden İstanbul Sözleşmesi’nin parlamentoda onaylanarak yasalaşması için süreç başlatıldı. 18 Ekim 2011’de Bakanlar Kurulu tarafından TBMM’ye arzına karar verilen “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı”, 11 Kasım 2011 tarihinde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan imzalı bir dilekçeyle TBMM Başkanlığı’na sunuldu. TBMM’ye sevk edilen tasarı, ilk olarak KEFEK’e havale edildi ve 22 Kasım 2011’de Komisyon’da görüşmeye açıldı. Sözleşme’nin 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü öncesinde Parlamento’da onaylanmış olması hedefleniyordu.⁵⁵

Komisyon görüşmeleri sırasında Dışişleri Bakanlığı adına söz alan Refik Ali Onaner, bu Sözleşme’nin Türkiye’nin öncelik ve hedefleriyle uyumlu olduğunu ve bu sebeple Türkiye’nin hiç vakit kaybetmeden Sözleşme’yi onaylaması gerektiğini ifade etti (TBMM, 2011c, s. 5). Toplantıda görüşlerini dile getiren Komisyon üyesi ve AK Parti milletvekili Öznur Çalık da, sözleşmenin toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusunun önemine dikkat çekerek, Türkiye’nin kadına yönelik şiddetle mücadelesini güçlendirecek İstanbul

⁵⁵ İstanbul Sözleşmesi’nin onaylanmasına ilişkin kanun tasarısının Meclis Dışişleri Komisyonu’nda görüşüldüğü sırada, sözleşmenin imzalanmasında ana aktörlerden biri olan dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin, bu tasarının 25 Kasım’dan önce çıkması için çok çaba sarf ettiğini ve Genel Kurul’da oybirliğiyle kabul edilmesi için Parlamento’daki bütün partilerin grup başkan vekilleriyle görüştüğünü ifade etti. Diğer taraftan Meclis Başkanı ile de görüştüğünü belirten Şahin, ilgili kanun tasarısının Meclis’teki işlemlerinin öne çekildiğini söyledi (bkz. TBMM, 2011b, s. 18).

Sözleşmesi'nin bir an önce onaylanması gerektiğine işaret etti (TBMM, 2011c, ss. 5-6). Komisyon görüşmelerinin sonunda yapılan oylamada tasarı oy birliğiyle kabul edildi.

İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanmasına ilişkin kanun tasarısı, KEFEK'te kabul edildikten hemen bir gün sonra, 23 Kasım'da Dışişleri Komisyonu'nda görüşmeye açıldı. Dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin de hükümet temsilcisi olarak toplantıda hazır bulundu. Tasarının görüşülmesine başlarken ilk sözü alan Fatma Şahin, İstanbul Sözleşmesi'ne dair genel bir çerçeve çizdi ve Sözleşme kapsamında kadına yönelik şiddetle mücadelede ne gibi koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınabileceğinden bahsetti. İstanbul Sözleşmesi için “kadına yönelik şiddette önemli bir çatı sözleşmesi olarak görüyoruz ve çok önemsiyoruz” diyerek sözlerine giriş yapan Şahin, konuşmasını şu ifadelerle noktaladı (TBMM, 2011b, ss. 8-9):

“Biz ..., kadına yönelik şiddetle mücadeleyi ..., bir insan hakkı ihlali olarak görüyoruz ve bir sağlık meselesi, bir iç güvenlik meselesi olarak görüyoruz. ... Hep beraber bu İstanbul Sözleşmesi bugün buradan geçtikten sonra Parlamentoda da bütün diğer partilerle işbirliği içerisinde, hızlı bir şekilde geçmesini ve arkasından da bizim kendi kanunumuzun da hızlı bir şekilde geçmesini önemsiyoruz. Çünkü bir kadının canı bizim canımızdır, onu korumak bu Parlamentonun en önemli görevidir diye bakıyoruz. Bakanlık olarak da bunun gereğini yapmak için güçlü bir irade gösteriyoruz.”

Fatma Şahin'in giriş konuşmasından sonra, komisyon üyeleri teker teker görüşlerini bildirerek, İstanbul Sözleşmesi ve Türkiye'nin kadına yönelik şiddetle mücadelesi hakkında Şahin'e bazı sorular yönelttiler. Gerek hükümet temsilcisi olarak Şahin'in sorulara verdiği cevaplar gerekse diğer komisyon üyelerinin bakış açıları uzlaşılı halindeydi. Kadına yönelik şiddetin bir insan hakkı ihlali olduğu, ataerkil zihniyetin dönüşümünün gerekliliği, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların birey olarak kabul edilmesi tüm katılımcıların ortak olarak vurguladığı hususlardı (TBMM, 2011b). Komisyon görüşmeleri neticesinde tasarı oy birliğiyle kabul edildi ve Genel Kurul'da görüşülmek üzere TBMM Başkanlığı'na sevk edildi.

24 Kasım'da TBMM Genel Kurulu'nda İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanmasına ilişkin görüşmeler başladı. Sırayla söz alan muhalefet partilerinin temsilcileri, Sözleşme'ye desteklerini dile getirdiler. Parlamento'ya eşine az rastlanır bir uzlaşılı ortamı hâkim olmuştu. İstanbul Sözleşmesi'ni Türkiye'nin gündemine taşıyan ve imzalanmasına

öncülük eden AK Parti hükümeti adına söz alan Nurettin Canikli şöyle konuştu (TBMM, 2011a, s. 106):

“Arkadaşlarımızın da ifade ettiği gibi, Türkiye bu sözleşmenin hazırlanmasında ve sonuçlandırılmasında öncülük eden ülkelerden bir tanesi, on üç ülkeden bir tanesi. Türkiye’de imzalandı, mayıs ayında imzalandı sözleşme. Ve daha önemlisi belki, Parlamentosundan geçiren, yasalaştıran ilk ülke olma onuru da inşallah bize ait olacak biraz sonra; hepimize ait olacak, bütün milletvekillerimize, bütün gruplarımıza ve Türkiye’ye ait olacak. Bu gurur gerçekten çok tarihî bir anın da aynı zamanda yansımaları ifade ediyor.”

Parlamento’daki parti gruplarının konuşmalarından ve bazı milletvekillerinin görüşlerini dile getirmek üzere söz almalarından sonra oylamaya geçildi. Genel Kurul’da yapılan oylama sonucunda 246 Kabul ve 1 Çekimser oyla, “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı” kabul edilerek yasalaştı (TBMM, 2011a). 8 Mart 2012’de Resmî Gazetede yayınlanan onay kararı (2012/2816), 14 Mart’ta Avrupa Konseyi’ne iletili. Böylelikle İstanbul Sözleşmesi’ni iç hukukunda onaylayan ilk ülke yine Türkiye oldu.

İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanması, karar vericiler ve sivil toplum nezdinde oldukça sevindirici bir gelişme olarak kabul gördü. İktidar partisi AK Parti’nin yanı sıra, Parlamento’daki muhalefet partileri ve kadın haklarını geliştirmek için faaliyette bulunan sivil girişimler Sözleşme’nin kadına şiddetle mücadelenin seyrinde ne kadar etkili bir araç olduğu konusunda hemfikir görünüyorlardı. Bununla birlikte, tam da Sözleşme’nin Türkiye tarafından imzalanmasıyla aynı dönemde AK Parti hükümetinin attığı başka bir adım tartışmalara yol açtı. Sözleşme’yi imzaladıktan bir ay gibi kısa bir zaman sonra Hükümet, 1991 yılından beri var olan Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı’nın yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı adında yeni bir bakanlık tesis etti (KHK/633). Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü gibi teşkilatlar da bu Bakanlığa bağlandı. Bu karar, kadın hakları konusunda faaliyet gösteren pek çok sivil toplum kuruluşu tarafından tepkiyle karşılandı. Tepkiler çoğunlukla, böyle bir kararın kadını bir birey olmaktan çok aile kurumunun içerisine hapsettiği ve kadınları ilgilendiren meselelerin sosyal politika alanlarından biri olarak kabul edildiği görüşleri etrafında yoğunlaştı (bkz. Belge, 2011a, 2011b, 2011c, 2011d; Human Rights Watch, 2011; Susam, 2011).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın bakanlık makamına, aynı zamanda İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ve onaylanmasında aktif rol oynayan Fatma Şahin atandı. Şahin'in öncülüğünde Bakanlığın giriştiği ilk ve en önemli işlerden biri, kadına yönelik şiddetle ilgili yeni yasa hazırlıkları oldu. Türkiye'de kadına şiddetin yaygınlığı çok yüksek düzeylerde seyrediyor ve yürürlükte olan 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun kadına yönelik şiddeti önlemede açıkça yetersiz kalıyordu. Ayrıca sırasıyla 1985 ve 2002 yıllarında imzalanan CEDAW ve CEDAW İhtiyari Protokolü'nün yanı sıra henüz imzalanan İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik her türlü ayrımcılık ve şiddetle mücadele konusunda devletlere çeşitli yükümlülükler öngörüyordu. Türkiye de taraf olduğu uluslararası sözleşmeler doğrultusunda taahhüt ettiği düzenlemeleri hayata geçirmek durumundaydı.⁵⁶

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bu gerekçelerden hareketle hazırladığı yeni kanun taslağını Ekim 2011'de sivil toplum örgütleri, akademisyenler, medya ve siyasal parti gruplarıyla paylaştı. Tüm paydaşlardan, taslak ile ilgili fikir ve önerilerini içeren geri bildirimler alındı. Taslak kanun metninin formülasyon aşamasında özellikle kadın örgütleriyle birlikte çalışıldı. Süreç, çok sayıda aktörün katıldığı çoğulcu bir perspektifle ilerledi ve Fatma Şahin'in bu husustaki çabaları dikkat çekti. Müzakereler tamamlanıp son halini alan metin Bakanlık tarafından Başbakanlığa iletilti.⁵⁷ Bakanlar Kurulu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca gönderilen taslak kanun metnini görüştüktan sonra, 30 Ocak 2012'de Parlamento'ya sevkine karar verdi. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan imzalı dilekçeyle, "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Tasarısı" 24 Şubat 2012'de TBMM Başkanlığı'na sunuldu.

KEFEK'in, STK temsilcilerinin de hazır bulunduğu 1 Mart'taki toplantısında tasarının görüşülmesine başlandı. Toplantıyı açan KEFEK Başkanvekili Öznur Çalık, giriş konuşmasında; "... biz Türkiye olarak Avrupa Konseyinin İstanbul Sözleşmesi'ni ilk imzalayan ülkeyiz ve kadına yönelik şiddetin önlenmesinde 4320 sayılı Kanun'la

⁵⁶ Kadına yönelik şiddetle ilgili yeni yasa çalışmalarının hangi ihtiyaçlara binaen hasıl olduğuna ilişkin, parlamentoya sunulan Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Tasarısı'nın (24 Şubat 2012) genel gerekçesine ve tasarı ile ilgili Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu görüşme tutanaklarına bakılabilir (TBMM, 2012e).

⁵⁷ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Bakan Fatma Şahin'in, kanun taslağının hazırlanması sürecinde Parlamento'daki tüm siyasal partilerden sivil toplum örgütlerine kadar geniş yelpazede bir aktör grubunun görüşlerini alarak, taslak metni söz konusu aktörlerle işbirliği içinde hazırlaması muhalefet partileri ve STK temsilcileri tarafından sıkça dile getirilmiştir (bkz. TBMM, 2012e).

yetinilmesi tabii ki düşünülemezdi...” ifadelerine yer vererek, bu tasarının İstanbul Sözleşmesi’yle bağlantısına ilişkin şu sözleri sarf etti (TBMM, 2012e, s. 1):

“Kadına yönelik şiddetin önlenmesinde daha kapsamlı ve günümüz şartlarına cevap verebilecek nitelikte yasal düzenleme en temel insan hakkı olan yaşam hakkının korunmasının yanı sıra ülkemizin uluslararası taahhütleri açısından da çok temel bir gereklilikti. Uluslararası sözleşmelerin, CEDAW’ın, Çocuk Hakları Uluslararası Sözleşmesi’nin dâhil olmak üzere bizim Anayasa’nın 90’ıncı maddesi her hâlükârda uluslararası sözleşmeleri iç hukukun üstünde belirlemiş olsa bile bizim 4320’yi bunlarla uyumlu hâle getirmemiz gerekiyordu. Hem Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi hem CEDAW’la uyumlu hâle getirebilmek hem de kadının insan hakkı ihlalini ortadan kaldırmak için yapmış olduğumuz bu çalışmayı hep beraber çok yoğun çalışmalar neticesinde bu hâle getirdik. ... bu yasamızla, ... ilk kez Türkiye’nin onayladığı Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin gerekleri yerine getiriliyor.”

Komisyon’a başkanlık eden Çalık’ın konuşması ve hükümet adına Fatma Şahin’in tasarı ile ilgili sunduğu genel bilgilendirmeden sonra tasarının tümü üzerinde görüşmelere geçildi. Yer yer hararetli tartışmalara sahne olan toplantıda özellikle bir husus görüşmelerin odağında yer aldı. Muhalefet partilerinin milletvekilleri ve STK temsilcileri tarafından ısrarla dile getirilen bu husus; üzerine konuşulan kanun tasarısının, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın hazırladığı ilk taslak metinden farklı olmasıydı. Bakanlığın, görüş alışverişinde bulunmak üzere STK’lar ve diğer paydaşlarla paylaştığı taslak kanun metninin, ismi (Kadın ve Aile Bireylerinin Şiddetten Korunmasına Dair Kanun Tasarısı) başta olmak üzere birçok açıdan değişikliğe uğradığı ifade edildi. Tasarının önceki halinde bulunan tanımlar ve ihbar mecburiyeti kısımları çıkarılmış, toplumsal cinsiyet eşitliğine atıf yapan düzenlemeler en aza indirilmişti. Bahse konu değişiklikler ciddi eleştiriler aldı. Kadını, aile kurumun bir parçası olarak değil, birey olarak kabul eden ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama temelinde hareket eden bir anlayış hâkim olmadıkça, taslağın bu haliyle şiddeti besleyen mekanizmaları sürdürerek kadını değil aileyi koruduğu vurgulandı. Eleştirilerin bir kısmı hükümet nezdinde karşılık buldu. Bakan Fatma Şahin, Tasarı’nın bir sonraki durağı olan Adalet Komisyonu’na, Bakanlıkça Başbakanlığa gönderildiği ilk şekliyle sevk edilmesini onayladı (bkz. TBMM, 2012f, 2012e).

KEFEK toplantısının ardından aynı gün Adalet Komisyonu'nda görüşmelere başlandı. Komisyon, Tasarı'nın Başbakanlığa gönderildiği ilk halinin esas alınması yönünde KEFEK'in görüşünü değerlendirdi ve bu konuda çalışma yapmak üzere bir Alt Komisyon görevlendirdi. Çalışmalarını tamamlayan Alt Komisyon'un raporuna binaen Adalet Komisyonu yeniden toplandı ve tasarı maddeleri görüşmeye açıldı. Tasarı'nın ilk halinde mevcutken, Meclis'e sunulan metinde bulunmayan ve özellikle muhalefet partilerinin milletvekilleriyle STK'lar tarafından dile getirilen hükümlerin hepsi olmasa da bir kısmı tekrar metne dahil edildi. Ancak isim hususunda bir değişiklik yapılmadı. Yine de Fatma Şahin, Başbakanlık'ta düzenlemeye uğrayan tasarı isminin, hangi saikle Bakanlıkça farklı şekilde belirlendiğine dair bir çerçeve çizdi (TBMM, 2012c, s. 8):

“Biz bu başlığı kendimiz koyduk Bakanlık olarak çünkü dedik ki yasanın temeline baktığınız zaman, şiddet uygulayan erkeğin evden uzaklaşması. Burada aileyi koruyan bir şey de yok dedik başta. Öyle çok bize dediler ki: “Bu kanun artık sahada çok kullanılır bir kanun oldu. Ailenin Korunması Kanunu ve 4320 olarak biliniyor. Hem tanımını hem adını hem numarasını değiştirip geçmişle olan bütün bağı siliyorsunuz.” şeklinde eleştiri aldık, büyük bir eleştiri aldık. Yoksa Sayın Milletvekilimin söylediği, Hocamın söylediği şeyleri, tanımları ben de çok önemsiyorum. Böyle gelen eleştiriler doğrultusunda da hem onu koyup hem de kadına yönelik şiddeti de ilave edip ikisini de birleştirerek güçlü bir başlıkla süreci yönetelim istedik. Yoksa biz asla aileyi öne çıkarıp kadını zayıflatan, şiddetle mücadelede bu tanım adı altında bir yanlış anlaşılmayı bu kadar emekten sonra asla müsaade etmeyiz.”

İsim tartışmalarının yanı sıra; şiddet mağdurunun zararının tazmini, arabuluculuk ve uzlaştırma yasağı, sığınma evleri açma zorunluluğu gibi İstanbul Sözleşmesi'nde yer alan fakat tasarıda yer almayan konular da ciddi eleştirilere neden oldu. Maddeler üzerinde görüşmeler tamamlandıktan sonra, belirli oranda redaksiyona uğramış tasarı metni, Genel Kurul'da görüşülmek üzere Meclis Başkanlığı'na sevk edildi. Adalet Komisyonu tarafından son hali verilen metin üzerinde muhalefet partilerinin milletvekillerinin tam anlamıyla bir uzlaşısından söz etmek mümkün olmadı (bkz. TBMM, 2012d).

TBMM Genel Kurulu'nda 7 Mart 2012'de görüşmeye açılan Tasarı, 8 Mart 2012'de oybirliği ile kabul edildi (TBMM, 2012a, 2012b). Parlamento onayının ardından, 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” 20 Mart

2012 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi ve 4320 sayılı önceki kanun ilga oldu. Yeni kanunla birlikte yalnızca evlilik içi şiddetle mücadeleyle yönelik mevcut yasal altyapının sınırları genişlemiştir. Böylece medeni haline bakılmaksızın tüm kadınlar ve çocuklar 6284 sayılı kanun kapsamında koruma altına alınmıştır. Buna ek olarak, şiddete uğrayan mağdurların korunması için alınabilecek koruyucu tedbir kararları artırılmış; faile yönelik önleyici tedbir kararı almaya yetkili birimlere ise, hâkimlerin yanı sıra kolluk kuvvetleri de eklenmiştir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2015, s. 37). Koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin bir biçimde uygulanmasını izlemek ve şiddet mağdurlarına destek hizmetleri vermek üzere, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri’nin (ŞÖNİM) kurulması hükme bağlanmıştır. Kadına yönelik şiddetle mücadelede kritik yapılanmalardan biri olan bu merkezler, günümüzde 81 ilde faaliyetlerini sürdürmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021).

6284 sayılı kanun, AK Parti hükümetlerinin kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarının köşe taşlarından birisi olmuştur. İstanbul Sözleşmesi ve CEDAW gibi Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler esas alınarak hazırlanan bu kanun, muhalefet partileri ve bazı kadın örgütlerinin taleplerini tam olarak karşılamamış olsa da birçok açıdan radikal yenilikler getirdiği için onların desteğini almayı başarmıştır.

Devam eden süreçte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013 yılında kadın konukevlerinin açılmasına dair bir yönetmelik yayınlamıştır. Bu yönetmelik, sığınma evlerine yönelik mevcut düzenlemelerin yerini almış ve gerek Bakanlık gerekse sivil toplum kuruluşları, belediyeler ve il özel idareleri bünyesindeki kadın konukevlerinin açılması ve işletilmesiyle ilgili usul ve esaslar bu yönetmelikle belirlenmiştir. 2015 yılına gelindiğinde dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu, katıldığı bir panelde Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planı’nı duyurmuştur. Konuşmasında Özgecan Aslan⁵⁸ cinayetine de değinen Davutoğlu, kadına yönelik şiddetle mücadelede yeni bir seferberlik başlattıklarını ilan etmiş ve bu kapsamda alınacak bir dizi tedbirden bahsetmiştir. Davutoğlu ayrıca, İstanbul Sözleşmesi çerçevesinde bazı yasal adımların atılacağı bilgisini de vermiştir. Kadına yönelik şiddetle mücadelede en önemli hususun zihniyet değişimi olduğunun özellikle vurgulandığı konuşmada, aksi takdirde tüm çabaların kâğıt

⁵⁸ Özgecan Aslan, Mersin’de 11 Şubat 2015 tarihinde bindiği minibüste maruz kaldığı tecavüz girişimine direnmesi sonucunda katledilen bir üniversite öğrencisidir. Bu cinayet ülke çapında büyük yankı uyandırmıştır.

üzerinde kalacağının altı çizilmiştir: “... önce kız ve erkek çocukları arasındaki ayrımların tümüne son vereceğiz. Sonra sosyal hayattaki ayrımlara son vereceğiz. Sonra da annelik gibi ulvi bir görevle ağır bir sorumluluğu omuzlarında hisseden eşlerimize sahip çıkacağız. Eşlerimize o merhamet nazarıyla bakacağız.” (Sert Karaaslan & Yıldırım, 2015).

Aynı yıl BM’nin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ortaklığında düzenlediği bir toplantıda konuşan Davutoğlu benzer minvalde açıklamalarda bulunmuştur. Kadına yönelik şiddetin nedenleri arasında, kültürel kodlar da dahil olmak üzere birçok değişkenin bulunduğunu kaydeden Başbakan, problemin yalnızca gelenek ve göreneklerden kaynaklandığı düşüncesini kolaycılık olarak nitelemiştir (Birgün, 2015):

“Kadına yönelik şiddet her ülkeye, her millete, her inanç grubuna ait küresel bir problemdir. Bu problemin çözümü elbette çok boyutlu bir mücadeleyi de gerektirir. Kadına şiddetin en önemli nedeni insan onuruna ve yaşama hakkına saygı eksikliğidir. Kadının istismar edilmesini insan haklarından ayrı okuyamayacağımız gibi, insanlık onuruna karşı dünyada yaşanan kıyımdan en çok kadınların ve çocukların zarar gördüğünü de görmezden gelemeyiz.”

Bunun yanı sıra Davutoğlu, korunması gereken en temel değer olarak ailenin önemini de özellikle vurgulamıştır (Birgün, 2015):

“Kültür ve geleneklerimizi yargısız bir şekilde infaz ederek şiddetsiz bir topluma ulaşmak mümkün değildir. İzini süreceğimiz, özenle üzerine titreyeceğimiz en büyük değerimiz ailedir. Toplumun ayakta kalması, çözülmemesi öncelikle ailenin saygı ve sevgi temelinde sağlam oluşuna bağlıdır. Geçmiş, töreleri suçlayarak, yeni olan her şeyi kutsayarak bu insani soruna çözüm bulmak da tek başına yeterli değildir.”

Hükümetin kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarının yanında 2014 yılında TBMM bünyesinde kadına şiddetin sebeplerinin araştırılması ve alınacak önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir araştırma komisyonu kurulmuştur. Komisyon, çalışmalarını tamamlayarak hazırladığı raporu 2015 yılında Parlamento’ya sunmuştur (TBMM, 2015). Ayrıca 2018 yılında, KEFEK çatısı altında İstanbul Sözleşmesi’nin Etkin Uygulanması ve İzlenmesi Alt Komisyonu kurulmuştur. Kadına yönelik şiddetle mücadeleye dönük bu gibi çalışmalar hem yürütme hem de yasama ayağında sürerken, yine bu sıralarda AK Parti’yle bazı kadın örgütleri ve muhalefet partilerini kadın meselesi özelinde karşı

karşıya getiren birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle hükümetin çeşitli yasa tasarısı girişimleri ve Recep Tayyip Erdoğan'ın söylemleriyle canlanan bu ihtilaflar, Türkiye'de kadın politikaları alanında gergin bir siyasal ortamın oluşmasına da kapı aralamıştır. Bunlardan en dikkat çekenleri, 2016'da TCK'nın cinsel istismar suçunu düzenleyen hükmüyle ilgili geçici madde önergesi ile 2018'de yeniden alevlenen zina tartışmalarıydı.

3.3.3. İstanbul Sözleşmesi'nin Feshine Doğru

17 Kasım 2016 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda görüşülen bir kanun tasarısı⁵⁹ sırasında, AK Parti milletvekilleri tarafından tasarıya eklenmek üzere sunulan önerge geniş çaplı tartışmalara neden oldu. Yine AK Parti milletvekillerinin oylarıyla kabul edilen önerge, cinsel istismar suçlarında fail ve mağdurun evlenmesiyle ilgili TCK'da yapılacak geçici bir düzenlemeyi içeriyordu.⁶⁰ Konuyla ilgili bir basın açıklaması yayınlayan Adalet Bakanlığı; tamamen geçmişe dönük ve bir defaya mahsus olmak üzere uygulanacak bu düzenlemenin, kanunen evlilik yaşına ulaşmadığı halde aileleri tarafından gayri resmi olarak evlendirilen kişilerin, sonrasında resmi nikah ile evlenmeleri durumunda haklarında verilecek hükmün ertelenmesini içerdiğini vurguladı. Düzenlemenin asla tecavüz suçlarını içermediğinin altını çizen Bakanlık, önergenin toplumda örnekleri bulunan erken yaşta evlilikler sonucunda oluşan mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla hazırlandığını belirtti (Adalet Bakanlığı, 2016). Önerge, parlamentoda muhalefet partilerinin itirazlarına neden oldu. Rızaya dayalı olup olmaksızın, kanunen cinsel istismar suçları kapsamına giren tüm eylemlerin cezalandırılması gerektiği, aksi takdirde çok daha ağır toplumsal problemlerle karşılaşılabilceği ifade edildi (Hürriyet, 2016c).

AK Parti'nin önergesi kamuoyunda da tepkiyle karşılandı (Akarsu Çelik & Demirkaya, 2016; Tahaoğlu, 2016b, 2016a). 83 kadın örgütü düzenlemeye itirazlarını içeren ortak

⁵⁹ Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı.

⁶⁰ Önerge kapsamında tasarının geçici 1. maddesine ilave edilen fıkranın tam metni şu şekildedir: "Cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir neden olmaksızın 16/11/2016 tarihine kadar işlenen cinsel istismar suçunda, mağdurla failin evlenmesi durumunda, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231 inci maddesindeki koşullara bakılmaksızın hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına, hüküm verilmiş ise cezanın infazının ertelenmesine karar verilir. Zamanaşımı süresi içinde evliliğin, failin kusuruyla sona ermesi halinde fail hakkındaki hüküm açıklanır veya cezanın infazına devam olunur. Bu fıkra uyarınca fail hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına veya cezanın infazının ertelenmesine karar verilmesi durumunda, suça azmettiren veya işlenişine yardım edenler hakkında kamu davasının düşmesine veya infazın ortadan kaldırılmasına karar verilir." (bkz. Adalet Bakanlığı, 2016).

bildiri yayınladı (BİA Haber Merkezi, 2016). Dikkat çeken bir gelişme de hükümete yakınlığıyla bilinen Kadın ve Demokrasi Derneği'nin (KADEM), söz konusu düzenlemenin ortaya çıkarabileceği olumsuzluklara dikkat çeken bir açıklama yayınlaması oldu (Kadın ve Demokrasi Derneği, 2016):

“Düzenlenmekte olan tasarıda; “failin” tanımının yeterince anlaşılır ve kamu vicdanını rahatlatarak nitelikte yapılmamış olması en büyük eksikliklerden biri olarak görünmektedir. Keza tasarının bu haliyle yasalaşması durumunda cinsel istismar suçunu işleyenlerin, güç, nüfuz vb. imkânlar ile mağduru ve çevresini etki altına alması ve mağdur ile evlenme yoluna giderek serbest kalmasının önü açılacaktır. Öte yandan mağdurun ise, bu baskı altında erken yaşta zorla evlilik yapması ve bu evliliği sürdürmeye mecbur kalması kuvvetle muhtemeldir. Yine bu tasarı ile suça azmettiren veya işlenişine yardım edenler hakkında görülen davaların af ile sonuçlanacak olması ve yasanın yürürlük süresinin belirlenmemiş olması da tasarının sakıncalarındandır. Tasarının, en önemli çıkmazlarından biri cebir, tehdit ve iradeyi etkileyen hususların tespitinin son derece zor olduğudur. Kaldı ki cebir ve tehdit olmasa bile küçük yaşta bir kız çocuğunun “kendi iradesi” nasıl tespit edilecektir? Bu konunun da ayrıca değerlendirilmesi gerekir.”

KADEM'in bu açıklaması, hükümet kanadında da konu ile ilgili rahatsızlıkların dile getirilmesi açısından önemliydi. Ayrıca KADEM'in de içinde bulunduğu, STK temsilcilerinden oluşan bir grup⁶¹ Adalet Bakanı Bekir Bozdağ ile görüştü (Yıldızalp, 2016). Tartışmalar sürerken dönemin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, tasarıda öngörülen düzenlemenin; “kamuoyunda çok farklı tepkilere, eleştirilere, önerilere neden olmasının, konunun yeniden ele alınmasını gerektirdiğini” ve “hükümetin toplumun değişik kesimlerinden gelen eleştiri ve önerileri dikkate alarak, geniş bir mutabakat içerisinde bu sorunu çözmesinin” önemine değindi (Öymez, 2016). Bunun üzerine bir açıklama yapan dönemin Başbakanı Binali Yıldırım, Erdoğan'ın hükümete yönelik çağrısına işaret ederek önerenin ilgili komisyona geri çekildiğini açıkladı (Hürriyet, 2016b). Komisyonunda tekrar oylanan önerge, tasarıdan tamamen çıkarıldı (Hürriyet, 2016a).

⁶¹ Türkiye İşkadınları Derneği (TİKAD), Hazar Eğitim Kültür Eğitim ve Dayanışma Derneği, Hukukçular Derneği, Kadın Adayları Destekleme Derneği (KADER) ve Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER).

Bu dönemde yoğun tartışmalara neden olan bir gelişme de 2018 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamalarıyla yeniden gündeme gelen zina tartışmalarıydı. AK Parti grup toplantısının ardından gazetecilere açıklamalarda bulunan Erdoğan, o dönem gündemde olan çocuk istismarı ile ilgili yapılacak düzenlemeler hakkında konuşurken zina konusuna da değindi (Karakış, 2018):

“... Hatta bu kapsamın dışında zina konusunun da yeniden ele alınmasının çok çok isabetli olacağı düşüncesindeyim. Çünkü bu toplumun manevi değerler noktasında farklı bir konumu var. Biz AB sürecinde, bu bir özeleştirmedir onu söylemek zorundayım, bu konuda bir yanlışımız oldu ki zina ile ilgili düzenlemeyi de yapmak suretiyle bu tacizler vesaire bunları belki de aynı kapsam içerisinde değerlendirmemiz lazım. Bu, Türkiye'nin bir defa Batı ülkelerinin birçoğundan farklı bir konumda olduğunu gündeme getirmesi bakımından önemli.”

Bilindiği üzere zina merkezli tartışmalar Türkiye için yeni değildi. 2004 yılında TCK reformu sırasında zinanın tekrar suç sayılması AK Parti milletvekillerince gündeme getirilmiş, ancak kamuoyundaki yoğun tepkiler ve Avrupa Birliği'nin sürece dahil olmasıyla söz konusu öneriden vazgeçilmişti. Hatta o dönemde Avrupa Parlamentosu Başkanı ile ortak düzenledikleri basın toplantısında Erdoğan, zina düzenlemesi hakkında; “Biz iktidardayken bir daha gündeme gelmez, ama bizden sonra ne olur, onu bilmem.” ifadelerini kullanmıştı (Sabah, 2004a). Zinanın yaklaşık on beş yıl sonra yeniden gündeme gelmesi, tıpkı o dönemde olduğu gibi yine kadın örgütlerinin muhalefetiyle karşılaştı. Kadının İnsan Hakları, Mor Çatı ve Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu gibi önde gelen kadın STK'ları, zamanında Anayasa Mahkemesi tarafından suç olmaktan çıkarılan zinanın tekrar hükme bağlanmasının doğru olmayacağını belirttiler. Görüş bildiren STK temsilcileri; böyle bir düzenlemenin yaşam tarzına/tercihlere müdahale anlamına geldiğini, çağın gerisinde kaldığını ve kadına yönelik ayrımcı hükümlerle sonuçlanabileceğini ifade ettiler (Karakaş, 2018).

Türkiye’de kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddet problemini konu edinen politika alanında yaşanan tüm bu gelişmeler ile birlikte 2010’lu yılların sonuna gelindi. AK Parti, bu dönemin başında, gerek İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanması ve onaylanması, gerekse 6284 sayılı Kanun’un çıkarılmasıyla kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarında önemli adımlar atılmasını sağladı. Hükümet, idari anlamda da, hazırlanan eylem planları çerçevesinde bir dizi uygulamayı hayata geçirdi. Bununla birlikte cinsel istismar, zina,

kürtaj ve kadın erkek eşitliği konularında hükümet ile muhalefet partileri ve kadın örgütleri sık sık karşı karşıya geldi. Bu karşılaşmalar, iki taraf arasında da ciddi mücadelelere sahne oldu. İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesine ilişkin görüşlerin gün yüzüne çıkması, bu çekişmelerin son örneği oldu. 2019 yazında başlayan tartışmalar, 2021 yılının Mart ayından Sözleşme'nin feshedildiği tarihe kadar aynı şiddette olmasa da devam etti. Bu tartışmalar ışığında bir sonraki kısımda İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesi sürecinde neler yaşandığı ele alınacaktır.

3.3.4. İstanbul Sözleşmesi'nin Fesih Süreci

İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesine ilişkin öne sürülen fikir ve görüşlerin tam olarak ne zaman ortaya çıktığını tespit etmek zor olsa da tartışmaların kamusal alana taşındığı dönem 2019 yazının başlarına denk düşer. Bu dönemde İstanbul Sözleşmesi'nin yeniden gündeme gelme sürecinin ilk emareleri kamuoyuna yansımaya başlamıştır. Örneğin en erken ve dikkat çekici gelişmelerden birisi, 1 Haziran 2019 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın katılımıyla Milli İrade Platformu tarafından düzenlenen iftar programında İstanbul Sözleşmesi'nin konu edilmesidir. Daha çok muhafazakâr eğilimli STK temsilcilerinin hazır bulunduğu ve basına kapalı olarak gerçekleştirilen bu toplantıda, İstanbul Sözleşmesi'nden duyulan rahatsızlıkların Erdoğan'a iletildiği haberi basında yer almıştır. Türkiye Aile Meclisi Platformu'ndan Ahmet Çevik, toplantıda konuşulanlarla ilgili olarak şunları ifade etmiştir (Arslan, 2019):

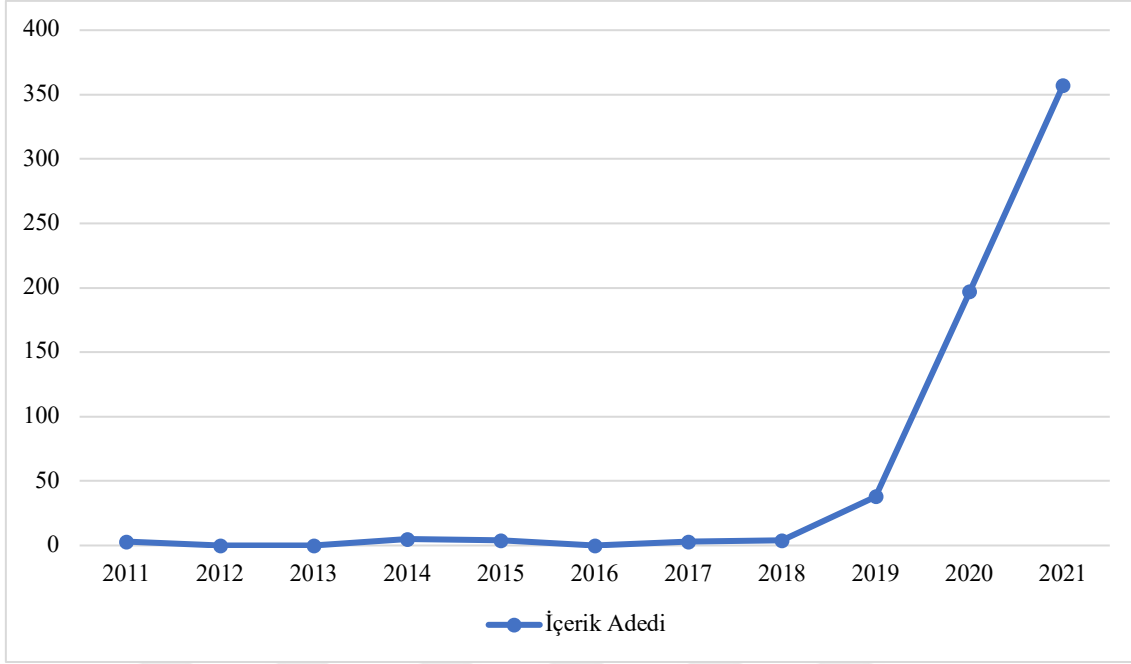
“Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın İstanbul Sözleşmesi'nden doğan sorunların farkında olduğu görülüyor. Kesin olan bir şey vardır ki, İstanbul Sözleşmesi; toplumları eşcinselliğe teşvik ediyor ve kadına şiddet bahanesiyle aileleri yıkıma sürüklüyor. Toplantıda bizler de ailelerde problemlere yol açan uygulamaları gündeme getirdik. Özellikle aileyi ifsat eden ‘İstanbul Sözleşmesi’ olarak bilinen Avrupa Konseyi Sözleşmesi konusuna değinerek bu uygulamanın aileleri yıktığını, 6284 sayılı kanunun cinnet ve cinayet vakalarını artırdığını dile getirdik.”

Toplantıya katılanların İstanbul Sözleşmesi ile ilgili yorumlarına cevaben Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın da “İstanbul Sözleşmesi nas değildir, bizim için ölçü değildir” şeklinde karşılık verdiği öğrenilmiştir (Arslan, 2019). Erdoğan'ın bu sözleri, yapılan medya taramasına göre, İstanbul Sözleşmesi'yle ilgili basına yansıyan ilk olumsuz açıklamasıdır.

Recep Tayyip Erdoğan'ın basına yansıyan söz konusu açıklamalarının ardından İstanbul Sözleşmesi de kamusal alanda her geçen gün artan bir yoğunlukta tartışılmaya başlamıştır. Halbuki İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ve iç hukuka uyumuna yönelik önemli girişimlerin hayata geçirilmesi de dahil olmak üzere kadına yönelik şiddetle mücadelede kritik reformların hayata geçirildiği dönemlerde, bu gelişmelerin kamuoyunda yeterince yer bulmadığı söylenebilir. Sözleşme'nin imzalanması ve feshedilmesi arasında geçen on yıllık zaman zarfında, medyanın Sözleşme hakkındaki yayınlarına ilişkin içerik taraması bu durumu açıkça göstermektedir. 13 ayrı medya organında,⁶² 2011 ve 2021 aralığında İstanbul Sözleşmesi'ne odaklanan haber, köşe yazısı vb. içeriğe ilişkin bir tarama yapıldığında, fesih tartışmalarının gündeme geldiği 2019 yılına kadar Sözleşme hakkında kayda değer bir gündemin oluşmadığı görülmektedir (Grafik 1).⁶³

⁶² Hürriyet Gazetesi, Milliyet Gazetesi, Habertürk Gazetesi, Sözcü Gazetesi, Bağımsız İletişim Ağı (Bianet), Gazete Duvar, T24, BBC Türkçe, DW Türkçe, Yeni Akit Gazetesi, Millî Gazete, Yeni Şafak Gazetesi ve Sabah Gazetesi.

⁶³ Seçilen medya organlarının içerik taraması, yazar tarafından belirli tarih aralıklarında her bir kuruluşun web sitesi adresleri özelinde “İstanbul Sözleşmesi” anahtar kelimesiyle yapılan gelişmiş arama kayıtlarını içermektedir.

Grafik 1: Yıllara Göre Basında İstanbul Sözleşmesi Hakkında Üretilen İçerikler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

İstanbul Sözleşmesi hakkında çıkan haberlerin yıllara göre sayısal dağılımını içeren grafik, 2019 yılıyla birlikte Sözleşme'nin medya görünürlüğünde çok ciddi bir artış olduğunu göstermektedir. 2019 yılı, aynı zamanda fesih tartışmalarının başlangıcına işaret etmektedir. Bu yıla kadar basında geniş yer bulmayan Sözleşme, fesih alternatifinin kamusal alanda konuşulmaya başlamasıyla dikkatleri üzerine çekmiştir. Dolayısıyla, İstanbul Sözleşmesi'nin Türkiye'de politika yapıcıların ve kamuoyunun ana gündem maddelerinden biri haline gelmesinin, Sözleşme'nin fesih süreciyle eş zamanlı gerçekleştiği söylenebilir.⁶⁴

2019 yılında İstanbul Sözleşmesi'ne ilişkin Recep Tayyip Erdoğan'ın olumsuz ifadelerinin basına yansıdığı dönemler ve sonraki süreçlerde İstanbul Sözleşmesi gitgide daha fazla gündemi işgal etmeye başlamıştır. Yazarlar, gazeteciler, STK'lar ve bazı İslami grupların temsilcileri Sözleşme aleyhindeki fikirlerini yüksek sesle dile getirmeye

⁶⁴ Araştırma Şirketi KONDA'nın hazırladığı İstanbul Sözleşmesi raporunda, Sözleşme'nin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Google üzerinden "İstanbul Sözleşmesi" şeklinde yapılan aramaların sıklığı Google Trends verileri aracılığıyla ortaya konulmuştur. Konunun kamuoyunun gündemine geldiği dönem hakkında fikir verici olan bulgular, Sözleşme hakkında yapılan aramaların 2019 yılından sonra radikal bir biçimde arttığını göstermiştir. KONDA'nın verileri, yazarın içerik taraması bulgularını da destekler niteliktedir (bkz. KONDA, 2020, ss. 5-6).

başlamışlardır. Sema Maraşlı, Abdurrahman Dilipak, Ahmet Şimşirgil, Sibel Eraslan, İhsan Şenocak ve Ahmet Mahmut Ünlü gibi muhafazakâr camianın bilinen isimleri de İstanbul Sözleşmesi'ni hedef alan açıklamalarda bulunanlar arasında yerini almıştır. Sürecin devamında diğer aktörlerin de katılımıyla kamusal alanda yoğun tartışmalar başlamıştır. Buradan itibaren, İstanbul Sözleşmesi odağında yaşanan gelişmelere kronolojik bir sırayla yer vererek, fesih sürecinin seyrine dair bir çerçeve çizilebilir.

İstanbul Sözleşmesi tartışmalarının filizlenmeye başladığı dönemde, açıklamalarıyla öne çıkan aktörlerden biri Sema Maraşlı'dır. Bu bağlamda kişisel sosyal medya hesaplarından paylaşımlar yapan Maraşlı, 23 Haziran 2019'da yapılan yerel seçimlere işaret ederek İstanbul Sözleşmesi ile ilgili "Allah'ın tokadı olabilir mi seçim sonucu Ak Partiye? Ak Parti Lanetli İstanbul Sözleşmesini imzaladığı gün İstanbul Bizansa geçmişti şimdi sadece el değiştirdi. Eşcinselliği meşrulaştıran, kadını putlaştıran, binlerce aileyi dağıtan bu sözleşme acilen iptal edilmeli." ifadelerini kullandı (Maraşlı, 2019). Tartışmaya katılan İhsan Şenocak da sosyal medya hesabı üzerinden yaptığı paylaşımda Sözleşme'nin karşısında durdu: "Tarih, İstanbul Sözleşmesini imzalayanları dağılan ailenin ve yayılan iffetsizliğin sorumluları olarak yargılayacaktır. Cinsiyet eşitliği üzerinden hayvanlar aleminde dahi örneği olmayan iffetsiz bir hayatı meşrulaştıran sözleşme hemen fesh edilmelidir. #AileHerSeyimiz" (Şenocak, 2019).

İstanbul Sözleşmesi ile ilgili olumsuz açıklamalar peş peşe gelmeye devam ederken bazı dernek, vakıf ve sendikalar da tartışmaya dahil oldu. Yedi Hilal ve Anadolu Gençlik Derneği gibi STK'lar, Sözleşme'nin bir an önce feshedilmesi gerektiğine yönelik açıklamalarda bulundular (Yedi Hilal, 2019). İstanbul Sözleşmesi tartışmalarına, Sözleşme aleyhindeki görüşleriyle katılan başka bir aktör de Aile Akademisi Derneği oldu. Dernek, İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik çeşitli metinler yayınladı (Aile Akademisi Derneği, 2019a, 2019b, 2020a, 2020b). Yaptıkları açıklamalarda toplumsal cinsiyet kavramını eleştiren Aile Akademisi, İstanbul Sözleşmesi de dahil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı politikaların tümünden vazgeçilmesi gerektiğini savundu (Aile Akademisi Derneği, 2019c). Aynı dönemde Memur Sendikaları Konfederasyonu (Memur-Sen) da "Türkiye İstanbul Sözleşmesinden Çekilmelidir" başlıklı bir çağrı yayınladı (Memur-Sen, 2019; Yalçın, 2019). Devam eden süreçte Sendika'nın Kadınlar Komisyonu, Sözleşme ile ilgili bir de rapor hazırladı (Memur-Sen, 2020).

Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi gerektiği ortak vurgusuyla peşi sıra yapılan açıklamalara siyasal partiler de katıldı. Hür Dava Partisi (Hüda Par), Sözleşme'nin aile kurumunu yıkıcı etkisi olduğunu, toplumsal pratikleri göz ardı ettiğini ve eşcinselliğin önünü açtığını dile getirdi (Hüda Par, 2019). Saadet Partisi (SP) Milletvekili Abdulkadir Karaduman ise konuya ilişkin TBMM'de bir basın toplantısı düzenledi. Konuşmasında, İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı kanunu eleştiren Karaduman; bu düzenlemelerin aileyi parçaladığına ve kadına şiddeti önlemekten öte artırdığına değinerek Sözleşme'nin bir an önce feshedilmesi gerektiğinin altını çizdi (Meclis Haber, 2019).

İstanbul Sözleşmesi aleyhindeki görüşlerin kamusal alanda yaygın olarak paylaşılmasıyla birlikte, Sözleşme'yi kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli bir adım olarak değerlendiren çevreler söz konusu olumsuz görüşleri büyük bir tepkiyle karşıladı. Aralarında gazeteciler, akademisyenler, STK temsilcileri ve oyuncuların bulunduğu kadınlar; İstanbul Sözleşmesi'nin kadınların yaşam hakkı için güvence olduğunu, kadına şiddeti önlemede önemli hükümler getirdiğini ve kadınların toplumsal statülerini güçlendirmek için çok önemli bir kazanım sağladığını vurguladılar (Kepenek, 2019a, 2019b).

İstanbul Sözleşmesi'yle ilgili alevlenen tartışmalar, günün sonunda konuyu AK Parti'nin de gündemine taşıdı. Parti'nin 2019 yılı Temmuz ayında yapılan Merkez Karar Yürütme Kurulu (MKYK) toplantısı sırasında AK Partili kadın milletvekilleri, İstanbul Sözleşmesi'ni gündeme getirdiler. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın; “Bu sözleşme hangi dönemde imzalanmıştı? Bazı maddelerinde sorun olduğu iddia ediliyor.” şeklindeki sözlerine karşılık Sözleşme üzerinde bilinçli bir olumsuz algı oluşturulduğunu ifade eden milletvekilleri, uygulamada bazı sorunlar olabilmekle birlikte bizzat Sözleşme maddelerinin kadına yönelik şiddetle etkin mücadelede çok önemli tedbirler getirdiğini iletiler (Babacan, 2019).

2019 yılının yaz aylarında filizlenen ve belirli bir gündem oluşturmayı başaran İstanbul Sözleşmesi tartışmalarının, buraya kadar yer verilen gelişmelerin akabinde bir süreliğine duruldu ve yıl sonuna kadar konu hakkında kayda değer başka bir gelişme olmadı. 2020 yılı İstanbul Sözleşmesi odağındaki tartışmaların tekrar hararetlendiği bir yıl oldu. 2020'nin mayıs ayında Türkiye Düşünce Platformu adlı bir STK tarafından

Cumhurbaşkanı Erdoğan’a bir rapor sunuldu (Türkiye Düşünce Platformu, 2020a). Türkiye’nin tanınmış ilahiyatçılarından Prof. Dr. Hayrettin Karaman ve İstanbul Sözleşmesi’ne muhalefetiyle öne çıkan Abdurrahman Dilipak gibi isimlerin yanı sıra İslami ve muhafazakâr camiada bilinen yazar, işadamı ve siyasetçilerin yönetiminde olduğu Platform, hazırladığı raporda İstanbul Sözleşmesi’nin feshedilmesini talep etti. Sözleşme’nin kadın erkek eşitliği yoluyla toplumları cinsiyetsizleştirmeye zemin hazırladığını, aile kurumuna zarar verdiğini ve toplumsal norm, kültür ve değerlerin altını oyduğu sunulan gerekçeler arasında yer aldı (Yetkin, 2020). Aynı dönemde, İstanbul Sözleşmesi’nin imzalandığı süreçte AK Parti’den milletvekili olan Mehmet Metiner de bir gazeteciye, Sözleşme’yi okumadan evet oyu verdiği için pişman olduğunu ve milletvekillerinin kahir ekseriyetinin bu şekilde neye oy verdiklerini bilmeden el kaldırdıklarını ekleyerek yanlış yaptıklarını dile getirdi. Ayrıca KADEM’in de Sözleşme tarafında yer alan duruşunu şu sözlerle eleştirdi: “Varlığını önemseyen KADEM’in adeta sözleşme müdafisi bir konuma kendini düşürmesi hazin bir tablo. Kendimizi kendi değerlerimiz üzerinden tanımlamak ve savunmak varken. Canı cehenneme, o sözleşme bu gidişle KADEM algısını tamamen menfiye çevirecek, biline.” (Hacıhasanoğlu, 2020). İstanbul Sözleşmesi’nin feshi yönünde ortaya çıkan fikirlerin kamusal alanda görünür olduğu 2019 yazından yaklaşık bir sene sonra, 2020 yılının temmuz ayında ilk defa karar verici konumda olan aktörlerden birinin basına yaptığı açıklamayla birlikte Sözleşme ile ilgili tartışmalar başka bir boyuta taşındı. AK Parti Genel Başkanvekilliği görevini yürüten Numan Kurtulmuş’un, katıldığı bir canlı yayında sarf ettiği sözler, hükümet kanadında Sözleşme’ye dair nasıl bir tutum takınıldığının da ilk açık göstergesi oldu (Kurtulmuş, 2020):

“İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanması gerçekten yanlış. ... Bu metnin içerisinde [Sözleşme metni] iki tane önemli husus var, dikkat çekmemiz gereken ve bizimle asla uyumayan. Bunlardan birisi toplumsal cinsiyet meselesi, bir de cinsel yönelim tercihi. Bu iki meselenin tam da bu LGBT vs. gibi unsurların, marjinal unsurların ekmeğine yağ sürecektir kavramlar olduğu ya da onların arkasına sığınarak faaliyet yapabilecekleri alanlar olduğu görülüyor.”

İstanbul Sözleşmesi’nin ailenin çözülmesinin tek nedeni olamayacağı gibi, feshi durumunda da kadına şiddet olaylarının artacağı düşüncesine katılmadığını belirten Kurtulmuş, kadına yönelik şiddetin en ağır biçimde cezalandırılması gereken bir eylem

olduğunu ve bununla ilgili yasal düzenlemelerin de büyük oranda tamamlandığını vurguladı. Sözleşme’den çekilme alternatifine ilişkin de şunları söyledi (Kurtulmuş, 2020):

“Araştırmalarını yaptırarak Türkiye’de bütün siyasi partilerin tabanlarında İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılması ya da bunun bir düzenlemeyle revize edilmesi konusunda çok ciddi beklentiler vardır. Aileye zarar verdiği konusunda endişeler var. Halkımızda böyle büyük bir beklenti varken AK Parti olarak biz buna bigâne kalmayız. Nasıl usulünü yerine getirerek bu sözleşme imzalanmışsa, aynı şekilde usulü de yerine getirilerek bu sözleşmeden de çıkılır.”

AK Parti’nin üst düzey bir yöneticisinin İstanbul Sözleşmesi hakkındaki bu açıklamaları, bir bakıma Sözleşme’nin feshedilebileceğinin de sinyallerini veriyordu. Nitekim, Numan Kurtulmuş’un sözleri hem AK Parti içerisinde hem de kamuoyunda İstanbul Sözleşmesi konusunda hiç olmadığı kadar yüksek düzeyde bir hareketliliği başlattı. Karar vericilerden sivil inisiyatiflere kadar Sözleşme ile bir şekilde ilişkili olan tüm aktörler, söylem ve eylem yoluyla sürece dahil oldu. Kurtulmuş’un açıklamalarına karşı tepkiler aynı gün gelmeye başladı.⁶⁵

Diğer taraftan Kurtulmuş’a destek mesajları da paylaşılıyordu. Kamuoyunda Cübbeli Ahmet Hoca olarak bilinen ve Türkiye’nin en büyük cemaatlerinden biri olan İsmailağa’nın önemli isimlerinden Ahmet Mahmut Ünlü, Kurtulmuş’un sözleriyle ilgili sosyal medya hesabından; “İstanbul Sözleşmesinin iptali hususunda Numan Bey’in bu konuşmasını her Müslüman paylaşmalıdır ve destek vermelidir!” (Cübbeli Ahmet Hoca, 2020b) şeklinde bir paylaşım yaptıktan sonra, “İstanbul Sözleşmesi, aileyi tahrip eden bir fecâattir! Bu sözleşmeden mutlaka çıkılması gerekmektedir.” (Cübbeli Ahmet Hoca, 2020a) dedi. Ünlü’nün paylaşımından bir gün sonra İsmailağa Cemaati de resmi bir bildiri yayınladı. Bildiride, İstanbul Sözleşmesi’nin eşcinselliğin önünü açtığı, kadının fitratıyla uyuşmayan roller yüklediği ve aileyi yıkmayı amaçladığı iddia edilerek, sahip olunan geleneksel, dini ve ahlaki tüm değerlerin karşısında duran bu Sözleşme’nin iptal edilmesi istendi (İsmailağa Camii, 2020).

⁶⁵ Numan Kurtulmuş’a tepki gösterenler arasında kadın hakları konusundaki faaliyetleriyle bilinen bazı avukatlar ve aktivistlerin yanı sıra Cumhuriyet Halk Partisi Kadın Kolları, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı ve Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu gibi sivil girişimler tarafından da tepkiyle karşılandı (bkz. Cumhuriyet, 2020; Kepenek, 2020a; Medyaport, 2020; Ünal, 2020).

Bu dönemde, Türkiye’de muhafazakâr camianın kamusal alanda tanınan kadın isimlerinden biri olan Sibel Eraslan da tartışmalara katıldı (Eraslan, 2020b, 2020a, 2021). Kaleme aldığı köşe yazısında Eraslan, İstanbul Sözleşmesi’nin toplumsal cinsiyet anlayışına dayandığını ve bu anlayış doğrultusunda kadın ve erkek ayrımının ortadan kaldırılarak farklı cinsel tercihlerin meşrulaştırılmaya çalışıldığını iddia etti (Eraslan, 2020b):

“İstanbul Sözleşmesi, ... kadına karşı şiddetle mücadele gibi, hepimizin vicdanen rahatlıkla kabul edeceği bir çıkış noktasını kullanarak, şiddetin kaynağı olarak cinsiyet ayrımını gösteriyor. ... Feminizm ve LGBT (Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transeksüel) düşüncelerinin ideolojik kavramsallaştırmalarıyla yapılandırılmış bir metindir. Tüm dünya ülkelerine, kadına yönelik şiddetle mücadele ismi altında empoze ediliyor oluşu maskesinin altında, kadın ile erkek üzerinden kurulmuş varoluş ve insanlık bilgisini değiştirmek, bozuma uğratmak hedefindedir. Özgür bireyin kendi bedenine istediği gibi şekil vermesi ve bedeni hakkında karar vermesi şeklinde güncellenen bu itiraza göre; cinsiyet kavramı, sadece kalıplaşmış bir önyargıdır! Kadın veya erkek olmak bir klişeden ibarettir.”

Muhafazakar ve İslami değerlere vurgu yapan bir sivil girişim olan Anadolu Platformu da bu dönemde, İstanbul Sözleşmesi’ne odaklanan bir çalıştay düzenledi. Çalıştay raporunu web sitesi üzerinden paylaşan Platform, çalıştay metinlerinden oluşan bir de kitap yayınladı (Anadolu Platformu, 2020). Anadolu Platformu’nun Sözleşme hakkındaki görüşleri, hazırladıkları raporun sonuç kısmında şöyle ifade edildi (Anadolu Platformu, 2020):

“İstanbul Sözleşmesi dine, kültüre, geleneğe veya örfе dayanan değer ve hükümleri, kadın karşıtı bir kategori içine sokan bir düşünsel zemine dayanmaktadır. Kadın, kadın-erkek ilişkileri, aile ve cinsiyet gibi konulardaki yaklaşımıyla bütün insanlık tarihi için yeni sayılabilecek bu paradigma, sadece İslam’ı değil, insanlığı bugüne kadar taşıyan bütün kadim inanç ve değerleri ve bu değerlerin dayandığı fitri yasaları, kadın karşıtı olmakla suçlamaktadır. Bu bağlamda Sözleşme erkeği, kadın için bir rakip, aileyi kadının özgürlüğü için bir engel ve toplumsal rolleri de kadının kendini dilediği şekilde gerçekleştirebilmesine mani olan bir yük olarak gördüğü için hedef haline getirmektedir. Dolayısıyla kadın için erkeğin yanı sıra aile, toplumsal, kültürel, dini vb. görev ve sorumluluklar aşılması gereken unsurlardır. Bu yönüyle Sözleşme’nin taraf olan ülke halkları için toplumsal ve kültürel anlamda yıkımla

sonuçlanacak gelişmeleri barındırdığı rahatlıkla söylenebilir. Batı toplumlarında bile kabul görmeyen pek çok düşünce ve yargıyı barındıran Sözleşme'nin, muhafazakar bir toplumsal yapıya sahip Türkiye'de güçlü bir hukuki statü içinde işlerlik kazanması, gelecek adına kaygı vericidir.”

Numan Kurtulmuş'un açıklamalarıyla birlikte yeniden hareketlenen İstanbul Sözleşmesi tartışmalarında, hükümete yakınlığıyla bilenen STK'lar da Sözleşme'ye dair açıklamalar yayınlamaya devam ettiler. Ensar Vakfı (Ensar Vakfı, 2020) ve Türkiye Gençlik Vakfı'nın (TÜGVA) (Türkiye Gençlik Vakfı, 2020) aynı gün paylaştıkları kamuoyu açıklamalarında, İstanbul Sözleşmesi'nin aile dışı birliktelikleri normalleştirirken, eşcinsel birlikteliklere de müsamaha gösterdiği vurgulandı. Ayrıca kadına yönelik şiddetin toplumsal bir sorun olduğu, ancak bu sorunun kendi milli ve manevi değerlerimize dayalı olarak aileyi koruyan bir çizgide yapılacak düzenlemelerle çözülmesi gerektiği yönünde görüş bildirildi. İki ayrı vakıf tarafından yayınlanan açıklama metinleri arasındaki benzerlik de dikkat çekici seviyedeydi.

Bu arada, TBMM KEFEK Başkanı ve AK Parti Milletvekili Canan Kalsın, sosyal medya hesabından Sözleşme ile ilgili sert bir çıkış yaptı. Sözleşme'nin amacının yalnızca şiddete uğrayan kadınları korumak olduğunu vurgulayan Kalsın, yürürlüğe girdikten bu kadar zaman sonra Sözleşme'nin yeniden gündeme getirilmesini sorguladı. Fesih tartışmalarının suni bir gündem yaratma çabasından ibaret olduğunu ve bu girişimin de Sözleşme aleyhinde faaliyette bulunan yazarlar ve sosyal medyadaki algı operasyonlarıyla yürütüldüğünü yazdı. İsim vermeden Sözleşme karşıtlığıyla öne çıkan Sema Maraşlı'yı eleştiren Kalsın, Kurtulmuş'un “halkımızda büyük bir beklenti var” sözlerini yanlışlarcasına toplumun böyle bir gündeminin olmadığını ifade etti (Kalsın, 2020):

“İstanbul'da 50'ye yakın muhafazakar kadın derneği ile toplantı yaptık. Gündeme dair sorulara cevap verdik. Gördük ki meramımız ve çıkış noktamız aynı. Şiddet uygulayana karşı şiddet uygulananı koruma ve kollamayı amaç edinen sözleşme üzerinde konuştuk. 2 yıldır kapı kapı gezen adam adama markaj yapan, gündemde olmayan bir konuyu gündemin asli unsuruymuş gibi gösterenlerin dışında toplumun gündeminde olmadığını da gördük. 2009 kabul - 2011 yürürlüğe giriş ve yıl 2020? 9 yılda ne değişti? 9 yıl sonra niye günah keçisi haline geldi? Cumhurbaşkanımızın Ailesine-yakınlarına saldırı kiti haline niye dönüştürüldü? İnternette diplomalı?

Kocalarının ya da ailesinin soyadını taşımayıp yaşadığı ilin adını soyadı olarak seçen hatunun yalan - yanlış - saçma sapan algılarını delil/ispat/araştırma zahmetine girmemişler tarafından satın alınması akla ziyan!”

Kalsın, toplumsal problemlerin ve çözümlerin nedeni olarak Sözleşme’nin hedef gösterilmesinin de yanlış olduğunu sözlerine ekledi (Kalsın, 2020):

“Ey insanlar diye hitap edilen bir dinin mensubu olarak Hz. peygamberin insanların en hayırlısı eşine en iyi davranandır dediği sözü unutmaktan değil de Allah’ın lafzı Kur’an’ı Kerim’e rağmen o kadar günah işlediği, o kadar kanuna rağmen bu kadar suç ve suçlunun olduğu bir yerde her şeyin suçlusu bir sözleşmeymiş gibi algılamak ve algılatmak hangi oyunun/algının ürünü?”

AK Parti milletvekili olmanın yanı sıra KEFEK gibi bir yapının başkanlığını yürüten ve dolayısıyla hükümetin kadınlara yönelik politikalarında rol oynayan aktörlerden birisi olarak Canan Kalsın’ın bu çıkışı dikkat çekiciydi. Kurtulmuş’un açıklamaları, nasıl AK Parti’nin Sözleşme aleyhindeki tutumunun bir göstergesi olarak yorumlanabilirse, Kalsın’ın sözleri de Parti içerisinde, özellikle kadınlardan oluşan bir grubun Sözleşme lehinde tavır takındığının da bir kanıtı niteliğindeydi. Zira daha önce İstanbul Sözleşmesi’nin gündeme getirildiği MYK toplantısında kadın milletvekillerinin Sözleşme lehinde pozisyon aldığı ifade edilmişti. Ancak Kalsın’ın sözleriyle ilk defa AK parti içerisinde açıkça Sözleşme’yi savunan bir açıklama paylaşılmış oldu. Bu paylaşımından yaklaşık bir hafta sonra KEFEK Başkanlığı makamında bir değişiklik olacağı duyuruldu. Canan Kalsın, başkanlık görevinin yanı sıra komisyon üyeliğinden de ayrıldı (Demirkaya, 2020).

Tüm bu tartışmalar neticesinde 14 Temmuz 2020’de AK Parti Merkez Yürütme Kurulu’nun (MYK) İstanbul Sözleşmesi ana gündem maddesi ile toplandı. Sözleşme’nin toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelime atıf yapan hükümleri toplantının odak noktasını oluşturdu. Bu hükümlerin eşcinsel birlikteliklere yasal zemin kazandığı, LGBT bireylere eylem alanı sağladığı ve merkezinde ailenin olduğu toplumsal yapıya zarar verdiği öne sürüldü. Ayrıca kadın beyanını esas alarak erkeği evden uzaklaştıran düzenlemenin de aile bütünlüğünü bozduğu iddia edildi. Diğer taraftan özellikle kadın kurmaylarca, Sözleşme’nin kadına şiddeti koruyucu niteliğine vurgu yapılarak, Sözleşme’yi ilk imzalayan ülke olarak fesih yönünde verilecek kararın soru işaretleri doğuracağı ve kadın dernekleriyle hükümeti karşı karşıya getireceği dile getirildi.

Sözleşme'den çekilmenin doğru bir tercih olmayacağını ifade edenler arasında Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zehra Zümrüt Selçuk ile Grup Başkanvekili Mehmet Muş'un olduğu basında yer aldı. MYK'da dile getirilen bir başka görüş de Sözleşme'nin tartışmalı maddeleri ile ilgili "niyet beyanı" ortaya koymak yönünde oldu. Yine de Cumhurbaşkanı Erdoğan da dahil olmak üzere üyelerin büyük çoğunluğunun fesih yanlısı olduğu basına yansıyan haberler arasındaydı. Uzun süren görüşmeler neticesinde toplantı, Sözleşme'nin tartışmaya konu olan hükümlerine çekince konulması veya tamamen geri çekilme durumlarında ortaya çıkabilecek hukuki ve toplumsal sonuçlara dair çalışma yapılması kararlaştırılarak sona erdi (Duvar, 2020a; Kahvecioğlu, 2020; Kayaoğlu, 2020).

AK Parti MYK toplantısı, İstanbul Sözleşmesi'nin hükümetin öncelikli gündem maddelerinden birisi haline geldiğinin açık bir göstergesiydi. Sözleşme ile ilgili bir eylemde bulunmaya hazırlanan hükümet; niyet beyanı yoluyla bazı hükümlerin uygulanmayacağını açıklamak, tartışmalı hükümlere çekince koymak veya tümüyle feshetmek gibi seçenekleri değerlendiriyordu. Bunun üzerine, aralarında Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu ve Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu gibi İstanbul Sözleşmesi'nin savunuculuğunda öne çıkan STK'ların da olduğu kadın örgütleri, masadaki alternatiflerin tümüne karşı olduklarını dile getirerek, Sözleşme'nin tüm hükümleriyle yürürlükte kalması için her alanda mücadeleye ısrarla devam edeceklerini duyurdular. Ayrıca, Erdoğan ve AK Parti bünyesinde Sözleşme'ye sıcak bakan kişilerden randevu talep ettiler. Zira onlara göre İstanbul Sözleşmesi'nin fesih ihtimalinin konuşulması dahi toplumda kadına şiddeti besleyen olumsuz bir algıya yol açıyordu (Yüce, 2020).

2020'nin yaz aylarında hiç olmadığı kadar hararetlenen tartışmalar sırasında en çok dile getirilen hususlardan bir tanesi de toplumun bu konuya bakışıydı. Sözleşme aleyhtarları toplumda ciddi bir rahatsızlık olduğunu savunurken, Sözleşme'nin yanında yer alanlar toplumun böyle bir gündeminin olmadığını belirtiyorlardı. Tartışmalar sürerken araştırma şirketi MetroPOLL'ün kurucusu Özer Sencar, İstanbul Sözleşmesi'nin toplumdaki karşılığını ele alan araştırmanın sonuçlarını paylaştı. Veriler, %64 gibi bir çoğunluğun Sözleşme'nin feshini onaylamadığı yönündeydi (Sencar, 2020). Ağustos ayında başka bir araştırma şirketi KONDA'nın paylaştığı veriler ise Sözleşme'nin toplumdaki karşılığı hakkında daha fazla şey söylüyordu (KONDA, 2020). Araştırma kapsamında hem

Sözleşme'nin içeriği hakkında toplumun bilgi sahibi olup olmadığına hem de Sözleşme'nin feshinin hangi oranda desteklendiğine bakıldı. Buna göre, İstanbul Sözleşmesi'nin içeriği hakkında fikri olmayanların oranı %62 (her 3 kişiden 2'si) olarak bulundu. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesini isteyenlerin oranı %7'de kalırken, çekilme veya çekilmeme tercihiyle alakalı fikrim yok diyenlerin oranı da %58 oldu. Sözleşme'nin içeriği hakkında bilgi sahibi olanların (%35) büyük çoğunluğu da (%84) yürürlükte kalması yönünde görüş bildirdi. Araştırma, toplumun yarısından fazlasının İstanbul Sözleşmesi'nin içeriğini bilmediğini ve feshedilip edilmemesi noktasında da hiçbir fikri olmadığını gösterdi. Bu, özellikle son dönemde gerek karar vericiler gerekse sivil aktörlerce çokça konuşulan ve medyada geniş yer bulan İstanbul Sözleşmesi tartışmalarının kamuoyunda sanıldığı kadar karşılık bulmadığı, aksine toplumun ciddi bir çoğunluğunun meseleden haberdar dahi olmadığı anlamına geliyordu (KONDA, 2020, s. 9).

Kamuoyu İstanbul Sözleşmesi'yle çok yakından ilgilenmese de politika aktörleri arasındaki mücadele devam etti. Özellikle muhafazakârların kendi içerisindeki çatışma her geçen gün daha fazla görünür olmaya başladı. İstanbul Sözleşmesi'ne muhalefetin sembol isimlerinden Abdurrahman Dilipak, AK Parti içerisinde Sözleşme'ye sahip çıkan kadınları hedef alan “AKP'nin papatyaları” adlı bir yazı kaleme aldı. Dilipak yazısında İstanbul Sözleşmesi ve CEDAW gibi sözleşmeler için birer “felaket” nitelemesinde bulundu ve bu felaketin en önemli sorumluları olarak da KADEM ve Fatma Şahin'i işaret etti. Bu süreçte, GRAVIO'nun yanı sıra Bakanlığın ilgili birimleri ve bazı STK'ların “misyoner örgütü” gibi faaliyet gösterdiğini savundu. Oldukça sert ifadeler içeren yazıda AK Parti içerisinde bu tip sözleşmeleri savunanlar “fitne hareketi” içerisinde olmakla itham edildi. Toplumun da bu konuda öfkeli olduğunu dile getiren Dilipak, şöyle yazdı (Dilipak, 2020):

“Bakın, değil Ayasofya'yı açmak, Kıbrıs'ın tamamını da alsanız, Ege adalarını da alsanız, bu fitneyi durdurmadığınız takdirde büyüyen öfke ufkunuzu karartacaktır. Aile kaybedildikten sonra onun yerine koyabileceğiniz bir şey yok. Bakın Mescid-i Aksa'yı açsanız da bir şey değişmez. Açık iyi edersiniz de, helak kapılarını çaldığında Lut kavminin başında bir peygamber vardı ve mabed açıktı. Bugünkü başımızın belası aile ve aileyi tehdit eden fahşa! Bu sözleşmeler de bununla ilgili.”

Dilipak'ın yazısı AK Parti çevrelerinde tepkiyle karşılandı (Aydın, 2020; Böhürler, 2020; Polat, 2020). Parti Sözcüsü Ömer Çelik söz konusu köşe yazısı için; “Bir görüşü savunmak için kadına dönük sözel şiddet kullanmak, bir görüşü eleştirmek için kadınların insanlıklarına, şahsiyetlerine, namuslarına saldırmak utanılması gereken bir barbarlıktır.” dedi (Çelik, 2020). Hemen ardından Parti Genel Sekreteri Fatih Şahin, AK Partili kadınlara yönelik söylemleri nedeniyle Dilipak'a dava açmaya hazırlandıklarını duyurdu (Toruntay, 2020). AK Parti Kadın Kolları Başkanlığı da, genel merkez ile birlikte 81 ilin kadın kolları başkanlarının Dilipak hakkında suç duyurusunda bulunacaklarını açıkladı (Altaş, 2020). Devam eden süreçte AK Parti Genel Merkezi, AK Parti İl Kadın Kolları ve KADEM Abdurrahman Dilipak'tan söz konusu köşe yazısı nedeniyle şikayetçi oldular. Dilipak olayı, aslında İstanbul Sözleşmesi'nin mahiyeti konusundaki tartışmaların da biraz ötesine geçti. Sözleşme'ye mesafeli olanlar dahi Dilipak'a, kullandığı üsluptan ötürü tavır koydular. Hatta Cumhurbaşkanı Erdoğan da yaptığı bir konuşma sırasında; “AK Parti'nin kadınları için 'AKP'nin papatyaları' gibi yakıştırmalarla, 'yeşil sermaye' gibi yaklaşımlarla ağzıma almaktan edep ediyorum, küfri bir ifadeyi kullanmak suretiyle bu tür yakıştırmaların içine giren köşe yazarları noktasında da kusura bakmasınlar, tüm kadın kollarım ve kadınlar adına kendilerini kınıyorum.” diyerek tepki gösterdi (Anadolu Ajansı, 2020).

İstanbul Sözleşmesi adına hareketli geçen 2020 yılı temmuz ayı bitmeden bir kez daha toplanan AK Parti MYK'sında bu defa boşanma istatistikleri konuşuldu. Erdoğan'a sunulan raporda, İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlük tarihinden bu tarafa açılan boşanma davalarının sayısal olarak her geçen yıl arttığı vurgulandı. 2014 yılında 200.000 civarında boşanma davası açılmışken, 2019'da bu sayı neredeyse 250.000'e yükselmışti. Bu rakamlar kurmaylar tarafından iki farklı biçimde yorumlandı. Kimi, Sözleşme ile birlikte kendilerini daha iyi savunabilen kadınların rahatlıkla mahkemeye gidebildiğini düşünerek bunun olumlu bir gelişme olduğunu savunurken, kimi de tam aksine Sözleşme'nin olumsuz etkileriyle bu davaların hayli arttığını dile getirdi. Ağustos ayındaki MYK'da İstanbul Sözleşmesi'ni tekrar masaya yatırmak üzere toplantı kapatıldı. Bu zaman zarfında Sözleşme ile ilgili yapılan diğer çalışmaların da tamamlanması bekleniyordu (Karakış, 2020b).

Ağustos ayında yapılması planlanan bir sonraki MYK öncesinde, özellikle hükümet tarafında kritik gelişmeler yaşandı. KADEM, ilk defa İstanbul Sözleşmesi hakkındaki

kurumsal görüşünü yansıtan bir açıklama metni yayınladı. Metinde, İstanbul Sözleşmesi'nin temel amacının bilhassa kadınlar ve çocuklar olmak üzere şiddete maruz kalan tüm bireyleri korumak olduğu hatırlatıldı. Bunun dışında iddia edildiği üzere aileleri yıkan, toplumları cinsiyetsizleştirmeyi teşvik eden ve eşcinselliğe zemin hazırlayan bir niteliğinin de bulunmadığı açıkça vurgulandı. Özellikle Sözleşme'ye itirazların hareket noktasını oluşturan toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim tartışmalarıyla ilgili de şu hususlara değinildi (Kadın ve Demokrasi Derneği, 2020a):

“Toplumsal Cinsiyet” eşcinsellik ya da cinsiyetsizleştirme değildir. Biyolojik cinsiyetin inkârı veya yok sayılması anlamına da gelmez. Toplumsal cinsiyet kavramı; kadın ve erkeğe kültürlerin, toplumların yüklediği rol ve görevleri ifade etmek için kullanılır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ise kadın ve erkeğe eşit fırsat verilmesi anlamına gelir. Başka bir ifade ile bu ibare ile üçüncü bir cinsiyet kastedilmez. Bilindiği üzere toplumda kadına ve erkeğe yüklenen rol ve görevlerin dağılımı her zaman adil ve insan onuruna yakışır şekilde cereyan etmeyebilir. Söz konusu rollerin kadın veya erkek açısından mağduriyet oluşturduğu anda toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı devreye girer ve adaleti sağlamaya çalışır. Burada hedeflenen külli bir eşitlik değil, adaletsizlikleri ortadan kaldıracak bir fırsat eşitliğidir. Nihayetinde her ülke bu amaca matuf politikaları kendi belirler.”

“Sözleşme, üçüncü bir tür oluşturmaya ya da LGBT eğilimlerini hukuk normu olarak belirlemeye veya teşvik etmeye yönelik herhangi bir hüküm taşımamaktadır. Aynı cinsiyetten olan çiftlerin yasal olarak tanınması da dâhil olmak üzere cinsel yönelimle ilgili olarak ortaya yeni standartlar koymamaktadır. Bu sözleşmenin eşcinsel yönelimlerin meşrulaşmasına sebep olduğunu iddia etmek ise en hafif tabirle kötü niyetliliklidir.”

KADEM'in İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik menfi tutumları benimsemeyerek açıkça Sözleşme lehinde tavır alması hem muhafazakârlar arasında hem de parti içerisinde bir kesim tarafından hoş karşılanmadı. Gerçi bu, geleneksel/muhafazakâr çevrenin bazı isimleriyle KADEM'i karşı karşıya getiren ilk olay değildi. Zira öteden beri söz konusu kesimin KADEM ile ilgili birtakım rahatsızlıklarının olduğu dile getiriliyordu (Çakır, 2019). Daha İstanbul Sözleşmesi'nin feshi yönündeki görüşlerin henüz dillendirilmeye başladığı dönemde Yeni Şafak Gazetesi yazarı Yusuf Kaplan'ın kişisel sosyal medya hesabından yaptığı bir paylaşım ve beraberindeki gelişmeler, bu rahatsızlıkları da gün yüzüne çıkarmıştı. O dönem Kaplan'ın; “Tanzimat'tan bu yana en büyük tehdit ailenin

özölmesidir. Ailenin korunması millî güvenlik meselesi hâline gelmiştir! Cinsiyet eşitliğı gibi Soros projeleriyle aileyi çökerten Millî Eğitim, Aile Bakanlığı ve KADEM projeleri derhal durdurulmalıdır!” şeklindeki sözleri tartışmaların da fitilini ateşledi (Milli Gazete, 2019a).

Kaplan’a ilk karşılık; “Müslüman dilinden ve elinden emin olduğumuz kişidir. Biz ne ara bu güzel hasleti kaybettik?” ifadeleriyle KADEM Başkanı Saliha Okur Gümrükçüoğlu’ndan geldi (Okur Gümrükçüoğlu, 2019). Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın kızı Sümeyye Erdoğan Bayraktar’ın da Başkan Yardımcılığı görevinde bulunduğu KADEM hakkında bir açıklama da Erdoğan Bayraktar’ın eşi Selçuk Bayraktar’dan geldi: “KADEM, Ailenin birliğini ve korunmasını savunur, Soros projeleri iftirası vebaldır, Müslümanın hakkaniyetine yakışmaz.” (Bayraktar, 2019). KADEM’in kurucularından, AK Parti Genel Başkan Yardımcısı ve milletvekili Özlem Zengin de KADEM’in faaliyetlerini savundu (Zengin, 2019). Gelen eleştirilere Kaplan’ın cevabı ise; “KADEM dokunulmaz ‘kutsal inek’ midir? Bu nasıl bir nobranlıktır!” oldu (Milli Gazete, 2019b). Yusuf Kaplan’ın KADEM hakkındaki görüşlerine çok sayıda destek de geldi (Çağlar, 2019; Özdemir, 2019; Yeni Akit, 2022). Tüm bu tartışmalar üzerine KADEM, hakkındaki iddialara cevap vermek üzere bir basın açıklaması düzenledi (Kadın ve Demokrasi Derneğı, 2019).

Bu gelişmelerden yaklaşık bir yıl sonra KADEM, bu kez İstanbul Sözleşmesi’ni savunan açıklamasıyla yeniden gündeme geldi. Önceki tartışmanın baş aktörlerinden Yusuf Kaplan, KADEM’in söz konusu tavrına ilişkin yeniden sert bir eleştiri yayınladı: “Kadın cinayeti MASKE! İstanbul Sözleşmesi eşcinselliğı yasayla dayatıyor. KADEM kademe kademe ailenin altını oyuyor, bu sahipsiz toplumun tarihine kara leke olarak geçiyor!” (Kaplan, 2020). KADEM, özellikle eşcinselliğe müsamaha gösterdikleri yönündeki eleştirilere yazılı bir açıklamayla cevap verdi: “İstanbul Sözleşmesi tartışmaları üzerinden derneğimizin başka bir konuma çekilmek istendiğinin farkındayız. Konumumuz, aileye verdiğimiz değer ve neslin devamlılığının önemi açısından tehdit olarak gördüğümüz eşcinsel hareketler ile yan yana anılmayı kabul etmiyoruz.” (Kadın ve Demokrasi Derneğı, 2020b). KADEM böylelikle, kendisinin de içerisinde bulunduğu camiada yeniden eleştirilerin odağı haline gelmiş oldu.

KADEM'in açıklamaları gündemdeyken, Sözleşme'ye bir destek de 65. Hükümet döneminde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yapmış ve AK Parti'nin önde gelen kadın siyasetçilerinden birisi olan Milletvekili Fatma Betül Sayan Kaya'dan geldi. Sayan Kaya yaptığı paylaşımda; "Ayasofya'nın zincirlerinin kırıldığı, tüm dünyanın Türkiye'yi konuştuğu tarihi bir atmosferde, yıllardır yürürlükte olan bir sözleşmenin gündeme oturtulmasını manidar buluyorum." diyerek, İstanbul Sözleşmesi'nin gündeme getirilmesinin bilinçli bir çaba olduğu görüşüne katıldı (Sayan Kaya, 2020). İstanbul Sözleşmesi lehinde AK Parti tarafından yapılan ilk açıklamalardan birinin sahibi Canan Kalsın da bir gazeteye verdiği demeçte görüşlerini yineledi (Yılmaz, 2020a):

"Amacı şiddet uygulananı şiddetten korumak olan bir sözleşmenin toplumu bozduğunu söylemek akla ziyan bir tutum ve düşüncedir. İstanbul Sözleşmesi'nden çikalım diye yüksek sesle bağırانlar, öldürölen kadınlar, çocuklar için ne yapmayı düşünüyor? Şiddet bütün dünyayı saran ve sarsan bir hastalığa dönüşmüşken 'aileye polis gelirse o aile artık aile olur mu?' diyenler, kol kırılır yen içinde kalır diye mi düşünüyor? İstanbul Sözleşmesi ile Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu'ndan önceki kanun, fail fiili işleyene kadar önleyici ve koruyucu bir tedbir içermiyordu. Yararlanmak için yaralanmanız, zarar görmeniz ya da ne yazık ki ölmeniz gerekiyordu. Bu sözleşme yüzde 100 Türk bir sözleşmedir. Amacı kuvvetliye karşı kuvvetsizi korumaktır."

Ağustos ayının başında yapılması planlanan ve İstanbul Sözleşmesi gündemiyle toplanacak olan AK Parti MYK toplantısı öncesi hükümet kanadından art arda gelen bu açıklamalar Parti içerisinde ve çevresindeki tansiyonu da artırmış olabilirdi. Örneğin sürpriz bir şekilde, İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesi için görüş ve eylemde bulunan aktörlerin ön sırasında yer alan ve Cumhurbaşkanı'na Sözleşme'nin yarattığı tahribat konusunda bir rapor dahi sunan Türkiye Düşünce Platformu, tartışmalardan çekildiğini açıklayan bir bildiri yayınladı. Platform açıklamasında, İstanbul Sözleşmesi tartışmalarına dahil olarak "mayınlı alana" adım attıklarını ve artık yorulduklarını ifade etti (Türkiye Düşünce Platformu, 2020b):

"En son hazırladığımız İstanbul Sözleşmesinin sakıncalı yönlerine dikkat çeken ve yerine kendi değerlerimize uygun bir tasarı öneren raporumuz ile mayınlı alana girdiğimizi fark ettik. İstanbul sözleşmesinin karşısında olanlar ile sözleşmeyi savunanları bir araya getirip konunun çözümü için mücadele ettik. Onlarca görüşme yaptık, bazen gururumuz incindi, olmayacak kişilerden olmayacak sözler işittik.

Fakat gelinen süreçte bu konunun taraflarının ortak bir zeminde çalışma yapma imkânlarının kalmadığını müşahade ettik. ... Bu sözleşmenin tarafında ve karşısında olan her iki kesimin çözüm üretemediklerinden gelecekte bunun sorumluluğunu omuzlarında taşıyacaktır. Biz platform olarak artık bu konudan çekiliyoruz, herhangi bir şekilde bu işin bir parçası olmayacağız çünkü çok yorulduk, yıprandık, yapacağımız diğer hayırlı işlere enerjimiz kalmıyor.”

Platformun bu kararı, elbette tüm taraflar için beklenmeyen bir gelişme oldu. Bu sırada medya organlarına düşen haberler, AK Parti MYK toplantısının ileri bir tarihe ertelendiğini yazdı (Duvar, 2020b). MYK’nın neden ertelendiği hususunda kesin bir şey söylemek mümkün olmasa da buraya kadar yaşananlar AK Parti içerisinde İstanbul Sözleşmesi konusunda ciddi bir ayrışmanın işaretlerini veriyordu. Didem Özel Tümer, AK Partili kaynaklara dayandığını iddia ettiği köşe yazısında, Sözleşme hakkında uygulanacak politikanın büyük oranda olgunlaştığını ve kararın fesih yönünde olduğunu belirtti. Bu kararın temmuz ayının ortasındaki son MYK’da şekillendiğini yazan Tümer, yine de kesin bir karardan bahsedilemeyeceğini ifade etti. Zira Partililerce, uzun süredir AK Parti içerisinde böylesine bir ayrışmaya neden olan ve üzerinde bir türlü uzlaşıya varılamayan bir politika probleminin görülmediği aktarılıyordu. Parti bünyesindeki kadınların neredeyse tamamının Sözleşme’den yana olduğu vurgulanıyordu (Özel Tümer, 2020). Sözleşme karşıtlığıyla bilinen yazar Ahmet Şimşirgil de bu görüşleri doğrular nitelikte bir yazı kaleme aldı. Yazıda, aslında 5 Ağustos’taki MYK’da İstanbul Sözleşmesi’nin fesih kararı verilecekken, KADEM’in önünü çektiği ve bazı AK Partili kadın siyasetçilerin de dahil olduğu girişimlerle buna engel olunduğu iddia edildi (Şimşirgil, 2020).

MYK toplantısının ertelenme kararı ve sonrasında da muhafazakâr kesimden Sözleşme’yi savunan açıklamalar gelmeye devam etti. Bunlar arasında özellikle dikkat çeken, tıpkı KADEM gibi muhafazakâr kadınlar tarafından kurulmuş olan Aile ve Sosyal Araştırmalar Platformu (ASAP) idi. ASAP, 6 Ağustos’ta yayınladığı bildiride İstanbul Sözleşmesi’nin önemine ve hali hazırda daha iyi bir alternatifin olmadığına değindi. Ayşe Böhürler, Ayla Kerimoğlu ve Emel Topçu gibi muhafazakâr kimliğiyle öne çıkan kadınlarca hazırlanan metinde, ailenin önemi vurgulanmakla birlikte şiddete rağmen aileyi önceleyen görüşün de doğru olmadığı ifade edildi (Aile ve Sosyal Araştırmalar Platformu, 2020):

“Son günlerde İstanbul Sözleşmesi üzerinde gerçekleşen tartışmalar amacını hayli aşmış durumda. Sözleşme, ne bütün kötülüklerin anasıdır, ne de tek başına şiddet sorununu çözebilecek kabiliyettedir. Ancak kadınlara yönelik şiddetle mücadelede önemli bir adım, bir “dur” çağrısıdır, bir kararlılık göstergesidir. Bugüne kadar öldürülmüş binlerce kadına bir vefa, şiddet gören kadınlara uluslararası hukuk açısından bir teminattır. Her metin gibi mükemmel değildir. Ancak daha iyisi olana kadar bu sözleşmeye sahip çıkılması gerekir. Biz, Aile ve Sosyal Araştırmalar Platformu olarak kadını aileden bağımsız ya da ailenin karşıtı değil bilakis kadın ve erkekten müteşkil evlilik birlikteliğinin temel unsuru olarak kabul ediyoruz. Ancak şiddetin olmadığı ailelerin sağlıklı bir toplumu inşa edeceğine inanıyor ve şiddetin her çeşidini reddediyoruz.”

Platformun kurucularından ve metnin yazarlarından Ayla Kerimoğlu, yaptığı bir açıklamada Sözleşme’nin bağlamından kopararak tartışıldığını ve içeriğinin doğru anlaşılması gerektiğini vurguladı. Kerimoğlu ayrıca, “İstanbul Sözleşmesi Nedir? Ne Değildir?” başlığıyla hazırladıkları metni karar vericilerle paylaştıklarını da ekledi (Kepenek, 2020b). ASAP bildirisinin yayınlandığı gün, TBMM Başkanı Mustafa Şentop da düzenlediği basın toplantısında İstanbul Sözleşmesi’ne değindi. Türkiye’nin kadına yönelik şiddetle mücadele adına hayata geçirdiği önemli politikalar arasında Sözleşme’nin de yer aldığını söyleyen Şentop, bu konunun hakarete varan düzeylerde tartışılmasını doğru bulmadığını söyleyerek muhafazakârlar arasındaki çekişmeye de atıfta bulundu (Yılmaz, 2020b):

“Sözleşme kalkarsa kadına şiddet artar, sözleşme kalkmazsa aile hayatımız bozulur, ikisi de yanlış. Uluslararası sözleşmelerin hiçbirisi bir devletin perspektifi ile hazırlanmaz. Bizim perspektifimize aykırı düzenlemeler içerenler de olabilir. Ama biz tamamen kendi kültürümüze uyumlu bir sözleşme arayacak imzalayacak sözleşme bulamayabiliriz. Sözleşmeden çıkmayı zorunlu hale getiren bir durum olduğu kanaatinde değilim.”

TBMM Başkanı’nın Sözleşme’nin yürürlükte kalması yönünde fikir beyan etmesi elbette önemli bir gelişmeydi. İstanbul Sözleşmesi hakkında nihai kararın alınması beklenen AK Parti MYK toplantısı henüz gerçekleşmemişken, 13 Ağustos’ta AK Parti’nin 19. kuruluş yıldönümü programında konuşan Erdoğan, ilk defa kamuya açık bir şekilde Sözleşme’nin feshinin sinyalini verdi (Anadolu Ajansı, 2020):

“Şimdiye kadar oluşan uluslararası külliyatından da istifade ederek tercüme metinler yerine artık kendi çerçevemizi kendimiz belirlememiz gerekiyor. Hani diyordum ya 'Kopenhag kriterleri' diyeceğimize 'Ankara kriterleri' der ve yolumuza devam ederiz. Enerjimizi ve vaktimizi heba eden son tartışmanın kasıtlı bir şekilde alevlendirildiğini, bazılarının da bilerek veya bilmeyerek bu ateşe odun taşıdığını düşünüyorum. Bu ateşi körükleyenler kadına şiddetle mücadelede veya kadınların insan haklarını tesis etmekten bir adım olsun geri gideceğimizi sanıyorlarsa şimdiden bilsinler ki hüsrana uğrayacaklardır.”

Erdoğan'ın açıklamaları, hükümetin Sözleşme'den çekilme alternatifine daha yakın olduğunun bir işareti olarak kabul edilebilirdi. Yine de hükümetin hukukçu kurmaylarının farklı alternatifler üzerinde çalıştığı bilgisi de basına yansdı. Masada olan seçeneklerden birisi, kamuoyunda tartışmalara neden olan “cinsel yönelim” gibi kavramlara şerh konulmasıydı. Diğer seçenek olan Sözleşme'nin feshi durumunda da fesih sonrasında nasıl bir politika izleneceğine dair yol haritaları belirleniyordu. Tüm bu çalışmaların, düzenlenecek ilk MYK'da tartışmaya açılacağı kaydedildi (Karakış, 2020a). Nihayetinde 18 Ağustos günü AK Parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun (MKYK) toplanmasına karar verildi ve İstanbul Sözleşmesi de bu toplantıda masaya yatırıldı. Toplantıdan Sözleşme ile ilgili kesin bir kararın çıkması beklenirken, durum pek de öyle olmadı. MKYK toplantısı sonrası açıklama yapan Parti Sözcüsü Ömer Çelik, Sözleşme'nin akıbeti ile ilgili soruya şöyle cevap verdi (Gündoğmuş vd., 2020a):

“Onunla ilgili çalışma devam ediyor. Biz gerçekten nezih bir dille kadınlara hakaret etmeden, görüşünü ifade edenlerin görüşünü ciddi bir şekilde takip ediyoruz. Sözleşmeye destek verenlerin görüşlerini de takip ediyoruz, sözleşmeyi eleştirenlerin görüşlerini de takip ediyoruz. Esas olan şudur; kadını korumak ve güçlendirmekle ilgili yaklaşım ile aileyi korumak arasında biz bir çelişki görmüyoruz. ... Türkiye, burada verilecek karar ne olursa olsun kendi tezini ortaya koyabilecek, kendi hukukunu ve içtihadını üretebilecek kapasite ve yeteneğe sahiptir. Şimdiye kadar bunu yaptık, bundan sonra da yaparız. Bütün kadın örgütlerinin görüşlerine açığız. Güzel bir yaklaşımla ortaya koyulan bütün görüşleri değerlendiriyoruz.”

Çelik'in açıklamaları, Sözleşme ile ilgili müzakerelerin devam ettiği ve halen nasıl bir yol izleneceği noktasında kesinleşmiş bir kararın bulunmadığını ya da böyle bir karar söz konusu olsa bile henüz kamuoyuyla paylaşmanın tercih edilmediğini gösteriyordu. Bu

gelişmelerden sonra, yeni yılın başlangıcına kadar İstanbul Sözleşmesi merkezindeki tartışmaların harareti azalmış görünüyordu. Özellikle 2020 yazındaki hareketlilik nispeten durulmuş; yerini zaman zaman karar verici ya da sivil alandan aktörlerce yapılan tekil açıklamalara bırakmıştı.

Tartışmaların üzerinden belirli bir süre geçtikten sonra, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasının yıldönümü kapsamında düzenlenen bir etkinliğe katılan Recep Tayyip Erdoğan, burada yaptığı konuşmasında; kadının toplumsal hayata katılması, statülerinin güçlendirilmesi ve kadına şiddetle mücadele konusunda AK Parti'nin attığı adımları anlatırken İstanbul Sözleşmesi'ne de değindi. Aile kurumunun önemine de sık sık atıf yaptığı konuşmada Erdoğan Sözleşme odaklı tartışmaların çoğunlukla yanlış uygulamalardan kaynaklandığını vurguladı (Gündoğmuş vd., 2020b):

“İstanbul Sözleşmesi başta olmak üzere, bu çerçevede zaman zaman yaşanan tartışmaların işin özünden ziyade hala süren yanlış uygulamalarla ilgili olduğunu düşünüyorum. Kimi yanlışları düzeltirken kimi yanlışlara yol açacak savrulmalara meydan vermeyeceğiz. Adımlarımızı toplumumuzu ayakta tutan dinamiklerin zarar görmesine yol açmadan atacağız. Uygulamaların doğru, adil ve sürdürülebilir istikamette yürümesini temin edeceğiz. Bunları başardığımızda bugüne kadar elde ettiğimiz kazanımları sadece lafzıyla değil ruhuyla da korumuş ve geleceğe taşımış olacağız.”

İlk bakışta Erdoğan'ın sözleri, hiç de söylendiği gibi Sözleşme'nin feshine büyük oranda karar verilmiş bir tonda değildi. Kamuoyuna seslendiği bir önceki konuşmasında Sözleşme aleyhine daha kesin ifadelerinin aksine Erdoğan bu kez, Sözleşme'nin kendisine değil uygulamadaki sorunlarına dikkat çekiyordu. Bu yaklaşım, tıpkı Sözleşme'nin gündeme geldiği ilk MYK toplantısında kadın kurmayların Erdoğan'a, “uygulamadan kaynaklanan bazı sorunların sözleşmeye mal edildiğini” ifade ederek Sözleşme'yi savunmasını hatırlatıyordu (Babacan, 2019). Erdoğan'ın açıklamalarındaki bu tip söylemsel gelgitler, Sözleşme'nin geleceği hususunda AK Parti içerisindeki mücadelenin aynı kararlılıkla devam ettiğinin bir işareti olarak da görülebilirdi. Nitekim yeni yılın girmesiyle beraber Erdoğan'ın 2021 yılı ocak ayında yaptığı bir ziyaret, bu mücadelenin de ipuçlarını vermesi açısından kayda değerdi.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2021 yılının ocak ayında beklenmeyen bir biçimde muhalefet partilerinden Saadet Partisi'nin Yüksek İstişare Kurulu Başkanı Oğuzhan Asiltürk'ü

evinde ziyaret etti. Bu ziyaret medyada, AK Parti'nin genel seçimler öncesi Cumhuriyet İttifakı'nı genişletme hamlesi ve yeni ittifaklar kurma girişimi üzerinden tartışıldı (Sayın, 2021). Öte yandan Asiltürk, daha sonra Erdoğan'la görüşmesinin içeriğine dair bilgiler verdiği televizyon programında İstanbul Sözleşmesi'nin de konuşulan konulardan birisi olduğunu açıkladı. Asiltürk, AK Parti'den bir grup yetkilinin kendisine gelerek, Erdoğan'ın da feshini istemesine rağmen Parti içerisindeki çekişmelerden dolayı Sözleşme meselesinin bir türlü nihayete erdirilemediğinden bahsettikten sonra kendisinden de bu konuda destek talep ettiklerini açıkladı. İkili görüşmede Erdoğan'ın Sözleşme'nin iptal edileceğini açıkça ifade ettiğini belirten Asiltürk, süreci şöyle anlattı (Kudüs Medya, 2021):

“Şimdi bu sözleşmeyle ilgili olarak bana AK Parti'nin yetkili kişileri geldiler. Dediler ki; biz bu sözleşmeyi de Sayın Cumhurbaşkanı da kesinlikle kaldırmak istiyor. Ama bizim içimizde de bazı şeyler, sıkıntılar olduğu için lütfen siz bizi de destekleyecek açıktan açığa bu şeyleri de söyleyin de yardımcı olun. Yoksa Sayın Cumhurbaşkanı kendisinin, ben de biliyorum ifade ettiğini, bu kesinlikle kalkacak ama kalkarken, onların içerisindeki bazı cahil şeyler, kadın hakları madın hakları, onların hepsi Türk Ceza Kanunu'nda da var diye şey ediyor. Ondan böyle rahatsızlık duyuyorlar ama kaldıracaklarını kendisi de kesin olarak ifade etti.”

Oğuzhan Asiltürk, Erdoğan'ın İstanbul Sözleşmesi'nin iptali hususunda kararlı olduğunu açıkladıktan yaklaşık iki ay sonra SP'nin Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu da Sözleşme'yi hedef aldı. Kadına şiddeti önlemenin yolunun aileyi korumaktan geçtiğini vurgulayan Karamollaoğlu; “İstanbul Sözleşmesi'ni kabul etti Türkiye. Ne oldu? Kadına şiddet 10 misli arttı. Sadece kanunlar çıkararak kadına şiddet çözülmez. Toplumda gerekli adımlar atılmalıdır. Aileyi korumadan kadına şiddeti önleyemezsiniz.” diyerek Sözleşme'nin kadına şiddeti önlemede etkisiz olduğunu iddia etti (Milli Gazete, 2021).

Asiltürk'ün açıklamalarından yaklaşık iki ay sonra, 20 Mart 2021 tarihinde İstanbul Sözleşmesi'nin feshedildiğine ilişkin Cumhurbaşkanlığı Kararı (3718) yayınlandı. Kararın Resmî Gazete'de yayınlanmasının ardından hükümet temsilcilerinden de art arda açıklamalar gelmeye başladı. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun sosyal medya hesabından; “Dünden bugüne Cumhurbaşkanımız @RTErdogan liderliğinde kadınların toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel hayata daha fazla katılmaları için verdiğimiz mücadeleyi kararlılıkla sürdürüyoruz. Kadınlar, hayatın nesnesi değil

öznesidir! Her zaman #GüçlüKadınGüçlüTürkiye diyeceğiz.” şeklinde paylaşımda bulundu (Altun, 2021). Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay da kadınların maruz kaldıkları problemlerin çözümünün toplumsal geleneklerde saklı olduğunu vurguladı (Oktay, 2021):

“Türk kadınının toplum içindeki itibar ve saygınlığını layık olduğu seviyelere çıkartmak adına verdiğimiz samimi mücadeleyi geleneksel toplumsal dokumuzu da muhafaza ederek daha ileri noktalara taşımak azmindeyiz. Bu yüce gaye için de çareyi dışarılarda aramaya, başkalarını taklit etmeye gerek yoktur. Çözüm bizatihi gelenek ve göreneklerimizde, özümüzde mevcuttur.”

Fesih kararı sonrası açıklama yapan hükümet temsilcilerinden biri de İçişleri Bakanı Süleyman Soylu oldu. “Uluslararası sözleşmelerin varlığı veya yokluğu, vatandaşımızın karşı karşıya kalacağı herhangi bir suç şeklini önlemeye ilişkin sorumluluklarımızı ve bu sorumluluğun gereği olan çalışmalarımızı eksiltmez veya arttırmaz.” ifadelerine yer verdiği yazılı açıklamasında Soylu, kadına yönelik şiddetle mücadelede iç hukuktaki düzenlemelere dikkat çekti (Soylu, 2021b).

İstanbul Sözleşmesi tartışmaları sırasında Sözleşme’den yana görüş beyan eden ve Sözleşme’nin gündeme geldiği ilk zamanlardan itibaren AK Parti içerisinde Sözleşme’nin yürürlükte kalması gerektiğini savunan Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zehra Zümrüt Selçuk da fesih kararı hakkında şu açıklamalarda bulundu (Selçuk, 2021a, 2021b):

“Kadın haklarının teminatı, Anayasamız başta olmak üzere, iç mevzuatımızdaki mevcut düzenlemelerdir. Hukuk sistemimiz ihtiyaca göre yeni düzenlemeleri hayata geçirebilecek kadar dinamik ve güçlüdür. Kadına yönelik şiddet her şeyden önce bir insanlık suçudur ve bu suçla mücadele bir insan hakları meselesidir. Aslolan ilkelerdir. Bu doğrultuda şiddetle mücadelemizi dün olduğu gibi bugün de yarın da sıfır tolerans ilkesi ile kararlılıkla sürdüreceğiz.”

Yine aynı süreçte İstanbul Sözleşmesi tarafında görüşlerini açıkça dile getiren ve Sözleşme’nin feshi tartışmalarını bilinçli bir gündem değiştirme girişimi olarak değerlendiren Fatma Betül Sayan Kaya da fesih kararına sahip çıkarak hükümetin bu konuda yeni düzenlemeler yapacağını ifade etti (Sayan Kaya, 2021):

“Sayın Cumhurbaşkanımız @RTErdogan’ın partimizin 19. kuruluş yıldönümünde söylediği “Artık kendi çerçevemizi kendimiz belirlememiz gerekiyor. Adına da

‘Ankara Kriterleri’ der, yolumuza devam ederiz” sözleri siyasetimize ışık tutuyor. Sözleşmenin adının ne olduğundan daha ziyade içeriğinin ne olduğu önemli. Evrensel insanî değerlere uygun, toplumsal dokumuzu, manevî ve ahlakî değerlerimizi gözeten, herkesin hukukunu garanti altına alan düzenlemeler yapacağız.”

İstanbul Sözleşmesi’nin fesih kararının ertesi günü İletişim Başkanlığı tarafından yayınlanan açıklama metni de Sözleşme’den çekilme kararının gerekçelerine yer vermesi açısından önemliydi. Başkanlık’tan yapılan yazılı açıklamada İstanbul Sözleşmesi’nin, imzalandığı ilk süreçte kadınları korumaya yönelik bir hüviyete sahipken, daha sonrasında “manipüle” edilerek eşcinselliği normalleştirmek amacıyla kullanıldığına dikkat çekildi. Sözleşme’nin niteliği değişmese dahi algılanış ve sunuluş biçiminde değişime yol açan bu manipülasyonun, Sözleşme’den çekilme kararının temel gerekçesi olduğu ifade edildi (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2021):

“Bilindiği üzere Türkiye, kadının toplumdaki statüsünü koruma ve kadına yönelik her türlü şiddetle mücadele etme konusundaki güçlü bağlılığını göstererek İstanbul Sözleşmesi’nin ilk imzacısı olmuştur. Başlangıçta kadın haklarının güçlendirilmesini teşvik etmeyi amaçlayan İstanbul Sözleşmesi, Türkiye’nin toplumsal ve ailevi değerleriyle bağdaşmayan eşcinselliği normalleştirmeye çalışan bir kesim tarafından manipüle edilmiştir. Türkiye’nin sözleşmeden çekilme kararı alması da bu nedene dayanmaktadır.”

Fesih kararı sonrası katıldığı bir programda yöneltilen bir soru üzerine Recep Tayyip Erdoğan da İstanbul Sözleşmesi’nden geri çekilme hakkında şu açıklamalarda bulundu (Erdoğan, 2021):

“İstanbul Sözleşmesi, uygulaması itibariyle maalesef ne ülkemizde ne dünyada özellikle kadın haklarına saygı getirmedi. Şu anda Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ülkelerinden de on bir tanesi bundan çekilme arifesinde. Kadına şiddeti bizim anayasamız reddediyor mu; reddediyor, kabul etmiyor. Burada bizim üzerinde durmamız gereken 6284 sayılı ailenin korunması ve kadına şiddetle ilgili yasa. Bu zaten var. Biz burada öyle bir medeniyetin, öyle bir dinin mensubuyuz ki, bizim dinimizde kadına şiddet bir defa haramdır. Eğer biz böyle bir sözleşmeye illa ihtiyacımız varsa biz bu sözleşmenin daha adilini, daha güzelini, daha güçlüsünü; kalkarız biz Ankara sözleşmesi diye bir sözleşme hazırlarız. Onunla beraber yola devam ederiz.”

İstanbul Sözleşmesi'nin fesih kararı, Sözleşme merkezindeki tartışmaları elbette sona erdirmeydi. Özellikle muhalefet partileri ve pek çok kadın kuruluşu karara büyük bir tepki gösterdi. Tepkiler, kararın hukuki olup olmadığından başlayarak kadına şiddete meşruiyet kazandıran niteliğine kadar çok sayıda farklı başlık altında dile getirilmeye başladı. Başka bir ifadeyle Sözleşme'nin feshi, yeni tartışmaların da önünü açmış oldu.

Kamu politikası yapım süreçleri açısından bakıldığında, 2011 yılında AK Parti tarafından imzalanan İstanbul Sözleşmesi, 2019'un yaz aylarında başlayan tartışmaların neticesinde 2021 yılında yine AK Parti tarafından tek taraflı olarak feshedildi. Böylelikle yaklaşık 10 yıllık zaman dilimi içerisinde aynı siyasal iktidar, aynı sözleşmeye yönelik bambaşka politika kararları benimsemiş oldu. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, söz konusu politika değişiminin altında yatan dinamikler teorik bir bakış açısıyla yeniden değerlendirilmektedir.

BÖLÜM 4: SAVUNUCULUK KOALİSYONU ÇERÇEVESİ PERSPEKTİFİNDEN İSTANBUL SÖZLEŞMESİ OLAYININ ANALİZİ: KOALİSYONLAR, SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM

AK Parti'nin, iktidara geldiği 2002 yılından itibaren İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasına kadar geçen zaman zarfında, yani siyasal iktidarı kullandığı ilk on yıllık periyotta kadına yönelik şiddet ve kadınların maruz kaldıkları her türlü ayrımcılıkla mücadele politikalarının; sivil toplumun taleplerini büyük oranda karşılayan, kadın erkek eşitliğini esas alan, uluslararası norm ve standartlarla uyumlu bir seyir izlediğini söylemek mümkündür. İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması da böyle bir dönemde hayata geçirilen politikalardan bir tanesidir. Ancak 2010'lu yıllara gelindiğinde, söz konusu politika alanında AK Parti iktidarının ilk yıllarında benimsenen söylem ve politikaların değişmeye başladığı söylenebilir. Bu dönemde AK Parti elitlerinin kadınları ilgilendiren meselelerde önceki döneme göre pek tanık olunmayan tavırları giderek artan tonda görünür hale gelmiştir. Ayrıca, kadın hareketleriyle hükümet arasındaki mesafenin de günbegün açıldığı gözlenmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesi de AK Parti'nin kullandığı dilde ve politika yapımında değişimin yaşandığı böyle bir dönemde gerçekleşmiştir.

Bu noktada ortaya çıkan önemli bir soru, AK Parti'nin kadına yönelik şiddet özelinde kadınların maruz kaldıkları her türlü hak ihlali ve ayrımcılık problemine yaklaşımında bir değişim olup olmadığıdır. İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasından tam on yıl sonra Sözleşme'nin iptal edilmesi böyle bir değişimin göstergesi olabilir mi? Eğer böyle bir değişim söz konusu değilse, Sözleşme'nin feshi nasıl yorumlanabilir? İstanbul Sözleşmesi örneğindeki siyasal gelişmeler, politika yapım süreci ve politika değişimine ilişkin teorik yaklaşımlar aracılığıyla yorumlanabilir mi? Bu gibi sorulara verilecek cevaplar, İstanbul Sözleşmesi kararı üzerinden AK Parti hükümetlerinin kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarındaki süreklilik ve değişimin ipuçlarını verebilir.

Bu başlık altında, çalışmanın teorik zeminini oluşturan Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi (SKÇ) ekseninde İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ve feshi ile meydana gelen politika değişimi ele alınmaktadır. Buradan hareketle SKÇ'nin politikaların süreklilik ve değişimi ile ilgili sunduğu analitik çerçeve aracılığıyla İstanbul Sözleşmesi olayının ardındaki politika yapım süreçlerinin dinamikleri keşfedilmeye çalışılmaktadır.

Böylelikle Sözleşme odağında benimsenen siyasal kararların hangi saiklerle alındığı analiz edilmiş ve SKÇ'nin Türkiye ölçeğinde seçilen bir örnek olayı açıklayıcılığı değerlendirilmiş olacaktır.

4.1. Politika Yapım Sürecinin Tasviri: Politika Altsistemi, Koalisyonların Yapısı ve İnanç Sistemleri

İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ve feshi bağlamında gelişen olayların analizine başlamadan önce, çalışmanın birinci bölümünde ayrıntılarıyla ele alınan Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi'nin (SKÇ) temel özellikleri ve anahtar kavramlarına burada kısaca değinmekte fayda vardır. Bilindiği gibi SKÇ, modern dönemin karmaşık ve çok boyutlu politika yapım süreçlerini açıklamak amacıyla ortaya konulmuş teorik bir yaklaşımdır. SKÇ'nin temel amacı, kamu politikalarının süreklilik ve değişiminin ardındaki mekanizmaları keşfederek politika yapım süreçlerinin işleyişine dair açıklayıcı bir çerçeve sunmaktır. SKÇ, politika yapım sürecinin analizine önce politika altsisteminin tanımlanmasıyla başlar. Politika altsistemi, herhangi bir politika alanı veya kamu politikasının konusunu oluşturan spesifik bir toplumsal problemle ilişkili aktörlerin, fikirlerin ve olayların oluşturduğu bir bütünü ifade eder. Politikanın konusuyla ilgili sivil hareketlerden karar alma mekanizmalarının işleyişine kadar tüm süreç ve gelişmeler politika altsistemine dahildir.

Politika altsistemi, bir politika konusu veya problemi etrafında kümelenen aktörlerin etkileşime girdiği alanı simgeler. Altsistemin dinamikleri de yine bu aktörlerin karşılıklı ilişkileriyle biçimlenir. SKÇ'ye göre, kamu politikası sürecinin aktörlerinin her biri, dahil olduğu politika konusunun niteliği ve çözüm yolları hakkında belirli fikir ve görüşlere sahiptir. SKÇ'nin inanç sistemleri olarak adlandırdığı söz konusu fikir ve görüşler; bireylerin ontolojik kabulleri (çekirdek inançlar), problemin niteliği (politika odaklı inançlar) ve pratikteki uygulamalar (ikincil bakış açıları) ile ilgili olup, aktörlerin eylem ve davranışlarını doğrudan yönlendirir. Yani aslında tüm politika aktörleri, kendi inanç sistemleri doğrultusunda kamu politikalarını etkilemek ister ve bu yönde benzer düşünceleri benimseyen diğer aktörlerle işbirliği yapar. Bu kabullerden hareket eden SKÇ, kamu politikası yapım sürecini; bir politika altsisteminde ortak inanç sistemlerini paylaşan aktörlerin kurdukları işbirliği ağları arasındaki mücadeleye dayandırır. Ona göre

kamu politikalarının seyri, savunuculuk koalisyonları kavramıyla karşıladığı bu ağlar arasındaki çekişmelerin dinamikleriyle şekillenir.

Görüldüğü gibi SKÇ, politika yapım süreçlerinin işleyiş biçimini tasvir ederken politika altsistemleri, savunuculuk koalisyonları ve inanç sistemlerini merkeze alır. Kamu politikalarının süreklilik ve değişimini analiz etmeden önce, sürecin gerçekleştiği sahneyi bu kavramlar üzerinden kurgular. Bu doğrultuda ele alınan politika konusunu öncelikle bir politika altsistemi çerçevesine yerleştirir ve konu ile ilgili aktörleri, paylaşılan ortak inançlar zemininde sınıflandırır. Dolayısıyla İstanbul Sözleşmesi konusunda benimsenen kamu politikalarının ardındaki faktörlerin ve aktörlerin SKÇ perspektifinden analizine de buradan başlamak gerekir. Devam eden alt başlıklarda; politika altsistemi, koalisyonlar ve inançlar bağlamında İstanbul Sözleşmesi merkezinde oluşan politika yapım sürecinin görünümü ele alınmaktadır.

4.1.1. Politika Altsisteminin Tanımlanması

Politika altsistemi, politika değişiminin analizinde SKÇ'nin merkezi analiz birimidir (Henry vd., 2022, s. 107). Ona göre, hükümetlerin sorumluluklarının geniş bir alana yayılması ve politikanın konusunu oluşturan meselelerin karmaşık bir hal alması, politika alanlarını birbirlerinden ayıştırmıştır. Bu ayrışma, sayısız ve değişen nitelikteki toplumsal ihtiyaçlarla eş zamanlı ilgilenmenin mümkün olmadığı bir ortamda siyasal mekanizmaları çoğaltmış ve politika aktörlerini de ister istemez belirli alanlara yönelmek durumunda bırakmıştır. Nitekim, siyasal gündemi işgal eden farklı politika konularının her biriyle ilişkili siyasal kurumlar, aktörler, fikirler ve tüm bunların etkileşimiyle şekillenen alanlar; yani politika altsistemleri oluşmuştur. Politika altsistemi, modern siyasal sistemlerin ve politika yapım süreçlerinin çok boyutlu yapısına işaret etmek için kullanılan bir kavramdır. Ekonomi, eğitim, sağlık gibi genel politika alanlarının yanı sıra kadına yönelik şiddet gibi spesifik politika problemleri etrafında da politika altsistemleri izlenebilir.⁶⁶

⁶⁶ Henry ve meslektaşları (2022, s. 107), politikanın konusunu oluşturan toplumsal bir ihtiyaç veya problem ile ilgili aktörleri, olayları ve tartışmaları içeren politika yapım süreçlerini anlamak için öncelikle tarihsel anlatıları toplamayı önerir. Bu, ele alınan konuyla ilgili yazılı, görsel ve sosyal medya verilerinin yanı sıra politika belgelerinin (hükümet programları, meclis tutanakları, raporlar vb.) analiziyle gerçekleştirilebilir. Odaklanılan politika yapım sürecini oluşturan bileşenlerin keşfedilmesiyle politika altsisteminin sınırları da belirlenir.

İstanbul Sözleşmesi, doğrudan ve yalnızca kadına yönelik şiddet problemine odaklanmış uluslararası bir belgedir. Doğal olarak Sözleşme hakkındaki tartışmalar da aslında kadına yönelik şiddet probleminin tanımı, nedenleri ve alternatif çözüm yolları ile ilgilidir. Bu yüzden İstanbul Sözleşmesi meselesinde kamusal alanda görünür olan aktörler, fikirler, eylemler ve ilişkilerin bütünü Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadeleyi konu edinen politika alanıyla ilgilidir.

Kadına yönelik şiddet, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaygın ve acil çözüm gerektiren toplumsal bir problemdir. Türkiye’de, kamu politikalarının konusunu oluşturan bir problem olarak kadına yönelik şiddetin kamusal alanda görünür olması ve karar vericilerin gündemine girmesi 1980’li yıllara dayanır. Kadınların yaygın olarak maruz kaldığı şiddeti kamuoyuna duyurmak amacıyla faaliyet gösteren kadın hareketleri, probleme yönelik farkındalığın oluşmasında öncü rol oynamıştır. Bununla birlikte özellikle 2000’li yıllardan itibaren uygulamaya konulan reform ve politikalar aracılığıyla kadına yönelik şiddetle mücadelede alanı genişlemiştir. Bu süreçte, anayasa değişiklikleri ve çeşitli kanuni düzenlemelerin yanı sıra kamu yönetimi yapılanmasında izleyici ve denetleyici kurumlar ihdas edilmiş, yargı mekanizmasında yeni mahkemeler kurulmuş ve Parlamento bünyesinde komisyonlar oluşturulmuştur.

Günümüzde kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları alanı, hayata geçirilen kurumsal mekanizmaların yanı sıra yüzlerce sivil toplum kuruluşunun aktif faaliyet halinde bulunduğu ve probleme dair farklı yaklaşımların dolaşımında olduğu kamusal bir arenayı ifade eder. Bu açıdan Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda SKÇ’nin tanımladığı şekliyle bir politika altsisteminin varlığından söz etmek mümkündür.

4.1.2. Savunuculuk Koalisyonları: Aktörler, Söylemler ve İnanç Sistemleri

Politika yapım sürecinin işleyişini açıklarken SKÇ’nin hareket noktası olan politika altsistemlerinin, değişen niteliklerde çok sayıda politika aktörünü barındırdığı vurgulanmıştı. Süreci analitik ve sistematik bir biçimde analiz edebilmeyi zorlaştıran bu durumu aşmak için SKÇ, altsistemdeki aktörleri belirli koalisyonlar altında sınıflandırmayı tercih eder (Weible & Nohrstedt, 2013, s. 126). SKÇ’ye göre, özellikle sürekli olarak yüksek düzeyde çatışmaya neden olan konular ile ilgili politika yapım süreçleri; resmî veya sivil alandan politika aktörlerinin amaçlı veya kendiliğinden oluşan

bir koordinasyon içerisinde, benimsedikleri ortak politika hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla giriştikleri faaliyetler ekseninde şekillenir (Weible vd., 2020, s. 1055). Bu doğrultuda ayırt edilebilen farklı grupların her biri savunuculuk koalisyonu olarak adlandırılır.

SKÇ savunuculuk koalisyonlarını, ortak inanç sistemlerini paylaşan ve belirli ölçüde eşgüdümlü hareket ederek kamu politikalarına etkide bulunmaya çalışan politika aktörlerinin oluşturduğu topluluklar şeklinde tanımlar (Jenkins-Smith vd., 2017). Bununla birlikte koalisyonlar, politika yapım süreçlerinin seyrini yönlendirmek üzere eylemde bulunan aktörler arasında resmi işbirliğine dayanan birlikteliklerden ziyade resmi olmayan örtük ittifaklara işaret eder. Bu nedenle anlaşmazlık ve çatışma içeren durumlarda oluşmaları daha muhtemeldir (Henry vd., 2022, ss. 110-111).

Savunuculuk koalisyonları kavramlaştırması, SKÇ'nin yaklaşımını kullanarak çeşitli politika konuları etrafında gelişen politika yapım süreçlerini analiz eden çok sayıda araştırmada uygulama alanı bulmuştur (Weible vd., 2009; Henry vd., 2014; Pierce vd., 2017). Yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu, odaklandıkları konuda savunuculuk koalisyonlarının varlığını doğrular kanıtlara ulaşmıştır (Pierce vd., 2017, s. S27).⁶⁷

Politika yapım süreçlerinde savunuculuk koalisyonlarının tespit edilebilmesi için politika altsistemindeki aktörlerin ve bu aktörlerin benimsedikleri inanç sistemlerinin tanımlanması gerekir.⁶⁸ Buradan yola çıkarak Türkiye’de kamusal bir mesele olarak kadına yönelik şiddet problemi göz önüne alındığında, bu problemin; toplumsal cinsiyet, kadın erkek ilişkileri, kadının toplumsal statüsü ve aile kurumu gibi toplumsal norm ve değerlerle yakından ilişkili konuları içerisinde barındırdığı görülmektedir. Toplumun önemli bir kısmının fikir sahibi olduğu bu tür değer yüklü konular hakkında derin ideolojik ayrışmalar söz konusudur.⁶⁹ Dolayısıyla kadına yönelik şiddet gibi bir

⁶⁷ SKÇ perspektifinden yapılan araştırmalar, politika yapım süreçlerinde savunuculuk koalisyonlarının oluşumu ve yapısına ilişkin önemli bulgulara ulaşmışlardır (bkz. Ingold, 2011; Leifeld, 2013; Fischer, 2014; Weible vd., 2016; Heikkilä vd., 2019).

⁶⁸ Politika aktörlerinin aynı koalisyon altında değerlendirilebilmesi için ortak inanç sistemlerini paylaşması zorunludur. Bu nedenle koalisyonların yapısını araştırmaya, öncelikle politika aktörlerinin inanç sistemlerinin belirlenmesi ile başlamak gerektiği ifade edilmektedir (bkz. Henry vd., 2022, s. 111).

⁶⁹ Kamu politikalarının konusunu oluşturan ve ahlâk/değer alanıyla ilgili unsurları içerisinde barındıran meselelerin bütünü, “ahlâk politikası” (*morality policy*) adı altında bir kamu politikası türü olarak kabul edilmektedir. Bu tür politikaların ayırt edici niteliği, içerdiği değer temelli (*value-based*) bileşenler hakkında toplumda derin bir ayrışma ve çatışmaya neden olmasıdır. Elbette ahlâk politikası dışında kalan pek çok politika konusu hakkında da politika aktörleri arasında uyuşmazlıkların yaşanması

probleminin kamusal alandaki tartışmalarında, probleminin farklı boyutlarıyla ilgili hususlarda politika aktörlerinin sahip oldukları kanaatlerin politika altsistemindeki farklı siyasal pozisyonları da belirlemesi beklenir. Nitekim SKÇ'nin varsayımlarına paralel olarak Türkiye'de de kadına yönelik şiddet problemi ve bununla mücadeleyle dönük siyasal girişimleri kapsayan politika altsisteminde, İstanbul Sözleşmesi örneğinde birbirinden ayrılan iki farklı inanç sistemi kategorisinin öne çıktığı söylenebilir. Bu inanç sistemlerini benimseyen politika aktörleri de kadına yönelik şiddetle mücadele politika altsistemi içerisinde iki ana savunuculuk koalisyonu altında sınıflandırılabilir. Bu koalisyonlardan biri İstanbul Sözleşmesi'nin iptal edilmesi yönünde bir politika önerisini savunurken, diğeri Sözleşme'nin yürürlükte kalmasını savunan bir pozisyonu benimsemiştir.

SKÇ'nin önemle üzerinde durduğu inanç sistemlerinin, İstanbul Sözleşmesi tartışmalarının dahil olduğu kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarını çevreleyen altsistemin aktörlerinin eylem ve ilişkilerinde belirleyici olduğu açıkça gözlenebilir. Savunuculuk koalisyonlarının İstanbul Sözleşmesi hakkında çatışan politika tercihlerini desteklemelerinde, her bir koalisyonun kadına yönelik şiddet problemi ile ilgili paylaştığı ve birbirlerinden belirgin çizgilerle ayrılabilen inanç sistemleri öne çıkmaktadır. Kadına yönelik şiddetin nedenleri, kadınların toplumdaki konumları, kadın erkek eşitliği/eşitsizliği ve aile yapısı gibi kadınları ilgilendiren politikalarındaki temel tartışma başlıkları hakkında benimsedikleri inançlar doğrultusunda hareket eden aktörler, birbirlerinden ayrılarak iki ana koalisyon oluşturmuşlardır. İstanbul Sözleşmesi'nin iptalini isteyen koalisyon aktörleri muhafazakâr ve gelenekçi inançlara dayanırken (muhafazakâr/gelenekçi koalisyon), Sözleşme'nin yürürlükte kalmasını savunan taraftakiler daha modernist ve seküler bir anlayıştan (modernist/seküler koalisyon) hareket etmişlerdir. Dolayısıyla bu bağlamda gözlenen gelişmeler, SKÇ'nin politika

olağandır. Ancak bu konulardaki uyumsuzluk, çoğunlukla meselenin ahlâkiliği ile ilgili değildir. Ahlâk politikası alanında yer alan olgular söz konusu olduğunda, meselenin ahlaki açıdan doğru veya yanlış olduğu yönünde toplumsal bir uzlaşıdan bahsetmek mümkün değildir. Oldukça tartışmalı olan bu konu başlıkları hakkında, toplumun ve politika aktörlerinin benimsediği temel inanç ve fikirlerden kaynaklanan yoğun bir çatışma durumu mevcuttur. Kürtaj, idam cezası, ötenazi, yapay üreme ve silahlanma gibi konular ahlâk politikası alanına dahil edilebilir. Ayrıca özellikle Türkiye ölçeğinde toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek rolleri, kadının aile ve toplumdaki statüsü ekseninde gelişen tartışmalar bu kapsamda değerlendirilebilir (ahlâk politikasına ilişkin bkz. Mooney, 1999; Mooney & Schuldt, 2008; Knill, 2013; Euchner, 2019; Mourão Permoser, 2019).

yapım süreçlerinde ortaya çıkan savunuculuk koalisyonları ve bu koalisyonları belirleyen inanç sistemleri modeliyle uygunluk gösterir.

İstanbul Sözleşmesi'nin kamusal alandaki tartışmalarında ortaya çıkan savunuculuk koalisyonlarının inanç sistemlerine geçmeden önce vurgulanması gereken bir husus, Türkiye'de kadına yönelik şiddetin yaygın bir toplumsal problem olduğu konusunda tüm tarafların uzlaşısı içerisinde bulunduğuudur. Politika altsistemindeki aktörlerin neredeyse tamamı, kadına yönelik şiddetin çok yüksek düzeylerde seyreden ve acil olarak önlem alınması gereken bir mesele olduğu konusunda hemfikirdir. Ancak problemin farkındalığı noktasında görülen geniş çaplı uzlaşısı, problemin tanımlanması ve çözümüne ilişkin politika yapım süreçleri söz konusu olduğunda bozulmakta; farklı görüşler ve tartışmalar burada ortaya çıkmaktadır. O kadar ki bu çekişme, yalnızca İstanbul Sözleşmesi özelinde değil, politika altsistemi dahilindeki diğer politika konularında da kendisini göstermektedir. Zira problemin niteliği hakkında taraflar arasında öteden beri süregelen derin ideolojik ayrışmalar mevcuttur.⁷⁰ Bu yüzden Sözleşme'nin iptal edilmesi ve yürürlükte kalması yönünde farklı inançları temsil eden iki koalisyon da aslında genel anlamda kadına şiddet politikaları altsisteminde hali hazırda var olan koalisyonlardır. Yani İstanbul Sözleşmesi ile ilgili tartışmalarda, daha önceden var olmayan yeni koalisyon oluşumlarından ziyade, politika altsistemindeki mevcut koalisyonların yeniden görünür olduğu söylenebilir.

4.1.2.1. Muhafazakâr/Gelenekçi Koalisyon

Kadına yönelik şiddetle mücadele politika altsisteminde, İstanbul Sözleşmesi'ne karşı büyük oranda mesafeli ve olumsuz bir tutum sergileyen muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun çekirdek inançları aile kurumunun merkezi önemi üzerine kuruludur (Akdoğan vd., 2015; Yılmaz, 2015; Güneş-Ayata & Doğangün, 2017). Buna göre toplumsal düzenin merkezinde yer alan ailenin korunması öncelikli konudur. Ayrıca, kadın ve erkek yaratılıştan sahip oldukları bazı özellikleri itibariyle her konuda eşit değildir. Dolayısıyla toplumsal statü açısından kadın ve erkeğin tam anlamıyla eşit olarak

⁷⁰ İstanbul Sözleşmesi'ne ilişkin tartışmalarda çatışan fikirleri benimseyen muhafazakâr/gelenekçi ve modernist/seküler savunuculuk koalisyonlarının, aslında Türkiye'de Tanzimat'tan bu yana süregelen Batı yanlısı ve Batı karşıtı pozisyonları ve değerleri temsil ettiği söylenebilir. Türkiye'nin modern siyasal ve düşünsel tarihini karakterize eden temel dinamiklerden biri olan bu ayrışma, birçok politika alanında olduğu gibi kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarına da yansımış görünmektedir (bu konuda bkz. Berkes, 2012; Ülken, 2018).

konumlandırılması ve eşit sorumluluklar yüklenmesi doğru değildir. Aksine kadın ve erkek birbirlerinin tamamlayıcıları ve aile bütünlüğünün parçalarıdır. Aile birliğinin ayrılmaz bir parçası olarak kadın için annelik ve ailenin ayakta tutulması önceliklidir. Hal böyle iken kadın ve erkek, özel veya kamusal alanda aynı iş ve işlevlerden sorumlu tutulamazlar. Bu yüzden toplumsal rol ve sorumluluklar bağlamında kadın ve erkek arasında eşitlikten ziyade, adaletin tesis edilmesi önemlidir. Kadın ve erkek arasında yalnızca fırsat eşitliği mümkün olabilir.

İstanbul Sözleşmesi örneğinde muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun üyeleri arasında siyasal partiler, medya kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, yazarlar ve gazeteciler gibi değişen statülerden politika aktörleri yer almıştır. Siyasal partilerden AK Parti ve Saadet Partisi; medya sektöründen Milli Gazete, Yeni Akit Gazetesi ve Yeni Şafak Gazetesi; sivil girişimlerden Türkiye Düşünce Platformu, Anadolu Platformu, TÜGVA, Ensar Vakfı ve MÜSİAD'ın yanı sıra Abdurrahman Dilipak, Sibel Eraslan, Sema Maraşlı ve Yusuf Kaplan gibi yazarlar muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun öne çıkan aktörlerinden bazılarıdır. Ayrıca, Sözleşme'nin feshi yönünde giriştikleri yoğun savunuculuk faaliyetleriyle bazı dini cemaat ve gruplar da koalisyonun önemli aktörlerindedir. Muhafazakâr/gelenekçi koalisyon çatısı altında değerlendirilebilecek aktörlerin sayısı çoğaltılabilir. Bununla birlikte, koalisyonun başroldeki aktörünün AK Parti ve Recep Tayyip Erdoğan öncülüğündeki AK Partili karar vericiler olduğunu belirtmek gerekir.

Muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun çekirdek inançlarını, koalisyon aktörlerinin düşünce ve pratiklerinde öteden beri izlemek mümkündür. Örneğin kuruluşuyla beraber ilan ettiği parti programında AK Parti, kadınları her şeyden önce “birey ve sağlıklı nesillerin yetiştirilmesindeki” rolüyle, yani annelik vasfıyla tanımlamıştır. Kadına şiddetin önlenmesi, kadınların toplumsal hayata katılımı ve kadınların eğitimini önemle vurgulayan program metninde, kadın erkek eşitliği ile ilgili herhangi bir ifade yer almamıştır. Programda ayrıca Parti'nin aile merkezli politikalara öncelik vereceği kaydedilmiştir (AK Parti, t.y.). Aynı şekilde AK Parti'nin seçim beyannamelerinde de; muhafazakâr bir siyasal parti olarak toplumsal normlara, geleneklere ve yerel değerlere bağlı olarak aileyi merkeze alan bakış açısı açıkça gözlenmektedir (AK Parti, 2015a, 2015b, 2015c, 2015d, 2018). Ancak ilginç bir şekilde, yalnızca İstanbul Sözleşmesi'nin de imzalandığı 2011 yılındaki seçim beyannamesinde, “cinsiyet eşitliğinin, hukuki dönüşümün yanında toplumun zihinsel dönüşümünü de gerektirdiği” varsayımından

hareket ettiği ifade edilen AK Parti'nin “kadın erkek eşitliğini güçlendirmek” amacıyla giriştikleri faaliyetlere yer verilmiştir (AK Parti, 2015c, s. 92). Bunun dışındaki seçim beyannamelerinin bazılarında kadın erkek eşitliğine dair bir ibare yer almazken (AK Parti, 2015a, 2015b), bazılarında da yalnızca kadın erkek fırsat eşitliğine değinilmiştir (AK Parti, 2015d, 2018). AK Parti'nin doğrudan kadın erkek eşitliğine yer verdiği tek seçim beyannamesinin İstanbul Sözleşmesi'yle aynı döneme denk düşmesi, Parti'nin cinsiyet eşitliği anlayışına en yakın durduğu zamanın da bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun paylaştığı çekirdek inançları, özellikle Recep Tayyip Erdoğan ve diğer AK Partili elitlerin söylemlerinde de görmek mümkündür. Örneğin TCK reformunun gündemde olduğu 2004 yılında, AK Parti'nin zinayı yeniden suç olarak düzenleyen bir hükmü, kanun tasarısına ekleme girişimine karşı düzenlenen gösterilere yönelik olarak dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan şu ifadeleri kullanmıştır: “Türk kadınının geleneklerine, ahlak anlayışına yakışmayan bazı pankartları gördüğüm zaman, Türk kadını adına buna çok üzüldüm. Ahlaki değerler içine sığmayacak pankartlara ben, Türk kadını adına alkış tutamam. Çünkü Türk kadını o ahlak değerleriyle güçlü olmuştur.” (Sabah, 2004b). Aynı konuşmada Erdoğan, aile kurumuna verdikleri önemi de; “Değerler silsilesi içinde Türk kadını farklılığını ortaya koymalıdır. Bunu da sizler ispatlamalısınız. Bizler muhafazakâr demokrat bir partiyiz. Muhafazakâr demokrat bir parti olarak tüzüğümüzde, programımızda aile kurumunun ne kadar önemli olduğunu benden daha iyi bildiğinize inanıyorum.” ifadeleriyle özetlemiştir (Birgün, 2004).

2010 yılında Dolmabahçe Sarayı'nda kadın hareketlerinin temsilcileriyle buluşan Recep Tayyip Erdoğan'ın, toplantı sırasında söylediği ifade edilen şu sözleri, bazı katılımcılar tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır: “Kadın erkek eşitliğine inanmıyorum. Onun için fırsat eşitliği demeyi tercih ediyorum. Kadın ve erkek farklıdır, birbirinin mütemmimidir (tamamlayıcıdır).” (Pakkan, 2010).⁷¹ Başbakan'ın bu sözleri, kadın erkek eşitliği anlayışına dayanan İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasından sadece bir yıl önce sarf edilmişti. AK Parti saflarından böylesine açıklamaların gelmesi o dönem için nadir ve beklenmeyen bir gelişme olmakla birlikte devam eden zaman zarfında bu minvaldeki

⁷¹ Ayrıca, Başbakan'ın sözlerinin bağlamından çıkarılarak yanlış yorumlandığı şeklindeki değerlendirmeler de basında yer almıştır (bkz. Pakkan, 2010).

görüşler daha yoğun olarak dile getirilmeye başlamıştır (BBC Türkçe, 2014; Habertürk, 2014).

İstanbul Sözleşmesi’ni temel alan 6284 sayılı Kanun’un Meclis ihtisas komisyonlarındaki görüşmeleri sırasında, Kanun için belirlenen isim tartışma konusu olmuştur. Görüşmeler devam ederken Kanun Tasarısı üzerinde çalışmalar yapan Adalet Alt Komisyonu Başkanı AK Parti milletvekili Ramazan Can’ın sözleri, muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun çekirdek inançlarını özetler niteliktedir (TBMM, 2012c, s. 3):

“Başbakanlıkta isim “Kadının Korunması ve Aile Bireylerine Karşı Şiddetin Önlenmesi” şeklindeki metin, “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi” şeklinde tadilata uğramıştır. Bizim Komisyon üyesi arkadaşlarımızın çoğunluğu bu isim üzerinde, benim aralarında bulunduğum arkadaşlar bu isim üzerinde mutabık kaldık. Burada, biz, Anayasa’nın 41’inci maddesinde diyor ki: Aile Türk milletinin temelidir, toplumun temelidir. Dolayısıyla aile ile kadın arasında bir ayrım yapmak da doğru değildir. Kadın zaten ailenin bir bireyidir, kutsal bir bireyidir, kadınsız bir aile düşünülemez. Bu manadaki bakışta, ailenin korunması vurgusu var ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi anlamında kadın vurgusu da var. Dolayısıyla zihniyetin değişmesi anlamında toplumda kadına karşı olan bu hassasiyetin mesaj anlamında verildiğini düşünüyoruz biz. Tabii ki farklı düşünenler de olabilecektir, ona da saygı duyuyoruz. Kadın ile aile arasında bir ayrımı doğru bulmuyoruz. Eğer bir ayrım yapılacaksa, bir tercih yapılacaksa ki doğru bulmamakla birlikte eşitler arasında önde gelen herhâlde ailedir, aile tercih edilmelidir şeklinde de bir kanaat ileri sürülebilir.”

AK Parti dışında muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun diğer aktörleri de kadınları ilgilendiren politika konularıyla ilgili sahip oldukları çekirdek inançları kamusal alanda sıkça dile getirmişlerdir. Özellikle İstanbul Sözleşmesi’nin feshinin gündeme gelmesinde önemli rol oynayan muhafazakâr STK’lar, kadın erkek arasındaki rol ve sorumluluklara dayalı aile merkezli çekirdek inançlarını her fırsatta paylaşmışlardır (bkz. Arslan, 2019; Yedi Hilal, 2019; Ensar Vakfı, 2020; Türkiye Gençlik Vakfı, 2020). Bu minvalde muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun paylaştığı inançları, koalisyonun gazeteci ve yazar aktörlerinin görüşlerinde de açıkça görmek mümkündür (bkz. Dilipak, 2019; Kaplan, 2019; Seriyiye, 2019; Şimşirgil, 2019).

4.1.2.2. Modernist/Seküler Koalisyon

Ailenin önemine vurgu yapan ve kadın erkek arasında adil olarak paylaşılan rol ve sorumluluklar perspektifinden hareket eden muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun aksine, modernist/seküler koalisyonunun aktörlerinin paylaştığı çekirdek inançlar oldukça farklıdır. Bu koalisyon, kadın ve erkeğin herhangi bir şart olmadan tam anlamıyla eşit olduğu fikrine dayanır. Toplumsal cinsiyet kavramını öne çıkaran koalisyon aktörleri, kadın ve erkeğe yalnızca sahip oldukları cinsiyetten ötürü toplumsal olarak belirli görev ve sorumlulukların yüklenmesine karşı dururlar. Buna göre kadın veya erkeğin görevleri olarak ifade edilebilecek anlayışlar toplumsal olarak inşa edilmiş ve kadın erkek arasındaki eşitsizliği derinleştiren mekanizmalardan ibarettir.

Modernist/seküler koalisyonun üyelerine gelince, tıpkı muhafazakâr/gelenekçi koalisyonda olduğu gibi geniş yelpazeli bir aktör grubuyla karşılaşmaktadır. Bu koalisyonun üyeleri, aslında siyasal ve ideolojik sahada muhafazakârların tam karşısında konumlanan aktörleri temsil eder. Siyasal partilerden Cumhuriyet Halk Partisi'nin yanı sıra sivil hareketlerden Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, KAMER ve KADER koalisyonun ön planda olan aktörleri arasındadır. Medya tarafında da Bianet, Gazete Duvar, Birgün, Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleri modernist/seküler koalisyon çatısı altında konumlanmışlardır. Modernist/seküler koalisyonun aktörlerine genel olarak bakıldığında özellikle bazı sivil toplum kuruluşlarının savunuculuk faaliyetlerinin gözle görülür bir ağırlığından bahsedilebilir. Elbette bu durumun önemli bir sebebi, siyasal iktidarı ve TBMM'deki çoğunluğu elinde bulunduran AK Parti'nin muhafazakâr/gelenekçi koalisyona dahil olmasıdır. Modernist/seküler koalisyonunun karar verici aktörlerinin azınlıktaki muhalefet partilerinden oluşması, siyasal kararların geliştirilme sürecinde doğal olarak bu koalisyonun etkisini zayıflatan bir faktördür.

Modernist/seküler koalisyonun paylaştığı görüşler, büyük çoğunluğu feminist bakış açısını benimseyen kadın hareketlerinin ilk ortaya çıktığı 1980'li yıllardan günümüze kadar ortaya koyduğu düşünce ve faaliyetlerin neredeyse tümünde açıkça belirgindir. Özellikle AK Parti'nin kadınları ilgilendiren politikaları ve İstanbul Sözleşmesi'nin iptal edilmesi tartışmalarına karşı da modernist/seküler koalisyonun aktörlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği zemininde yükselen çekirdek inançlarını temsil eden görüşleri yoğun bir

şekilde kamuoyuyla paylaşılmıştır (bkz. Belge, 2011b; BİA Haber Merkezi, 2011a). Örneğin CHP Kadın Kolları Başkanı Aylin Nazlıaka, verdiği bir röportajda CHP'nin kadın politikalarını; “Öncelikle bir kadın bakanlığı kuracağız; böylelikle kadını aile içinde eriten değil, eşit birey olarak konumlandıran ve hayatın her alanında güçlendiren politikaları hayata geçireceğiz. ... Bizim yol haritamız çok net. Biz kadın erkek eşit bir Türkiye tasarlıyoruz.” şeklinde özetlemiştir (Emirler, 2022).

Türkiye’de kadın hareketlerinin önemli temsilcilerinden biri olan Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği de İstanbul Sözleşmesi’nin feshedilmesine yönelik tepkileri dile getirdiği bildiride şu ifadelerle yer vermiştir (Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, 2021):

“... toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gerektiğini söyleyen İstanbul Sözleşmesi, eşitliğe inanmayanlar, kadınları birey olarak görmeyenler, kadınların adını ancak aile içerisinde zikredenler için kurtulmak istedikleri bir yükten ibaret de olabilir. Halbuki ... Şiddetin sebebi; kadınları eşit görmeyen erkek egemen sistemin kadınları kontrol etme, güç eşitsizliklerini kendi lehine devam ettirme, kadınların eşit bireyler olarak kendi hayatları üzerinde söz söyleme yetkilerini kısıtlama arzusudur.”

Kadın derneklerinin öne çıkan bir diğer girişimi Eşitlik İçin Kadın Platformu’nun AK Parti hükümetine çağrı yaptığı bir basın açıklamasında ise, modernist/seküler koalisyonun çekirdek inançlarını özetler nitelikte açıklamalar kullanılmıştır (Eşitlik İçin Kadın Platformu, 2020):

“Demokrasinin öncelikli kriterlerinden biri eşit yurttaşlık hakkıdır. Eşit yurttaşlık hakkının reddedildiği veya aşındırıldığı; kadınların erkeklerin baskı ve şiddeti altında yaşamaya mahkum edildiği, farklılıkların ayrımcılığa gerekçe yapıldığı toplumların bugününde huzur; geleceğine dair herhangi bir umut yoktur. Eşitliğe ve insan haklarına dayalı demokratik bir hukuk devleti olmanın gereği olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kimseye cinsiyeti, cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılık yapılamayacağını kabul edin. Kadınların hayatın her alanında eşit temsilini sağlamak, eşitliği hayata geçirmek için somut adımlar atın.”

Modernist/seküler koalisyonun aktörlerinin çekirdek inançlarına ilişkin örnekleri çoğaltmak mümkündür. Zira İstanbul Sözleşmesi de dahil olmak üzere pek çok uluslararası deklarasyon ve bildiride bu inançların yansımaları görülebilir. Kadın erkek

eşitliği zemininde yükselen bu inançlar, kadını, her türlü toplumsal rol ve sorumluluklardan bağımsız olarak erkeklerle eşit bireyler olarak kabul eder. Toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı, doğrudan söz konusu çekirdek inançların bütünsel bir açıklamasını sunar.

4.1.2.3. Savunuculuk Koalisyonlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış

Kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları altsisteminde var olan muhafazakâr/gelenekçi ve modernist/seküler koalisyonların sahip oldukları çekirdek inançlar, SKÇ'nin de belirttiği üzere doğrudan bir toplumsal problem ya da politika konusu ile ilgili olmaktan ziyade bireylerin çevresini algılayarak benimsedikleri normatif tutumları içerir. Yani kadın erkek ilişkileri, kadının toplumsal konumu ve aile konularında politika aktörlerinin benimsedikleri görüşler, kadınların istihdamı ya da kadına yönelik şiddetle mücadele gibi spesifik bir meseleyle sınırlı değildir. Bununla birlikte SKÇ, doğrudan ilgili problem hakkındaki fikir ve görüşleri yansıtan inanç kategorilerinden de bahseder. Çekirdek inançların da etkisiyle şekillenen bu inançlar, SKÇ'nin inanç sistemleri sınıflandırmasında politika odaklı inançlar ve ikincil bakış açıları şeklinde kavramlaştırılır. Politika odaklı inançlar; problemin tanımlanması, probleme neden olan faktörlerin belirlenmesi, problemin çözümüne yönelik alternatifler ve takip edilebilecek politika araçları konusunda genel kabulleri içerir. İkincil bakış açıları ise, politika odaklı inançlar kapsamında benimsenen pozisyon ve amaçların pratikte gerçekleştirilmesine dair teknik ve araçsal uygulamalardan oluşur. Şunu da belirtmek gerekir ki, belirli bir inancın politika odaklı inançlar veya ikincil bakış açıları kategorilerinden hangisinin altında yer alacağı her zaman net olmayabilir (Henry vd., 2022, s. 109).

Tablo 2: Muhafazakâr/Gelenekçi ve Modernist/Seküler Koalisyonların Öne Çıkan Aktörleri

Koalisyonlar	Muhafazakâr/Gelenekçi Koalisyon	Modernist/Seküler Koalisyon
Aktörler		
Siyasi Partiler	Adalet ve Kalkınma Partisi, Saadet Partisi vb.	Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokratik Partisi vb.
Sivil Toplum Kuruluşları	Türkiye Düşünce Platformu, Anadolu Platformu, Türkiye Gençlik Vakfı, Aile Akademisi Derneği, Ensar Vakfı, Anadolu Gençlik Derneği, Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, İsmailağa Derneği vb.	Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, Kadın Merkezi, Kadın Adayları Destekleme Derneği, Eşitlik İçin Kadın Platformu, Türkiye Kadın Girişimciler Derneği, Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği vb.
Medya	Yeni Akit Gazetesi, Millî Gazete, Yeni Şafak Gazetesi vb.	Bianet, Gazete Duvar, Birgün Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi, Sözcü Gazetesi vb.
Gazeteciler, Araştırmacılar, Aktivistler vb.	Abdurrahman Dilipak, Sema Maraşlı, Sibel Eraslan, Yusuf Kaplan, Ahmet Şimşirgil, İhsan Şenocak, Ahmet Mahmut Ünlü vb.	Canan Güllü, Pınar İlkkaracan, Hülya Gülbahar, Feride Acar, Gülsüm Kav, Canan Arın, Aylin Nazlıaka, Meral Danış Beştaş vb.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kadınları ilgilendiren meseleleri muhafazakâr ve gelenekçi ya da modernist ve seküler bir perspektiften yorumlayan politika aktörlerinin kadına şiddet problemine dair benimsedikleri politika odaklı inançlar ve ikincil bakış açılarının da haliyle ayrışması beklenebilir ki, öyle de olmuştur. Batılı, modernist ve seküler çekirdek inançları benimseyen koalisyon aktörleri, kadına yönelik şiddetin en temel nedeninin kadın erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkileri ve bu ilişki biçiminin ürettiği toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğunu düşünürler. Bu görüşe göre, kadınların yaygın şiddete maruz kalmalarının birçok nedeni olmakla birlikte bunlardan en önemlisi kendi cinsiyetleri, yani kadın olmalarıdır. Kadınlar, tam da kadın oldukları için şiddet görürler. Zira kadın ister kamusal alanda ister özel alanda olsun, toplumsal statü açısından erkeklere nazaran ikincil ve madun konumdadır. İktidar ilişkileri bakımından erkeğin güçlü ve birincil konumu, kadınlara yöneltilen şiddeti ve her türlü kötü muameleyi tetikleyen en önemli

mekanizmadır. Buna paralel olarak, modernist/seküler koalisyonun aktörleri kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında hayata geçirilmesi gereken her türlü uygulamanın toplumsal cinsiyet eşitliği esasına göre tasarlanması gerektiğini vurgular.

Geleneklere ve toplumsal normlara bağlı muhafazakâr inançların paylaşıldığı koalisyonun aktörleri de kadına yönelik şiddetin toplumda ciddi bir problem teşkil ettiğini kabul etmekle birlikte bu problemin kaynağı ve atılması gereken adımlar noktasında diğer koalisyondan ayrılır. Yani, kadına şiddetin kökünde kadın erkek eşitsizliğinin yattığı fikrini reddederler. Onlara göre tam anlamıyla kadın erkek eşitliğinin sağlanması, zaten normatif olarak kabul edilebilir değildir. Bunun yerine, erkeği şiddete yöneltebilen çeşitli sosyo-ekonomik faktörlerin altını çizerler. Kadına şiddet probleminin önlenmesi konusunda ise dini referanslara sıklıkla gönderme yapılır. Kadının özellikle aile içerisindeki “annelik” ve “yuvayı yapma” gibi kutsal anlamlar atfedilen rolleri öne çıkarılarak, kadına şiddetin dinen de kabul edilemez olduğu özellikle vurgulanır. Kısacası bu koalisyonun paylaştığı politika odaklı inançlar; kadına şiddetin nedenleri olarak işsizlik, kötü alışkanlıklar, yerel alışkanlıklar gibi çok sayıda farklı faktöre dikkat çekerken; şiddet problemiyle mücadele ederken kadının korunmasının aile ve toplum sağlığı için hayati olduğu inancından hareket ederler. Bu doğrultuda, gerçekleştirilecek yasal reformlar ve politikaların, şiddet uygulayan erkeği caydırmaya dönük yaptırımlar ve şiddete neden olduğu düşünülen faktörlerin iyileştirilmesi ekseninde kurgularlar.

Tablo 3: Muhafazakâr/Gelenekçi ve Modernist/Seküler Koalisyonların İnanç Sistemleri

Koalisyonlar İnanç Sistemleri	Muhafazakâr/Gelenekçi Koalisyon	Modernist/Seküler Koalisyon
Çekirdek İnançlar	• Toplumsal düzenin merkezinde yer alan ailenin korunması önceliklidir. • Kadın ve erkek yaratılıştan kaynaklı özellikleri itibarıyla eşit değildir. • Kadın ve erkeğe eşit rol ve sorumluluklar yüklenemez. • Kadın ve erkek birbirlerinin tamamlayıcıları ve aile bütünlüğünün parçalarıdır. • Kadının temel vazifesi annelik ve aile birliğinin güçlü tutulmasıdır. • Kadın ve erkek arasında eşitlik değil, adalet sağlanmalıdır.	• Kadın ve erkek herhangi bir şarta bağlı olmaksızın tam anlamıyla eşittir. • Kadın ve erkeğe gerek toplum gerekse aile içerisinde yalnızca cinsiyetinden ötürü belirli rol ve sorumluluklar yüklenemez. • Kadın ve erkeğe biçilen roller, toplumsal olarak inşa edilmiş ve cinsiyetler arasındaki eşitsizliği derinleştiren bir işlev görür. • Kadınlar, ailenin bir parçası veya anne olarak değil, erkeklerle eşit bireyler olarak kabul edilmelidir. • Öncelikle korunması gereken aile değil, kadın ve erkek fark etmeksizin bireylerdir.
Politika Odaklı İnançlar	• Kadına yönelik şiddet ciddi bir toplumsal problemdir. • Kadına yönelik şiddetin nedeni kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikten ziyade çeşitli sosyo-ekonomik faktörlerdir. • İşsizlik, yoksulluk, kötü alışkanlıklar, yöresel birtakım uygulamalar ve ailesel faktörler kadına yönelik şiddete neden olabilir. • Kadına yönelik şiddeti önlemek için şiddette neden olan dinamiklerin ortadan kaldırılması ve şiddet uygulayan erkeğe yönelik caydırıcı önlemlerin benimsenmesi gereklidir.	• Kadına yönelik şiddet ciddi bir toplumsal problemdir. • Kadına yönelik şiddetin en temel nedeni kadın ve erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkileridir. Kadınlar toplumda erkeklere nazaran ikincil konumdadır. • Kadına yönelik şiddetin kökeninde toplumsal cinsiyet eşitsizliği yatar. Kadınlar, kadın olmalarından dolayı sistematik şiddete maruz kalırlar. • Kadına yönelik şiddeti önlemek için toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmalı ve kadının ikincil konumuna son verilmelidir.
İkincil Bakış Açıları	• Kadına yönelik şiddeti cezai yaptırıma bağlayan düzenlemelerin hayata geçirilmesi • Aileyi merkeze alan kurumsal yapıların ve kadına yönelik şiddeti izleme birimlerinin oluşturulması (Aile Bakanlığı, ŞÖNİM vb.) • Kadına yönelik şiddete neden olan toplumsal ve ekonomik faktörlerin iyileştirilmesi • Kadına yönelik şiddeti önleme bağlamında dini referanslara ve kadının kutsal annelik rolüne vurgu yapan söylem ve faaliyetlerin benimsenmesi	• Toplumsal cinsiyet eşitliğini esas alan yasal mevzuatın hayata geçirilmesi • Kadınları merkeze alan kurumsal yapıların oluşturulması (Kadın Bakanlığı vb.) • Karar vericilerin ve uygulayıcılar tarafından kadın erkek eşitliğini benimseyen söylem ve faaliyetlerin hayata geçirilmesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Muhafazakâr/gelenekçi ve modernist/seküler koalisyonun çekirdek inançlarının ve politika odaklı inançlarının birbiriyle çatışmasının anlaşılması açısından, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulmasıyla başlayan tartışmalar iyi bir örnektir. O dönemde AK Parti'nin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nı ihdas etmesi özellikle kadın örgütlerinin tepkisini çekmişti (Belge, 2011a). Tepkiler, daha çok Bakanlığın taşıdığı isim etrafında yoğunlaşıyordu. Hatta, söz konusu adla yeni bir bakanlık kurulacağı duyumunu alır almaz, Eşitlik ve Mekanizmaları Kadın Platformu buna karşı bir imza kampanyası düzenlemişti. Platform, kurulması planlanan yeni Bakanlığın aileden ziyade kadın erkek eşitliğini sağlamak önceliğiyle yapılandırılmasını talep etti (Belge, 2011c). Kampanya kapsamında hazırlanan dilekçe, üç binin üzerinde imza ile birlikte Başbakanlığa teslim edilmesine rağmen sonuç alınamadı. Bakanlar Kurulu'nun yeni yapısını açıkladığı basın toplantısında Recep Tayyip Erdoğan, yeni kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nı; "Biz muhafazakâr demokrat bir partiyiz öyleyse aile yapımızı güçlendirmemiz lazım" ifadeleriyle duyurdu (Belge, 2011a; Bloomberght, 2011). Bakanlığa atanan Fatma Şahin'in, Bakanlığın adının her ne kadar aile ve sosyal politikalar olsa da aslında kadınların bakanlığı olacağını beyan etmesi, yine de eleştirilerin önünü kesemedi (Haber7, 2011).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na yönelik eleştirilerin iki boyutu vardı. İlk olarak, toplumsal cinsiyet politikaları, kaldırılan Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın ana faaliyet alanlarından birisini oluştururken, yeni durumda kadınlarla ilgili meselenin sosyal politika alanlarından birine indirgenmiş olduğu düşünülüyordu (Müftüler-Baç, 2012, s. 6; Güneş-Ayata & Doğangün, 2017; Grieve, 2021). Buna göre kadınları ilgilendiren meseleler, esas itibarıyla kadının toplumsal statüsünün güçlendirilmesine ilişkin politikalar üreten bir yapıdan çıkarılarak, toplumun çeşitli dezavantajlı kesimlerine sosyal hizmet üreten bir yapının faaliyet sahalarından biri haline getirilmişti. Bu değişiklikte birlikte tıpkı çocuklar, yaşlılar, yoksullar ve engelliler gibi kadınların da sosyal refah politikalarının konusu olarak kodlandığı ve böylelikle "eşit vatandaşlardan" ziyade "korunacak" gruplar kapsamında değerlendirildiği ileri sürüldü (Kandiyoti, 2016, s. 107).

Başka bir açıdan, sosyal refah grupları ile birlikte kadınlara da aynı kurumsal yapı altında hizmet verilmesinin, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili çelişen anlayışların dile

getirilmesinin önünü açtığı ve bu bağlamda tutarlı bir tartışmanın gelişmesini de engellediği dile getirildi (Güneş-Ayata & Doğanğün, 2017, s. 11). İkinci olarak adlandırmada yalnızca aile kavramının kullanılması da oldukça eleştirildi. Bir görüşe göre bu adlandırma, siyasal karar verme düzeyinde “toplumsal cinsiyet siyasetine ailenin eklemlenmesini” sembolize ediyordu (Güneş-Ayata & Doğanğün, 2017, s. 11).

Kadın kavramına yer verilmemesine ilişkin bu tavır, bilinçli bir tercihin ürünü ve AK Parti’nin kadını bir birey olmaktan ziyade aile bütününe bir parçası olarak gördüğünün kanıtı niteliğinde yorumlandı. Ayrıca bu anlayış, AB müktesebatına ve Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalarla da ters düşüyordu. Zira Türkiye’nin henüz imzaladığı İstanbul Sözleşmesi, AB’ye uyum kriterleri ve diğer uluslararası sözleşmeler kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklandığının altını çiziyor ve devletlerden kadının statüsünü güçlendirerek kadın-erkek eşitliğini sağlamaya dönük politikalar talep ediyordu. Ancak Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı’nın lağvedilmesi ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün yeni Bakanlığın alt birimlerinden biri haline getirilmesiyle bu yönde politikalar üretecek mekanizmaların zayıflatıldığı düşünülüyordu. Bu yüzden kadına yönelik şiddetle doğru bir biçimde mücadele etmek için aile ve sosyal politikalar yerine bizzat kadını erkek eşitliğini hayata geçirme yönünde politikalar üretecek kadın bakanlığının kurulması gerektiği eleştirilerin odağında yer aldı (bkz. Belge, 2011a, 2011b, 2011d; BİA Haber Merkezi, 2011b).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulması yönündeki kamu politikası, muhafazakâr/gelenekçi ve modernist/seküler koalisyonların inanç sistemleri arasındaki çatışmanın niteliğini gözler önüne seren bir gelişmedir. Tıpkı bunun gibi, söz konusu koalisyonların paylaştıkları inançlardaki derin ayrışma İstanbul Sözleşmesi’nde de görünür olmuştur. Muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun aktörleri, toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı üzerine kurulu olan İstanbul Sözleşmesi’ni; aile kurumuna zarar vermek, toplum yapısının dinamiklerini bozmak, cinsiyet olgusunu ortadan kaldırmak ve eşcinselliği normalleştirmekle suçladılar. Diğer taraftan modernist/seküler koalisyonun aktörleri, kendi inanç sistemleriyle büyük oranda uyumlu bir görüntü veren Sözleşme metnini savundular ve yürürlükte kalması için faaliyette bulundular.

İstanbul Sözleşmesi örneği üzerinden politika yapım süreçlerinin oluşumuna ilişkin buraya kadar anlatılanlar, SKÇ’nin politika altsistemi, savunuculuk koalisyonları ve

inanç sistemleri kavramlaştırmalarıyla uyumlu bir görüntü vermektedir. İstanbul Sözleşmesi tartışmalarının cereyan ettiği kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları altsisteminde faaliyette bulunan politika aktörlerinin eylem ve davranışları, sahip oldukları inanç sistemlerine dayalı olarak iki ayrı koalisyon etrafında tanımlanabilecek bir karaktere sahiptir. Bununla birlikte, muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun kendi iç işleyişinde yaşanan bazı gelişmelere özel bir parantez açmak gerekebilir.

İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlükten kaldırılması karar vericilerin gündemine girdiğinde, muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun bir parçası olarak kabul edilebilecek bazı aktörler, dahil oldukları koalisyonun Sözleşme hakkındaki tutumunu benimsemediler. Karar verici pozisyonlarda önemli görevler üstlenmiş AK Partili kadın milletvekilleri ve sivil toplum alanından KADEM ve ASAP gibi kuruluşların önünü çektiği muhafazakâr kadınlar, Sözleşme'nin feshine olumlu bakmadılar. Böylelikle muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun diğer aktörleriyle karşı karşıya geldiler (Independent Türkçe, 2019; Şimşirgil, 2019; Dilipak, 2020; Hacıhasanoğlu, 2020). Bu durum muhafazakâr/gelenekçi koalisyon aktörleri açısından bir bölünmeyi temsil ediyordu. Zira İstanbul Sözleşmesi'ne destek veren kadınlar, sahip oldukları inanç sistemleri açısından muhafazakâr/gelenekçi koalisyona yakındı ve modernist/seküler koalisyonun inanç sistemlerini benimsemiyorlardı. Bu yüzden, modernist/seküler koalisyonun aktörleriyle birlikte ya da tam anlamıyla ayrı bir savunuculuk koalisyonu görünümünde hareket etmediler. Aksine, ortak görüşleri benimsedikleri muhafazakâr/gelenekçi koalisyon içerisinde kalarak, bu koalisyonun politika tercihini değiştirmeye çalıştılar. Günün sonunda bu yönde giriştikleri savunuculuk faaliyetlerinden sonuç alamayıp, Sözleşme feshedildiğinde ise, yine aynı aktörler bu kez iptal kararına sahip çıktılar.

Muhafazakâr/gelenekçi koalisyon içerisindeki bu gelişmeler, savunuculuk koalisyonlarından birinin ilgili politika konusu odağında adeta iki alt koalisyona bölünmesini temsil ediyordu. Savunuculuk koalisyonlarının davranışlarındaki bu durum, SKÇ tarafından öngörülmeleyen bir gelişmeydi. Zira bu, bir koalisyonun tam anlamıyla ikiye ayrılması veya koalisyon aktörlerinin yer değiştirmesi değildi. Sözleşme'ye destek veren kadınlar diğer koalisyona katılmadılar veya ayrı bir koalisyon oluşturmadılar. Hatta Sözleşme feshedildikten sonra, fesih kararına desteklerini de yine kamusal alanda dile getirdiler. Bu süreçte olan yalnızca, politika meselesinin tartışılma aşamasında bir koalisyonun aktörlerinin kendi içerisinde gruplaşması, yani bir nevi ana koalisyon altında

iki alt koalisyonun oluşmasıydı. Sonuç olarak, politikanın seyri ne yönde olursa olsun iki alt koalisyon tekrar ana koalisyon altında birleşmiş oldu. İstanbul Sözleşmesi örneğinde izlenen bu süreç, SKÇ'nin savunuculuk koalisyonlarına dair kabulleri arasında alt koalisyonların oluşma ihtimalinin de göz önünde bulundurulmasına yardımcı olabilir.

Muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun kadın politika aktörlerinin girişimleri dışında, genel olarak İstanbul Sözleşmesi odağında yaşanan tartışmalar değerlendirildiğinde muhafazakâr/gelenekçi ve modernist/seküler koalisyonların birbirlerinin tam karşısında pozisyon alması beklenebilir bir durumdu. Zira İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddeti toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle açıklayan ve şiddetle mücadelenin esas aracı olarak kadın erkek eşitliğini sağlamaya dönük çözümleri benimseyen bir belgeydi. Muhafazakâr/gelenekçi ve modernist/seküler koalisyonun inanç sistemleri göz önünde bulundurulduğunda böylesi bir mücadelenin doğması kaçınılmazdı. Ancak bu noktada merak uyandırıcı olan başka bir husus vardı. O da muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun ana aktörü AK Parti'nin, kadın erkek eşitliğine dayanan uluslararası bir sözleşmeyi neden imzaladığıydı? Bu durumda, İstanbul Sözleşmesi'nin feshinden daha çok imzalanması şaşırtıcı bir gelişmeydi. Buradan hareketle devam eden başlıkta, İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ve feshine yönelik siyasal kararların dinamikleri, SKÇ'nin politikaların süreklilik ve değişimine dair sunduğu analitik bakış açısıyla tespit edilmeye çalışılacaktır.

4.2. İstanbul Sözleşmesi'nin İmzalanması ve Feshedilmesi ile Politika Yapımında Gerçekleşen Süreklilik ve Değişimin Analizi

Kamu politikalarının süreklilik ve değişimine neden olan çok sayıda değişkenden söz edilebilir. Politikaların başarısı ya da başarısızlığı, seçimler, kamuoyu değişimi veya aniden ortaya çıkabilen beklenmedik olay ve krizler bunlardan yalnızca birkaçıdır. Kamu politikaları gibi karmaşık ve çok boyutlu bir fenomenin değişime uğradığı süreçlerin de bir o kadar çetrefilli görünmesi oldukça normaldir. Bu durum, politika yapım süreçlerine sistematik düzeyde yaklaşma ihtiyacını bir kez daha gün yüzüne çıkarır. SKÇ'nin teorik odak noktalarından birisi de kamu politikalarının süreklilik ve değişiminin analizidir. Bu başlık altında İstanbul Sözleşmesi örneğinde ortaya çıkan politika değişiminin dinamikleri, doğrudan SKÇ'nin politika değişimine yönelik sunduğu analitik yaklaşım ekseninde tartışılmaktadır.

4.2.1. Kamu Politikasının Niteliği ve Değişimin Büyüklüğü

SKÇ perspektifinden politika değişiminin analizine, değişime uğrayan kamu politikasının niteliği ve değişimin boyutunun, yani hangi büyüklükte bir değişimin meydana geldiğinin açıklanması ile başlamak gerekir (Henry vd., 2022). Bununla birlikte, analizin bağımlı değişkenini⁷² temsil eden kamu politikasının hangi anlamda ele alındığının tanımlanması ve politika değişiminin ölçümünün operasyonel⁷³ hale getirilmesinin, politika değişimi çalışmalarında çözülmesi gereken zorlukların başında geldiğini belirtmekte fayda vardır (Pierce vd., 2022, s. 147). SKÇ, kamu politikasını, hükümetin veya benzer nitelikteki bir otoritenin aldığı veya almadığı (*non-decision*) her türlü kararı içeren şemsiye bir terim olarak kullanır. Yasama, yürütme veya herhangi bir hükümet kurumu fark etmeksizin devlet yapısının farklı düzeylerinde bir kamu politikasını benimseme veya reddetme yönündeki herhangi bir karar bu kapsamda değerlendirilebilir. Bunlar; kanun, kanun hükmünde kararname, karar, yönetmelik, program veya çeşitli düzenlemeler gibi çeşitli biçimlerde görünür olabilir (Henry vd., 2022, s. 115).

Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'ni imzalaması da yürütme gücünü kullanan merkezi hükümetin uluslararası bir sözleşmeye taraf olma kararını temsil eder. AK Parti hükümetinin 2011 yılında imza attığı İstanbul Sözleşmesi, 2012 yılında TBMM'de onaylanarak iç hukukun bir parçası olmuş ve yeterli imza sayısına ulaşıldığı 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. 1982 Anayasası'na göre (md. 90), yürürlüğe konulmuş uluslararası sözleşmeler kanun hükmündedir. Anayasa ayrıca, yürürlükte olan ve temel hak/özgürlükler ile ilişkili uluslararası sözleşmelerin hükümlerinin mevcut kanuni düzenlemelerle çatışması durumunda sözleşme hükümlerinin esas alınacağına hükmederek uluslararası sözleşmeleri kanunların da üstünde konumlandırmıştır.⁷⁴ Dolayısıyla, taraf ülkelere bağlayıcı yükümlülükler getiren uluslararası İstanbul

⁷² Howlett ve Cashore, politika değişiminin analizinde bağımlı değişken probleminin üzerinde önemle durmaktadır. Bu problem, çok boyutlu ve farklı bileşenlerden oluşan bir fenomen olan kamu politikasının tanımlanması ve politika değişiminin ölçümüne dair göz önünde bulundurulması gereken metodolojik meseleleri içerir (bkz. Howlett & Cashore, 2009).

⁷³ Burada pratik hayatta var olan ancak doğrudan ölçülemeyen fenomenlerin bilimsel olarak ölçülebilir hale getirilmesi kastedilmektedir.

⁷⁴ Anayasa'nın 90. Maddesinin son fıkrası şu şekildedir: "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır."

Sözleşmesi'nin kabulü, Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadelenin en temel siyasal ve hukuki mekanizmalarından birisi olarak bu alanda hayata geçirilen bir kamu politikasını temsil eder.

Kamu politikalarının değişimi, hükümetlerin benimsediği politika programlarının politika odaklı bileşenlerinde revizyonları, benimsenen bir kamu politikasının ortadan kaldırılmasını ya da yeni politikaların hayata geçirilmesini içerebilir (Henry vd., 2022).⁷⁵ SKÇ, politika değişimini incelerken, değişime uğrayan kamu politikasının tanımlandığı mevcut şekilden hangi derecede bir sapma yaşandığına odaklanır. Zira farklı katmanlardan oluşabilen politikalar her zaman bütün halinde değişmez. Politikaların bileşenlerinden bazıları değişime uğrarken, diğerleri sabit kalabilir. SKÇ bu durumu, niteliğinden (kanun, program, karar vb.) bağımsız olarak kamu politikalarını meydana getiren elementleri sınıflandırarak çözer. SKÇ, inanç sistemlerinin form değiştirmiş bir biçimi olarak kabul ettiği kamu politikalarının, tıpkı inanç sistemleri gibi öze ilişkin çekirdek unsurlar ve daha araçsal/ikincil boyutlar şeklinde hiyerarşik kategorilere ayrılabilceğini ifade eder. Böylelikle, meydana gelen politika değişimi eğer politikanın merkezi bileşenlerinde gerçekleşmişse büyük veya radikal, esası ilgilendirmeyen ve daha çok uygulamaya dair teknik ayrıntılarda gerçekleşmişse küçük veya kısmi değişim olarak değerlendirilir (Weible & Nohrstedt, 2013, s. 132; Jenkins-Smith vd., 2017, s. 145).

İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddet problemine yaklaşım bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliği prensibi üzerine kurulu bir uluslararası sözleşmedir. Kadına yönelik şiddetin kökeninde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yattığı kabulünden hareket eden Sözleşme'nin hükümleri de kadınların güçlendirilmesi ve kadın erkek eşitliğinin sağlanması temelinde geliştirilmiştir. Bu ilke ve prensip doğrultusunda kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında uygulanması öngörülen koruyucu ve önleyici tedbirler belirlenmiştir. Dolayısıyla İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddetle mücadele

⁷⁵ Örneğin Lantis, Amerika Birleşik Devletleri'nde Obama ve Trump hükümetlerinin Suriye'de yaşanan iç savaşa müdahil olmama yönündeki bildirimlerine rağmen pratikte aksi yönde uygulamaların hayata geçirilmesi örneği üzerinden dış politika değişimini analiz etmiştir (Lantis, 2020). Li ve Wong ise, Çin'in sıkı bir şekilde uyguladığı tek çocuk politikasının 2013 yılında gevşetilmesiyle doğum kontrol politikasının değişimini ele almıştır (Li & Wong, 2020). Başka bir çalışmada Roßegger ve Ramin, İsveç'te uzun yıllardır yürürlükte olan nükleer enerji programının durdurulmasıyla enerji politikaları alanında ortaya çıkan değişimin altında yatan dinamikleri incelemiştir (Roßegger & Ramin, 2013). Bunların yanı sıra çevre, sağlık ve refah gibi diğer politika alanlarında meydana gelen politika değişimi örneklerini irdeleyen pek çok çalışma bulunmaktadır (bkz. Ameringer, 2002; Albright, 2011; Leifeld, 2013).

politikaları alanında ikincil bakış açıları çerçevesinde değerlendirilebilecek uygulamaya dair teknik araçları içermekle birlikte, bütünü itibarıyla çekirdek ve politika odaklı inançları yansıtan bir kamu politikası şeklinde düşünülmelidir. Bu yönüyle kadına yönelik şiddetin tanımını, kapsamını ve şiddetle mücadelenin ilkelerini belirler. Öyle ki Türkiye’de bu konuda hayata geçirilecek diğer düzenlemelerin de yürürlükteki Sözleşme hükümleriyle çelişmemesi gerekir.

AK Parti hükümetinin, ilan edilen Cumhurbaşkanı Kararı (Karar Say. 3718) ile 2021 yılında Sözleşme’nin tek taraflı feshedilmesine karar vermesi, Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadelenin çerçevesini belirleyen uluslararası bir sözleşmenin terkedilmesi anlamına gelir. Dolayısıyla Sözleşme’nin yürürlükten kaldırılmasının, toplumsal bir problemin çözümüne dönük benimsenen esasları içeren bir politikanın tümüyle iptal edilmesi açısından radikal veya büyük bir politika değişimini doğurduğu söylenebilir.

4.2.2. Politika Değişiminin Dinamikleri

SKÇ, politika değişiminin ardında yatan nedensel faktörleri dört başlık altında sınıflandırmıştır. Bunlar; *politika altsisteminin dışında meydana gelen gelişmeler, politika altsisteminin iç dinamikleri, politika odaklı öğrenme ve pazarlığa dayalı anlaşmalardır* (Sabatier & Weible, 2007). Teorik olarak bir politika değişiminin gerçekleşmesi için her zaman bu dört başlık altında kategorilendirilen tüm faktörlerin sırasıyla görülmesi zorunlu değildir. Bunun yerine, politika değişimine yol açan süreçte söz konusu faktörlerden birinin diğerlerine nazaran öne çıkması ya da faktörlerin bazılarının karşılıklı etkileşime girmesi beklenir (Henry vd., 2022, s. 114). Bu kategorilerden her birinin ne anlama geldiği, SKÇ’nin teorik yaklaşımının açıklandığı birinci bölümde ayrıntılarıyla ele alınmıştı. Burada SKÇ’nin kategorilendirdiği faktörler çerçevesinde doğrudan İstanbul Sözleşmesi’nin feshiyle ortaya çıkan politika değişimine yol açmış olabilecek dinamikler analiz edilmektedir.

İstanbul Sözleşmesi örneğinde meydana gelen böylesine büyük bir politika değişiminin açıklanabilmesi için, on yıl arayla hem imza hem de fesih kararlarını doğuran politika yapım süreçlerinin dinamiklerini ve bu değişime neden olan faktörleri göz önüne almak gerekir. Bu doğrultuda SKÇ’nin politika yapım süreci ve politika değişimine yönelik geliştirdiği teorik açıklama önemli bir kavrayış sağlar. SKÇ’ye göre politika değişimini tetikleyebilecek faktörlerden ilki politika altsisteminin dışında meydana gelen

gelişmelerdir. Bunlar SKÇ diyagramında, politika altsisteminin iç dinamiklerinden bağımsız olarak gerçekleşen nispeten istikrarlı parametreler ve makro siyasal sistem dahilindeki gelişmelere işaret eder (Jenkins-Smith vd., 2017, s. 145). Toplumsal ve ekonomik şartlardaki değişimler, siyasal rejim değişikliği, diğer altsistemlerdeki gelişmeler, krizler veya siyasal sistemin merkezi dinamiklerini etkileyen başka faktörler bu kapsamda değerlendirilebilir. SKÇ'ye göre altsistem haricinde gelişen olaylar, büyük politika değişimi olasılığını artırmakla birlikte değişimin gerçekleşmesi için tek başına yeterli değildir. Aynı zamanda bu olayların, gündemi ve kamuoyunun dikkatini başka bir yöne çekerek karar vericilerin odağını değiştirmek veya politika aktörlerini durumdan faydalanmak üzere harekete geçirmek gibi altsistemin iç dinamiklerini etkileyen birtakım nedensel faktörleri tetiklemeleri gerekir (Sabatier & Weible, 2007, ss. 198-199; Jenkins-Smith vd., 2017, ss. 145-146).

Politika altsisteminin dışında meydana gelen gelişmeler, SKÇ'nin politika yapım sürecini tasvir ederken odaklandığı politika altsistemlerinin otonom yapılar olmaktan ziyade belirli bir siyasal bağlam içerisinde var olduğuna işaret eder. Bağlamın niteliği ve bağlamla ilgili unsurlar, çoğunlukla politika altsisteminin dışında gerçekleşmekle birlikte altsistemin dinamiklerini de doğrudan etkiler. Savunuculuk koalisyonlarının oluşumu, karşılıklı mücadeleleri, kullandıkları kaynaklar ve giriştikleri faaliyetlerin tümü, bağlamsal faktörlerle sürekli ve doğrudan ilişki/etkileşim halindedir. Bu doğrultuda çeşitli çalışmalar, altsistem dışındaki faktörlerin altsistemin iç dinamikleriyle ilişkisine ve politika değişimi üzerindeki etkisine odaklanmışlardır (bkz. Nohrstedt, 2005; Villamor, 2006; Nohrstedt & Weible, 2010).

İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesiyle ortaya çıkan radikal politika değişiminin de kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları altsisteminin dışındaki makro siyasal alanın dinamikleriyle yakından ilişkili olduğu söylenebilir. İstanbul Sözleşmesi örnek olayında ortaya çıkan altsistem dışı faktörleri ayrıntılandırmak için Sözleşme'nin imzalandığı dönemi de içerisine alan bir projeksiyonla AK Parti dönemine ışık tutmak gerekir.

AK Parti'nin hükümet ettiği döneme kuş bakışı göz atıldığında, doğal olarak çok çeşitli ve yer yer birbirleriyle çatışan düşünce, söylem ve politikaların var olduğu görülebilir. Bu tür farklılıklar, tek ve aynı partinin yönetiminde olsa bile, bir dereceye kadar normal kabul edilebilir. Zira bahse konu olan dönem çeyrek asıra yaklaşan oldukça geniş bir

zaman dilimini kapsar ve böylesine uzun dönemlerde kırılma noktalarının, paradigma değişimlerinin, iniş ve çıkışların yaşanması olağandır. Ayrıca, özellikle “bilgi çağı” veya “dijital çağ” gibi kavramlarla anılan 2000’li yıllar, her alanda dinamizmin belirgin olduğu ve değişimin oldukça hızlı gerçekleştiği zamanlardır. Hal böyle iken, devlet ve toplumların da bu devinime ayak uydurmaları neredeyse bir zorunluluktur. Ne var ki mevzu bahis AK Parti dönemi hükümetleri olduğunda kamu politikalarının zamana ve değişen dinamiklere uyum sağlamaktan daha öte bir dönüşüm geçirdiği söylenmelidir.

İktidara geldiği 2002 yılından iktidar konumunu sürdürdüğü 2022 yılına kadar süregelen 20 yıllık yürütme tecrübesinde AK Parti’nin, birbirlerinden bariz bir biçimde ayırt edilebilecek siyaset tarzlarını benimsediği söylenebilir. Göreve geldiği ilk yıllardan itibaren serbest piyasa ve uluslararasılaşmaya dayalı neoliberal bir yönetim modeli benimseyerek hak ve özgürlükler üzerinden bir eylem alanı inşa eden AK Parti, özellikle iktidardaki ikinci on yılında daha kontrolcü, muhafazakâr ve gittikçe merkezizetçi eğilimler gösteren politikalara yönelmiştir (Öniş, 2015; Esen & Gümüşçü, 2016; Tansel, 2018; Yavuz & Öztürk, 2019; Yılmaz & Turner, 2019). AK Parti’nin politika yapımının karakteri açısından söz konusu dönüşümünün ne tür bir siyasal rejimin özelliklerini taşıdığı konusunda tartışmalar devam etse de en azından böyle bir dönüşümün varlığı noktasında önemli ölçüde fikir birliğinin olduğu görülmektedir (Tansel, 2018, ss. 197-198).

2000’li yıllardan itibaren Türkiye, AK Parti yönetimi altında birçok alanda önemli gelişmelere sahne olmuştur. Öyle ki, SKÇ’nin siyasal bağlamı tarif ederken; siyasal, toplumsal ve ekonomik yapının görece devamlılık arz eden ve kısa dönemde değişimleri olası olmayan unsurlarına atıf yaptığı nispeten istikrarlı parametrelerin dahi bu dönemde önemli değişimlere uğradığı söylenebilir. AK Parti’nin iktidardaki ilk yıllarını değerlendiren Öniş, özellikle 2002’den 2007’ye uzanan dönemi Parti’nin “altın çağı” olarak nitelendirir. Bu süreç görece hızı azalmış ve durağanlaşmış olsa da 2011’e kadar devam etmiştir (Öniş, 2015, s. 23). Söz konusu dönemde sivil-asker ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi girişimlerinden Kürt sorununa çözüm arayışlarına kadar demokratikleşme zemininde önemli adımlar atılmıştır (Öniş, 2015, s. 23). Ayrıca, “düzenleyici neo-liberalizm” ekseninde serbest piyasaya dayalı bir yönetim modeli benimsenmiş ve yeniden dağıtım mekanizmalarının etkin kullanımıyla güçlü bir ekonomik performans elde edilmiştir (Öniş, 2012, s. 137). Dış politika alanında da komşularla “sıfır sorun”

politikasını benimseyen ve yakın çevresindeki ülkelerle iyi ilişkiler geliştiren AK Parti hükümeti, yumuşak güç yöntemleriyle küresel ve bölgesel çapta birtakım arabuluculuk rolleri üstlenmiştir. Demokratikleşme, ekonomi ve dış politika alanındaki bu gelişmeler Öniş'e göre büyük ölçüde, AK Parti öncülüğünde devam eden Avrupa Birliği üyelik süreci ve Türkiye'nin Avrupalılaşma yönündeki seyrinden etkilenmiştir (Öniş, 2015, s. 23).

Avrupa Birliği'ne uyum süreci, gerçekten AK Parti iktidarının ilk yıllarını karakterize eden en önemli dinamiklerden birisi olmuştur (Müftüler Baç, 2005; Dağı, 2008; Öniş, 2008). 1999 yılında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylık başvurusunun resmen kabul edilmesiyle başlayan süreç, 2002 yılında siyasal iktidarı elde eden AK Parti'nin AB ile ilişkileri kararlı bir şekilde sürdürmesiyle devam etmiş ve 2005 yılında tam üyelik müzakerelerinin başlamasıyla doruk noktasına ulaşmıştır. Türkiye'nin uluslararası topluma entegrasyon sürecini hızlandıran bu gelişme ile her alanda hayata geçirilen köklü reformlar 2000'lerin başlangıcına damga vurmuştur (Müftüler Baç, 2005). Bu dönemde toplumun tüm kesimleri Türkiye'nin AB'ye uyum politikalarını desteklemiştir. Hatta Batılılaşma yönündeki politikaların Cumhuriyet döneminden bu yana devlet ve toplum düzeyinde böylesine geniş çaplı bir uzlaşıyla karşılanmadığı söylenebilir. 2000'ler itibarıyla Türkiye'nin yüzünü Avrupa'ya dönüşü, önceki dönemlerde farklı gerekçelerle bu sürece muhalif olan sağ ve sol grupların dahi desteğini almıştır (Arat, 2001, s. 27). Nitekim bu şartlar altında, Türkiye'de politika yapım süreçlerini karakterize eden temel faktörlerden birisi AB ile ilişkilerin dinamikleri olmuştur.

Avrupa'yla geliştirilen yakın ilişkiler ve AB'ye üyelik süreci zemininde yükselen demokratikleşme, küreselleşme ve serbest piyasaya dayalı neo-liberal yönetim anlayışı, anayasal hükümler ve bazı temel kanunlar da dahil olmak üzere birçok alanda ciddi reformları beraberinde getirmiştir. Bu reformlar, her politika alanı gibi kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddetle mücadeleyle ilişkin bu dönemde hayata geçirilen politikaların seyrini de önemli oranda etkilemiştir. Örneğin, Birleşmiş Milletler'in hazırladığı ve Türkiye'nin imzacısı olduğu CEDAW metnine ek olarak düzenlenen CEDAW İhtiyari Protokolü Türkiye tarafından yine bu süreçte (2002) imzalanmıştır. 2001, 2004 ve 2010 yıllarında gerçekleştirilen Anayasa değişikliklerinin yanı sıra yasal altyapının temel kanunları arasında gösterilebilecek Türk Medeni Kanunu 2001 yılında yenilenmiş ve Türk Ceza Kanunu da 2004 yılında kapsamlı bir reforma tabi tutulmuştur. İstanbul

Sözleşmesi'nden hareketle hazırlanan 6284 sayılı kadına yönelik şiddetle mücadeleyle ilişkin kanunun da AB müktesebatına uyum kapsamında hazırlandığı vurgulanmaktadır (Akdoğan vd., 2015, ss. 246-247).

Bu yıllar aynı zamanda, siyasal karar vericiler ve sivil toplum kuruluşları arasında gittikçe güçlenen işbirliğine sahne olmuştur. AK Parti, siyasal iktidarı elinde bulundurduğu ilk yıllarda sivil toplum kuruluşlarıyla yakın ilişkilerde bulunmuştur (Coşar & Gençoğlu Onbaşı, 2008, s. 326). Uygulamaya konulan çok sayıda politika ve program, hükümet ve sivil aktörlerin ortak çalışmalarıyla tasarlanmıştır. Böylelikle 2000'li yılların başı, aynı zamanda sivil toplum ve devlet arasında kayda değer yakınlaşmanın yaşandığı bir dönem olmuştur. 1980'lerde doğan yeni kadın hareketleri, düşünce ve eylem sahasındaki başarılı aktivizmini bu dönemde de güçlü bir şekilde devam ettirmiştir (Aldıkaçtı Marshall, 2009).

2004 yılında devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve medyanın birlikte yer aldığı bir kampanya bu hususta bahse değerdir. Kadına yönelik şiddete dikkat çekmek amacıyla Hürriyet Gazetesi'nin sosyal sorumluluk projesi olarak başlattığı girişim; CNN Türk Televizyonu, Çağdaş Eğitim Vakfı ve İstanbul Valiliği'nin işbirliğiyle büyük bir Aile İçi Şiddet Son Kampanyası'na dönüşmüştür. "Eğitim Otobüsleri", "Gönüllü Programı" gibi farklı aşamalarla ilerleyen Kampanya'nın en önemli çıktılarından biri, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu ortaklığıyla İstanbul'da organize edilen ve hem dünyadan hem de Türkiye'den sivil toplum kuruluşları, akademisyenler, kamu kuruluşu ve özel sektör temsilcilerinin katıldığı uluslararası konferans olmuştur. Şiddet mağdurlarına yönelik koruma hizmetleri, yardım hatları, sığınaklar, kadın danışma merkezleri, hizmet sağlayıcıların rolü gibi birçok konunun masaya yatırıldığı konferans ciddi anlamda ses getirmiştir. Daha sonra Brüksel'de Avrupa Parlamentosu'na tanıtımı yapılan Kampanya, parlamenterlerden de ilgi görmüştür (Hürriyet, 2005, 2006; Aytalar, 2007; Hürriyet, 2007).

Kampanya ayrıca, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde kat ettiği mesafeyi takip eden ve her yıl düzenli olarak yayınlanan ilerleme raporlarında, ülkedeki kadın haklarının gelişimi açısından olumlu bir gösterge olarak yer almıştır (Commission of The European Communities, 2006, 2007). Diğer taraftan bu Kampanya, Türkiye'de kadına yönelik şiddet problemi ile ilgili iki şeyi açığa çıkarmıştır: Birincisi, söz konusu problemin

yalnızca feministler veya devlet için değil, aynı zamanda büyük medya ve sivil toplum kuruluşları için de öncelikli bir gündem maddesi haline geldiği görülmüştür. İkincisi, tüm bu gruplar yeri geldiğinde problemle mücadele etmek için koalisyonlar kurabildiklerini göstermişlerdir (Arat, 2008, s. 406).

Politika yapımının karakterini şekillendiren temel dinamikler olarak Avrupa ile geliştirilen yakın ilişkilerin, ülke içinde çeşitli alanlarda uygulanan liberal politikaların ve kamusal alanda sivil toplum aktörleriyle kurulan birlikteliğin öne çıktığı bu dönemde, AK Parti'nin söz konusu siyaset tarzına yön vermiş olması mümkün olan önemli bir noktaya işaret etmekte fayda vardır. AK Parti, İslamcı geleneğe dayanan ve 2000'li yılların başına kadar askeri darbeler veya açılan davalar neticesinde kapanan siyasal partilerin⁷⁶ temsil ettiği Milli Görüş hareketi içerisinden doğmuştur. Her ne kadar kurucuları tarafından, AK Parti'nin Milli Görüş hareketinin bir temsilcisi olmadığı sıklıkla dile getirilse de 2002 yılında siyasal iktidarı elde etmesinden itibaren pek çok kesimde Parti'nin İslamcı gündeminin olduğuna dair düşünceler varlığını korumaya devam etmiştir (Müftüler Baç, 2005, s. 25). Hatta 2008 yılında AK Parti'ye açılan kapatma davası bu konuda önemli bir göstergedir.⁷⁷

İstanbul Sözleşmesi'nin imzalandığı dönemde siyaseti yönlendiren ve yukarıda sözü edilen merkezi dinamiklerin, kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarını da önemli ölçüde etkilediği açıkça görülebilir. Bu dönemde kadın haklarıyla ilgili imza atılan birçok reformla beraber İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması da bu kapsamda atılan siyasal adımlardan biri olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra, aynı dönemde meydana gelen ve doğrudan kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları altsistemini ilgilendiren başka bir gelişme de Sözleşme'nin imzalanmasında temel itici güçlerden biri olmuştur. Bu gelişme, AIHM'in Nahide Opuz davasında Türkiye'nin aleyhine verdiği hak ihlali kararıdır.

Avrupalılaşıma yönünde adımların atıldığı ve sivil toplumla olumlu ilişkilerin geliştirildiği bir dönemde bu karar, özellikle kadın hakları konusunda takip ettiği siyasal

⁷⁶ Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi, Refah Partisi ve Fazilet Partisi.

⁷⁷ 14 Mart 2008 tarihinde "laikliğe aykırı fiillerin odağı haline geldiği" gerekçesine dayalı olarak AK Parti'nin kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne dava açılmıştır. Davayı görüşen Mahkeme, AK Parti'nin kapatılmamasına, ancak Parti'ye yapılacak hazine yardımının ½ oranında kesilmesine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli kararı, 24 Ekim 2009 tarih ve 27034 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

hedefler açısından AK Parti'yi zora sokmuş ve doğal olarak Türkiye'nin Avrupa önündeki imajını zedelemiştir. Zira ilk defa bir Avrupa Konseyi üyesi ülke, Mahkeme önünde aile içi şiddetten mahkûm olmuştur. Nahide Opuz davası öylesine önemli bir etki yapmıştır ki, İstanbul Sözleşmesi'nin hazırlanmasında emsal olarak kabul edilmiştir. Sözleşme'nin hazırlanma sürecinin Türkiye'nin Avrupa Konseyi Dönem Başkanlığı'na denk geldiği akılda tutulursa, bu durumun söz konusu mahkûmiyet kararının doğurduğu olumsuz algıları bertaraf etmek için de kritik bir fırsat yarattığı şüphe götürmezdir.

AK Parti'nin, İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasını da içeren ilk on yıllık döneminde kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarının yapımında önemli rol oynayan bir diğer faktör de o dönemki AK Parti kadrolarının niteliğiyle ilgilidir. Zaferle çıktığı ilk iki genel seçim sonucunda yürütme gücünü kullandığı dönemde AK Parti'de faaliyet gösteren ve çeşitli karar verici pozisyonlarda görev almış aktörlerden oluşan Parti kadrosunun genel olarak farklı kesim ve ideolojileri temsil eden çoğulcu bir yapı arz ettiği görülmektedir. AK Parti'nin ilk dönemdeki siyaset tarzını benimseyen bu çoğulcu yapı içerisindeki aktörlerin de özellikle kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarının seyrini yönlendirmiş olması beklenebilir. Nitekim, SKÇ de bazı aktörlerin, politika araçları olarak kamu politikalarının yapımında rol aldıklarını önemle vurgular. Ona göre politika araçları, koalisyonlar arası mücadeleyi dengeleyerek problemin çözümüne ilişkin makul bir politikanın belirlenmesi için faaliyet gösterirler. İstanbul Sözleşmesi örneğinde tam da SKÇ'nin bu tanımına uyan bir politika aktörü görünür olmuştur. Bu isim, Sözleşme'nin imzalandığı dönemde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yapmış ve özellikle kadınlarla ilgili meselelerde AK Parti'nin öne çıkan milletvekillerinden biri olan Fatma Şahin'dir.

Fatma Şahin, kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları alanında hükümet ve sivil toplum kuruluşları arasında bir nevi köprü vazifesi gören bir politika aktörü olarak öne çıkmıştır. Hatta kimi çalışmalar, Şahin'in bakanlık yaptığı dönemin AK Parti hükümeti ve kadın hareketleri arasında kurulan ilişkilerin son aşamasını temsil ettiğini ve bu dönemden sonra hükümet ve sivil toplum arasındaki bağın koptuğunu iddia etmişlerdir (Koyuncu & Özman, 2019, s. 745; Gülel, 2021b, s. 14). Şahin, İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ve Sözleşme esas alınarak hazırlanan Kanun'un ana aktörlerinden biri olmuştur. Bu doğrultudaki faaliyetleri, İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanmasına ilişkin TBMM'deki komisyon görüşmelerinde, iktidar ve muhalefet partilerinin yanı sıra

toplantıya katılan sivil toplum kuruluşları tarafından da açıkça dile getirilerek takdirle karşılanmıştır (TBMM, 2011c, 2011b). Şahin, Sözleşme'nin hazırlanması sürecindeki rolüyle AK Parti'ye yakınlığıyla bilinen yazarlardan da övgü almıştır (Arat, 2016, s. 132). Diğer taraftan Sözleşme'ye karşı olan aktörlerin, Sözleşme'nin Türkiye'de hayata geçirilmesini sağlayan isimlerden biri olarak Fatma Şahin'i hedef göstermesi de Şahin'in pozisyonunu doğrular niteliktedir. Dolayısıyla AK Parti hükümetinin İstanbul Sözleşmesi'ni imzalamasında önemli rol oynadığı açıkça görülen Fatma Şahin'in, bu bağlamda koalisyonlar arasında bir politika aracısı olarak rol oynadığı söylenebilir.

Toparlanacak olursa İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasını mümkün kılan şartların, AK Parti döneminin ilk on yılında daha çok kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları altsisteminin dışında gerçekleşen bağlama dayalı dinamiklerden kaynaklandığı söylenebilir. Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci üzerinden ilerleyen Avrupa'ya entegrasyon politikaları, pek çok alanda liberal politikaların benimsenmesi, hükümet dışı politika aktörleriyle kurulan iyi ilişkiler ve AK Parti'nin hem kendi içerisinde hem de faaliyetlerindeki çoğulcu karakteri bu kapsamda öne çıkan dinamiklerdir. Bununla birlikte, bu dönemi değerlendirirken AK Parti'nin yeni kurulan ve Türkiye'deki farklı siyasal iktidar odaklarının çekincelerini üzerinde taşıyan bir parti olarak egemenlik alanının oldukça kısıtlı oluşunu gözden kaçırmamak gerekir. Zira bu durumdan hareketle AK Parti'nin, bir nevi müttefik arayışı olarak işbirliği yapabileceği iç ve dış siyasetteki politika aktörleriyle olumlu ilişkiler geliştirmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Böylece, hem bu dönemde benimsenen söz konusu siyaset tarzı, hem de Parti'nin ikinci on yıllık döneminde oldukça farklı bir görünüme bürünen politika yapım karakteri anlam kazanır. İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması da AK Parti'nin ilk on yıllık iktidar döneminde oluşan siyasal ortamla yakından ilgilidir.

AK Parti'nin ilk döneminde kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları altsistemini çevreleyen merkezi faktörler elbette altsistemin içerisindeki dinamikleri de etkilemiştir. Özellikle Nahide Opuz davası kararı bu doğrultuda çok kritik bir işlev görmüştür. Ayrıca o dönemde Türkiye'nin kadına yönelik şiddetle ilgili mevcut düzenlemeleri de yeterli değildir. Altsistemle ilgili bu durum, AK Parti'nin takip ettiği Avrupa'ya uyum süreci ve çoğulcu nitelikteki politika yapımıyla birleşince İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasının yolu açılmıştır. Böylelikle Batı'nın yanı sıra, iç siyasette de farklı kesimlerin desteğini kazanma konusunda bir adım daha atılmıştır. Dolayısıyla İstanbul Sözleşmesi'nin

imzalanması yönündeki siyasal karar, altsistem içerisindeki muhafazakâr/gelenekçi ve modernist/seküler koalisyonlar arasında gerçekleşen bir uzlaşma olarak da yorumlanabilir. Bu durum, SKÇ'nin politikaların süreklilik ve değişiminde pazarlığa dayalı anlaşmalar olarak adlandırdığı ve koalisyonlar arasında çeşitli nedenlerle oluşabilecek işbirliğini hatırlatır.

Sonuç olarak, altsistem haricindeki bağlamsal şartların altsistem dahilindeki gelişmelerle birleşmesi koalisyonlar arası ilişkileri dengeleyerek muhafazakâr/gelenekçi bir koalisyon aktörünün modernist/seküler inançları yansıtan Sözleşme'yi imzalamasıyla sonuçlanmıştır. Muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun inanç sistemleri, altsistemi çevreleyen bağlam ve altsistemi ilgilendiren gelişmeler göz önüne alındığında, AK Parti'nin İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması kararında konjonktürel gelişmelerin etkisi büyük olmuştur (Gülel, 2021b; Şahin, 2021).

İstanbul Sözleşmesi'nin imzalandığı yıllar, aynı zamanda AK Parti hükümetlerinin politika yapım karakterinde değişimlerin gözlenmeye başladığı bir dönemi temsil eder. AK Parti'nin iktidardaki ikinci on yılı olarak ifade edilebilecek ve 2011 genel seçimleri ve sonrasında denk gelen evrede politika yapımının dinamikleri daha farklı bir yöne evrilmiştir. Bu dönemde ekonomik performans göstergeleri önceki döneme göre zayıflamaya başlamıştır. Demokratikleşme alanında politika yapımının karakteri yukarıdan aşağı ve merkezîyetçi bir tarza yönelmiştir. Komşu ülkelerle çeşitli sorunların ortaya çıkmaya başladığı bu dönemde dış politika alanında arabuluculuğun aksine daha iddialı bir pozisyon benimsenmiştir (Öniş, 2015, s. 24). Hatta 2010'lu yılların ilk yarısına gelindiğinde AK Parti'nin, AB üyeliğine bağlı ve Batı'ya dönük siyasal pozisyonunu önemli ölçüde terk ettiği ifade edilmektedir. ABD ve AB, Türkiye için hala stratejik ortaklar olmaya devam etse de siyasal kimlik bağlamında Batı'dan ciddi manada uzaklaşıldığı görülmektedir (Öniş, 2015, s. 24). İç politikada da sivil hareketlere karşı mesafeli bir tutumun takınıldığını gösteren gelişmeler göze çarpmaktadır (Esen & Gümüşçü, 2016, ss. 1593-1594).

AK Parti iktidarının ikinci on yıllık döneminde, kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları altsisteminin haricinde oluşan bağlamsal faktörler, özellikle ilk on yıllık dönemden önemli oranda farklılaşmıştır. Bunlardan en belirgin olanı, Avrupalılaşma ekseninde yürütülen politikaların hızının kesilmesi ve yer yer Avrupalı aktörlerle

Türkiye'nin karşı karşıya gelmeye başlamasıdır (Aydın-Düzgit, 2016; Kaliber & Kaliber, 2019; Aydın-Düzgit & Rumelili, 2021, ss. 74-75). Bu dönemde ortaya çıkan bir başka gelişme 2016'da yaşanan darbe teşebbüsüdür. Ayrıca 2018 yılında önemli bir siyasal sistem değişikliği yaşanmış, parlamenter sistem yerini Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne bırakmıştır. Bu gelişmelerin yanı sıra AK Parti, 2010'lu yılların ortasında başlayan ve 2020'li yıllara girerken kendisini iyice hissettiren ciddi ekonomik sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır.⁷⁸ Tüm bu faktörler, siyasal kararlarda belirleyici olan dinamiklerin de büyük oranda değişimine neden olmuş ve AK Parti'nin hükümet etme şekli, ilk on yıla nazaran daha yukarıdan aşağı politika yapım tarzını andıran bir görünüm kazanmıştır (Taş, 2015). Elbette kadına yönelik şiddetle mücadele politika altsistemi de böylesine bir bağlamdan etkilenmiştir (Güneş-Ayata & Doğançün, 2017; Koyuncu & Özman, 2019; Yazar, 2020; Gülel, 2021a, 2021b; Güneş & Ezikoğlu, 2022).

Bu dönemde, bağlama dayalı faktörlerin yanı sıra ve tabii olarak bunların da etkisiyle, kadına yönelik şiddetle mücadele politika altsisteminin kendi iç dinamiklerinde bazı gelişmeler yaşanmıştır. Öncelikle Sözleşme'den rahatsızlık duyan İslami cemaatler ve grupların yanı sıra çeşitli muhafazakâr STK'lar, bu rahatsızlığı kamusal alanda sıkça dile getirmeye başlamışlardır (Şahin, 2021, s. 205). Bu gruplar, Sözleşme'nin feshinin gündeme geldiği dönemden feshine kadar giden süreçte yoğun savunuculuk faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Sözleşme'nin İslamiyet'in ilkelerine ve Türk toplumunun değerlerine uygun olmadığı tezinden hareket eden söz konusu gruplar, siyasal iktidara da yoğun baskı uygulamışlardır.

Bu durum, muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun aktörlerinin İstanbul Sözleşmesi olayı özelinde hareket alanlarını genişletmeye başladıkları anlamına gelir. Politika altsisteminin dışındaki dinamiklerde ortaya çıkan değişim, bu koalisyonun faaliyetlerine destekleyici bir zemin hazırlamıştır. Ayrıca Avrupa'dan uzaklaşan ve yaklaşık olarak on yıldır siyasal iktidarı elinde bulunduran AK Parti'nin egemenlik alanını genişletmesi de bununla yakından ilişkilidir. Zira hükümetin hayata geçirdiği kamu politikalarında Batılı uluslararası standartların karşılanması hususundaki hassasiyetin belirleyiciliği, en

⁷⁸ Yapılan araştırmalar, Türkiye'de özellikle 2018 yılından itibaren ekonomik sorunların önemli ölçüde görünür olduğunu ortaya koymaktadır (Öniş, 2019; Orhangazi & Yeldan, 2021; Altınörs & Akçay, 2022).

azından ilk on yıllık döneme kıyasla daha sınırlıdır.⁷⁹ İstanbul Sözleşmesi'ne dair eleştirel tutumların, ilk olarak muhafazakâr sivil toplum kuruluşları tarafından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a iletilmesi de bu bağlamda okunabilir. Altsistem haricindeki dinamiklerin değişimi, muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun kaynaklarını ve etki alanını da güçlendirmeye başlamıştır. Dolayısıyla politika altsisteminde muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun inançları, bağlamsal şartların da etkisiyle, daha baskın olmaya başlamıştır.

İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlükten kaldırılması tartışmaları ise, AK Parti'nin yönetsel ve ekonomik anlamda çeşitli krizlerle boğuştuğu bir dönemde gündeme gelmiştir. AK Parti'nin de dahil olduğu muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun aktörleri Sözleşme'nin feshedilmesi için hükümete yoğun olarak talepte bulunmuşlardır. Özellikle Türkiye'deki İslami grupların da konuya dahil olmasıyla tartışma oldukça büyümüştür. Bu gelişme, SKÇ'nin altsistem dışındaki faktörlerin politika değişimine yol açabilmesi için altsistem içi birtakım nedensel mekanizmaları (örn. altsistem aktörlerinin altsistem dışında ortaya çıkan gelişmelerden yararlanmak üzere harekete geçmesi vb.) ortaya çıkarması gerektiği yönündeki görüşünü de desteklemektedir. Muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun içerisinde yer alan birtakım aktörler dışında, koalisyonun neredeyse tamamı Sözleşme'nin iptali konusunda uzlaşmıştır. Diğer taraftan, AK Parti iktidarının ilk on yılındaki bağlamsal şartlar bu dönemde söz konusu değildi. Aksine bu dönemde söz konusu bağlamsal şartlardan bağımsız olarak daha merkezîyetçi ve egemenlik alanının genişletildiği bir yönetim biçimi hâkim kılınmıştı. Dolayısıyla bu dönemde politika yapımının karakteri, politika altsisteminin muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun inançları lehinde şekillenmesi için oldukça müsaitti. En nihayetinde AK Parti, kendi inanç sistemlerine de paralel olarak, İstanbul Sözleşmesi'nden çıkış kararı aldı.

Bu noktada akla gelebilecek önemli bir soru, AK Parti'nin ilk on yıllık iktidar sürecinde AB'ye entegrasyon yönünde hayata geçirdiği diğer birçok politikanın neden İstanbul Sözleşmesi'nde olduğu gibi bir değişim geçirmediği olabilir. Bu soruya yine politika aktörlerinin inanç sistemleri üzerinden cevap vermek mümkündür. Türkiye'de aile, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konular teknik yönü zayıf, ancak ideolojik yönü oldukça kuvvetli olan kamusal meselelerdir. Toplumun neredeyse tamamı bu meseleler ile ilgili farklı fikir ve görüşlere sahiptir. Dolayısıyla herhangi bir hükümetin söz konusu

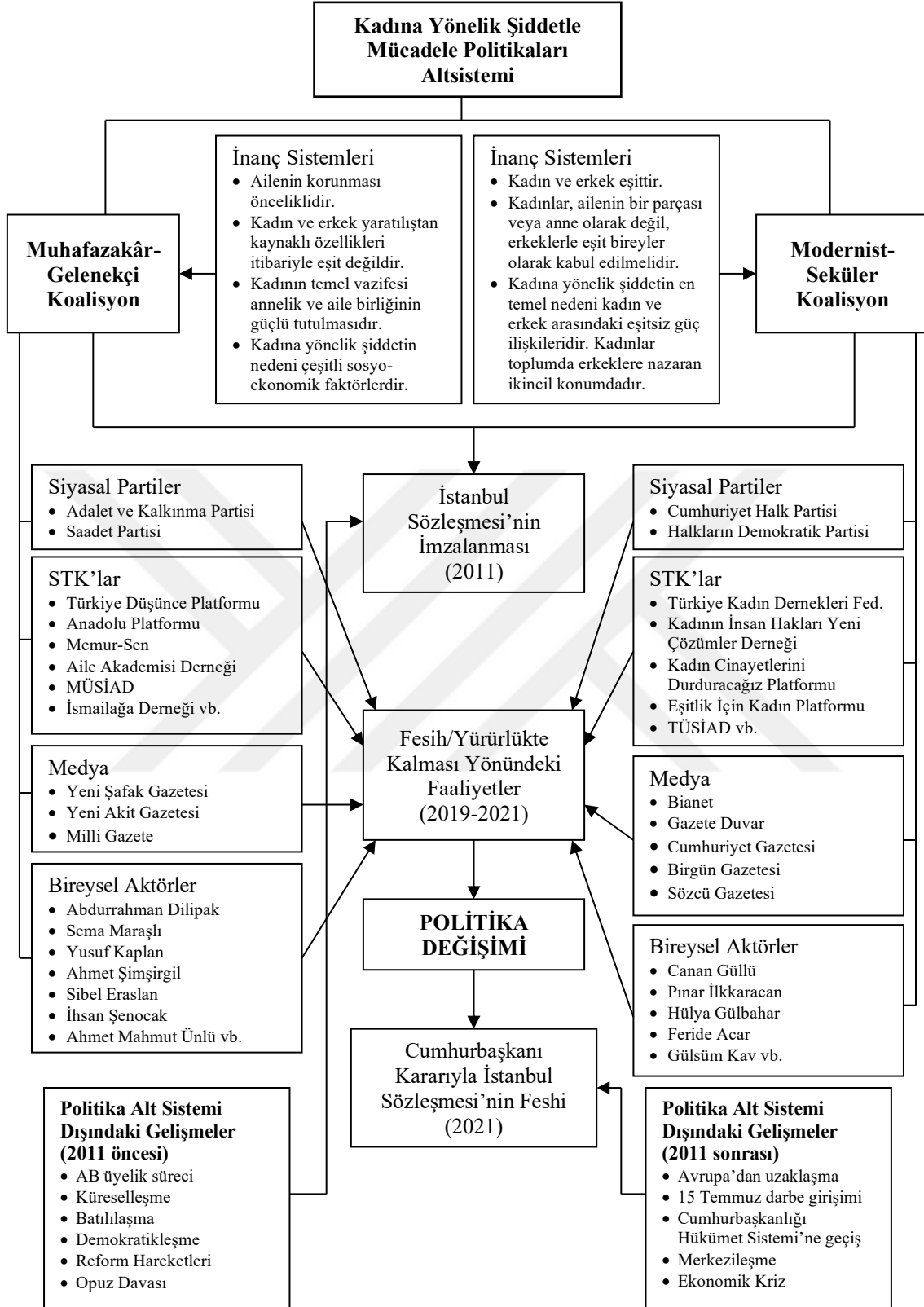
⁷⁹ Bu dönemde Recep Tayyip Erdoğan ve AK Parti elitleri, Avrupa özelinde Batı karşıtı söylem ve tutumları yoğun bir biçimde dile getirmiştir (bkz. Kaliber & Kaliber, 2019).

politika alanlarında attığı adımlar, aynı zamanda kendi ideolojik tutumlarının da bir göstergesi olarak toplum tarafından açıkça izlenebilir. AK Parti gibi muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun bir aktörünün, aslında modernist/seküler koalisyonun paylaştığı inanç sistemlerini yansıtan bir sözleşmeye onay vermesi, özellikle Parti'nin seçmenleri nezdinde de bir çelişki uyandırabilir. Dolayısıyla muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun aktörleri, bağlamsal şartlar açısından da uygun zemin oluştuğunda, AK Parti üzerinde baskı kurabilmiştir. AK Parti'nin benimsediği inanç sistemleri göz önüne alındığında ve bu inançların açıkça izlenebileceği politika alanlarından birisi olan kadın meselesi söz konusu olduğunda, Parti'nin fesih yönünde karar alması kolaylaşmıştır.

İstanbul Sözleşmesi'nin fesih sürecinin, SKÇ'nin politika değişimine yönelik benimsediği ilk hipotezi doğruladığı söylenebilir.⁸⁰ SKÇ'ye göre, politika değişimine yol açabilecek nedensel faktörlerin varlığı değişim için gerekli ancak yeterli değildir. Bu faktörlerin, altsistemin içerisindeki dinamikleri değiştiren gelişmeleri doğurması gerekir.⁸¹ İstanbul Sözleşmesi örneğinde, AK Parti hükümetinin ikinci yarısında altsistem dışındaki faktörler Sözleşme'nin feshi için oldukça uygun bir zemin hazırlamıştır. Muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun aktörleri de hem söylem hem faaliyet bakımından Sözleşme aleyhindeki girişimlerini daha görünür hale getirmiştir. Bu dönem, koalisyonun politika aktörlerinin, benzer inanç sistemlerini paylaştığı AK Parti yöneticilerine taleplerini daha güçlü bir şekilde dile getirmeleri için fırsat yaratmıştır. Belirli dernek, gazeteci, yazar ve siyasetçilerin Parti yetkilileriyle görüşerek rapor sunmaları ve kamuoyuna yönelik paylaşımlarını sıklaştırmaları bu bağlamda okunabilir. Netice itibarıyla, Sözleşme'nin feshi yönünde oluşan uygun şartların, muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun girişimleriyle politika değişimine yol açtığı söylenebilir (Şekil 4).

⁸⁰ SKÇ'nin politika değişimine ilişkin geliştirdiği 1. Hipotez şu şekildedir: “Altsistemin dışında gerçekleşen önemli olaylar, altsistemin içinde gerçekleşen önemli olaylar, politika odaklı öğrenme, pazarlığa dayalı anlaşmalar ya da bu faktörlerin bir biçimde kombinasyonu sonucunda oluşacak şartlar, hükümet programlarının politika odaklı bileşenlerinin değişimi için gerekli ancak yeterli değildir.” (bkz. Weible & Nohrstedt, 2013, s. 133).

⁸¹ Weible ve Nohrstedt, politika değişimine yol açan nedensel faktörlerin altsistemdeki koalisyonlar arası ilişkileri nasıl etkilediği ve koalisyonların bu faktörleri nasıl değerlendirdiği konusunun teorik açıdan gelişmekte olan bir alan olduğunu belirtmektedirler (bkz. Weible & Nohrstedt, 2013, s. 133).

Şekil 4: İstanbul Sözleşmesi Bağlamında Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Politikasının Değişim Süreci

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

SKÇ'nin politika değişimi ile ilgili ikinci hipotezine gelindiğinde, İstanbul Sözleşmesi örneğinde bu hipotezi sınavacak bir durumun oluşmadığı söylenebilir.⁸² Zira, İstanbul Sözleşmesi'nin imzalandığı dönemde kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları altsisteminde herhangi bir koalisyonu açıkça hâkim koalisyon olarak tanımlamak kolay değildir. Muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun, koalisyonlar arası mücadelede modernist/seküler koalisyona galip geldiğini ve politikaların muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun inanç sistemleri doğrultusunda şekillendiğini söyleyebilmek, o dönemki politikalar göz önüne alındığında mümkün görünmemektedir. Sözleşme'nin imzalanması ve feshedilmesi zaman aralığında tek bir koalisyonun açık hâkimiyeti söz konusu olmadığında dolayı, SKÇ'nin geliştirdiği ikinci hipotezi değerlendirecek şartların bu çalışma kapsamında görünür olmadığı ifade edilebilir.

İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ve iptal edilmesi merkezinde açığa çıkan gelişmelerin, SKÇ'nin politika yapım süreçlerini açıklarken ortaya koyduğu kavram kategorilerini ve değişkenler arası ilişkileri büyük oranda karşıladığı görülmektedir. İstanbul Sözleşmesi örneğinde SKÇ'nin öngörülerıyla paralel olarak, kadına yönelik şiddetle mücadele politika altsisteminde ortak inanç sistemlerine dayalı olarak tanımlanabilen savunuculuk koalisyonları gözlenmiştir. Ayrıca politikaların süreklilik ve değişimine ilişkin SKÇ tarafından sunulan teorik bakışın, Sözleşme'nin feshiyle ortaya çıkan politika değişiminin altında yatan dinamikleri keşfetmek açısından oldukça yararlı bir işleve sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, İstanbul Sözleşmesi olayının SKÇ perspektifinden analizi göstermiştir ki, AK Parti döneminde kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları altsistemi, kendi iç dinamiklerinden daha fazla, altsistemin haricinde oluşan bağlamsal faktörlerden etkilenmektedir. Başka bir deyişle, altsistemde meydana gelen koalisyon mücadelesinin sonucu büyük oranda altsistemin dışındaki olaylar, yani bağlamsal dinamikler neticesinde belirlenmiştir.

⁸² SKÇ'nin politika değişimi ile ilgili ikinci hipotezi şu şekildedir: “Belirli bir yetki alanı içerisinde hâkim olan bir savunuculuk koalisyonunun hayata geçirdiği programların politika odaklı bileşenlerinde, söz konusu koalisyon hâkimiyetini koruduğu müddetçe önemli bir değişim beklenmez. Bu durumun tek istisnası, politika değişiminin hiyerarşik olarak daha üst bir yetki alanından uygulanmasıdır.” (bkz. Jenkins-Smith vd., 2017, s. 147).

SONUÇ

Bu tez, Türkiye’de Recep Tayyip Erdoğan’ın öncülüğünde 2002 yılından itibaren kesintisiz olarak yürütme gücünü tek başına kullanan AK Parti hükümetlerinin on yıl arayla İstanbul Sözleşmesi’ni imzalaması ve feshetmesinin arkasındaki nedensel dinamikleri analiz etmek amacıyla yola çıktı. Zira tek bir siyasal partinin aynı politika konusu hakkında belirli bir zaman diliminde birbirlerinin tam anlamıyla aksi yönde siyasal kararları hayata geçirmesi beklenmedik bir politika değişimi ve merak uyandırıcı bir gelişmeydi. Üstelik, İstanbul Sözleşmesi’nin hazırlanmasında aktif rol oynayan öncü ülkelerden birisi olan ve imzaya açıldığı toplantıda Sözleşme’yi ilk imzalayan ülkenin Türkiye olduğu hatırlandığında, bu durum daha da şaşırtıcı bir hal alıyordu. Doğrudan kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla hazırlanmış uluslararası bir sözleşme hakkında AK Parti hükümetlerinin hayata geçirdiği politikalardaki bu değişim doğal olarak birçok soru işaretini de beraberinde getirdi. İstanbul Sözleşmesi’ni imzalayan ve fesheden AK Parti iktidarının, bu kararları neden, nasıl ve hangi şartlar altında aldığı, en önde gelen sorular arasındaydı. Buradan hareketle çalışmanın temel sorunsalını, AK Parti’nin kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamındaki İstanbul Sözleşmesi özelinde benimsediği kamu politikaları ve ilk bakışta oldukça çelişkili gibi görünen politika değişimi oluşturdu.

İstanbul Sözleşmesi ekseninde gelişen tartışmalar ve atılan siyasal adımların her şeyden önce bir kamu politikası olduğunu özellikle vurgulayan bu çalışma, Sözleşme’nin imzalanması ve feshedilmesinden hareketle AK Parti dönemi kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarının karakterini, kamu politikası yapım süreçleri ve politika değişimi ile ilgili teorik birikimden yararlanarak cevaplamaya çalıştı. Söz konusu alanın en önemli yaklaşımlarından birisi olan ve çalışmanın odaklandığı problemi analiz etmek için uygun olduğu kabul edilen Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi (SKÇ), bu çalışmanın dayandığı teorik zemini oluşturdu. Bu doğrultuda öncelikle İstanbul Sözleşmesi’nin dahil olduğu politika problemi olan kadına yönelik şiddetin tanımlanmasının yanı sıra dünya ve Türkiye ölçeklerinde problemin yaygınlığı ve kamusal alanda problemle mücadelenin seyri ele alındı.

Kadına yönelik şiddet ile ilgili her şeyden önce belirtilmesi gereken husus, bu olgunun farklı coğrafya ve toplumlardan bağımsız olarak tüm dünyada yüksek yaygınlık

düzeylerinde görülen oldukça ciddi bir toplumsal problem olduğudur. Yapılan araştırmalar dünya üzerinde her 3 kadından 1'inin kadına yönelik şiddete maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Nitekim günümüzde gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere yerkürenin hemen hemen her bölgesinde hükümetlerin ana gündem maddelerinden birini kadına yönelik şiddet problemiyle mücadele oluşturmaktadır. Kadınların hem özel hem de kamusal alanda maruz kaldığı şiddet vakalarını önlemek ve bu problemi ortadan kaldırmak amacıyla küresel ve yerel ölçekte bugüne kadar pek çok uygulama hayata geçirilmiştir. Bununla birlikte, kamu politikalarının konusunu oluşturan kamusal bir problem olarak kadına şiddet olgusuna dair farkındalığın gelişmesi ve meselenin karar vericilerin gündemine gelmesinin nispeten yakın dönemlere rastladığını not etmek gerekir.

Dünya nüfusunun takriben yarısını oluşturan bir topluluğun, yani kadınların, maruz kaldığı şiddetin tarihte ne kadar geri götürülebileceği tam anlamıyla bilinmese de kadına şiddetin acil önlem gerektiren yaygın bir halk sağlığı problemi ve insan hakkı ihlali olduğu kabul edilerek kamusal alanda yer edinmeye başlaması 20. yüzyılın son çeyreğine denk gelmiştir. 1970'lerin sonlarına doğru görünür olan ve 80'li yıllarla birlikte ivmelenerek devam eden farkındalık sürecinin temel çıkış noktası da kadın hareketleri olmuştur. Şiddetin bizatihi mağduru konumunda olan kadınlar, düşünce ve eylemleri içeren türlü aktivizm faaliyetleriyle kadına şiddet problemini kamusal arenaya taşıyarak kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmışlardır. Bu dönemden itibaren kadına yönelik şiddeti hedef alan kamu politikaları, yasal düzenlemeler, denetim mekanizmaları ve uluslararası sözleşmeler gibi çok çeşitli politika araçları hayata geçirilmeye başlamıştır.

Kadına yönelik şiddet problemiyle mücadele kapsamında özellikle uluslararası ve bölgesel düzeydeki girişimlerin öne çıktığı söylenebilir. Bu probleme dayalı farkındalık ve çözüm alternatiflerinin geliştirilmesi yolunda siyasal karar verici düzeyinde atılan ilk adımlar, küresel ölçekte ulusüstü kurumların faaliyetlerinde görünür olmuştur. Söz konusu faaliyetler aynı zamanda ulus devletlerin politikaları üzerindeki etkisi açısından da önemlidir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Amerikan Devletleri Örgütü ve Afrika Birliği gibi kuruluşların faaliyetleri dikkat çekmektedir. Örneğin kadına yönelik şiddetin küresel çapta farkındalığının gelişmesinde başrol oynayan aktörlerden biri olarak Birleşmiş Milletler, tarihte ilk defa düzenlenen dünya kadın konferanslarına öncülük etmenin yanı sıra kadın hakları, kadına yönelik şiddet ve aile iç şiddet konularına

odaklanan karar, bildirge ve sözleşme niteliğindeki önemli politika belgelerine imza atmıştır. Bunlar arasında, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (1979) ve Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi (1993) bilhassa kayda değerdir. Kadına yönelik şiddetle mücadele doğrultusunda dikkat çeken diğer bir girişim de Amerikan Devletleri Örgütü tarafından hazırlanan Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Amerika Kıtası Sözleşmesi (1994) olmuştur. Bu sözleşme, küresel düzeyde doğrudan kadına yönelik şiddete odaklanan ilk bölgesel sözleşme olarak tarihte yerini almıştır. Ayrıca Afrika Birliği'nin kabul ettiği Maputo Protokolü (2003), kadına şiddetin yanı sıra kadın haklarını geniş çaplı ele alan bir politika belgesi olarak kadına yönelik şiddet problemiyle mücadele kapsamında kayda değer gelişmeler arasında yerini almıştır.

Günümüzde kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda geline aşamayı temsil eden en güncel ve önemli gelişmelerden biri hiç şüphesiz Avrupa Konseyi'nin hazırladığı İstanbul Sözleşmesi'dir (2011). Bu Sözleşme'nin önemi; doğrudan kadına yönelik şiddet problemine odaklanan, kadına yönelik şiddetle mücadele doğrultusunda geniş kapsamlı önleyici tedbirleri benimseyen ve içerdiği hükümlerle taraf devletlere bağlayıcı yükümlülükler getiren ilk uluslararası sözleşme niteliğini taşımasından kaynaklanmaktadır. İstanbul Sözleşmesi'nin hazırlanmasına öncülük eden ve bu süreçte aktif rol oynayan ülkeler arasında Türkiye de yerini almıştır. Türkiye'nin Avrupa Konseyi dönem başkanlığı sırasında İstanbul'da imzaya açılan Sözleşme'ye, ilk imza atan ülke de yine Türkiye olmuştur. Zira kadına yönelik şiddet problemi Türkiye ölçeğinde de oldukça yüksek düzeylerde seyreden ciddi bir toplumsal problemdir. Yapılan son araştırmalar ülkedeki her 10 kadından 4'ünün şiddete maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde aile içi şiddetten mahkum olan ilk ülke olmuştur.

Küresel gelişmelere paralel olarak Türkiye'de de kadına yönelik şiddetin toplumsal bir problem olarak kamusal alana taşınması ve karar vericilerin gündemine girmesi 1980'li yıllara rastlamıştır. Bu yıllardan itibaren politikanın konusunu oluşturan bir mesele olarak kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla birtakım reform girişimleri başlamıştır. Özellikle 2000'li yıllardan sonra bu konuda atılan adımlar genişleyerek devam etmiştir. Bu bağlamda Anayasa'nın ilgili hükümlerinde yapılan değişiklikler, Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanunu reformları, Parlamento bünyesinde ihdas edilen araştırma

ve ihtisas komisyonları, çeşitli genelge ve yönetmelikler, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü gibi kurumsal yapıların oluşturulması, Türkiye’de kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddetle mücadele kapsamında öne çıkan gelişmeler arasında sayılabilir. Elbette söz konusu problem etrafında meydana gelen gelişmelerden en dikkat çekici ve önemli olanlarından bir tanesi İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanması ve Sözleşme’yi temel alarak tasarlanan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’dur. Zira böylelikle Türkiye’de kadına yönelik şiddeti önlemek üzere alınan en kapsamlı yasal tedbirler de hayata geçirilmiştir. Bununla birlikte, aynı oranda dikkat çekici başka bir gelişme de İstanbul Sözleşmesi’ni imzalayan AK Parti hükümetinin uzun bir müddet sonra bu Sözleşme’yi tek taraflı feshetmesiyle yaşanmıştır.

Bu tez çalışması, AK Parti hükümetinin İstanbul Sözleşmesi konusundaki tutumu açısından Sözleşme’nin feshedilmesinden daha çok imzalanmasının beklenmedik bir gelişme olduğunu vurgulamaktadır. AK Parti dönemi Türkiye’inde kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları alanında çok sayıda politika aktörünün varlığı söz konusudur. Karar vericilerden sivil aktivistlere, siyasal kurumlardan sivil toplum kuruluşlarına kadar geniş bir yelpaze içerisinde tanımlanabilen bu aktörler, kamusal alanda kadına yönelik şiddetle mücadelede düşünce, eylem veya yetki sahibi olarak faaliyet gösterirler. Öncelikle söz konusu aktörlerin neredeyse tamamı, kadına yönelik şiddetin Türkiye’de yaygın ve yüksek düzeylerde seyreden ciddi bir problem olduğu konusunda hemfikir görünmektedir. Öte yandan mesele, kadına yönelik şiddet probleminin tanımlanması ve problemle mücadele amacıyla geliştirilecek çözüm yollarına geldiğinde aynı uzlaşıdan söz etmek mümkün değildir. Politika aktörlerinin sahip olduğu fikir ve görüşler ayrıştırıldığında iki ana hat üzerinde yoğunlaşma olduğu söylenebilir. Problemin varlığının kabulünden sonra niteliğine ilişkin perspektiflerin ayrışması neticesinde, kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları alanında problemin farklı boyutlarına dair ortak düşünceleri paylaşan aktörler üzerinden ayırt edilebilen iki ana grubun oluştuğu görülmektedir. Bu çalışmanın teorik dayanağı olan SKÇ’nin terimleriyle ifade edilecek olursa, AK Parti döneminde toplumsal bir problem olarak kadına şiddet meselesini çevreleyen politika altsistemi, çatışan inanç sistemlerini benimseyen ve karşılıklı mücadele içerisinde olan iki ayrı savunuculuk koalisyonuna sahne olmuştur. Çalışmada, bu koalisyonlardan biri muhafazakâr/gelenekçi, diğeri modernist/seküler kavramlarıyla adlandırılmıştır.

Kadına yönelik şiddet probleminin tanımı ve çözümü noktasında aktörlerin benimsediği farklı yaklaşımların, çoğunlukla kadının toplumsal statüsü, kadın erkek eşitliği ve aile kurumu benzeri konu başlıklarında sahip olunan fikri pozisyonların ya da SKÇ'nin tabiriyle inanç sistemlerinin ayrışmasından kaynaklandığı görülmektedir. Muhafazakâr/gelenekçi koalisyonu oluşturan politika aktörleri, kadınların her şeyden önce annelik ve aile bütünlüğünün bir parçası olmak gibi belirli rol ve sorumluluklarının olduğunun altını çizerler. Buna göre kadın ve erkek ancak fırsatlarda ve kanun önünde eşit olabilir. Onun haricinde kadın ve erkek arasında eşitlikten ziyade adaleti sağlamak gereklidir. Zira hem kadının hem de erkeğin toplum hayatında yerine getirmesi gereken çeşitli görevleri vardır. Öte yandan modernist/seküler koalisyonun aktörleri kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal rolleri reddederler. Bu aktörler kamusal veya özel alan fark etmeksizin kadın ve erkeğe, yalnızca cinsiyetlerinden ötürü yüklenen sorumlulukların karşısında durarak toplumsal cinsiyet eşitliğini savunurlar. Her iki koalisyonun bu konularda benimsedikleri düşünceler, kadına yönelik şiddet problemine yaklaşımlarını da karşı karşıya getirir. Muhafazakâr/gelenekçi koalisyon, kadına şiddeti çeşitli sosyo-ekonomik faktörlerle birlikte ailenin korunması, kadının değeri ve dini referanslar ekseninde ele alırken, modernist/seküler koalisyon, kadına şiddetin kökeninde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve kadın erkek arasındaki dengesiz güç ilişkilerinin yattığını savunur. Bu minvalde, modernist/seküler koalisyon kadına yönelik şiddeti önlemek üzere her alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gerektiğini öne sürerken, muhafazakâr/gelenekçi koalisyon daha çok şiddet uygulayan erkeği caydırmaya yönelik söylem ve uygulamaları benimser.

İstanbul Sözleşmesi'nin kamusal alandaki tartışmalarında muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun içerisinde başta siyasal iktidarı kullanan AK Parti olmak üzere Saadet Partisi, Türkiye Düşünce Platformu ve Yeni Akit Gazetesi gibi Türkiye'de muhafazakâr kesimin siyaset, sivil toplum ve medya sahasında öne çıkan pek çok aktörü yer alır. Modernist/seküler koalisyonun aktörleri arasında ise muhalefet partileri olarak Cumhuriyet Halk Partisi ve Halkların Demokratik Partisi'nin yanı sıra Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Kadınının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, bazı kadın hakları savunucuları ve aktivistler bulunur. Ayrıca bu koalisyonda özellikle sivil alanda faaliyet gösteren birey ve kuruluşlardan oluşan kadın hareketlerinin belirgin bir biçimde aktif rol oynadığını belirtmek gerekir.

AK Parti döneminde kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarına İstanbul Sözleşmesi merkezinde bakıldığında, bu alanda görünür olan fikirler, aktörler, eylemler, ilişkiler ve etkileşimlerin hiç de azımsanamayacak bir hacimde mevcut olduğu açıktır. Hatta kamusal alanda var olan aktör, düşünce ve faaliyet bakımından Türkiye’deki çeşitli politika alanları arasında en çoğulcu ve çok boyutlu nitelik gösterenlerden birinin kadın hakları, ayrımcılık ve şiddetle ilgili politika alanı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim söz konusu politika alanında açıkça tanımlanabilen savunuculuk koalisyonları, probleme dair yaklaşımların çeşitliliği, çatışan fikirler ve koalisyonlar arası mücadeleler, bu alanın kendine özgü dinamiklerinin varlığına, yani SKÇ’nin ifadesiyle politika altsistemine işaret etmektedir. Buna rağmen, İstanbul Sözleşmesi’nin gerek imza gerek fesih kararının, politika altsisteminin iç dinamiklerinden daha fazla altsistem haricindeki bağlamsal faktörlerin etkisinde gerçekleştiği ortaya çıkmaktadır.

İstanbul Sözleşmesi, özü ve içeriği itibariyle toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla hazırlanmış bir belgedir. Kadınların, kadın oldukları için şiddete uğradığını ifade eden ve bu nedenle toplumsal cinsiyete dayalı şiddet anlayışı üzerine kurulan Sözleşme, kadına şiddetin bir hak ihlali ve ayrımcılık biçimi olarak kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğe dayandığını savunur. Dolayısıyla Sözleşme, muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun aksine modernist/seküler koalisyonun paylaştığı inanç sistemleriyle tam anlamıyla paralellik gösterir. Başka bir ifadeyle İstanbul Sözleşmesi’nin kadına şiddet problemine yaklaşımının modernist/seküler koalisyon aktörlerinin bakış açısıyla aynı zemine oturduğu söylenebilir. Kamu politikalarının, SKÇ’nin deyiimiyle inançların siyasal kararlara bürünmüş bir formu olduğu düşünüldüğünde, muhafazakâr/gelenekçi perspektifin savunucularından AK Parti’nin kurduğu hükümetin modernist/seküler inanç sistemleri üzerine kurulu bir sözleşmeyi feshetmesinden ziyade imzalamasının umulmadık bir gelişme olduğu söylenmelidir.

İstanbul Sözleşmesi’nin imzalanmasının hangi süreç ve dinamikler etrafında gerçekleştiğini ve aynı siyasal iktidarın Sözleşme’yi feshetmesine neden olan faktörleri sorgulayan bu çalışma, AK Parti hükümetinin kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları alanını ilgilendiren İstanbul Sözleşmesi hakkında benimsediği her iki siyasal kararın da Parti’nin sahip olduğu inanç sistemlerinin etkisinden çok, politika alanını çevreleyen bağlamsal şartların yönlendirmesiyle alındığını ortaya koymaktadır. Şöyle ki, yürütme gücünü elinde bulundurduğu yirmi yıllık süre boyunca AK Parti iktidarı, politika

yapımının dinamikleri açısından birbirlerinden belirgin şekilde ayırt edilebilen iki dönemden oluşmaktadır. Bu dönemler AK Parti'nin iktidar pozisyonundaki ilk ve ikinci on yıllık zaman dilimlerini kapsar. 2002'den 2022'ye kesintisiz devam eden sürecin kabaca ortasına denk düşen bu ayrım, söz konusu periyotlarda politika yapımının karakterindeki gözle görülür değişime işaret eder. İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ve feshedilmesi yönündeki kamu politikalarının da söz konusu iki ayrı döneme gelerek büyük oranda dönemin genel karakteristik özellikleriyle şekillendikleri söylenebilir.

İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması, AK Parti iktidarının ilk on yılında belirleyici olan Avrupalılaşma ve uluslararası norm/standartlara uyum sürecinin bir sonucu olarak görülebilir. Her alanda temel hak ve özgürlüklere dayalı pek çok reformun hayata geçirildiği ve devlet yapısında Avrupa Birliği kriterleri çerçevesinde yeni kurumların ihdas edildiği bu dönemde, kadına şiddet problemi ile ilgili Avrupa Konseyi'nin yönlendirmesiyle tasarlanan İstanbul Sözleşmesi'nin AK Parti hükümetinin Batı'ya entegrasyon yönündeki girişimlerinin bileşenlerinden birisi olduğu söylenebilir. Ayrıca Sözleşme'nin imzalanmasına zemin hazırlayan bir diğer önemli faktör de bu dönemde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Nahide Opuz ile ilgili davayı Türkiye aleyhine sonuçlandırmasıdır. Mahkeme önünde ilk defa bir ülkenin, kadınları şiddetten koruyamayarak ayrımcılık yaptığı gerekçesi ile aile içi şiddetten mahkûm olması, Avrupalılaşma sürecindeki Türkiye'nin uluslararası imajını zedeleyici bir işlev görmüş ve böylelikle Sözleşme'nin imzalanmasında destekleyici bir faktör olmuştur. Bu süreçte AK Parti'nin çoğulcu yapısının ve Fatma Şahin gibi etkili karar vericilerin oynadığı arabuluculuk rolünün de altın çizmek gerekir. Tüm bu gelişmeler, kadına yönelik şiddetle mücadele alanındaki koalisyonlar arası mücadeleyi ve politika çıktılarını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu dönemde AK Parti'nin takip ettiği kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarının karakterini Batılı standartlar ve sivil hareketle uzlaş, uyum ve işbirliği şekillendirmiştir.

Muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun üyesi olmakla birlikte AK Parti, yürütme gücünü kullandığı ilk on yıllık dönemde kadına yönelik şiddetle mücadele alanında ağırlıklı modernist/seküler koalisyonun paylaştığı inançlarla uyumlu kamu politikalarını takip etmiştir. Tıpkı Türk Ceza Kanunu ve Türk Medeni Kanunu reformları ya da Anayasa'nın kadın haklarını ilgilendiren hükümlerinde yapılan değişiklikler gibi İstanbul Sözleşmesi'nin imza kararı da böyle bir dönemde ortaya çıkmıştır. Kadına yönelik

şiddetle mücadele amacıyla Avrupa Konseyi tarafından hazırlanmış bir sözleşmenin Türkiye’de halihazırda devam eden Avrupa’ya entegrasyon süreciyle örtüşmesi, zaten kadına yönelik şiddeti toplumsal bir problem olarak kabul eden muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun ve bu koalisyonun önde gelen aktörlerinden AK Parti’nin fazla sorgulamadan Sözleşme’yi imzalamasını kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla kadına yönelik şiddetle mücadele alanının bir meselesi olarak İstanbul Sözleşmesi’nin imzalandığı dönemin bağlamsal şartları, Sözleşme örneğinde modernist/seküler inanç sistemlerinin politika yapımının karakterini belirlediğini göstermektedir. Bu durum aynı zamanda muhafazakâr/gelenekçi ve modernist/seküler koalisyonlar arasında dönemsel bir uzlaşma anlamında da okunabilir. Ayrıca, modernist/seküler koalisyonun da altsistem haricinde meydana gelen bağlamsal gelişmeleri başarıyla değerlendirmesinin, kadın hakları konusunda o dönemde elde edilen diğer birçok yenilik gibi İstanbul Sözleşmesi’nin de muhafazakâr/gelenekçi koalisyon tarafında duran bir hükümetçe imzalanmasında önemli pay sahibi olduğu söylenebilir.

İstanbul Sözleşmesi’nin feshedilmesi de imzalanma sürecine benzer bir biçimde dönemin politika yapımına hâkim olan dinamikler çerçevesinde meydana gelmiştir. Siyasal iktidar konumundaki AK Parti’nin, birincisinden gözle görülür derecede ayrılan ikinci on yılında Türkiye, Avrupa ile arasına mesafe koymuş ve Avrupa Birliği üyelik süreci durma noktasına gelmiştir. Ayrıca üst üste girdiği seçimlerde birinci parti olarak iktidarını kesintisiz sürdüren AK Parti, ülke içinde egemenlik alanını git gide genişletmiştir. Özellikle 2016’daki başarısız askeri darbe girişiminden sonra kamu politikalarında güvenlik vurgusu daha sık duyulmaya başlamış ve politika yapımının karakteri yukarıdan aşağı ve tekil bir hale bürünmüştür. Ayrıca 2018 yılındaki hükümet sistemi değişikliği ile yasama-yürütme dengesinde yürütme gücü daha fazla öncelenmiştir. Diğer taraftan, son yıllarda etkisini her geçen gün daha fazla hissettiren ekonomik kriz de hükümeti oldukça zorlamıştır. İlk dönemdeki nispeten liberal politikalar, bu dönemde yerini muhafazakâr niteliklerin ağır bastığı siyasal kararlara bırakmıştır. Bu döneme hâkim olan karakteristik özellikler, kadına yönelik şiddetle mücadele alanındaki koalisyonlar arası mücadelenin sonuçlarını da doğrudan etkilemiştir.

Muhafazakâr/gelenekçi koalisyonun aktörleri, İstanbul Sözleşmesi tartışmalarını tam da bu dönemde kamusal alana taşımış ve Sözleşme içerik olarak tartışılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye’de muhafazakâr kesimin öne çıkan isimleri, muhafazakâr sivil

toplum kuruluşları ve İslami grup/cemaatler, Sözleşme'nin feshi yönünde yoğun savunuculuk faaliyetleri yürütmüşlerdir. Güçlü bir yürütme organı üzerine dizayn edilen bir hükümet sisteminde siyasal iktidarı tek başına kullanan ve aynı zamanda birtakım siyasal ve ekonomik krizlerle baş etmeye çalışan AK Parti, en nihayetinde seçmen kitlesinin de önemli bir bölümünü oluşturan muhafazakâr kesimin temsilcilerinden gelen talepleri geri çevirmeyerek Sözleşme'yi feshetmiştir. Zira dönemin siyasal iklimi, İstanbul Sözleşmesi'ni destekleyebilecek bağlamsal faktörlerden büyük oranda yoksundur. Bu nedenle modernist/seküler ve hatta muhafazakâr/geleneksel koalisyonun bazı kadın aktörlerinin faaliyetleri fesih kararını durdurmak için tek başına yeterli olmamıştır.

Bu çalışma, Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları alanındaki aktörleri, fikirleri, eylemleri ve tüm bunların etkileşimini ortaya koyarak, bu alanın SKÇ'nin kavramlaştırmasıyla bir politika altsistemi olarak kabul edilebileceğini göstermiştir. Diğer bir ifadeyle, kadına yönelik şiddetle mücadele alanı etrafında gelişen dinamikler kendi içerisinde sınırları belirli bir kamusal arenayı temsil etmektedir. Bununla birlikte yine bu çalışma, söz konusu alanda geliştirilen politikaların politika altsisteminin kendi iç mekanizmalarından daha fazla altsistem haricinde gerçekleşen yapısal ve bağlamsal faktörlerden etkilendiğini İstanbul Sözleşmesi örnek olayı üzerinden göstermiştir. İstanbul Sözleşmesi hakkındaki kamu politikalarının her ikisi de politika altsistemlerinin de içerisinde bulunduğu merkezi faktörler tarafından yönlendirilmiştir. Yani bağlamın değişimi, politika değişimini beraberinde getirmiştir. Bu yönüyle, İstanbul Sözleşmesi özelinde AK Parti'nin kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarının karakterini, politikanın konusuna yaklaşımı belirleyen fikri ve ideolojik unsurlara dayalı inanç sistemlerinden daha ziyade, makro düzeyde siyasete hâkim olan temel parametrelerin belirlediği görülmektedir.

Bu çalışma, taşıdığı özgün değer ve literatüre sunduğu katkı açısından iki ayrı noktada öne çıkmaktadır. İlk olarak çalışma, Türkiye'de politika yapımının temel özelliklerine dair mevcut araştırma ve fikirlere ek olarak, söz konusu alana dair farklı bir perspektiften alternatif açıklamaların geliştirilmesine imkân vermektedir. Bilindiği gibi Türkiye'de siyasetin işleyişinin dinamiklerine, politika yapımının karakteristiğine yahut siyasal alanda faaliyet gösteren aktörlere yönelik, çeşitli teorilerden hareketle yaklaşımlar geliştiren mevcut literatür, Türkiye'deki politika süreçlerini genellikle; oldukça uzun

zaman aralığında, belirli yapı veya faillere odaklanarak ve çoğunlukla genelleyici bir perspektifle ele almıştır. Ancak günümüzde politika yapım süreçleri karmaşıklaşmış ve aynı ülke içerisindeki politika alanlarında dahi politika yapımını ve değişimini etkileyen faktörler farklılaşmıştır. Bu nedenle, kurumsal yapı veya aktör merkezliliğin yerine politikalara ve politikaları üreten süreçlere odaklanan analizlerin kullanılması ve her politika alanının kendi dinamikleriyle incelemeye tabi tutulması bir gereklilik halini almıştır. Tam da bu noktada çalışma, politika yapımının karmaşık doğasını dikkate alarak politikaların nasıl geliştiği, şekillendiği ve değiştiğini açıklayan teorik birikime yaslanmıştır. Böylelikle Türkiye’de politika yapımının temel parametrelerinin farklı bir bağlamda yeni bir perspektifle ele alınması sağlanmış ve politika yapım süreçlerinin işleyişine dair mevcut literatüre bir katkı sunulmuştur.

İkinci olarak bu çalışma, Türkiye’de henüz gelişmekte olan kamu politikası araştırmaları alanında sınırlı oranda üzerinde durulmuş politika yapım süreci ve politika değişimi çalışmalarını literatüre kazandırma girişimlerinden birisidir. Bilindiği gibi politikaların yapım süreçleri ve değişimini analitik bir bakış açısıyla ele alarak üretilen teorik yaklaşımlara ilişkin bilimsel literatür Amerika Birleşik Devletleri merkezlidir ve hala yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu gelişmiş Batı ülkelerini kapsar. Bu çalışmanın teorik zeminin oluşturan SKÇ de Birleşik Devletler gibi siyasal iktidarın belirli organlarca paylaşıldığı oldukça çoğulcu bir siyasal sistem içerisinde geliştirilmiştir. Bu durum, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra bazı gelişmiş Avrupa ülkeleri için de SKÇ’nin kullanılmasını zorlaştırmıştır. Ancak zamanla farklı ülkelerde uygulama alanı buldukça SKÇ’nin teorik bileşenlerinde bazı revizyonlara gidilerek yaklaşımın açıklayıcılık gücü iyileştirilmiştir.

Türkiye’de SKÇ perspektifinden yapılan çalışmaların sayısı hala oldukça sınırlıdır. Bu çalışma, söz konusu teorik yaklaşımlardan birini Türkiye ölçeğinde seçilen bir politika konusuna uygulayarak; hem teoriyi alışlagelenden farklı bir bağlamda tartışmaya açmış, hem de Türkiye’deki politika değişimi çalışmalarına katkı sağlamıştır. Böylelikle, tercih edilen teorinin açıklayıcılık gücü yeniden değerlendirilirken, Türkiye’deki politika yapım süreçlerine de alternatif bir pencereden bakma imkânı doğmuştur. Çalışma, SKÇ’nin politika altsistemi, savunuculuk koalisyonları ve inanç sistemleri gibi temel kavramlarının Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları alanında büyük oranda karşılığının olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, SKÇ’nin politika

yapımının seyrini belirleme açısından önemli rol atfettiği politika altsistemlerinin, kadına yönelik şiddetle mücadele alanında aynı ölçüde etkin ve belirleyici olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, politika yapımının karakteri açısından Türkiye'nin en azından kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda merkezîyetçi yapısını koruduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. SKÇ yaklaşımının bu çalışma kapsamında elde edilen bulguları, görece yeterli sayıda çalışma bulunmayan gelişmekte olan ülkelerde SKÇ'nin açıklayıcılığı noktasında da uluslararası literatüre katkı sunmaktadır.

Bu çalışma, İstanbul Sözleşmesi örnek olayından hareketle Türkiye'de AK Parti dönemi kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarıyla sınırlıdır. Bu nedenle araştırmanın bulguları, ne Türkiye'deki politika yapımının genel karakteri ne de diğer politika alanlarında uygulamaya konulan kamu politikalarının yapım süreçleri veya değişimi hakkında bir çıkarımda bulunur. Örneğin sağlık, eğitim, ekonomi, dış politika veya güvenlik vb. alanlarda politikanın konusunu oluşturan meseleler hakkında geliştirilen kamu politikalarının ardındaki dinamikler başka araştırmalarca yine politika odaklı bir yöntem izlenerek araştırılmalıdır. Bu çalışma İstanbul Sözleşmesi tartışmaları etrafında alınan siyasal kararların ardındaki mekanizmaları analiz ederek, yalnızca kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında hayata geçirilen söz konusu politikalar hakkında çıkarımda bulunmaktadır.

Son olarak gelecek çalışmalar için takip edilebilecek yol haritasından bahsedilebilir. Bu çalışmanın bulgularından hareketle ortaya çıkan ve araştırılmaya değer bir husus SKÇ'nin kavramlaştırdığı savunuculuk koalisyonları ile ilgilidir. SKÇ, birden fazla teorik odak noktasını içerisinde barındıran çok boyutlu bir yaklaşımdır. Politika yapım süreçleri ve politika değişimi ile ilgili ortaya koyduğu hipotezlerin yanı sıra koalisyonlar ve politika odaklı öğrenme olarak kavramsallaştırdığı kategoriler altında da bir dizi varsayımında bulunmuştur. Herhangi bir çalışma içerisinde söz konusu odak noktalarının tümünü aynı anda analize dahil etmek mümkün olmadığı için, bu çalışma SKÇ'nin politika değişimi hakkında geliştirdiği yaklaşımı temel almıştır. Ancak İstanbul Sözleşmesi örnek olayında görünür olan politika değişimini analiz ederken, koalisyonların davranışları hakkında sorgulamaya değer bazı bulgular elde edilmiştir. Örneğin, muhafazakâr/gelenekçi koalisyon altında değerlendirilmekle birlikte İstanbul Sözleşmesi'nin kamusal alandaki tartışmaları boyunca Sözleşme lehinde tavır takınan, ancak Sözleşme'nin fesih kararından sonra da bunu kabullenen bazı muhafazakâr kadın

aktörlerinin düşünce ve faaliyetleri bu bağlamda incelemeye değerdir. İstanbul Sözleşmesi ile ilgili politika yapım sürecinde muhafazakâr/gelenekçi koalisyon aktörlerinin davranışları, SKÇ'nin koalisyonlara yaklaşımını zenginleştirebilecek veriler sunabilir.

Sonuç olarak, İstanbul Sözleşmesi gibi kamusal alanda siyasal gündemi ciddi ölçüde meşgul eden bir meseleyi ele alan bu çalışma, Sözleşme hakkında AK Parti hükümetinin aldığı imza ve fesih kararlarının arkasındaki faktörleri sorgulayarak, Türkiye'de politika değişimine analitik bir bakış sunmuştur. Gerek bu çalışmanın dayandığı yaklaşımlar gerekse politika yapım süreçlerini irdeleyen diğer teorik yaklaşımlar kullanılarak yürütülecek araştırmalar, Türkiye'de çeşitli politika alanlarında görünür olan kamu politikalarının nasıl geliştiği ve değişime uğradığına dair bilgi birikimini de artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Abdel-Monem, T. (2009). Opuz v. Turkey: Europe's Landmark Judgment on Violence against Women. *Human Rights Brief*, 17 (1), 29-33.
- Abrahams, N., Devries, K., Watts, C., Pallitto, C., Petzold, M., Shamu, S., & García-Moreno, C. (2014). Worldwide Prevalence of Non-Partner Sexual Violence: A Systematic Review. *The Lancet*, 383 (9929), 1648-1654.
- Abramsky, T., Watts, C. H., Garcia-Moreno, C., Devries, K., Kiss, L., Ellsberg, M., Jansen, H. A. F. M., & Heise, L. (2011). What Factors Are Associated With Recent Intimate Partner Violence? Findings from the Who Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence. *BMC Public Health*, 11 (1), 109.
- Acar, F. (2010). Türkiye’de Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Standartlar, Hukuk ve Sivil Toplum. İçinde A. G. Ayata, S. Eryılmaz Dilek, & B. E. Oder (Ed.), *Kadın Hakları: Uluslararası Hukuk ve Uygulama* (ss. 13-22). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adalet Bakanlığı. (2016). Basın Açıklaması. Erişim Tarihi 16.5.2022, <https://basin.adalet.gov.tr/basin-aciklamasi-18112016>
- Adams, G. (1981). *The Politics of Defense Contracting: The Iron Triangle*. Transaction Books.
- African Union. (2003). *Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa*, African Union Assembly.
- Aile Akademisi Derneği. (2019a). *10 Maddede İstanbul Sözleşmesi Neden İptal Edilmelidir?* aileakademisi.org. <https://aileakademisi.org/10-maddede-istanbul-sozlesmesi-neden-iptal-edilmelidir/>
- Aile Akademisi Derneği. (2019b). *İstanbul Sözleşmesi İle İlgili Kafa Karıştıran 10 Soru - 10 Cevap*. aileakademisi.org. <https://aileakademisi.org/istanbul-sozlesmesi-ile-ilgili-kafa-karistiran-10-soru-10-cevap/>
- Aile Akademisi Derneği. (2019c). Toplumsal Cinsiyet ve İstanbul Sözleşmesiyle ilgili Tartışmalara Dair Basın Açıklaması. *aileakademisi.org*. Erişim Tarihi 27.6.2022, <https://aileakademisi.org/toplumsal-cinsiyet-ve-istanbul-sozlesmesiyle-ilgili-tartismalara-dair-basin-aciklamasi/>
- Aile Akademisi Derneği. (2020a). *İstanbul Sözleşmesi Tartışmalarında Sık Kullanılan 14 Manipülasyon*. aileakademisi.org. <https://aileakademisi.org/istanbul-sozlesmesi-tartismalarinda-sik-kullanilan-14-manipulasyon/>
- Aile Akademisi Derneği. (2020b). *İstanbul Sözleşmesi’ne Karşı Çıkanlar Hakkında 10 Yanlış İddia*. aileakademisi.org. <https://aileakademisi.org/istanbul-sozlesmesine-karsi-cikanlar-hakkinda-10-yanlis-iddia/>

- Aile ve Sosyal Araştırmalar Platformu. (2020). İstanbul Sözleşmesi Nedir? Ne Değildir? *asaplatformu.org*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://www.asaplatformu.org/managed-it-services>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). Kadına yönelik şiddeti önlemede merkez nokta ŞÖNİM'ler. *aile.gov.tr*. Erişim Tarihi 8.6.2022, <https://www.aile.gov.tr/haberler/kadina-yonelik-siddeti-onlemede-merkez-nokta-sonim-ler/>
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2013). *Tokat Milletvekili Sayın Dr. Orhan DÜZGÜN'e Ait 7/13271 Esas Numaralı Yazılı Soru Önergesine İlişkin Olarak Hazırlanan Cevap Metni*, Sayı: 34930642-610-20378 (20.3.2013).
- AK Parti. (2015a). *2002 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi*. Tanıtım ve Medya Başkanlığı.
- AK Parti. (2015b). *2007 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi*. Tanıtım ve Medya Başkanlığı.
- AK Parti. (2015c). *2011 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi*. Tanıtım ve Medya Başkanlığı.
- AK Parti. (2015d). *2015 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi*. Tanıtım ve Medya Başkanlığı.
- AK Parti. (2018). *2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Genel Seçimler Seçim Beyannamesi*. Tanıtım ve Medya Başkanlığı.
- AK Parti. (t.y.). Parti Programı. *akparti.org.tr*. Erişim Tarihi 30.7.2022, <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/>
- Akarsu Çelik, Ö., & Demirkaya, N. (2016). Tepkiler çığ gibi büyüyor: Yasalaşmasına izin vermeyeceğiz! *Gazete Duvar*. Erişim Tarihi 16.6.2022, <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2016/11/18/tepkiler-cig-gibi-buyuyor-yasalasmasina-izin-vermeyecegiz>
- Akdoğan, A. A., Yıldız, M., & Çiner, C. U. (2015). An Analysis of Policy Transfer: The Policy about Protecting Women against Domestic Violence in Turkey. İnde K. Göymen & R. Lewis (Ed.), *Public Policymaking in a Globalized World* (ss. 235-251). Istanbul Policy Center.
- Alan Dikmen, H., & İlknur Münevver, G. (2020). The Relationship between Domestic Violence and the Attitudes of Women Towards Honor, Gender Roles, and Wife-Beating in Turkey. *Archives of Psychiatric Nursing*, 34 (5), 421-426.
- Alan, H., Yilmaz, S. D., Filiz, E., & Arıoz, A. (2016). Domestic Violence Awareness and Prevention among Married Women in Central Anatolia. *Journal of Family Violence*, 31 (6), 711-719.

- Albright, E. A. (2011). Policy Change and Learning in Response to Extreme Flood Events in Hungary: An Advocacy Coalition Approach. *Policy Studies Journal*, 39 (3), 485-511.
- Aldıkaçtı Marshall, G. (2009). Authenticating Gender Policies through Sustained-Pressure: The Strategy Behind the Success of Turkish Feminists. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 16 (3), 358-378.
- Alhabib, S., Nur, U., & Jones, R. (2010). Domestic Violence against Women: Systematic Review of Prevalence Studies. *Journal of Family Violence*, 25 (4), 369-382.
- Alper, Z., Ergin, N., Selimoglu, K., & Bilgel, N. (2005). Domestic Violence: A Study Among A Group of Turkish Women. *Eur J Gen Pract*, 11 (2), 48-54.
- Altaş, M. (2020). AK Parti'li kadınlar Abdurrahman Dilipak hakkında 81 ilde suç duyurusunda bulunacak. *Anadolu Ajansı*. Erişim Tarihi 25.6.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/ak-partili-kadinlar-abdurrahman-dilipak-hakkinda-81-ilde-suc-duyurusunda-bulunacak/1934316>
- Altınay, A. G., & Arat, Y. (2007). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*. Punto Baskı Çözümleri.
- Altınörs, G., & Akçay, Ü. (2022). Authoritarian Neoliberalism, Crisis, and Consolidation: The Political Economy of Regime Change in Turkey. *Globalizations*, 19 (7), 1029-1053.
- Altun, F. (2021). Dünden bugüne Cumhurbaşkanımız @RTErdogan liderliğinde kadınların toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel hayata daha fazla katılmaları için verdiğimiz mücadeleyi kararlılıkla sürdürüyoruz. *Twitter*. Erişim Tarihi 27.6.2022, <https://twitter.com/fahrettinaltun/status/1373047157423489026>
- Altunok, H., & Gedikkaya, F. G. (Ed.). (2016). *Kamu Politikaları Ansikolpedisi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ameringer, C. F. (2002). Federal Antitrust Policy and Physician Discontent: Defining Moments in the Struggle for Congressional Relief. *Journal of Health Politics, Policy and Law*, 27 (4), 543-574.
- Anadolu Ajansı. (2020). Cumhurbaşkanı Erdoğan: 'Oruç Reis'imize saldıracak olursanız bunun bedelini ağır ödersiniz' dedik ve ilk cevabı aldılar. *Anadolu Ajansı*. Erişim Tarihi 25.6.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-oruc-reisimize-saldiracak-olursaniz-bunun-bedelini-agir-odersiniz-dedik-ve-ilk-cevabi-aldilar/1940761>
- Anadolu Platformu. (2020). İstanbul Sözleşmesi Çalıştayı Raporu Yayımlandı. *anadoluplatformu.org.tr*. Erişim Tarihi 1.7.2022, <https://www.anadoluplatformu.org.tr/istanbul-sozlesmesi-calistayi-raporu-yayimlandi/>

- Anderson, J. E. (2015). *Public Policymaking: an Introduction* (Eighth Edition ed.). Cengage Learning.
- Anıl, E., Arın, C., Berktaş Hacımırzaoglu, A., Bingöllü, M., İlkaracan, P., & Erçevik Amado, L. (2005). *Turkish Civil and Penal Code Reforms from a Gender perspective: The Success of Two Nationwide Campaigns*. Women for Women's Human Rights (WWHR) - New Ways.
- Anıt Savaş. (2022). Şiddetten Ölen Kadınlar İçin Dijital Anıt. *anitsayac.com*. Erişim Tarihi 14.10.2022, <http://anitsayac.com/>
- Arat, Y. (2001). Women's Rights as Human Rights: The Turkish Case. *Human Rights Review*, 3 (1), 27-34.
- Arat, Y. (2008). Contestation and Collaboration: Women's Struggles for Empowerment in Turkey. İçinde R. Kasaba (Ed.), *The Cambridge History of Turkey: Turkey in The Modern World* (ss. 388-418). Cambridge University Press. <https://doi.org/DOI: 10.1017/CHOL9780521620963.016>
- Arat, Y. (2010). Women's Rights and Islam in Turkish Politics: The Civil Code Amendment. *Middle East Journal*, 64 (2), 235-251.
- Arat, Y. (2016). Islamist Women and Feminist Concerns in Contemporary Turkey: Prospects for Women's Rights and Solidarity. *Frontiers: A Journal of Women Studies*, 37 (3), 125-150.
- Armutçu, O., Karakış, G., & Koç, M. G. (2021). İstanbul Sözleşmesi 7 yıl sonra iptal... Fesihte hukuk tartışması. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 24.8.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbul-sozlesmesi-7-yil-sonra-iptal-fesihte-hukuk-tartismasi-41767927>
- Arsalan, F. (2019). Erdoğan: İstanbul Sözleşmesi nas değildir. *Yeni Akit Gazetesi*. Erişim Tarihi 19.05.2021, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/erdogan-istanbul-sozlesmesi-nas-degildir-787761.html>
- Aydın, E. S. (2020). Malesef fikirler ve argümanlar üzerinden tartışmak yerine,ucuz edepsiz,kendisiyle aynı düşünmeyenleri diye niteleyen bu dil topluma, kadınlara,analara zarar vermekten başka bir işe yaramıyor. *Twitter*. Erişim Tarihi 25.6.2022, <https://twitter.com/ESAREA/status/1288793141349318658>
- Aydın-Düzgüt, S. (2016). De-Europeanisation through Discourse: A Critical Discourse Analysis of AKP's Election Speeches. *South European Society and Politics*, 21 (1), 45-58.
- Aydın-Düzgüt, S., & Rumelili, B. (2021). Constructivist Approaches to EU-Turkey Relations. İçinde W. Reiners & E. Turhan (Ed.), *EU-Turkey Relations: Theories, Institutions, and Policies* (ss. 63-82). Palgrave Macmillan.

- Aytalar, A. (2007). IPI'den 'Aile İçi Şiddet' kampanyasına alkış. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 14.10.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ipi-den-aile-ici-siddet-kampanyasina-alkis-6521977>
- Babacan, N. (2019). Erdoğan'a 'İstanbul Sözleşmesi' kulisi: Sözleşmede sorun yok hatalar ise çözülür. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 21.6.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogana-istanbul-sozlesmesi-kulisi-sozlesmede-sorun-yok-hatalar-ise-cozuler-41273280>
- Babaoğlu, C., & Akman, E. (Ed.). (2018). *Kamu Politikası Analizi: Türkiye Uygulamaları*. Gazi Kitabevi.
- Babu, B. V., & Kar, S. K. (2009). Domestic Violence against Women in Eastern India: A Population-Based Study on Prevalence and Related Issues. *BMC Public Health*, 9 (1), 129.
- Bahadır-Yılmaz, E., & Öz, F. (2019). Experiences and Perceptions of Abused Turkish Women Regarding Violence Against Women. *Community Ment Health J*, 55 (4), 686-692.
- Bakır, C., & Ertan, G. (Ed.). (2018). *Policy Analysis in Turkey*. Policy Press.
- Bayraktar, S. (2019). KADEM, Ailenin birliğini ve korunmasını savunur, soros projeleri iftirası vebaldır, Müslümanın hakkaniyetine yakışmaz. *Twitter*. Erişim Tarihi 26.6.2022, https://twitter.com/Selcuk/status/1147986463847571457?ref_src=twsrc%5Etfw
- Baytok, C. (2021). 10 Eylül 1985: Çankırı'da bir hakim: 'Karının sırtını sopasız, karnını sipasız bırakmamak gerekir.'. *Çatlak Zemin*. Erişim Tarihi 3.11.2022, <http://ec2-35-158-122-154.eu-central-1.compute.amazonaws.com/10-eylul-1985-cankirida-bir-hakim-karinin-sirtini-sopasiz-karnini-sipasiz-birakmamak-gerekir/>
- BBC Türkçe. (2004). Avrupa Birliği, Türkiye'yi zina yasaları konusunda uyarıyor. *bbcturkish.com*. Erişim Tarihi 15.05.2022, https://www.bbc.co.uk/turkish/pressreview/story/2004/09/040913_pressreview.shtml
- BBC Türkçe. (2014). Erdoğan: Kadın-erkek eşitliği fitrata ters. *BBC News Türkçe*. Erişim Tarihi 22.7.2022, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/11/141124_kadininfitrati_erdogan
- Beach, D., & Pedersen, R. B. (2019). *Process-tracing Methods: Foundations and Guidelines* (Second Edition ed.). University of Michigan Press.
- Belge, B. (2004). Kadınlar Zina Maddesini Düşürdü. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 15.05.2022, <https://www.bianet.org/bianet/kadin/43124-kadinlar-zina-maddesini-dusurdu>

- Belge, B. (2011a). Kadın Bakanlığı Kaldırıldı, Kadın Örgütleri Öfkeli. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 11.10.2022, <https://bianet.org/bianet/kadin/130585-kadin-bakanligi-kaldirildi-kadin-orgutleri-ofkeli>
- Belge, B. (2011b). Kadınlar "Aile ve Sosyal Politika" Değil "Eşitlik Bakanlığı" İstiyor. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 3.6.2022, <https://bianet.org/bianet/kadin/130027-kadinlar-aile-ve-sosyal-politika-degil-esitlik-bakanligi-istiyor>
- Belge, B. (2011c). Kadınlar "Eşitlik Bakanlığı" İçin İmza Topluyor. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 02.06.2022, <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/130405-kadinlar-esitlik-bakanligi-icin-imza-topluyor>
- Belge, B. (2011d). Moroğlu: Aile ve Sosyal Politikalar Değil Kadın Bakanlığı İstiyoruz. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 3.6.2022, <https://bianet.org/bianet/kadin/130042-moroglu-aile-ve-sosyal-politikalar-degil-kadin-bakanligi-istiyoruz>
- Bennett, A., & Checkel, J. T. (2015). Introduction. İçinde A. Bennett & J. T. Checkel (Ed.), *Process tracing : from metaphor to analytic tool* (ss. 3-39). Cambridge University Press.
- Berber, N. (2017). 1980'ler: Feminist Hareket Yeniden.... *Heinrich Böll Stiftung*. Erişim Tarihi 11.11.2021, <https://tr.boell.org/tr/2017/09/18/1980ler-feminist-hareket-yeniden>
- Berkes, N. (2012). *Türkiye'de Çağdaşlaşma* ((Yay. Haz. Ahmet Kuyaş) Onsekizinci Baskı ed.). Yapı Kredi Yayınları.
- Birgün. (2004). Marjinal gruplar Türk kadınıni temsil edemez. *Birgün Gazetesi*. Erişim Tarihi 22.7.2022, <https://www.birgun.net/haber/marjinal-gruplar-turk-kadinini-temsil-edemez-21725>
- Birgün. (2015). Davutoğlu: Kadına şiddete karşı çok önemli ilerlemeler sağlandı. *Birgün Gazetesi*. Erişim Tarihi 15.6.2022, <https://www.birgun.net/haber/davutoglu-kadina-siddete-karsi-cok-onemli-ilerlemeler-saglandi-97358>
- Birkland, T. A. (2011). *An Introduction to The Policy Process: Theories, Concepts, and Models of Public Policy Making* (Third Edition ed.). M.E. Sharpe.
- BİA Haber Merkezi. (2011a). Kadınlar Eşitlik Mekanizmaları İçin Mücadelede Kararlı. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 1.8.2022, <https://m.bianet.org/bianet/kadin/130644-kadinlar-esitlik-mekanizmalari-icin-mucadelede-kararli>
- BİA Haber Merkezi. (2011b). TKDF de "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı"na Karşı. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 3.6.2022, <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/130170-tkdf-de-aile-ve-sosyal-politikalar-bakanligi-na-karsi>

- BİA Haber Merkezi. (2016). Kadın ve Çocuklara 'Tecavüz Hakkı' Verecek Hiçbir Yasayı Kabul Etmeyeceğiz. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 16.6.2022, <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/180870-kadin-ve-cocuklara-tecavuz-hakki-verecek-hicbir-yasayi-kabul-etmeyecegiz>
- Bloomberght. (2011). Erdoğan: 8 bakanlık kaldırıldı, 6 yeni bakanlık geliyor. *Bloomberght.com*. Erişim Tarihi 2.6.2022, <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/892519-erdogan-8-bakanlik-kaldirildi-6-yeni-bakanlik-geliyor>
- Bodur Ün, M., & Arıkan, H. (2022). Europeanization and De-Europeanization of Turkey's Gender Equality Policy: The Case of the Istanbul Convention. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 60 (4), 945-962.
- Bonomi, A. E., Thompson, R. S., Anderson, M., Reid, R. J., Carrell, D., Dimer, J. A., & Rivara, F. P. (2006). Intimate Partner Violence and Women's Physical, Mental, and Social Functioning. *American Journal of Preventive Medicine*, 30 (6), 458-466.
- Boy, A., & Kulczycki, A. (2008). What We Know About Intimate Partner Violence in the Middle East and North Africa. *Violence Against Women*, 14 (1), 53-70.
- Böhürler, A. (2020). Fesüphanallah! Edep yahu! Alt üst tarafı bir uluslararası sözleşme. *Twitter*. Erişim Tarihi 12.10.2022, <https://twitter.com/aysebohurler/status/1288585146107596803>
- Bunch, C. (1990). Women's Rights as Human Rights: Toward a Re-Vision of Human Rights. *Human Rights Quarterly*, 12 (4), 486-498.
- Bunch, C. (2012). Opening Doors for Feminism: UN World Conferences on Women. *Journal of Women's History*, 24 (4), 213-221.
- Cairney, P. (2007). A 'Multiple Lenses' Approach to Policy Change: The Case of Tobacco Policy in the UK. *British Politics*, 2 (1), 45-68.
- Cairney, P. (2012). *Understanding Public Policy: Theories and Issues*. Palgrave Macmillan.
- Cairney, P., Heikkilä, T., & Wood, M. (2019). *Making Policy in a Complex World*. Cambridge University Press.
- Campbell, J., Jones, A. S., Dienemann, J., Kub, J., Schollenberger, J., O'Campo, P., Gielen, A. C., & Wynne, C. (2002). Intimate Partner Violence and Physical Health Consequences. *Archives of Internal Medicine*, 162 (10), 1157-1163.
- Campbell, J. C. (2002). Health Consequences of Intimate Partner Violence. *The Lancet*, 359 (9314), 1331-1336.

- Capano, G. (2009). Understanding Policy Change as an Epistemological and Theoretical Problem. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 11 (1), 7-31.
- Capano, G. (2012). Policy Dynamics and Change: The Never-Ending Puzzle. İçinde E. Araral, S. Fritzen, M. Howlett, M. Ramesh, & X. Wu (Ed.), *Routledge Handbook of Public Policy* (ss. 451-461). Routledge.
- Capano, G., & Howlett, M. (2009). Introduction: The Multidimensional World of Policy Dynamics. İçinde G. Capano & M. Howlett (Ed.), *European and North American Policy Change* (ss. 1-12). Routledge.
- Checkel, J. T. (2008). Process Tracing. İçinde A. Klotz & D. Prakash (Ed.), *Qualitative Methods in International Relations: A Pluralist Guide* (ss. 114-127). Palgrave Macmillan.
- Chen, M. A. (1995). Engendering World Conferences: The International Women's Movement and the United Nations. *Third World Quarterly*, 16 (3), 477-493.
- Chhabra, M., Fiore, L. B., & Pérez-Villanueva, S. (2020). Violence against Women: Representations, Interpretations, and Education. *Violence Against Women*, 26 (14), 1743-1750.
- CNN Türk. (2004a). Almanya da 'zina tartışmasına' katıldı. *cnnturk.com*. Erişim Tarihi 15.05.2022, <https://www.cnnturk.com/2004/dunya/09/10/almanya.da.zina.tartismasina.katildi/34703.0/index.html>
- CNN Türk. (2004b). Türkiye zinayı AB'ye taşıdı. *cnnturk.com*. Erişim Tarihi 14.10.2022, <https://www.cnnturk.com/2004/dunya/09/13/turkiye.zinayi.abye.tasidi/35400.0/index.html>
- Coker, A. L., Smith, P. H., Bethea, L., King, M. R., & McKeown, R. E. (2000). Physical Health Consequences of Physical and Psychological Intimate Partner Violence. *Arch Fam Med*, 9 (5), 451-457.
- Commission of The European Communities. (2006). *Commission Staff Working Document: Turkey 2006 Progress Report*. European Union.
- Commission of The European Communities. (2007). *Commission Staff Working Document: Turkey 2007 Progress Report*. European Union.
- Coşar, S., & Gençoğlu Onbaşı, F. (2008). Women's Movement in Turkey at a Crossroads: From Women's Rights Advocacy to Feminism. *South European Society and Politics*, 13 (3), 325-344.
- Coşar, S., & Yeğenoğlu, M. (2011). New Grounds for Patriarchy in Turkey? Gender Policy in the Age of AKP. *South European Society and Politics*, 16 (4), 555-573.

- Council of Europe. (1985). *Recommendation No. R (85) 4 of The Committee of Ministers to Member States on Violence in The Family*, Committee of Ministers. <https://rm.coe.int/16804f120d>
- Council of Europe. (1990). *Recommendation No. R (90) 2 on Social Measures concerning Violence within the Family*, Committee of Ministers. <https://www.legislationline.org/documents/id/8267>
- Council of Europe. (2002). *The Protection of Women against Violence: Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence adopted on 30 April 2002 and Explanatory Memorandum*. Council of Europe.
- Council of Europe. (2011). Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence. *coe.int*. Erişim Tarihi 7.11.2022, <https://rm.coe.int/1680a48903>
- Council of Europe. (2018). Istanbul Convention Factsheet. *coe.int*. Erişim Tarihi 7.11.2022, <https://rm.coe.int/istanbul-convention-factsheet/168078ec5c>
- Council of Europe. (2021). Council of Europe leaders react to Turkey's announced withdrawal from the Istanbul Convention. Erişim Tarihi 19.8.2022, <https://www.coe.int/en/web/kyiv/-/council-of-europe-leaders-react-to-turkey-s-announced-withdrawal-from-the-istanbul-convention>
- Council of Europe. (t.y.). The Negotiations. *coe.int*. Erişim Tarihi 31.5.2022, <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/cahvio>
- Council of Europe Presidency. (2021). Statement of the President of the Congress on Turkey's announced withdrawal from the Istanbul Convention. Erişim Tarihi 19.8.2022, <https://www.coe.int/en/web/congress/-/statement-of-the-president-of-the-congress-on-turkeys-announced-withdrawal-from-the-istanbul-convention>
- Council of Europe Secretary General. (1993). *3rd European Ministerial Conference on Equality Between Women And Men*. Council of Europe Committee of Ministers.
- Council of Europe Secretary General. (2021). Secretary General responds to Turkey's announced withdrawal from the Istanbul Convention. Erişim Tarihi 19.8.2022, <https://www.coe.int/en/web/portal/-/secretary-general-responds-to-turkey-s-announced-withdrawal-from-the-istanbul-convention>
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Approaches* (Third Edition ed.). SAGE Publications.
- Crow, D. A. (2008). Stakeholder Behavior and Legislative Influence: A Case Study of Recreational Water Rights in Colorado. *The Social Science Journal*, 45 (4), 646-658.
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2021). Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmesine İlişkin Açıklama. *iletisim.gov.tr*. Erişim Tarihi 28.6.2022,

<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama>

Cumhuriyet. (1986). Kadın hakları için dilekçe. *Cumhuriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 10.11.2021,

<http://tysdarsivi.hacettepe.edu.tr/document/151#?c=0&m=0&s=0&cv=0>

Cumhuriyet. (2020). CHP Kadın Kolları'ndan Numan Kurtulmuş'a sert tepki! *Cumhuriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 1.11.2022,

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/chp-kadin-kollarindan-numan-kurtulmusa-sert-tepki-1749003>

Cübbeli Ahmet Hoca. (2020a). İstanbul Sözleşmesi, aileyi tahrip eden bir fecâattir! *Twitter*. Erişim Tarihi 12.10.2022,

https://twitter.com/c_ahmethoca/status/1279865158052052992?s=20&t=1_eiD49GKbLqm5W_-3O9MA

Cübbeli Ahmet Hoca. (2020b). İstanbul Sözleşmesinin iptali hususunda Numan Bey'in bu konuşmasını her Müslüman paylaşmalıdır. *Twitter*. Erişim Tarihi 12.10.2022,

https://twitter.com/c_ahmethoca/status/1279843523416727553?s=20&t=DOXkkVQzN637ZbWn1vftMQ

Çağlar, O. (2019). Sosyal medyada KADEM'e tepki büyüyor! *Yeni Akit Gazetesi*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/sosyal-medyada-kademe-tepki-buyuyor-834122.html>

Çakır, R. (2019). KADEM'in kaderi: İslami camiada kadın sorunu tartışması kızışıyor. *Medyascope*. Erişim Tarihi 26.6.2022,

<https://medyascope.tv/2019/07/12/kademin-kaderi-islami-camiada-kadin-sorunu-tartismasi-kizisiyor/>

Çelik, Ö. (2020). Herhangi bir sosyal, hukuki ve siyasi tartışmada herkes kendi fikrini doğru, karşısındakini yanlış bulabilir. *Twitter*. Erişim Tarihi 25.6.2022,

<https://twitter.com/omerrcelik/status/1288873351818219523>

Çiner, C. U., & Altınışik, E. (2020). Savunuculuk Koalisyonu Çerçevesi ve Avrupa Birliği Politikaları İçin Uygulanabilirliği. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 18 (2), 405-436.

Çopuroğlu, Ö. (2017). Electoral Rules, Political Representation and Advocacy Coalition Framework in Turkey. *Contemporary Research in Economics and Social Sciences*, 1 (2), 67-101.

Dağı, İ. (2008). Islamist Parties and Democracy: Turkey's AKP in Power. *Journal of Democracy*, 19 (3), 25-30.

Danış Beştaş, M. (2018). Kadınlarla değişir! *Gazete Duvar*. Erişim Tarihi 30.5.2022, <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2018/06/11/kadinlarla-degisir>

- Davies, P. (2006). Research Design. İçinde V. Jupp (Ed.), *The SAGE Dictionary of Social Research Methods* (ss. 266-266). SAGE Publications.
- De Vaus, D. A. (2001). *Research Design in Social Research*. SAGE.
- DeBray, E., Scott, J., Lubieniski, C., & Jabbar, H. (2014). Intermediary Organizations in Charter School Policy Coalitions: Evidence From New Orleans. *Educational Policy*, 28 (2), 175-206.
- DeForge, B. R. (2010). Research Design Principles. İçinde N. J. Sallkind (Ed.), *Encyclopedia of Research Design* (ss. 1253-1259). SAGE Publications.
- DeKeseredy, W. S. (2011). *Violence Against Women: Myths, Facts, Controversies*. University of Toronto Press.
- DeKeseredy, W. S., & Schwartz, M. D. (2011). Theoretical and Definitional Issues in Violence against Women. İçinde C. M. Renzetti, J. L. Edleson, & R. K. Bergen (Ed.), *Sourcebook On Violence Against Women* (Second Edition ed., ss. 3-22). SAGE Publications.
- Demir, F. (2018). *Kamu Politikasına Giriş*. Gazi Kitabevi.
- Demirkaya, N. (2020). İstanbul Sözleşmesi tartışması: KEFEK Başkanı değişiyor. *Gazete Duvar*. Erişim Tarihi 24.6.2022, <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2020/07/14/istanbul-sozlesmesi-tartismasi-kefek-baskani-degisiyor>
- Devries, K., Watts, C., Yoshihama, M., Kiss, L., Schraiber, L. B., Deyessa, N., Heise, L., Durand, J., Mbwapbo, J., Jansen, H., Berhane, Y., Ellsberg, M., & Garcia-Moreno, C. (2011). Violence against Women Is Strongly Associated with Suicide Attempts: Evidence from the Who Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women. *Social Science & Medicine*, 73 (1), 79-86.
- Devries, K. M., Mak, J. Y., Bacchus, L. J., Child, J. C., Falder, G., Petzold, M., Astbury, J., & Watts, C. H. (2013a). Intimate Partner Violence and Incident Depressive Symptoms and Suicide Attempts: A Systematic Review of Longitudinal Studies. *PLOS Medicine*, 10 (5), e1001439.
- Devries, K. M., Mak, J. Y. T., García-Moreno, C., Petzold, M., Child, J. C., Falder, G., Lim, S., Bacchus, L. J., Engell, R. E., Rosenfeld, L., Pallitto, C., Vos, T., Abrahams, N., & Watts, C. H. (2013b). The Global Prevalence of Intimate Partner Violence against Women. *Science*, 340 (6140), 1527-1528.
- Dilipak, A. (2019). Cinsiyet eşitliği mi dediniz! *Yeni Akit Gazetesi*. Erişim Tarihi 1.8.2022, <https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/abdurrahman-dilipak/cinsiyet-esitligi-mi-dediniz-30722.html>
- Dilipak, A. (2020). AKP'nin papatyalari. *Yeni Akit Gazetesi*. Erişim Tarihi 25.6.2022, <https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/abdurrahman-dilipak/akpnin-papatyalari-33008.html>

- Dixon, J. C., Singleton, R., & Straits, B. C. (2016). *The Process of Social Research*. Oxford University Press.
- Douki, S., Nacef, F., Belhadj, A., Bouasker, A., & Ghachem, R. (2003). Violence against Women in Arab and Islamic Countries. *Archives of Women's Mental Health*, 6 (3), 165-171.
- Duvar. (2020a). Erdoğan'dan İstanbul Sözleşmesi için talimat. *Gazete Duvar*. Erişim Tarihi 24.6.2022, <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2020/07/15/erdogandan-istanbul-sozlesmesi-icin-talimat>
- Duvar. (2020b). İstanbul Sözleşmesi görüşülecekti: AK Parti MYK ertelendi. *Gazete Duvar*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2020/08/03/istanbul-sozlesmesi-gorusulecekti-ak-parti-myk-ertelendi>
- Dye, T. R. (2013). *Understanding Public Policy* (Fourteenth Edition ed.). Pearson.
- Edwards, A. (2011). *Violence Against Women under International Human Rights Law*. Cambridge University Press.
- Ellsberg, M., & Heise, L. (2005). *Researching Violence Against Women: A Practical Guide for Researchers and Activists*. World Health Organization, PATH.
- Ellsberg, M., Heise, L., Peña, R., Agurto, S., & Winkvist, A. (2001). Researching Domestic Violence against Women: Methodological and Ethical Considerations. *Stud Fam Plann*, 32 (1), 1-16.
- Ellsberg, M., Jansen, H. A., Heise, L., Watts, C. H., & Garcia-Moreno, C. (2008). Intimate Partner Violence and Women's Physical And Mental Health in the Who Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence: An Observational Study. *Lancet*, 371 (9619), 1165-1172.
- Ellsberg, M., Peña, R., Herrera, A., Liljestrand, J., & Winkvist, A. (2000). Candies in Hell: Women's Experiences of Violence in Nicaragua. *Soc Sci Med*, 51 (11), 1595-1610.
- Emirler, İ. (2022). Nazlıaka: Yol haritamız net, kadın-erkek eşit bir Türkiye. *Aposto*. Erişim Tarihi 31.10.2022, <https://aposto.com/s/625357a2a9790b000699a91a>
- Englehart, N. A., & Miller, M. K. (2014). The CEDAW Effect: International Law's Impact on Women's Rights. *Journal of Human Rights*, 13 (1), 22-47.
- Ensar Vakfı. (2020). İstanbul Sözleşmesi'ne Dair Kamuoyu Açıklaması. *Twitter*. Erişim Tarihi 23.6.2022, <https://twitter.com/ensarvakfi/status/1281233898337374208>
- Eraslan, S. (2020a). İstanbul Sözleşmesi'nin hangi maddelerine niçin itiraz ediliyor? *Sabah Gazetesi*. Erişim Tarihi 10.10.2022,

<https://www.star.com.tr/yazar/istanbul-sozlesmesinin-hangi-maddelerine-nicin-istiraz-ediliyor-yazi-1562887/>

- Eraslan, S. (2020b). İstanbul Sözleşmesine göre şiddetin kaynağı: Cinsiyet. *Star Gazetesi*. Erişim Tarihi 10.10.2022, <https://www.star.com.tr/yazar/istanbul-sozlesmesine-gore-siddetin-kaynagi-cinsiyet-yazi-1561575/>
- Eraslan, S. (2021). 'Toplumsal Cinsiyet Eşitliği', kadına yönelik şiddeti önler mi? *Star Gazetesi*. Erişim Tarihi 10.10.2022, <https://www.star.com.tr/yazar/toplumsal-cinsiyet-esitligi-kadina-yonelik-siddeti-onler-mi-yazi-1618480/>
- Erdoğan, R. T. (2011). Kadına Şiddet Artık 'İnsan Hakkı İhlali.'. *Twitter*. Erişim Tarihi 10.10.2022, <https://twitter.com/RT Erdogan/status/76645089455247361?s=20&t=YSPT9XJf2LwGrJgjlINaYQ>
- Erdoğan, R. T. (2021). Gençlerle Kütüphane Söyleşileri - İstanbul Sözleşmesi. *YouTube*. Erişim Tarihi 10.10.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=VLwtSEZPjEQ>
- Erol, S. (1992). Feminism in Turkey. *New Perspectives on Turkey*, 8, 109-120.
- Ertan, G. (2020). Collective Action, Civil Society, and Public Policy in Turkey. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 22 (1), 66-81.
- Esen, B., & Gümüşçü, Ş. (2016). Rising Competitive Authoritarianism in Turkey. *Third World Quarterly*, 37 (9), 1581-1606.
- Eşitlik İçin Kadın Platformu. (2020). 5 Acil Talebimiz. *esikplatform.net*. Erişim Tarihi 31.10.2022, <https://esikplatform.net/kategori/istanbul-sozlesmesi-basin-aciklamalari/71860/5-acil-talebimiz>
- Euchner, E.-M. (2019). Morality Policy. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Erişim Tarihi 24.10.2022, <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-641>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2014). *Violence Against Women: An Eu-wide Survey Main Results*. Publications Office of the European Union.
- Evin, M. (2011). Kadınlara müjde: İstanbul sözleşmesi onaylanacak! Erişim Tarihi 31.5.2022, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/mehves-evin/kadinlara-mujde-istanbul-sozlesmesi-onaylanacak-1451240>
- Feldhaus, K. M., Koziol-McLain, J., Amsbury, H. L., Norton, I. M., Lowenstein, S. R., & Abbott, J. T. (1997). Accuracy of 3 Brief Screening Questions for Detecting Partner Violence in the Emergency Department. *Jama*, 277 (17), 1357-1361.
- Feltes, T., List, K., Schneider, R., Höfker, S., Balloni, A., Bisi, R., Sette, R., Czapska, J., Klosa, M., Lesińska, E., Bodelon, E., Igareda, N., Stenning, P., Mitra-Kahn, T., &

- Gunby, S. (2012). *Gender-based Violence, Stalking and Fear of Crime* [EU Project]. Research Report Publication.
- Fischer, M. (2014). Coalition Structures and Policy Change in a Consensus Democracy. *Policy Studies Journal*, 42 (3), 344-366.
- Fraser, A. S. (1999). Becoming Human: The Origins and Development of Women's Human Rights. *Human Rights Quarterly*, 21 (4), 853-906.
- Freeman, J. L., & Stevens, J. P. (1987). A Theoretical and Conceptual Reexamination of Subsystem Politics. *Public Policy and Administration*, 2 (1), 9-24.
- Freeman, M. A., Chinkin, C., & Rudolf, B. (2012). *The UN Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women: A Commentary*. Oxford University Press.
- Fried, S. T. (2003). Violence against Women. *Health and Human Rights*, 6 (2), 88-111.
- Garcia-Moreno, C., Heise, L., Jansen, H. A. F. M., Ellsberg, M., & Watts, C. (2005a). Violence Against Women. *Science*, 310 (5752), 1282-1283.
- Garcia-Moreno, C., Jansen, H. A., Ellsberg, M., Heise, L., & Watts, C. H. (2006). Prevalence of Intimate Partner Violence: Findings from the Who Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence. *Lancet*, 368 (9543), 1260-1269.
- Garcia-Moreno, C., Jansen, H. A. F. M., Ellsberg, M., Heise, L., & Watts, C. (2005b). *WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women*. World Health Organization.
- Gedikkaya, M. T. (2018). *Türkiye İş Kurumu Uygulamaları Kapsamında İstihdam Politikalarının Savunucu Koalisyon Çerçevesinde Analizi* [Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi].
- George, A. L., & Bennett, A. (2005). *Case Studies and Theory Development in The Social Sciences*. MIT Press.
- Goodson, A., & Hayes, B. E. (2021). Help-Seeking Behaviors of Intimate Partner Violence Victims: A Cross-National Analysis in Developing Nations. *Journal of Interpersonal Violence*, 36 (9-10), NP4705-NP4727.
- Gover, A. R., & Moore, A. M. (2021). The 1994 Violence Against Women Act: A Historic Response to Gender Violence. *Violence Against Women*, 27 (1), 8-29.
- Gözler, K. (2002). 3 Ekim 2001 Tarihli Anayasa Değişikliği: Bir Abesle İştigal Örneği. *Anayasa Yargısı*, 19, 326-354.
- Göztepe, E. (2005). "Namus Cinayetlerinin" Hukuki Boyutu: Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Bir Değerlendirmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* (59), 29-48.

- Grieve, M. (2021). *Turkey's Withdrawal from the Istanbul Convention: A Step Backward for Women's Human Rights*. The Advocates for Human Rights.
- Gülel, D. (2021a). A Critical Assessment of Turkey's Positive Obligations in Combatting Violence against Women: Looking behind the Judgments. *Muslim World Journal of Human Rights*, 18 (1), 27-53.
- Gülel, D. (2021b). Feminist Movement and Law-Making in Turkey: A Critical Appraisal from 1998 to 2018. *Women's History Review*, 30 (1), 2-27.
- Gündoğmuş, Y. N., Tosun, M., Toruntay, M. A., Türkten, F., & Yıldırım, Ö. (2020a). AK Parti Sözcüsü Çelik: Hiç kimse siyasi sistemimize müdahale edemez. *Anadolu Ajansı*. Erişim Tarihi 27.6.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ak-parti-sozcusu-celik-hic-kimse-siyasi-sistemimize-mudahale-edemez/1945836>
- Gündoğmuş, Y. N., Yıldızalp, M., & Kaplan, E. (2020b). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Aileye yönelik her saldırıyı, varlığımıza yapılmış kabul ediyoruz. *Anadolu Ajansı*. Erişim Tarihi 27.6.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-aileye-yonelik-her-saldiri-yi-varligimiza-yapilmis-kabul-ediyoruz/2064314>
- Güneş, A., & Ezikoğlu, Ç. (2022). Legal and Political Challenges of Gender Equality and Crimes Against Women in Turkey: The Question of Istanbul Convention. *Women & Criminal Justice*, 1-14.
- Güneş-Ayata, A., & Doğangün, G. (2017). Gender Politics of the AKP: Restoration of a Religio-conservative Gender Climate. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 19 (6), 610-627.
- Güvenç, G., Akyüz, A., & Cesario, S. K. (2014). Intimate Partner Violence against Women in Turkey: A Synthesis of the Literature. *Journal of Family Violence*, 29 (3), 333-341.
- Haber7. (2011). Bakanlar devir teslim yaptı. *haber7.com*. Erişim Tarihi 2.6.2022, <https://www.haber7.com/ic-politika/haber/761435-bakanlar-devir-teslim-yapti>
- Habertürk. (2014). Kadın herkesin içinde kahrkaha atmayacak. *Habertürk Gazetesi*. Erişim Tarihi 22.7.2022, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/974674-kadin-herkesin-icinde-kahrkaha-atmayacak>
- Habertürk TV. (2018). Zina tartışması. *YouTube*. Erişim Tarihi 15.5.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=4anol-8k35w>
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2009). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2015). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

- Hacıhasanoğlu, E. (2020). Mehmet Metiner: İtiraf ediyorum çok yanlış yaptık! İstanbul Sözleşmesi'ne bilmeden el kaldırdık. *Damga Gazetesi*. Erişim Tarihi 22.6.2022, <https://www.gazetedamga.com.tr/manset-haber/mehmet-metiner-itaraf-ediyorum-cok-yanlis-yaptik-istanbul-sozlesmesi-ne-h36145.html>
- Halıcı, N. (2004). Türkiye'de zina kavgası. *DW Türkçe*. Erişim Tarihi 14.5.2022, <https://www.dw.com/tr/turkiyede-zina-kavgasi/a-2526041>
- Hall, P. A. (1993). Policy Paradigms, Social Learning, and the State: The Case of Economic Policymaking in Britain. *Comparative Politics*, 25 (3), 275-296.
- Hassan, F., Sadowski, L. S., Bangdiwala, S. I., Vizcarra, B., Ramiro, L., De Paula, C. S., Bordin, I. A. S., & Mitra, M. K. (2004). Physical Intimate Partner Violence in Chile, Egypt, India and the Philippines. *Injury Control and Safety Promotion*, 11 (2), 111-116.
- Heclo, H. H. (1972). Review Article: Policy Analysis. *British Journal of Political Science*, 2 (1), 83-108.
- Heikkila, T., Berardo, R., Weible, C. M., & Yi, H. (2019). A Comparative View of Advocacy Coalitions: Exploring Shale Development Politics in the United States, Argentina, and China. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 21 (2), 151-166.
- Heikkila, T., Pierce, J. J., Gallaher, S., Kagan, J., Crow, D. A., & Weible, C. M. (2014). Understanding a Period of Policy Change: The Case of Hydraulic Fracturing Disclosure Policy in Colorado. *Review of Policy Research*, 31 (2), 65-87.
- Heise, L., Ellsberg, M., & Gottemoeller, M. (1999). Ending Violence against Women. *Population Reports, Series L* (11), 1-44.
- Heise, L., Ellsberg, M., & Gottemoeller, M. (2002). A Global Overview of Gender-Based Violence. *Int J Gynaecol Obstet*, 78 Suppl 1, S5-14.
- Henry, A. D., Ingold, K., Nohrstedt, D., & Weible, C. M. (2014). Policy Change in Comparative Contexts: Applying the Advocacy Coalition Framework Outside of Western Europe and North America. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 16 (4), 299-312.
- Henry, A. D., Ingold, K., Nohrstedt, D., & Weible, C. M. (2022). Advocacy Coalition Framework: Advice on Applications and Methods. İçinde C. M. Weible & S. Workman (Ed.), *Methods of the Policy Process* (ss. 105-136). Routledge.
- Hogwood, B. W., & Peters, B. G. (1983). *Policy Dynamics*. St. Martin's Press.
- Howlett, M., & Cashore, B. (2009). The Dependent Variable Problem in the Study of Policy Change: Understanding Policy Change as a Methodological Problem. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 11 (1), 33-46.

- Human Rights Watch. (2011). Türkiye: Kadın Haklarında Geri Adım. *hrw.org*. Erişim Tarihi 1.11.2022, <https://www.hrw.org/tr/news/2011/06/09/243182>
- Hüda Par. (2019). İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun ile 'aile' kurumuna savaş açıldı. *hudapar.org*. Erişim Tarihi 21.6.2022, <https://hudapar.org/web/1126/istanbul-sozlesmesi-ve-6284-sayili-kanun-ile-aile-kurumuna-savas-acildi.jsp>
- Hürriyet. (2003). AKP'liden teklif: Zina yine suç olsun. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 14.05.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/akpliden-teklif-zina-yine-suc-olsun-175766>
- Hürriyet. (2004a). Meclis'te zina muamması. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 14.05.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mecliste-zina-muammasi-258025>
- Hürriyet. (2004b). Zina tartışması. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 14.5.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/zina-tartismasi-256973>
- Hürriyet. (2005). Uluslararası "Aile içi şiddete son" konferansı. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 14.10.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/uluslararasi-aile-ici-siddete-son-konferansi-3437524>
- Hürriyet. (2006). Hürriyet'in kampanyası yurt dışında da büyük ses getirdi. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 14.10.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/hurriyet-in-kampanyasi-yurt-disinda-da-buyuk-ses-getirdi-4721321>
- Hürriyet. (2007). Hürriyet'in Aile İçi Şiddete Son Kampanyası tam gaz. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 10.5.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/hurriyetin-aile-ici-siddete-son-kampanyasi-tam-gaz-6076894>
- Hürriyet. (2016a). Cinsel istismar düzenlemesi tasarıdan çıkarıldı. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 17.6.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cinsel-istismar-duzenlemesi-tasaridan-cikarildi-40286116>
- Hürriyet. (2016b). Cinsel istismar önergesi çekildi.. AK Parti şimdi nasıl adım atacak?... Adalet Bakanı açıkladı... *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 16.6.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-yildirim-cinsel-istismar-onergesi-komisyona-cekildi-40284683>
- Hürriyet. (2016c). Meclis'i karıştıran düzenleme... İstismarcısı ile evlenirse... *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 16.5.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/meclisi-karistiran-duzenleme-40281088>
- Independent Türkçe. (2019). Yeni Şafak yazarı Kaplan ile KADEM arasında "kutsal inek" kavgası. *Independent Türkçe*. Erişim Tarihi 2.8.2022, <https://www.indyturk.com/node/49166/haber/yeni-%C5%9Fafak->

yazar%C4%B1-kaplan-ile-kadem-aras%C4%B1nda-kutsal-inek-kavgas%C4%B1

- Ingold, K. (2011). Network Structures within Policy Processes: Coalitions, Power, and Brokerage in Swiss Climate Policy. *Policy Studies Journal*, 39 (3), 435-459.
- Izmirli, G. O., Sönmez, Y., & Sezik, M. (2014). Prediction of Domestic Violence Against Married Women in Southwestern Turkey. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*, 127 (3), 288-292.
- İlkkaracan, P. (2007). *Re/forming the Penal Code in Turkey from a Gender Perspective: The Case of a Seccessful Campaign*. Women for Women's Human Rights (WWHR) - New Ways.
- İlkkaracan, P., & Women for Women's Human Rights. (1998). Exploring the Context of Women's Sexuality in Eastern Turkey. *Reproductive Health Matters*, 6 (12), 66-75.
- İpekten Alaman, M., & Yıldız, H. (2014). Domestic Sexual Violence and Sexual Problems Among Gynecology Outpatients: An Example from Turkey. *Women Health*, 54 (5), 439-454.
- İsmailağa Camii. (2020). İstanbul Sözleşmesi'ne Dair Açıklama. *Twitter*. Erişim Tarihi 12.10.2022, https://twitter.com/ismailaga_cami/status/1280062172412985344?lang=eu
- Jang, S., Weible, C. M., & Park, K. (2016). Policy Processes in South Korea through the Lens of the Advocacy Coalition Framework. *Journal of Asian Public Policy*, 9 (3), 274-290.
- Jenkins-Smith, H. C., Nohrstedt, D., Weible, C. M., & Ingold, K. (2017). The Advocacy Coalition Framework: An Overview of the Research Program. İçinde C. M. Weible & P. A. Sabatier (Ed.), *Theories of the Policy Process* (Fourth Edition ed., ss. 137-171). Westview Press.
- Jenkins-Smith, H. C., Nohrstedt, D., Weible, C. M., & Sabatier, P. A. (2014). The Advocacy Coalition Framework: Foundations, Evolution, and Ongoing Research. İçinde P. A. Sabatier & C. M. Weible (Ed.), *Theories of the Policy Process* (Third Edition ed., ss. 183-223). Westview Press.
- Jenkins-Smith, H. C., & Sabatier, P. A. (1993). The Study of Public Policy Processes. İçinde P. A. Sabatier & H. C. Jenkins-Smith (Ed.), *Policy Change and Learning: An Advocacy Coalition Approach* (ss. 1-9). Westview Press.
- Jenkins-Smith, H. C., & Sabatier, P. A. (1994). Evaluating the Advocacy Coalition Framework. *Journal of Public Policy*, 14 (2), 175-203.
- John, P. (2003). Is There Life After Policy Streams, Advocacy Coalitions, and Punctuations: Using Evolutionary Theory to Explain Policy Change? *Policy Studies Journal*, 31 (4), 481-498.

- John, P. (2012). *Analyzing Public Policy* (Second Edition ed.). Routledge.
- Jones, C. O. (1984). *An Introduction to The Study of Public Policy* (Third Edition ed.). Brooks/Cole Pub. Co.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2022). Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2021 Yıllık Veri Raporu. *kadincinayetlerininidurduracagiz.net*. Erişim Tarihi 17.03.2022, <https://kadincinayetlerininidurduracagiz.net/veriler/3003/kadincinayetlerini-durduracagiz-platformu-2021-yillik-veri-raporu>
- Kadın Dayanışma Vakfı. (2022). Biz Kimiz? *kadindayanismavakfi.org.tr*. Erişim Tarihi 16.03.2022, <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/biz-kimiz/>
- Kadın ve Demokrasi Derneği. (2016). KADEM'den Cinsel İstismar Suçu ile İlgili Tasarıya Yöneli Kamuoyu Açıklaması. *kadem.org.tr*. Erişim Tarihi 16.6.2022, <https://kadem.org.tr/kademden-cinsel-istismar-sucu-ile-ilgili-yasa-tasarisina-yonelik-kamuoyu-aciklamasi/>
- Kadın ve Demokrasi Derneği. (2019). KADEM, Hakkındaki İddialara Basın Açıklamasıyla Cevap Verdi. *kadem.org.tr*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://kadem.org.tr/kadem-hakkındaki-iddialara-basin-aciklamasiyla-cevap-verdi/>
- Kadın ve Demokrasi Derneği. (2020a). İstanbul Sözleşmesi Hakkında. *kadem.org.tr*. Erişim Tarihi 25.6.2022, <https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-hakkında/>
- Kadın ve Demokrasi Derneği. (2020b). İstanbul Sözleşmesi tartışmaları üzerinden derneğimizin başka bir konuma çekilmek istendiğinin farkındayız. *Twitter*. Erişim Tarihi 26.6.2022, https://twitter.com/kademorgtr/status/1289892016101310465?ref_src=twsrc%5Etfw
- Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği. (2021). Vazgeçmiyoruz; İstanbul Sözleşmesi Yeniden İmzalanana ve Etkin bir Şekilde Uygulanana Dek Mücadeleye Devam. *kadinininsanhaklari.org*. Erişim Tarihi 31.10.2022, <https://kadinininsanhaklari.org/vazgecmiyoruz-istanbul-sozlesmesi-yeniden-imzalanana-ve-etkin-bir-sekilde-uygulanana-dek-mucadeleye-devam/>
- Kahvecioğlu, A. (2020). İstanbul Sözleşmesi masaya yatırıldı. *Milliyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 24.6.2022, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/istanbul-sozlesmesi-masaya-yatirildi-6259663>
- Kaliber, A., & Kaliber, E. (2019). From De-Europeanisation to Anti-Western Populism: Turkish Foreign Policy in Flux. *The International Spectator*, 54 (4), 1-16.
- Kalsın, C. (2020). İstanbul'da 50'ye yakın muhafazakar kadın derneği ile toplantı yaptık. *Twitter*. Erişim Tarihi 12.10.2022, <https://twitter.com/canankalsin/status/1281238529977319425?s=20>

- Kandiyoti, D. (2011). A tangled web: the politics of gender in Turkey. *openDemocracy*. Erişim Tarihi 11.12.2021, <https://www.opendemocracy.net/en/5050/tangled-web-politics-of-gender-in-turkey/>
- Kandiyoti, D. (2016). Locating the Politics of Gender: Patriarchy, Neo-Liberal Governance and Violence in Turkey. *Research and Policy on Turkey*, 1 (2), 103-118.
- Kaplan, Y. (2019). Türkiye'nin 'cinsiyet'le imtihanı. *Yeni Şafak Gazetesi*. Erişim Tarihi 1.8.2022, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/turkiyenin-cinsiyetle-imtihani-2049038>
- Kaplan, Y. (2020). "Yobazlara KADEM'den tokat gibi yanıt"mış! *Twitter*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://twitter.com/yenisafakwriter/status/1289611973295046656>
- Karaca, K. (2009). Kadın hakları için tarihi karar. *DW Türkçe*. Erişim Tarihi 31.5.2022, <https://www.dw.com/tr/kadin-haklari-icin-tarihi-karar/a-4318086>
- Karakaş, B. (2018). Zina planı kadınları endişelendiriyor *Deutsche Welle Türkçe*. Erişim Tarihi 17.6.2022, <https://www.dw.com/tr/h%C3%BCK%C3%BCmetin-zina-plan%C4%B1-kad%C4%B1nlar%C4%B1-endi%C5%9Felendiriyor/a-42774956>
- Karakış, G. (2018). Erdoğan'dan çocuk istismarı ve zina konusunda flaş sözler. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 17.6.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogandan-cocuk-istismari-ve-zina-konusunda-flas-sozler-40747868>
- Karakış, G. (2020a). İstanbul Sözleşmesi'ne alternatifli çalışma. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 27.6.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbul-sozlesmesine-alternatifli-calisma-41587632>
- Karakış, G. (2020b). İstanbul Sözleşmesi'nin ardından boşanma raporu. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 25.6.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbul-sozlesmesinin-ardindan-bosanma-raporu-41575210>
- Karakuş, F. (2021). 2 Kasım 1989: Mor İğne kampanyası başlatıldı. *Çatlak Zemin*. Erişim Tarihi 16.03.2022, <https://www.catlakzemin.com/2-kasim-1989/>
- Karakuş, F. (2022a). 4 Ekim 1987: Kariye'de Dayağa Karşı Kampanya Kadın Şenliği yapıldı. *Çatlak Zemin*. Erişim Tarihi 14.10.2022, <https://catlakzemin.com/4-ekim-1987-kariyede-dayaga-karsi-kampanya-kadin-senligi-yapildi/>
- Karakuş, F. (2022b). 12 Mart 1988: Geçici Modern Kadın Müzesi. *Çatlak Zemin*. Erişim Tarihi 16.03.2022, <https://catlakzemin.com/12-mart-1988-gecici-modern-kadin-muzesi/>
- Karınca, E. (2008). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle İlgili Ulusal ve Uluslararası Yasal Düzenlemeler*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

- Kayaoğlu, Y. (2020). İstanbul Sözleşmesi 'iptal edilsin' talimatı. *Türkiye Gazetesi*. Erişim Tarihi 24.6.2022, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/718073.aspx>
- Kepenek, E. (2019a). Bedel de Ödesek İstanbul Sözleşmesi'ni Savunacağız. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 21.6.2022, <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/210466-bedel-de-odesek-istanbul-sozlesmesi-ni-savunacagiz>
- Kepenek, E. (2019b). İstanbul Sözleşmesi, Kadınların Yaşam Hakkı. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 21.6.2022, <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/210530-istanbul-sozlesmesi-kadinlarin-yasam-hakki>
- Kepenek, E. (2020a). İstanbul Sözleşmesi size ne yaptı? *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 23.6.2022, <https://m.bianet.org/bianet/erkek-siddeti/226789-istanbul-sozlesmesi-size-ne-yapti>
- Kepenek, E. (2020b). Muhafazakâr kadınlar: Kadına şiddet sorunu ideolojiler üstü. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://bianet.org/kadin/erkek-siddeti/228651-muhafazakar-kadinlar-kadina-siddet-sorunu-ideolojiler-ustu>
- Kepenek, E. (2022). Erkekler 2021’de en az 339 kadını öldürdü. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 14.10.2022, <https://www.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/257115-erkekler-2021-de-en-az-339-kadini-oldurdu>
- Kilpatrick, D. G. (2004). What Is Violence against Women: Defining and Measuring the Problem. *Journal of Interpersonal Violence*, 19 (11), 1209-1234.
- Knill, C. (2013). The study of morality policy: analytical implications from a public policy perspective. *Journal of European Public Policy*, 20 (3), 309-317.
- KONDA. (2020). *İstanbul Sözleşmesi*.
- Koss, M. P. (1993). Detecting the Scope of Rape: A Review of Prevalence Research Methods. *Journal of Interpersonal Violence*, 8 (2), 198-222.
- Koyuncu, B., & Özman, A. (2019). Women’s Rights Organizations and Turkish State in the Post-2011 Era: Ideological Disengagement versus Conservative Alignment. *Turkish Studies*, 20 (5), 728-753.
- Köseoğlu, Ö. (2013). Meslek, Sanat ve Disiplin Olarak Kamu Politikası: Türkiye’ye İzdüşümleri. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 4-36.
- Krantz, G., & Garcia-Moreno, C. (2005). Violence against Women. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 59 (10), 818-821.
- Krauss, H. H. (2006). Perspectives on Violence. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1087 (1), 4-21.
- Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., & Lozano, R. (Ed.). (2002a). *World Report on Violence and Health*. World Health Organization.

- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi, A. B. (2002b). The World Report on Violence and Health. *The Lancet*, 360 (9339), 1083-1088.
- Kudüs Medya. (2021). Oğuzhan Asiltürk Kudüs Tv'de Soruları Yanıtlıyor-2. *YouTube*. Erişim Tarihi 27.6.2022, https://www.youtube.com/watch?v=_S7G5AAAYits
- Kurtulmuş, N. (2020). Halkımızda “İstanbul Sözleşmesi” konusunda büyük bir beklenti varken AK Parti olarak biz buna bigâne kalmayız. *Twitter*. Erişim Tarihi 22.6.2022, <https://twitter.com/NumanKurtulmus/status/1278628703279419392?s=20&t=ROUc7-mo6AcFZMqhQMA19Q>
- Lantis, J. S. (2020). Advocacy Coalitions and Foreign Policy Change: Understanding US Responses to the Syrian Civil War. *Journal of Global Security Studies*, 6 (1).
- Lasswell, H. D. (2003). The Policy Orientation. İçinde S. Braman (Ed.), *Communication researchers and policy-making* (ss. 85-104). MIT Press.
- Leifeld, P. (2013). Reconceptualizing Major Policy Change in the Advocacy Coalition Framework: A Discourse Network Analysis of German Pension Politics. *Policy Studies Journal*, 41 (1), 169-198.
- Li, W., & Weible, C. M. (2021). China's Policy Processes and the Advocacy Coalition Framework. *Policy Studies Journal*, 49 (3), 703-730.
- Li, W., & Wong, W. (2020). Advocacy Coalitions, Policy Stability, and Policy Change in China: The Case of Birth Control Policy, 1980–2015. *Policy Studies Journal*, 48 (3), 645-671.
- Lindblom, C. E. (1968). *The Policy-making Process*. Prentice-Hall.
- Lüle, Z. (2011). Avrupa'da aile içi şiddete karşı Nahide Opuz kriteri. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 14.10.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/avrupa-da-aile-ici-siddete-karsi-nahide-opuz-kriteri-17219668>
- Maraşlı, S. (2019). "Hazret'i Allah" ın tokadı olabilir mi seçim sonucu Ak Partiye? *Twitter*. Erişim Tarihi 11.10.2022, <https://twitter.com/semamarasli/status/1143089344821022720>
- Matland, R. E. (1995). Synthesizing the Implementation Literature: The Ambiguity-Conflict Model of Policy Implementation. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 5 (2), 145-174.
- Mazmanian, D. A., & Sabatier, P. A. (1983). *Implementation and Public Policy*. University Press of America.
- McCool, D. (1995). *Public Policy Theories, Models, and Concepts: An Anthology*. Prentice Hall.

- McCool, D. (1998). The Subsystem Family of Concepts: A Critique and a Proposal. *Political Research Quarterly*, 51 (2), 551-570.
- McHugh, M. C., & Frieze, I. H. (2006). Intimate Partner Violence. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1087 (1), 121-141.
- McQuigg, R. J. A. (2017). *The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights*. Routledge.
- Meclis Haber. (2019). Saadet Partisi Konya Milletvekili Karaduman'ın Basın Toplantısı. *meclishaber.tbmm.gov.tr*. Erişim Tarihi 21.6.2022, https://meclishaber.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=146992
- Medyaport. (2020). Kadınlardan İstanbul Sözleşmesi'nin Gündeme Getirilmesine Tepki. *medyaport.net*. Erişim Tarihi 1.11.2022, <https://www.medyaport.net/gundem/kadinlardan-istanbul-sozlesmesinin-gundeme-getirilmesine-tepki-h5658.html>
- Memur-Sen. (2019). Memur-Sen Kadınlar Komisyonu'ndan İstanbul Sözleşmesi Çağrısı. *memursen.org.tr*. Erişim Tarihi 21.6.2022, <https://www.memursen.org.tr/memur-sen-kadinlar-komisyonundan-istanbul-sozlesmesi-cagrisi>
- Memur-Sen. (2020). Memur-Sen Kadınlar Komisyonu'ndan İstanbul Sözleşmesi Raporu. *memursen.org.tr*. Erişim Tarihi 21.6.2022, <https://www.memursen.org.tr/memur-sen-kadinlar-komisyonundan-istanbul-sozlesmesi-raporu>
- Merry, S. E. (2003). Constructing a Global Law-Violence against Women and the Human Rights System. *Law & Social Inquiry*, 28 (4), 941-977.
- Milli Gazete. (2019a). Yusuf Kaplan isyan etti: Derhal durdurulmalıdır! *Milli Gazete*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://www.milligazete.com.tr/haber/2849547/yusuf-kaplan-isyan-etti-derhal-durdurulmalidir>
- Milli Gazete. (2019b). Yusuf Kaplan'dan sert tepki: KADEM kutsal inek mi? *Milli Gazete*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://www.milligazete.com.tr/haber/2850122/yusuf-kaplandan-sert-tepki-kadem-kutsal-inek-mi>
- Milli Gazete. (2021). Karamollaoğlu: İstanbul Sözleşmesi kadına şiddeti 10 misli artırdı. *Milli Gazete*. Erişim Tarihi 27.6.2022, <https://www.milligazete.com.tr/haber/6612741/karamollaoglu-istanbul-sozlesmesi-kadina-siddeti-10-misli-artirdi>
- Milliyet. (1986). Kadın hakları için 2861 imzalı dilekçe. *Milliyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 16.3.2022, <https://catlakzemin.com/7-mart-1986-feministlerden-ilk-kampanya-cedaw-uygulansin-kampanyasinda-imzalar-tbmmye-verildi/>
- Milliyet. (1997). Bakan Saygın istifa noktasında. *Milliyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 17.3.2022, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bakan-saygin-istifa-noktasinda-5383301>

- Mooney, C. Z. (1999). The Politics of Morality Policy: Symposium Editor's Introduction. *Policy Studies Journal*, 27 (4), 675-680.
- Mooney, C. Z., & Schuldt, R. G. (2008). Does Morality Policy Exist? Testing a Basic Assumption. *Policy Studies Journal*, 36 (2), 199-218.
- Morçöl, G. (2012). *A Complexity Theory for Public Policy*. Routledge.
- Mourão Permoser, J. (2019). What are Morality Policies? The Politics of Values in a Post-Secular World. *Political Studies Review*, 17 (3), 310-325.
- Müftüler Baç, M. (2005). Turkey's Political Reforms and the Impact of the European Union. *South European Society and Politics*, 10 (1), 17-31.
- Müftüler-Baç, M. (2012). *Gender Equality in Turkey*. European Parliament.
- Müller, U., & Schröttel, M. (2007). *Health, Well-Being and Personal Safety of Women in Germany: A Representative Study of Violence against Women in Germany*. Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth.
- Nohrstedt, D. (2005). External Shocks and Policy Change: Three Mile Island and Swedish Nuclear Energy Policy. *Journal of European Public Policy*, 12 (6), 1041-1059.
- Nohrstedt, D., & Weible, C. M. (2010). The Logic of Policy Change after Crisis: Proximity and Subsystem Interaction. *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy*, 1 (2), 1-32.
- O'Hare, U. A. (1999). Realizing Human Rights for Women. *Human Rights Quarterly*, 21 (2), 364-402.
- Oder, B. E. (2010). Kadınların İnsan Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması. İçinde G. Ayata, S. Eryılmaz Dilek, & B. E. Oder (Ed.), *Kadın Hakları: Uluslararası Hukuk ve Uygulama* (ss. 23-52). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ohno, T., Hirayama, N., Mineo, K., Iwata, K., & Inasawa, I. (2022). The Advocacy Coalition Framework in Japan: Contributions to Policy Process Studies and the Challenges Involved. *Review of Policy Research*, 39 (1), 32-50.
- Oktay, F. (2021). Türk kadınının toplum içindeki itibar ve saygınlığını layık olduğu seviyelere çıkartmak adına verdiğimiz samimi mücadeleyi geleneksel toplumsal dokumuzu da muhafaza ederek daha ileri noktalara taşımak azmindeyiz. *Twitter*. Erişim Tarihi 27.6.2022, <https://twitter.com/fuatoktay/status/1373146508489543680>
- Okur Gümrükçüoğlu, S. (2019). Müslüman dilinden ve elinden emin olduğumuz kişidir. *Twitter*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://twitter.com/salihaokurgmr/status/1147996944507265026>

- Organization of American States. (1994). *The Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women "Convention of Belém do Pará"*.
- Orhangazi, Ö., & Yeldan, A. E. (2021). The Re-making of the Turkish Crisis. *Development and Change*, 52 (3), 460-503.
- Ostrom, E., Cox, M., & Schlager, E. (2014). An Assessment of the Institutional Analysis and Development Framework and Introduction of the Social-Ecological Systems Framework. İçinde P. A. Sabatier & C. M. Weible (Ed.), *Theories of the Policy Process* (Third Edition ed., ss. 267-306). Westview Press.
- Öniş, Z. (2008). Turkey-EU Relations: Beyond the Current Stalemate. *Insight Turkey*, 10 (4), 35-50.
- Öniş, Z. (2012). The Triumph of Conservative Globalism: The Political Economy of the AKP Era. *Turkish Studies*, 13 (2), 135-152.
- Öniş, Z. (2015). Monopolising the Centre: The AKP and the Uncertain Path of Turkish Democracy. *The International Spectator*, 50 (2), 22-41.
- Öniş, Z. (2019). Turkey under the Challenge of State Capitalism: The Political Economy of the Late AKP Era. *Southeast European and Black Sea Studies*, 19 (2), 201-225.
- Öymez, H. (2016). Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan mağduriyet önergesinde mutabakat çağrısı. *Anadolu Ajansı*. Erişim Tarihi 16.6.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/cumhurbaskani-erdogandan-magduriyet-onergesinde-mutabakat-cagrisi/690350#>
- Özcan, E. (2008). Mor İğne Kampanyası 19 Yaşında. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 16.03.2022, <https://www.bianet.org/biamag/kadin/110595-mor-igne-kampanyasi-19-yasinda>
- Özcan, N. K., Günaydın, S., & Çitil, E. T. (2016). Domestic Violence Against Women In Turkey: A Systematic Review and Meta Analysis. *Archives of Psychiatric Nursing*, 30 (5), 620-629.
- Özdemir, T. E. (2019). KADEM, LGBTİ savunuculuğuna soyundu! Aileyi savunan Sema Maraşlı hakkında skandal sözler. *Yeni Akit Gazetesi*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/kadem-lgbti-savunuculuguna-soyundu-aileyi-savunan-sema-marasli-hakkinda-skandal-sozler-833223.html>
- Özel Tümer, D. (2020). AK Parti İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmeye hazırlanıyor. *Milliyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/didem-ozel-tumer/ak-parti-istanbul-sozlesmesinden-cekilmeye-hazirlaniyor-6273835>
- Paker, B. (2021). Dayağa karşı kampanya. *Feminist Bellek*. Erişim Tarihi 12.11.2021, <https://feministbellek.org/dayaga-karsi-kampanya/>

- Pakkan, Ş. (2010). Başbakan bizi şoke etti. *Milliyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 22.7.2022, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/basbakan-bizi-soke-etti-1266280>
- Peters, B. G., & Zittoun, P. (2016). Introduction. İçinde B. G. Peters & P. Zittoun (Ed.), *Contemporary Approaches to Public Policy: Theories, Controversies and Perspectives* (ss. 1-14). Palgrave Macmillan.
- Pierce, J. J., Giordono, L. S., Peterson, H. L., & Hicks, K. C. (2022). Common Approaches for Studying Advocacy: Review of Methods and Model Practices of the Advocacy Coalition Framework. *The Social Science Journal*, 59 (1), 139-158.
- Pierce, J. J., Peterson, H. L., & Hicks, K. C. (2020). Policy Change: An Advocacy Coalition Framework Perspective. *Policy Studies Journal*, 48 (1), 64-86.
- Pierce, J. J., Peterson, H. L., Jones, M. D., Garrard, S. P., & Vu, T. (2017). There and Back Again: A Tale of the Advocacy Coalition Framework. *Policy Studies Journal*, 45 (S1), S13-S46.
- Plichta, S. B. (2004). Intimate Partner Violence and Physical Health Consequences: Policy and Practice Implications. *Journal of Interpersonal Violence*, 19 (11), 1296-1323.
- Polat, İ. (2020). İstanbul Sözleşmesinin bir çok maddesine karşı olan bir milletvekiliyim. *Twitter*. Erişim Tarihi 25.6.2022, https://twitter.com/iffetpolat/status/1288796480233504768?ref_src=twsrc%5Etfw
- Pressman, J. L., & Wildavsky, A. B. (1973). *Implementation*. University of California Press.
- Quataert, J. H., & Roth, B. (2012). Guest Editorial Note: Human Rights, Global Conferences, and the Making of Postwar Transnational Feminisms. *Journal of Women's History*, 24 (4), 11-23.
- Roßegger, U., & Ramin, R. (2013). Explaining the Ending of Sweden's Nuclear Phase-out Policy: A New Approach by Referring to the Advocacy Coalition Framework Theory. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 26 (4), 323-343.
- Römkens, R. (1997). Prevalence of Wife Abuse in the Netherlands: Combining Quantitative and Qualitative Methods in Survey Research. *Journal of Interpersonal Violence*, 12 (1), 99-125.
- Saatçı, M. F. (2011). *Politika Üretme Biçimi ve Makro Çatışma Çözüm Yöntemi Olarak Destek Koalisyonu Çerçevesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi].
- Sabah. (2004a). Biz iktidarken zina bir daha konu edilmez. *Sabah Gazetesi*. Erişim Tarihi 17.6.2022, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/09/24/siy103.html>

- Sabah. (2004b). Kadınlara yakışmadı. *Sabah Gazetesi*. Erişim Tarihi 29.7.2022, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/09/25///siy104.html>
- Sabatier, P. A. (1986). Top-Down and Bottom-Up Approaches to Implementation Research: A Critical Analysis and Suggested Synthesis. *Journal of Public Policy*, 6 (1), 21-48.
- Sabatier, P. A. (1987). Knowledge, Policy-Oriented Learning, and Policy Change: An Advocacy Coalition Framework. *Knowledge*, 8 (4), 649-692.
- Sabatier, P. A. (1988). An Advocacy Coalition Framework of Policy Change and the Role of Policy-Oriented Learning Therein. *Policy Sciences*, 21 (2), 129-168.
- Sabatier, P. A. (1991a). Political Science and Public Policy. *PS: Political Science & Politics*, 24 (2), 144-147.
- Sabatier, P. A. (1991b). Toward Better Theories of the Policy Process. *PS: Political Science & Politics*, 24 (2), 147-156.
- Sabatier, P. A. (1993). Policy Change over a Decade or More. İçinde P. A. Sabatier & H. C. Jenkins-Smith (Ed.), *Policy Change and Learning: An Advocacy Coalition Approach* (ss. 13-39). Westview Press.
- Sabatier, P. A. (1998). The Advocacy Coalition Framework: Revisions and Relevance for Europe. *Journal of European Public Policy*, 5 (1), 98-130.
- Sabatier, P. A. (Ed.). (1999). *Theories of the Policy Process*. Westview Press.
- Sabatier, P. A., & Jenkins-Smith, H. C. (Ed.). (1993). *Policy Change and Learning: An Advocacy Coalition Approach*. Westview Press.
- Sabatier, P. A., & Jenkins-Smith, H. C. (1999). The Advocacy Coalition Framework: An Assessment. İçinde P. A. Sabatier (Ed.), *Theories of the Policy Process* (ss. 117-166). Westview Press.
- Sabatier, P. A., & Weible, C. M. (2007). The Advocacy Coalition Framework: Innovations and Clarifications. İçinde P. A. Sabatier (Ed.), *Theories of the Policy Process* (Second Edition ed., ss. 189-220). Westview Press.
- Sadowski, L. S., Hunter, W. M., Bangdiwala, S. I., & Muñoz, S. R. (2004). The World Studies of Abuse in the Family Environment (WorldSAFE): A Model of a Multi-National Study of Family Violence. *International Journal of Injury Control and Safety Promotion* 11 (2), 81-90.
- Safarian, A. (2007). On the History of Turkish Feminism. *Iran & the Caucasus*, 11 (1), 141-151.
- Sayan Kaya, F. B. (2020). Ayasofya'nın zincirlerinin kırıldığı, tüm dünyanın Türkiye'yi konuştuğu tarihi bir atmosferde, yıllardır yürürlükte olan bir sözleşmenin

- gündeme oturtulmasını manidar buluyorum. *Twitter*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://twitter.com/drbetulsayan/status/1289892822141800451>
- Sayan Kaya, F. B. (2021). Sayın Cumhurbaşkanımız @RTErdogan'ın partimizin 19. kuruluş yıldönümünde söylediği "Artık kendi çerçevemizi kendimiz belirlememiz gerekiyor. *Twitter*. Erişim Tarihi 28.6.2022, <https://twitter.com/drbetulsayan/status/1373385672875200514>
- Sayın, A. (2021). Erdoğan'ın, Saadet Partisi YİK Başkanı Asiltürk'e sürpriz ziyareti Cumhurbaşkanlığı'nı genişletme çabası mı? *BBC News Türkçe*. Erişim Tarihi 27.6.2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55579293>
- Selçuk, Z. Z. (2021a). Kadın haklarının teminatı, Anayasamız başta olmak üzere, iç mevzuatımızdaki mevcut düzenlemelerdir. *Twitter*. Erişim Tarihi 27.6.2022, https://twitter.com/ZehraZumrutS/status/1373059390970986497?ref_src=twsrc%5Etfw
- Selçuk, Z. Z. (2021b). Kadına yönelik şiddet her şeyden önce bir insanlık suçudur ve bu suçla mücadele bir insan hakları meselesidir. *Twitter*. Erişim Tarihi 27.6.2022, <https://twitter.com/zehrazumruts/status/1373064431568052234>
- Sencar, Ö. (2020). MetroPOLL'ün Temmuz araştırmasında Hükümetin İstanbul Sözleşmesinden çekilmesine yönelik halkın görüşünü yansıtan veri. *Twitter*. Erişim Tarihi 24.6.2022, <https://twitter.com/ozersencar1/status/1286932936458153984?s=20&t=FwOGW0COuN6w0ytBohyTPw>
- Seriyye. (2019). Sema Maraşlı ile Röportaj. *Seriyye Dergisi*. Erişim Tarihi 1.8.2022, <https://seriyyedergisi.org/roportajlar/87-sema-marasli-ile-roportaj.html>
- Sert Karaaslan, Y., & Yıldırım, Ö. (2015). Kadına yönelik şiddetle mücadelede yeni dönem. *Anadolu Ajansı*. Erişim Tarihi 15.6.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/kadina-yonelik-siddetle-mucadelede-yeni-donem/68758>
- Šimonović, D. (2014). Global and Regional Standards on Violence against Women: The Evolution and Synergy of the CEDAW and Istanbul Conventions. *Human Rights Quarterly*, 36 (3), 590-606.
- Smith, S. G., Zhang, X., Basile, K. C., Merrick, M. T., Wang, J., Kresnow, M., & Chen, J. (2018). *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2015 Data Brief – Updated Release*. National Center for Injury Prevention and Control - Centers for Disease Control and Prevention (CDC).
- Soylu, S. (2021a). 6284 kanun kapsamındaki kadın cinayetlerinde 2019'da maalesef 336 2020 yılında ise 266 kadın hayatını kaybetti. *Twitter*. Erişim Tarihi 8.8.2022, https://twitter.com/suleymansoylu/status/1345321325825503232?ref_src=twsrc%5Etfw

- Soylu, S. (2021b). Uluslararası sözleşmelerin varlığı veya yokluğu, vatandaşımızın karşı karşıya kalacağı herhangi bir suç şeklini önlemeye ilişkin sorumluluklarımızı ve bu sorumluluğun gereği olan çalışmalarımızı eksiltmez veya arttırmaz. *Twitter*. Erişim Tarihi 28.6.2022, https://twitter.com/suleymansoylu/status/1373244937358213122?ref_src=twsrc%5Etfw
- Susam, A. G. (2011). Kadının adı yoktu, artık bakanlığı da yok. *Milliyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 1.11.2021, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/ayse-gokce-susam/kadinin-adi-yoktu-artik-bakanligi-da-yok-1396255>
- Şahin, E. M., Yetim, D., & Öyekçin, D. G. (2012). Edirne'de Kadına Yönelik Eş Şiddeti Yaygınlığı ve Kadınların Şiddete Karşı Tutumları. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 34 (1), 23-32.
- Şahin, H. A., & Şahin, H. G. (2003). An Unaddressed Issue: Domestic Violence and Unplanned Pregnancies among Pregnant Women in Turkey. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 8 (2), 93-98.
- Şahin, S. B. (2021). Combatting Violence against Women in Turkey: Structural Obstacles. *Contemporary Politics*, 28 (2), 204-224.
- Şengül, R. (Ed.). (2018). *Kamu Politikası*. Umuttepe Yayınları.
- Şenocak, İ. (2019). Tarih, İstanbul Sözleşmesini imzalayanları dağılan ailenin ve yayılan iffetsizliğin sorumluları olarak yargılayacaktır. *Twitter*. Erişim Tarihi 21.6.2022, <https://twitter.com/ihsansenocak/status/1145446922238537728?s=20&t=gYeU7RJjQfoJbGum2afnJg>
- Şimşirgil, A. (2019). İkitdarda 'Mor Çatı' mı var? *Türkiye Gazetesi*. Erişim Tarihi 1.8.2022, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-ahmet-simsirgil/608939.aspx>
- Şimşirgil, A. (2020). Pişmiş aşı su katmak! *Türkiye Gazetesi*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-ahmet-simsirgil/615460.aspx>
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1995). *Aile iç Şiddetin Sebep ve Sonuçları*. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). *Türkiye'de Kadının Durumu*.
- Tahaoğlu, Ç. (2016a). Hiçbir Kadın Tecavüzcüsüyle İsteyerek Evlenmez. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 16.6.2022, <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/180861-hicbir-kadin-tecavuzcusuyle-isteyerek-evlenmez>
- Tahaoğlu, Ç. (2016b). Kadın Örgütlerinin Varlığının Ne Kadar Önemli Olduğunu Artık Herkes Görmeli. *Bianet - Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 16.6.2022,

<https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/180864-kadin-orgutlerinin-varliginin-ne-kadar-onemli-oldugunu-artik-herkes-gormeli>

- Tahaoğlu, Ç. (2017). Dayağa Karşı Yürüyüş'ün 30. Yıldönümünde Kadınlar Anlattı. *Bianet: Bağımsız İletişim Ağı*. Erişim Tarihi 10.11.2021, <https://m.bianet.org/bianet/kadin/186540-dayaga-karsi-yuruyus-un-30-yildonumunde-kadinlar-anlatti>
- Tansel, C. B. (2018). Authoritarian Neoliberalism and Democratic Backsliding in Turkey: Beyond the Narratives of Progress. *South European Society and Politics*, 23 (2), 197-217.
- Taş, H. (2015). Turkey – from Tutelary to Delegative Democracy. *Third World Quarterly*, 36 (4), 776-791.
- TBMM. (2011a). 23. Birleşim Genel Kurul Görüşmeleri. *Tutanak Dergisi*, 24. Dönem 2. Yasama Yılı Cilt 5 (24.11.2011).
- TBMM. (2011b). Dışişleri Komisyonu Görüşme Tutanakları. *Tutanak Dergisi*, 24. Dönem 2. Yasama Yılı (23.11.2011).
- TBMM. (2011c). Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Görüşme Tutanakları. *Tutanak Dergisi*, 24. Dönem 2. Yasama Yılı (22.11.2011).
- TBMM. (2012a). 75. Birleşim Genel Kurul Görüşmeleri. *Tutanak Dergisi*, 24. Dönem 2. Yasama Yılı Cilt 15 (7.3.2012).
- TBMM. (2012b). 76. Birleşim Genel Kurul Görüşmeleri. *Tutanak Dergisi*, 24. Dönem 2. Yasama Yılı Cilt 15 (8.3.2012).
- TBMM. (2012c). Adalet Komisyonu Görüşme Tutanakları. *Tutanak Dergisi*, 24. Dönem 2. Yasama Yılı (5.3.2012).
- TBMM. (2012d). *Adalet Komisyonu Raporu* [Karar No: 7, 6.3.2012].
- TBMM. (2012e). Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Görüşme Tutanakları. *Tutanak Dergisi*, 24. Dönem 2. Yasama Yılı (1.3.2012).
- TBMM. (2012f). *Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Raporu* [Esas No: 1/572, Karar No: 16, 1.3.2012].
- TBMM. (2015). *Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu* (8.5.2015).
- TBMM. (t.y.). *Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ile Dışişleri Komisyonu Raporları* (1/510).

- Tekeli, Ş. (2016). Şirin Tekeli ile Söyleşi: Karı Kuvvetlerinden Feminist Harekete. *5harfliler.com*. Erişim Tarihi 11.10.2022, <https://www.5harfliler.com/sirin-tekeli-ile-soylesi-kari-kuvvetlerinden-feminist-harekete/>
- The White House. (2021). Statement by President Biden on Turkey's Withdrawal from the Istanbul Convention. *whitehouse.gov*. Erişim Tarihi 19.8.2022, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/03/21/statement-by-president-biden-on-turkeys-withdrawal-from-the-istanbul-convention/>
- Tierney, K. J. (2014). The Battered Women Movement and the Creation of the Wife Beating Problem*. *Social Problems*, 29 (3), 207-220.
- Toruntay, M. A. (2020). AK Parti Genel Sekreteri Şahin: Dilipak'a dava açmaya hazırlanıyoruz. *Anadolu Ajansı*. Erişim Tarihi 25.6.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/ak-parti-genel-sekreteri-sahin-dilipaka-dava-acmaya-hazirlaniyoruz/1928276>
- Tozlu, Ç., & Göksel, A. (2016). *WAVE Violence against Women Country Report Turkey*. Turkish Social Sciences Association.
- Tumwesigye, N. M., Kyomuhendo, G. B., Greenfield, T. K., & Wanyenze, R. K. (2012). Problem Drinking and Physical Intimate Partner Violence against Women: Evidence from a National Survey in Uganda. *BMC Public Health*, 12 (399).
- Türkiye Düşünce Platformu. (2020a). *İstanbul Sözleşmesine Yönelik Hukuki ve Psikososyal Değerlendirme Raporu*.
- Türkiye Düşünce Platformu. (2020b). İstanbul Sözleşmesiyle İlgili Bugüne Kadar Ne Yaptık, Ne Yapacağız. *tudp.org*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://www.tudp.org/istanbul-sozlesmesiyle-ilgili-bugune-kadar-ne-yaptik-ne-yapacagiz/>
- Türkiye Gençlik Vakfı. (2020). İstanbul Sözleşmesi ile ilgili tavrımız ve duruşumuz nettir! *Twitter*. Erişim Tarihi 23.6.2022, <https://twitter.com/tugvaTR/status/1281201236742737920?s=20&t=rsXJSkig4goOo6689BEQrg>
- Ulu, K., Ay, V., & Demir, O. (2022). Bakan Soylu: Bugüne kadar KADES'e 279 bin ihbar oldu. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 9.8.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-soylu-bugune-kadar-kadese-279-bin-ihbar-oldu-41978796>
- UN Women. (2021). Statement by UN Women on Turkey's withdrawal from the Istanbul Convention. Erişim Tarihi 19.8.2022, <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2021/3/statement-un-women-turkey-withdrawal-from-the-istanbul-convention>

- United Nations. (t.y.). Information Note: United Nations Work on Violence against Women. *UN Division for the Advancement of Women*. Erişim Tarihi 11.3.2022, <https://www.un.org/womenwatch/daw/news/unwvaw.html>
- United Nations. (2022) World Conference of the International Women's Year 19 June-2 July 1975, Mexico City, Mexico. *un.org*. Erişim Tarihi 9.5.2022, <https://www.un.org/en/conferences/women/mexico-city1975>
- United Nations. (1967). *Declaration on the Elimination of Discrimination against Women*, United Nations General Assembly.
- United Nations. (1972). *International Women's Year*, United Nations General Assembly.
- United Nations. (1976a). *Report of the World Conference of the International Women's Year*. E/CONF.66/34.
- United Nations. (1976b). *United Nations Decade for Women*, United Nations General Assembly.
- United Nations. (1979). *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*.
- United Nations. (1980). *Report of the World Conference of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace*. E/CONF.94/335.
- United Nations. (1989). *General recommendation No. 12: Violence against women*, United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women.
- United Nations. (1992). *General recommendation No. 19: Violence against women*, United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women (A/47/38).
- United Nations. (1993a). *Declaration on the Elimination of Violence against Women*.
- United Nations. (1993b). *Vienna Declaration and Programme of Action*. A/CONF.157/23.
- United Nations. (1994). *Question of integrating the rights of women into the human rights mechanisms of the United Nations and the elimination of violence against women*, United Nations Commission on Human Rights (E/CN.4/1994/132). <https://www.ohchr.org/en/issues/women/srwomen/pages/srwomenindex.aspx>
- United Nations. (1995). *Beijing Declaration and Platform for Action*.
- United Nations. (2021). Turkey: Withdrawal from Istanbul Convention is a pushback against women's rights, say human rights experts. Erişim Tarihi 19.8.2022, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2021/03/turkey-withdrawal-istanbul-convention-pushback-against-womens-rights-say>

- United Nations Secretary General. (2006). *Ending Violence against Women: From Words to Action*. United Nations.
- Uygun, G. (2020). İlk Feminist Eylemden Bugüne. *Gazete Kadıköy*. Erişim Tarihi 11.10.2021, <https://www.gazetekadikoy.com.tr/yasam/ilk-feminist-eylemden-bugne>
- Ülken, H. Z. (2018). *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi* (Beşinci Baskı ed.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ünal, E. (2020). Kurtulmuş’un ‘İstanbul Sözleşmesi’nden çıkabiliriz’ sözlerine kadın örgütlerinden tepki. *Yeşil Gazete*. Erişim Tarihi 8.11.2022, <https://yesilgazete.org/istanbul-sozlesmesi-neden-elestiriliyor/>
- Villamor, G. B. (2006). The Rise of Protected Area Policy in the Philippine Forest Policy: An Analysis from The Perspective of Advocacy Coalition Framework (ACF). *Forest Policy and Economics*, 9 (2), 162-178.
- Waltermaurer, E. (2005). Measuring Intimate Partner Violence (IPV): You May Only Get What You Ask for. *Journal of Interpersonal Violence*, 20 (4), 501-506.
- Watts, C., & Zimmerman, C. (2002). Violence against Women: Global Scope and Magnitude. *Lancet*, 359 (9313), 1232-1237.
- Weible, C. M. (2014). Introducing the Scope and Focus of Policy Process Research and Theory. İçinde P. A. Sabatier & C. M. Weible (Ed.), *Theories of the Policy Process* (Third Edition ed., ss. 3-21). Westview Press.
- Weible, C. M., Heikkilä, T., Ingold, K., & Fischer, M. (2016). *Policy Debates on Hydraulic Fracturing: Comparing Coalition Politics in North America and Europe*. Palgrave Macmillan.
- Weible, C. M., Ingold, K., Nohrstedt, D., Henry, A. D., & Jenkins-Smith, H. C. (2020). Sharpening Advocacy Coalitions. *Policy Studies Journal*, 48 (4), 1054-1081.
- Weible, C. M., & Jenkins-Smith, H. C. (2016). The Advocacy Coalition Framework: An Approach for the Comparative Analysis of Contentious Policy Issues. İçinde B. G. Peters & P. Zittoun (Ed.), *Contemporary Approaches to Public Policy: Theories, Controversies and Perspectives* (ss. 15-34). Palgrave Macmillan.
- Weible, C. M., & Nohrstedt, D. (2013). The Advocacy Coalition Framework: Coalitions, Learning and Policy Change. İçinde E. F. Araral, Scott, M. Howlett, M. Ramesh, & X. Wu (Ed.), *Routledge Handbook of Public Policy* (ss. 125-137). Routledge.
- Weible, C. M., & Sabatier, P. A. (2007). A Guide to the Advocacy Coalition Framework. İçinde F. Fischer, G. Miller, & M. S. Sidney (Ed.), *Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Politics, and Methods* (ss. 123-136). CRC/Taylor & Francis.
- Weible, C. M., & Sabatier, P. A. (Ed.). (2017). *Theories of the Policy Process* (Fourth Edition ed.). Westview Press.

- Weible, C. M., Sabatier, P. A., & McQueen, K. (2009). Themes and Variations: Taking Stock of the Advocacy Coalition Framework. *Policy Studies Journal*, 37 (1), 121-140.
- White, J. B. (2003). State Feminism, Modernization, and the Turkish Republican Woman. *NWSA Journal*, 15 (3), 145-159.
- Wood, R. S. (2006). The Dynamics of Incrementalism: Subsystems, Politics, and Public Lands. *Policy Studies Journal*, 34 (1), 1-16.
- World Health Organization. Global Database on the Prevalence of Violence Against Women. *srhr.org*. Erişim Tarihi 12.10.2022, <https://srhr.org/vaw-data>
- World Health Organization. (2013). *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and nonpartner sexual violence* (W. H. Organization, Ed.).
- World Health Organization. (2021a). Violence against Women. *who.int*. Erişim Tarihi 26.08.2021, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>
- World Health Organization. (2021b). *Violence against Women Prevalence Estimates, 2018*. World Health Organization.
- Wu, J. (2018). *Involving Men in Ending Violence against Women: Development, Gender and Vaw in Times of Conflict*. Routledge.
- Yağcı, A. H. (2019). Policy Knowledge, Collective Action and Advocacy Coalitions: Regulating GMOs in Turkey. *Journal of European Public Policy*, 26 (6), 927-945.
- Yalçın, A. (2019). İstanbul Sözleşmesi Çağrımızdır. *Twitter*. Erişim Tarihi 21.6.2022, https://twitter.com/_aliyalcin_/status/1150300888231239680
- Yarar, B. (2020). Neoliberal-Neoconservative Feminism(s) in Turkey: Politics of Female Bodies/Subjectivities and the Justice and Development Party's Turn to Authoritarianism. *New Perspectives on Turkey*, 63, 113-137.
- Yavuz, M. H., & Öztürk, A. E. (2019). Turkish Secularism and Islam under the Reign of Erdoğan. *Southeast European and Black Sea Studies*, 19 (1), 1-9.
- Yedi Hilal. (2019). #AileÇökmeden İstanbul Sözleşmesinden Çekilmeliyiz. *Twitter*. Erişim Tarihi 14.10.2022, <https://twitter.com/YediHilal/status/1148636682079678464?s=20&t=ONC-k59pRG9pwMrPdJbKyw>
- Yeni Akit. (2022). KADEM'ciler Yusuf Kaplan'ı hedef aldı! Hakaret de ettiler. *Yeni Akit Gazetesi*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/kademciler-yusuf-kaplani-hedef-aldi-hakaret-de-ettiler-834589.html>

- Yetkin, M. (2020). İşte Erdoğan'dan fesih isteyen İstanbul Sözleşmesi raporu. *Yetkin Report*. Erişim Tarihi 22.6.2022, <https://yetkinreport.com/2020/07/23/iste-erdogandan-fesih-isteyen-istanbul-sozlesmesi-raporu/>
- Yıldız, M., & Sobacı, M. Z. (Ed.). (2013). *Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama*. Adres Yayınları.
- Yıldızalp, M. (2016). Bozdağ, kadın dernekleri temsilcilerini dinledi. *Anadolu Ajansı*. Erişim Tarihi 16.6.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/bozdag-kadin-dernekleri-temsilcilerini-dinledi/689427>
- Yıldızhan, R., Adalı, E., Kolusarı, A., Kurdoğlu, M., Yıldızhan, B., & Şahin, G. (2009). Domestic Violence against Infertile Women in a Turkish Setting. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*, 104 (2), 110-112.
- Yılmaz, Ç. (2021). İstanbul Sözleşmesi'nden ayrılma kararını değerlendirdiler: Hak aramaya devam edeceğiz. *Milliyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 24.8.2022, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/istanbul-sozlesmesinden-ayrilma-kararini-degerlendirdiler-hak-aramaya-devam-edecemiz-6461068>
- Yılmaz, Ö. (2009). 7 ayda 953 kadın öldürüldü. *Milliyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 7.11.2022, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/7-ayda-953-kadin-olduruldu-1159501>
- Yılmaz, T. (2020a). İstanbul Sözleşmesi yüzde yüz yerli. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbul-sozlesmesi-yuzde-yuz-yerli-41578554>
- Yılmaz, T. (2020b). TBMM Başkanı'ndan İstanbul sözleşmesi açıklaması: Çıkılacak bir durum yok. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Tarihi 27.6.2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tbmm-baskanindan-istanbul-sozlesmesi-aciklamasi-cikilacak-bir-durum-yok-41581408>
- Yılmaz, Z. (2015). “Strengthening the Family” Policies in Turkey: Managing the Social Question and Armoring Conservative–Neoliberal Populism. *Turkish Studies*, 16 (3), 371-390.
- Yılmaz, Z., & Turner, B. S. (2019). Turkey's Deepening Authoritarianism and The Fall of Electoral Democracy. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 46 (5), 691-698.
- Yin, R. K. (2018). *Case Study Research and Applications: Design and Methods* (Sixth Edition ed.). SAGE.
- Yüce, M. (2020). Kadın örgütleri sözleşme için Erdoğan'dan randevu talep etti. *Gazete Duvar*. Erişim Tarihi 24.6.2022, <https://www.gazeteduvar.com.tr/kadin/2020/07/21/kadin-orgutleri-sozlesme-icin-erdogandan-randevu-talep-etti>

- Zakar, R., Zakar, M. Z., Mikolajczyk, R., & Kraemer, A. (2013). Spousal Violence against Women and Its Association with Women's Mental Health in Pakistan. *Health Care for Women International*, 34 (9), 795-813.
- Zengin, Ö. (2019). “KADEM” ismine karar verip hayra niyetle yola çıktığımız ilk günden bugüne,kadına aileye dair nice kıymetli işe imza atıyor atacak. *Twitter*. Erişim Tarihi 26.6.2022, <https://twitter.com/avozlemzengin/status/1148294613930848256>
- Zorrilla, B., Pires, M., Lasheras, L., Morant, C., Seoane, L., Sanchez, L. M., Galán, I., Aguirre, R., Ramírez, R., & Durbán, M. (2010). Intimate Partner Violence: Last Year Prevalence and Association with Socio-Economic Factors among Women in Madrid, Spain. *European Journal of Public Health*, 20 (2), 169-175.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Ömer Faruk KÖKTAŞ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Bölümü	Kamu Yönetimi
Yüksek Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Kamu Yönetimi
Programı	Kamu Yönetimi
Makale ve Bildiriler	
1. Köktaş, Ö. ve Ö. Köseoğlu (2016), Kanıtı Dayalı Kamu Politikası Yapımı: Sosyal Bilim Araştırması ve Kamu Politikaları İlişkisini Yeniden Dizayn Etmek için Bir Fırsat Mı?, <i>Yasama Dergisi</i>, Sayı 29, 32-57. 2. Köseoğlu, Ö. ve Ö. F. Köktaş (2017). Bilgi, Güç ve Siyasetin Kesişiminde Düşünce Kuruluşları: Kamu Politikaları Bağlamında Bir Analiz, <i>Yönetim Bilimleri Dergisi</i>, 15(30), 533-552. 3. Köktaş, Ö. F. (2020). Kuvvetler Ayrılığı Bağlamında Anayasalarda Yürütmenin Düzenlenmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz, <i>Journal of Political Administrative and Local Studies</i>, 3(1), 60-82. 4. Köseoğlu, Ö., A. Aksoy ve Ö. F. Köktaş (2021). A Study of Citizen Participation in Municipality Council Meetings in the Context of Political Participation, <i>Siyasal: Journal of Political Sciences</i>, 30 (1), 65-88. 5. Köktaş, Ö. F.(2016), Kamu Politikaları ve Politika Yapım Süreci, <i>Yönetim Bilimi</i>, (ed.) Aziz Tuncer, Sefa Usta ve M. Fatih Bilal Alodalı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya, ss. 261-305 6. Morçöl, G., Ö. Köseoğlu, M. Z. Sobacı ve Ö. F. Köktaş (2018), Think tanks and policy analysis in Turkey, Policy Analysis in Turkey, (ed.) Caner Bakır ve Güneş Ertan, <i>Policy Press</i>, Great Britain, ss. 235-254. 7. Köktaş, Ö. F. (2014). Türkiye’deki Siyasal İslamcılığın Partileşme Serüveni: Milli Selamet Partisi’ne Doğuş Teorileri, Tipolojiler ve Kurumsallaşma Bağlamında Bir Bakış, <i>12. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi</i>, 759-766. 8. Köseoğlu, Ö., K. Şahin ve Ö. F. Köktaş (2019). Üniversite Ombudsmanlığı ve Türkiye Yükseköğretim Sisteminde Uygulanabilirliği, <i>16. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu</i>, 21-23 Şubat 2019. 9. Köseoğlu Ö., A. Aksoy ve Ö. F. Köktaş (2018), Belediye Meclis Toplantılarına Katılanların Profili ve Yerel Demokrasi Algısı: Sakarya Örneği, <i>III. KENTFOR</i>, 7-9 Eylül 2018	